POLIROM
Top 10+

ALDOUS
HUXLEY

Cîntec de lebădă

ALDOUS
HUXLEY

Cîntec de lebădă

Traducere din limba engleză
de Ciprian Șiulea

POLIROM
2022

POLIROM | Ne veți citi și mâine!

Aldous Huxley, *After Many a Summer Dies the Swan*
Copyright © 1939 by Aldous Huxley

© 2010, 2022 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-9620-8
ISBN PDF: 978-973-46-9621-5
ISBN print: 978-973-46-8848-7

Coperta: Carmen Parii
Foto copertă: © stokkete/Depositphotos.com

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

ALDOUS HUXLEY (1894-1963) s-a născut în oraşul englez Godalming, comitatul Surrey, într-o familie cu îndelungată tradiţie intelectuală. În 1908 şi-a început studiile la Eton College, iar după o întrerupere de doi ani le-a continuat la Balliol College din Oxford. În 1916 a publicat prima sa carte, volumul de versuri *Roata în flăcări* (*The Burning Wheel*). Patru ani mai tîrziu, în 1920, i-a apărut un volum de povestiri, *Limbo*, urmat – la doar un an – de primul său roman, *Galben de Crome*. *Minunata lume nouă*, unul dintre romanele de referinţă ale secolului trecut, a fost publicat în 1932. În 1937 Huxley s-a mutat în Statele Unite împreună cu soţia şi fiul. A locuit pînă la sfîrşitul vieţii în sudul Californiei şi în New Mexico, s-a apropiat de filozofia orientală şi a scris o vreme scenarii de film. Tot aici a început să experimenteze drogurile psihedelice, relatîndu-şi ulterior trăirile în faimosul eseu *Porţile percepţiei* (1954, sursa de inspiraţie pentru numele celebrei formaţii The Doors). A publicat de-a lungul vieţii numeroase romane, volume de povestiri, eseuri şi poezii, scenarii de film şi biografii, cărţi de filozofie, jurnale de călătorie şi cărţi pentru copii, fiind considerat unul dintre cei mai reprezentativi şi mai influenţi scriitori ai secolului XX. La Editura Polirom au apărut: *Punct contrapunct* (2003, 2014), *Minunata lume nouă* şi continuarea sa, *Reîntoarcere în minunata lume nouă* (publicate într-un singur volum, 2003), *Orb prin Gaza* (2009, 2015), *Geniul şi zeiţa* (2009, 2013), *Insula* (2011, 2017), *Porţile percepţiei. Raiul şi iadul* (2012, 2019), *Dans grotesc* (2013), *Galben de Crome* (2017), *Maimuţă şi esenţă* (2017, 2018), *Călătoria unui sceptic în jurul lumii* (2018), *Filozofia perenă* (2019). În 1959 a fost distins cu Premiul pentru Merit al Academiei Americane de Arte şi Litere.

Partea I

Capitolul I

Totul fusese aranjat prin telegrame: Jeremy Pordage trebuia să se uite după un şofer de culoare, în uniformă gri şi cu muşcată la butonieră, iar şoferul de culoare trebuia să se uite după un englez de vîrstă mijlocie care avea la el *Opera poetică* a lui Wordsworth. În ciuda aglomeraţiei din gară, s-au găsit fără nici o dificultate.

— Şoferul domnului Stoyte?

— Sînteţi domnul Pordage?

Jeremy dădu din cap şi, cu Wordsworth-ul într-o mînă şi umbrela în cealaltă, îşi ridică braţele pe jumătate, cu gestul umil al unui manechin care îşi expune figura deplorabilă, accentuată de cele mai ridicole haine cu putinţă, de ale căror defecte este amuzat şi pe deplin conştient. „E vai de mine, părea să insinueze, dar ăsta-s eu.“ Discreditarea defensivă şi, ca să spunem aşa, profilactică devenise pentru el o obişnuinţă. Recurgea la ea în orice fel de ocazie. Dintr-odată, o nouă idee îi veni în minte. Începu să se întrebe, neliniştit, dacă nu cumva în acest Vest Îndepărtat al lor trebuia să dai mîna cu şoferul – mai ales dacă se nimerea să fie un negru, doar ca să demonstrezi că nu eşti un sahib superior –, chiar dacă ţara ta se întîmplase să poarte povara Omului Alb. În cele din urmă se decise să nu facă nimic. Sau, ca să fim mai exacţi, decizia i-a fost impusă – ca de obicei, îşi spuse el, resimţind o plăcere ambiguă, curioasă de pe urma recunoaşterii propriilor neajunsuri. În timp ce ezita, neştiind ce să facă, şoferul îşi scoase şapca şi, jucînd puţin exagerat rolul unui servitor negru al lumii vechi, se înclină, zîmbi strălucitor şi spuse:

— Bine aţi venit în Los Angeles, domnule Pordage! Apoi schimbă intonaţia tărăgănelii lui cîntate, trecînd de la registrul dramatic la unul confidenţial: Ar fi trebuit să vă recunosc după

voce, domnule Pordage, chiar şi fără carte.

Jeremy rîse, puţin jenat. O săptămînă în America îl făcuse să se simtă inhibat de vocea aceea a lui. Era un produs al Colegiului Trinity din Cambridge, deprins cu zece ani înaintea războiului – o voce subţire, ca de flaut, ce amintea de vecernia dintr-o catedrală englezească. Nimeni nu dădea vreo atenţie vocii lui atunci cînd şi-o folosea acasă. Nu trebuise niciodată să facă glume despre ea, aşa cum făcuse, de exemplu, despre înfăţişarea sau vîrsta sa, pentru a se proteja. Aici, în America, lucrurile stăteau altfel. Nu trebuia decît să comande o ceaşcă de cafea sau să întrebe unde este toaleta (căreia, oricum, nu i se spunea toaletă în această ţară deconcertantă) pentru ca oamenii să se holbeze la el cu o curiozitate amuzată şi atentă, de parcă ar fi fost un monstru expus într-un parc de distracţii. Nu fusese prea agreabil.

— Unde este hamalul meu? spuse Jeremy aferat, ca să schimbe subiectul.

Cîteva minute mai tîrziu au pornit la drum. Culcuşit pe bancheta din spate, în afara bătăii conversaţiei şoferului, spera el, Jeremy Pordage se abandonă plăcerii unice de a privi. California de Sud trecea pe sub geam, iar el nu avea altceva de făcut decît să-şi ţină ochii deschişi.

Primul lucru care s-a arătat privirii sale a fost o mahala de africani şi filipinezi, japonezi şi mexicani. Cîte permutări şi combinaţii de negru, galben şi maro! Ce încrucişări complexe! Şi fetele – cît de frumoase erau, în mătasea lor artificială! „Şi doamne negre în rochii de muselină albă.“ Versul lui preferat din *Preludiu*[1]. Jeremy zîmbi de unul singur. Şi între timp mahalaua cedase locul clădirilor înalte ale unei zone de afaceri. Populaţia căpătase o nuanţă mai caucaziană. La fiecare colţ era un magazin. Vînzătorii de ziare strigau titluri despre atacul lui Franco asupra Barcelonei. Cele mai multe fete, mergînd singure, păreau absorbite în rugăciuni tăcute; dar, după ce se gîndi mai bine, Jeremy presupuse că ceea ce rumegau ele fără încetare era doar gumă de mestecat. Gumă, nu Dumnezeu. Apoi maşina plonjă brusc într-un tunel şi ieşi la suprafaţă în altă lume, o lume suburbană, imensă, murdară, de benzinării şi panouri publicitare, de case joase cu grădină,

terenuri virane şi hîrtii aruncate şi, din loc în loc, magazine, clădiri de birouri şi biserici – biserici metodiste primitive, construite, destul de surprinzător, în stilul mănăstirii Cartuja din Granada, biserici catolice semănînd cu Catedrala Canterbury, sinagogi deghizate în Sfînta Sofia, biserici Ştiinţa Creştină cu coloane şi frontoane, ca băncile. Era o zi de iarnă, dimineaţa devreme, iar soarele strălucea puternic, fără un nor pe cer. Maşina mergea spre vest şi lumina soarelui, coborînd oblic în spatele lor, pe măsură ce ei avansau, aprindea fiecare clădire, fiecare semn şi panou de pe cer ca un proiector, ca şi cum ar fi vrut să-i arate noului sosit toate priveliştile.

MÎNCARE. COCTEILURI. NON-STOP.
RACHIURI URIAŞE.
FACEŢI CE DORIŢI, MERGEŢI UNDE VREŢI CU
SUPERBENZINA CONSOL!
LA BEVERLY PANTHEON, ÎNMORMÎNTĂRILE FRUMOASE
NU SÎNT SCUMPE.

Maşina gonea mai departe, iar în mijlocul unui teren viran era un restaurant în formă de buldog şezînd, avînd intrarea între labele din faţă şi ochii iluminaţi.

— Zoomorfie, murmură Jeremy pentu sine.

Apoi repetă, „zoomorfie“. Avea gustul eruditului pentru cuvinte. Buldogul dispăru fulgerător în trecut.

ASTROLOGIE, NUMEROLOGIE, INTERPRETĂRI PSIHICE.

AICI GĂSIŢI BURGERI CU SEMINŢE – ce-or mai fi fost şi aceia. Se hotărî ca, la prima ocazie, să îşi ia unul. Un burger cu seminţe şi un rachiu uriaş.

OPRIŢI AICI PENTRU SUPERBENZINA CONSOL.

În mod surprinzător, şoferul opri.

— Cincizeci de litri de Super-Super, comandă el; apoi, întorcîndu-se spre Jeremy, spuse: Asta e compania noastră. Domnul Stoyte e preşedintele.

Arătă cu degetul spre un panou de vizavi. ÎMPRUMUTURI ÎN BANI LICHIZI ÎN DOAR CINCISPREZECE MINUTE, citi Jeremy; COMPANIE FINANCIARĂ DE CONSILIERE PENTRU COMUNITĂŢI.

— Şi asta e tot a noastră, spuse şoferul mîndru.

Plecară mai departe. De pe un panou publicitar imens

privea în gol chipul unei tinere superbe, schimonosit de durere ca al unei Magdalene. POVESTE DE DRAGOSTE destrămată, anunţa legenda. ŞTIINŢA DEMONSTREAZĂ CĂ 73% DINTRE ADULŢI AU HALITOZĂ.

ÎN MOMENTELE GRELE, LĂSAŢI BEVERLY PANTHEON SĂ FIE PRIETENUL VOSTRU.

TRATAMENT FACIAL, INTERVENŢII PERMANENTE, MANIChiURĂ.

SALONUL DE ÎNFRUMUSEŢARE BETTY'S.

Imediat după salonul de înfrumuseţare era o agenţie Western Union. Telegrama aceea pentru mama lui... Dumnezeule, era cît pe ce să uite! Jeremy se aplecă în faţă şi, pe acel ton de scuză pe care îl folosea întotdeauna cu servitorii, îl rugă pe şofer să oprească puţin. Maşina se opri. Cu o expresie preocupată pe faţa lui blîndă, ca de iepure, Jeremy se dădu jos, traversă grăbit trotuarul şi intră în agenţie.

„Doamna Pordage, The Araucarias, Woking, Anglia", scrise el, zîmbind uşor în timp ce făcea asta. Superba absurditate a adresei era o sursă constantă de amuzament. „The Araucarias2, Woking." Cînd cumpărase casa, mama lui avusese de gînd să-i schimbe numele, pentru că amintea fără prea multe fasoane de clasa mijlocie şi aducea prea mult a glumă de Hilaire Belloc. „Dar chiar asta e frumuseţea, protestase el. Ăsta e tot farmecul." Şi încercase s-o facă să înţeleagă cît de potrivit ar fi fost ca ei să locuiască la o astfel de adresă. Cît de delicios de comică era discrepanţa dintre numele casei şi natura ocupanţilor ei! Şi ce potrivire minunată şi bizară era în faptul că vechea prietenă a lui Oscar Wilde, spirituala şi cultivata doamnă Pordage, îşi scria sclipitoarele ei scrisori din The Araucarias, iar dinspre aceiaşi Araucarias, acei Araucarias, înţelegeţi, de la *Woking*, proveneau operele de o erudiţie amestecată şi o inteligenţă de o curioasă elevare cu care îşi cîştigase reputaţia fiul ei. Doamna Pordage pricepuse aproape instantaneu unde bătea el. Slavă Domnului, nu era nevoie să îi explici ideea, atunci cînd era vorba despre ea. Puteai vorbi doar în aluzii şi anacoluturi – te puteai baza pe ea că va înţelege. The Araucarias rămăseseră The Araucarias.

După ce scrise adresa, Jeremy se opri, se încruntă gînditor şi

iniţie gestul familiar de a roade creionul – doar ca să descopere, deconcertat, că acest creion anume avea capătul de alamă, legat de un lanţ. „Doamna Pordage, The Araucarias, Woking, Anglia“, citi el cu voce tare, în speranţa că acele cuvinte îl vor inspira să compună mesajul potrivit, mesajul perfect – cel aşteptat de mama lui, în acelaşi timp tandru şi inteligent, încărcat cu o devoţiune autentică formulată ironic, recunoscînd autoritatea ei maternă, dar în acelaşi timp luînd-o în rîs, astfel încît bătrîna doamnă să-şi poată linişti conştiinţa pretinzînd că fiul ei era complet liber, iar ea era cea mai puţin tiranică mamă. Nu era uşor – mai ales cu acest creion legat cu lanţul. După cîteva încercări nereuşite, Jeremy rămase, deşi i se părea categoric nesatisfăcător, la: „Climatul fiind subtropical voi încălca promisiune referitor lenjerie intimă. Stop. Aş vrea să fii aici de dragul meu nu al tău deoarece nu ai aprecia acest Bournemouth neterminat amplificat la infinit. Stop“.

— Ce neterminat? întrebă tînăra aflată de cealaltă parte a tejghelei.

— B-o-u-r-n-e-m-o-u-t-h, pronunţă Jeremy pe litere, apoi zîmbi.

În spatele lentilelor bifocale, ochii lui albaştri sclipiră şi, cu un gest de care nu era conştient, dar pe care îl făcea întotdeauna în mod automat atunci cînd era pe cale să rostească una din micile lui glume, îşi mîngîie chelia din vîrful capului.

— Ştiţi dumneavoastră, spuse el, cu o voce ca de flaut, acea destinaţie[3] spre care nu se îndreaptă nici un călător, dacă poate s-o evite.

Fata îl privi neutru, apoi, deducînd din expresia lui că spusese ceva amuzant şi amintindu-şi că deviza Western Union era „Serviciu Amabil“, oferi acel zîmbet larg pe care sărmanul nerod îl solicita în mod evident, după care citi în continuare: „Sper să te simţi bine la Grasse. Stop. Sărutări. Jeremy“.

Era un mesaj scump; dar, din fericire, reflectă Jeremy în timp ce îşi scotea portmoneul, domnul Stoyte îl plătea exagerat de mult. Trei luni de muncă, şase mii de dolari. Aşa că să le ia naiba de cheltuieli.

Se întoarse la maşină şi plecară mai departe. Merseră

kilometri întregi, iar pe lîngă ei treceau, interminabile, casele de suburbie, benzinăriile, bisericile, magazinele. La dreapta şi la stînga, printre palmieri, arbori de piper roz sau salcîmi, străzile enormelor cartierele rezidenţiale se pierdeau în zare.

MÎNCARE DE CALITATE. CORNETE DE ÎNGHEŢATĂ KILOMETRICE.

IISUS E SALVAREA.

HAMBURGERI.

Însă lumina semaforului deveni din nou roşie. Un vînzător de ziare veni la geam. „Franco pretinde că a învins în Catalonia“, citi Jeremy, apoi întoarse capul. Caracterul înspăimîntător al lumii atinsese un punct care pentru el devenise pur şi simplu plictisitor. Din maşina oprită în faţa lor coborîră două doamne în vîrstă, amîndouă cu păr alb ondulat permanent şi amîndouă purtînd pantaloni roşu aprins, fiecare cu un terrier Yorkshire în braţe. Aşezară cîinii lîngă piciorul semaforului. Înainte ca animalele să se poată hotărî să folosească ocazia şi să se uşureze, lumina semaforului se schimbase. Negrul băgă în viteza- ntîi şi maşina demară ocolind, înspre viitor. Jeremy se gîndea la mama lui. Şi ea avea un terrier Yorkshire şi asta îl cam nelinişitea.

BĂUTURI FINE.

SENDVIŞURI CU CURCAN.

MERGEŢI LA BISERICĂ ŞI VĂ VEŢI SIMŢI MAI BINE TOATĂ SĂPTĂMÎNA.

CEEA CE E BUN PENTRU AFACERI E BUN ŞI PENTRU TINE.

O altă zoomorfie se arătă, de data aceasta o agenţie imobiliară în formă de sfinx egiptean.

IISUS VA VENI ÎN CURÎND.

ŞI TU TE POŢI BUCURA DE TINEREŢE ÎNDELUNGATĂ CU SUTIENELE-MINUNE.

BEVERLY PANTHEON, UN ALTFEL DE CIMITIR.

Cu expresia triumfătoare a Motanului Încălţat în timp ce enumera bunurile Marchizului de Carabas, negrul îl privi rapid peste umăr pe Jeremy, flutură din mînă înspre panoul publicitar şi spuse:

— Şi asta e tot a noastră.

— Vrei să spui Beverly Pantheon?

Bărbatul încuviinţă din cap.

— Cel mai frumos cimitir din lume, cred, spuse el. Apoi adăugă, după o pauză de o clipă: Poate că v-ar plăcea să-l vedeţi. Nu ne-am abate cine ştie ce din drum.

— Ar fi drăguţ, spuse Jeremy cu amabilitatea clasei superioare engleze.

Apoi, simţind că ar trebui să îşi exprime acordul ceva mai cald şi democratic, îşi drese vocea şi, cu un efort conştient de a reproduce argoul autohton, adăugă că ar fi *mişto*. Pronunţat cu vocea lui de Colegiul Trinity din Cambridge, cuvîntul sună atît de nenatural, încît Jeremy începu să roşească de jenă. Din fericire, şoferul era prea ocupat cu traficul ca să observe.

O luară la dreapta şi trecură în viteză pe lîngă Templul Rozacrucian, două spitale veterinare, Şcoala pentru Majorete-Şefe şi alte două reclame la Beverly Pantheon. În timp ce o luau la stînga, pe Sunset Boulevard, Jeremy surprinse imaginea trecătoare a unei tinere cu bucle platinate care îşi făcea cumpărăturile într-un costum de baie albastru ca de hortensie, fără barete, şi o haină de blană neagră. Apoi a dispărut şi ea în vîrtejul trecutului.

Prezentul era un drum la poalele unui şir de dealuri abrupte, un drum flancat de magazine mici şi după cîte se pare scumpe, de restaurante, cluburi de noapte protejate de jaluzele împotriva luminii soarelui, de birouri şi locuinţe. Apoi îşi luară şi ele locul în irevocabil. Un indicator anunţa că intrau în Beverly Hills. Împrejurimile se schimbară. Drumul era flancat de grădinile unui cartier rezidenţial bogat. Jeremy văzu printre copaci faţadele caselor, toate noi, aproape toate de bun-gust – pastişe elegante şi inteligente ale conacelor Lutyens, ale Micilor Trianoane şi Monticello-uri; parodii voioase ale solemnelor maşini-de-locuit ale lui Le Corbusier; adaptări fantastice ale unor hacienda mexicane şi ferme din New England.

O luară la dreapta. Palmieri enormi mărgineau drumul. În lumina soarelui, mase de aptemii ardeau cu o strălucire intensă de magenta. Casele se succedau întruna, ca pavilioanele unei nesfîrşite expoziţii internaţionale. După Andaluzia urmă Gloucestershire, care, la rîndul lui, se lăsă

înlocuit de Touraine şi Oaxaca, Düsseldorff şi Massachussetts.

— Asta e casa lui Harold Lloyd, spuse şoferul, arătînd înspre un fel de Boboli. Şi asta a lui Charlie Chaplin. Şi asta a lui Mary Pickford şi Douglas Fairbanks.

Drumul începu să urce vertiginos. Şoferul indică, printr-o învolburare de umbre ce le apăru în cale, înspre ceva ce părea a fi o lamaserie tibetană de pe dealul de vizavi.

— Acolo locuieşte Ginger Rogers. Da, *domnule*.

Şoferul dădu din cap triumfător, învîrtind rapid volanul.

După alte cinci sau şase cotituri, maşina ajunse în vîrful dealului. Dedesubt şi în spate era cîmpia, cu oraşul ca o hartă prelungindu-se la infinit într-o ceaţă roz.

În faţă şi în ambele părţi erau munţi – culme după culme, pînă unde vedeai cu ochii, se întindea o Scoţie uscată, goală sub cerul albastru de deşert.

Maşina ocoli un mal de piatră portocalie şi atunci, dintr-odată, pe un vîrf pînă în acel moment ascuns privirii, apăru un semn imens, cu BEVERLY PANTHEON, CIMITIRUL PERSONALITĂŢILOR, scris cu lumini de neon de doi metri, iar deasupra lui, chiar pe coamă, o reproducere în mărime naturală a Turnului Înclinat din Pisa – numai că acesta nu era înclinat.

— Îl vedeţi? spuse negrul impresionat. Ăla e Turnul Învierii. Două sute de mii de dolari, atîta a costat. Da, *domnule*.

Vorbea cu o solemnitate marcată. Te făcea să crezi că toţi banii aceia ieşiseră din buzunarul lui.

1. Poem de William Worsdworth (1770-1850) (n. t.).
2. Specie de pin (n. t.).
3. În original, *bourne* – destinaţie, hotar (n. t.).

Capitolul II

O oră mai tîrziu porniseră din nou la drum, după ce văzuseră totul. Totul. Pajiştile în pantă, ca nişte oaze verzi în pustiul montan. Grupurile de copaci. Pietrele funerare din iarbă. Cimitirul Animalelor de Companie, cu grupul lui statuar din marmură, după *Demnitate şi impudoare* de Landseer. Mica Biserică a Poetului – o reproducere miniaturală a Sfintei Treimi din Stratford-on-Avon, completată cu mormîntul lui Shakespeare şi un serviciu religios non-stop cu muzică de orgă cîntată automat de Veşnica Wurlitzer şi difuzată în tot cimitirul prin intermediul unor boxe camuflate.

Apoi, dincolo de sacristie, Apartamentul Nupţial (pentru că la Mica Biserică oamenii se şi căsătoreau, nu doar se îngropau) – Apartamentul Nupţial care tocmai fusese redecorat, după spusele şoferului, în stilul budoarului Normei Shearer din *Maria Antoaneta*. Iar lîngă Apartamentul Nupţial, superbul Vestibul al Cenuşii, din marmură neagră, care ducea la Crematoriu, unde trei furnale mortuare moderne, alimentate cu benzină ardeau încontinuu, pregătite pentru orice urgenţă.

Acompaniaţi oriunde s-ar fi dus de Veşnica Wurlitzer, ajunseseră apoi să privească Turnul Învierii – însă doar de afară, pentru că el găzduia birourile directorilor de la West Coast Cemeteries Corporation. Apoi Colţul Copiilor, cu statuile lui cu Peter Pan şi Pruncul Iisus, grupurile de copii din alabastru jucîndu-se cu iepuri din bronz, mica piscină şi un aparat numit Fîntîna Muzicii Curcubeului, din care ţîşneau simultan apă, lumini colorate şi inevitabilele acorduri ale Veşnicei Wurlitzer. Apoi, în succesiune rapidă, Grădina Tăcerii, Micul Taj Mahal, Casa Funerară a Lumii Vechi. Şi, lăsat de şofer la final, ca o ultimă dovadă încoronînd gloria angajatorului

său, Panteonul însuşi.

Era oare posibil, se întrebă Jeremy, ca un astfel de obiect să existe? Era, cu siguranţă, puţin probabil. Beverly Pantheon nu avea nici un pic de verosimilitate, era ceva cu totul peste închipuirea lui. Faptul că ideea Panteonului îi trecea acum prin minte dovedea, astfel, că trebuie să îl fi văzut. Închise ochii în faţa priveliştii şi îşi readuse în minte detaliile acelei realităţi incredibile. Arhitectura externă, modelată după cea a *Insulei Morţii* a lui Böcklin. Vestibulul circular. Copia după *Sărutul* lui Rodin, iluminată de reflectoare roz camuflate. Scările de marmură neagră. Columbarul de şapte etaje, cu nenumăratele lui galerii şi nesfîrşitele şiruri de morminte acoperite cu lespezi. Urnele din bronz şi argint ale incineraţilor, ca nişte trofee sportive. Vitraliile după Burne-Jones. Textele inscripţionate pe pergamente de marmură. Veşnica Wurlitzer fredonînd la fiecare etaj. Sculpturile…

Asta era cel mai greu de crezut, reflectă Jeremy, din spatele pleoapelor lui închise. Sculpturi aproape la fel de ubicue precum sunetele orgii Wurlitzer. Statui oriunde întorceai privirea. Sute şi sute, cumpărate angro, ai fi putut crede, de la cine ştie ce companie de construcţii monumentale din Carrara sau Pietrasanta. Toate nuduri, toate feminine, toate de o atractivitate sexuală exuberantă. Genul de statui pe care te-ai aştepta să le vezi în holul unui bordel de mare clasă din Rio de Janeiro. „Unde îţi este boldul, moarte?“[1], întreba cîte un pergament de marmură de la intrarea în fiecare galerie. Statuile ofereau, mut, dar elocvent, răspunsul lor liniştitor. Statui de femei tinere cu nimic altceva pe ele decît o centură foarte strînsă, incrustată cu un realism à la Bernini în carnea lor pariană. Statui de femei tinere ghemuite; femei tinere folosindu-şi ambele mîini pentru a fi pudice; femei tinere întinzîndu-se, zvîrcolindu-se, aplecîndu-se voluptuos ca să-şi încheie sandalele, femei tinere stînd întinse. Femei tinere cu turturele, cu pantere, cu alte femei tinere, cu privirea întoarsă în sus, exprimînd trezirea sufletului. „Eu sînt Învierea şi Viaţa“[2], proclamau pergamentele. „Domnul este păstorul meu: nu voi duce lipsă de nimic.“[3] Nimic, nici măcar de Wurlitzer, nici măcar de fete cu centuri legate strîns. „Moartea a fost

înghiţită de biruinţă“[4] – biruinţă care nu mai era a spiritului, ci a trupului – trupul bine hrănit, veşnic tînăr, nemuritor de sportiv, neobosit de sexy. Paradisul musulman avusese copulaţii cu şase secole în urmă. În acest nou rai creştin, progresul, fără îndoială, urcase acest interval la un mileniu şi adăugase bucuriile nemuritorului tenis, ale golfului şi înotului etern.

Dintr-odată, maşina începu să coboare. Jeremy deschise din nou ochii şi văzu că ajunseseră la marginea şirului de dealuri printre care fusese construit Panteonul.

Dedesubt se întindea o cîmpie mare, roşiatică, presărată cu pătrăţele verzi şi punctată cu case albe. În partea îndepărtată, la douăzeci şi cinci sau treizeci şi cinci de kilometri distanţă, lanţuri de munţi rozalii fremătau la orizont.

— Ce e asta? întrebă Jeremy.

— Valea San Fernando, spuse şoferul şi apoi arătă undeva spre mijloc: Acolo e casa lui Groucho Marx, continuă el. Da, *domnule*.

La poalele dealului, maşina coti la stînga pe o şosea largă ce traversa cîmpia, ca o panglică alcătuită din beton şi clădiri de suburbie. Şoferul acceleră; semnele se succedau cu o rapiditate uimitoare. WHISKY CAMERE MÎNCARE ŞI DANS LA CASTELUL HONOLULU VINDECARE SPIRITUALĂ ŞI IRIGARE A COLONULUI HOT DOG CÎT MUNTELE CUMPĂRĂ CASA TA DE VIS ACUM. Iar prin spatele semnelor treceau fulgerător şirurile de piersici şi nuci plantaţi matematic – o succesiune de perspective instantanee precedate şi urmate de fiecare dată de fluturări ca de elice şi estompări.

Livezi enorme de portocali, colorate în verde închis şi auriu, făceau manevre, fiecare dintre ele un regiment de un kilometru pătrat, sclipind în soare. În depărtare, munţii trasau graficul lor neinterpretabil de explozii şi căderi.

— Tarzana, spuse şoferul brusc.

Şi, într-adevăr, iată numele suspendat, cu litere albe, de cealaltă parte a străzii.

— Uitaţi Colegiul Tarzana, continuă bărbatul, arătînd spre un grup de palate coloniale spaniole strînse în jurul unei bazilici romanice. Domnul Stoyte tocmai le-a făcut cadou un

amfiteatru.

Au cotit la dreapta, pe un drum mai puţin important. Crîngurile de portocali au cedat locul, pentru cîţiva kilometri, unor cîmpuri imense de lucernă şi iarbă prăfoasă, apoi au revenit, mai luxuriante ca oricînd. Între timp, munţii de pe marginea de nord a văii se apropiau, iar un alt lanţ se întrezărea în stînga, coborînd dinspre vest. Au mers mai departe. Drumul cotea brusc, ţintind, se părea, spre punctul în care cele două lanţuri muntoase trebuie să se fi întîlnit. Dintr-odată, printr-un gol dintre două livezi, Jeremy Pordage văzu cea mai surprinzătoare privelişte. Cam la un kilometru de poalele munţilor, ca o insulă din apropierea unei coaste stîncoase, un deal pietros se ridica abrupt, pe alocuri aproape prăpăstios, din cîmpie. Pe vîrful coamei, ca şi cum ar fi crescut din ea, într-un fel de efervescenţă a pietrei, era castelul. Dar ce castel! Donjonul era ca un zgîrie-nori, bastioanele coborau impetuos, cu panta graţioasă a barajelor de beton. Era ceva gotic, medieval, baronial – de două ori baronial, gotic cu o goticitate amplificată, ca să spunem aşa, la o putere superioară, mai medieval decît orice clădire de secol XIII. Pentru că acest... acest obiect, cum se simţi Jeremy obligat să-l numească, era medieval nu dintr-o vulgară necesitate istorică, precum Coucy, de pildă, sau Alnwick, ci din pur amuzament şi spirit ludic, platonic, ai fi putut spune. Era medieval aşa cum ar putea dori să fie medieval doar un arhitect modern inteligent şi iresponsabil, cum doar cei mai competenţi ingineri moderni sînt înzestraţi să fie.

Uimirea l-a îndemnat pe Jeremy să vorbească.

— Ce Dumnezeu e aia? a întrebat, arătînd spre coşmarul din vîrful dealului.

— Păi, e casa domnului Stoyte, a spus servitorul. Apoi, zîmbind din nou cu mîndria falsului proprietar, a adăugat: Cred că e o casă destul de frumoasă.

Crîngurile de portocali au blocat din nou vederea; lăsîndu-se pe spate, Jeremy Pordage a început să se întrebe, mai degrabă temător, în ce se băgase atunci cînd acceptase oferta domnului Stoyte. Plata era princiară; munca, anume catalogarea aproape legendarelor Documente Hauberk, avea

să fie o plăcere. Dar cimitirul acela, Obiectul acesta – Jeremy scutură din cap. Ştiuse, desigur, că domnul Stoyte era bogat, colecţiona tablouri şi avea o casă arătoasă în California. Dar nimeni nu îi dăduse de înţeles că ar trebui să se aştepte la *asta*. Puritanismul ironic al bunului său gust era şocat; era îngrozit de perspectiva întîlnirii cu persoana care era capabilă să comită o asemenea enormitate. Ce conexiune, ce comuniune de gîndire şi simţire ar fi putut exista între el şi acea persoană? De ce apelase la el? Pentru că era, evident, inimaginabil ca acea persoană să guste cărţile sale. Îi citise, cel puţin, cărţile? Avea o cît de vagă idee despre ce fel de om era el? Ar fi fost oare capabil, de exemplu, să înţeleagă de ce insistase ca numele The Araucarias să rămînă neschimbat? I-ar fi apreciat punctul de vedere despre…

Întrebările acestea pline de neliniştite au fost întrerupte de sunetul claxonului, pe care şoferul îl apăsa cu o insistenţă zgomotoasă şi agresivă. Jeremy ridică privirea. La cincizeci de metri în faţă, un Ford antic se tîra tremurător de-a lungul drumului. Căra, legat nesigur de plafon, de portbagaj şi de scara automobilului, o grămadă mizeră de bunuri casnice – suluri de lenjerie de pat, o sobă veche de fier, o ladă cu oale şi tigăi, un cort împăturit, o cadă de tinichea. În timp ce îi depăşeau fulgerător, Jeremy prinse imaginea a trei copii anemici, cu ochi apatici, a unei femei cu o pînză de sac înfăşurată în jurul umerilor şi a unui bărbat nebărbierit, cu expresie rătăcită.

— Nomazi, explică şoferul cu o nuanţă de dispreţ.

— Cum adică? întrebă Jeremy.

— Păi, *nomazi*, repetă negrul, ca şi cum sublinierea ar fi fost o explicaţie. Cre' că ăştia sînt de la furtunile de nisip. Au număr de Kansas. Vin să ne culeagă portocalele.

— Vin să vă culeagă portocalele[5]? repetă Jeremy neîncrezător, ca un ecou.

— Portocalele cu buric, spuse şoferul. E sezonul lor. Cred că e un an bun pentru portocale.

Au ieşit din nou în cîmp deschis, iar Obiectul apăru iar, mai mare ca oricînd. Jeremy avu timp să studieze detaliile construcţiei. Un zid cu turnuri înconjura baza dealului, iar la

mijlocul urcuşului era o a doua linie de apărare, în cea mai apreciată manieră de după Cruciade. În vîrf se înălţa turnul principal pătrat, înconjurat de clădiri subsidiare.

De la donjon, ochii lui Jeremy călătoriră în jos, spre un grup de construcţii din cîmpie, nu departe de poalele dealului. Pe faţada celei mai mari dintre ele scria, cu litere aurite, „Azilul Stoyte pentru copii bolnavi“. Două steaguri fluturau în briză, unul al Statelor Unite, celălalt un stindard alb, cu o literă „S“ stacojie pe el. Apoi un crîng de nuci fără frunze închise din nou perspectiva. Aproape în acelaşi moment, şoferul scoase motorul din viteză şi frînă. Maşina se opri încet lîngă un bărbat care mergea cu pas sprinţar pe fîşia de iarbă de lîngă drum.

— Vreţi să vă luăm cu maşina, domnule Propter? întrebă negrul.

Necunoscutul întoarse capul, îi zîmbi şoferului în semn de recunoaştere şi se apropie de geamul maşinii. Era un bărbat mare, cu umeri largi, dar puţin cocoşat, cu păr castaniu care încărunţea şi o faţă, se gîndi Jeremy, precum a uneia dintre acele statui pe care sculptorii gotici le făceau pentru partea de sus a faţadelor occidentale – o faţă cu proeminenţe aspre, cute şi scobituri cu umbre dese, cioplită grosier şi accentuat, ca să poată fi expresivă chiar şi de la distanţă. Dar această faţă anume, observă Jeremy mai departe, nu era doar accentuată şi nu numai de la distanţă; era o faţă şi pentru planul apropiat, şi pentru intimitate, o faţă subtilă, pe care se găseau semnele sensibilităţii şi inteligenţei, ca şi ale puterii, ale unei seninătăţi blînde şi ironice, nu mai puţin decît acelea ale energiei şi forţei.

— Bună, George, spuse necunoscutul, adresîndu-se şoferului. Frumos din partea ta că te-ai oprit să mă iei.

— Mă bucur să vă văd, domnule Propter, spuse negrul cordial.

Apoi se întoarse pe jumătate, flutură o mînă spre Jeremy şi, cu o formalitate flamboaiantă a tonului şi atitudinii, îi spuse:

— Aş dori să vi-l prezint pe domnul Pordage, din Anglia. Domnule Pordage, acesta este domnul Propter.

Cei doi bărbaţi dădură mîna şi, după un schimb de amabilităţi, domnul Propter se urcă în maşină.

— Mergeţi în vizită la domnul Stoyte? întrebă el, în timp ce şoferul pornea mai departe.

Jeremy încuviinţă din cap. Era acolo cu treabă; venise să se uite la nişte manuscrise – Documentele Hauberk, ca să fim mai exacţi.

Domnul Propter îl ascultă atent, dînd la răstimpuri din cap, iar după ce Jeremy termină, rămase o clipă tăcut.

— Luaţi un creştin decăzut, spuse el în cele din urmă, pe un ton meditativ, şi rămăşiţele unui stoic; amestecaţi-le temeinic cu bune maniere, ceva bani şi o educaţie de modă veche; fierbeţi la foc mic timp de cîţiva ani, într-o universitate. Rezultatul: un erudit şi un gentleman. Ei bine, au existat şi tipuri mai rele de fiinţe umane, încheie domnul Propter şi emise un rîs uşor. Aproape aş putea pretinde că am fost şi eu unul cîndva, cu mult timp în urmă.

Jeremy îl privi iscoditor.

— Nu cumva sînteţi *William* Propter? întrebă el. Nu cumva, din întîmplare, „Scurte studii despre Contrareformă“?

Celălalt înclină din cap.

Jeremy îl privi cu uimire şi încîntare. Era oare posibil? se întrebă el. Acele „Scurte studii“ fuseseră una dintre cărţile lui preferate – un model, se gîndise el întotdeauna, pentru genul lor.

— M-aţi terminat, spuse el cu voce tare, folosind locuţiunea şcolărească în mod deliberat şi ca şi cum ar fi pus-o între ghilimele.

Descoperise că, atît în scris, cît şi în conversaţie, se puteau obţine efecte splendide prin folosirea judicioasă, într-un context solemn sau cultural, a unei expresii argotice, a unei grosolănii sau obscenităţi copilăreşti.

— Să fiu nebun, explodă el din nou.

Conştientizarea infantilităţii voite a cuvintelor sale îl făcu să-şi mîngîie chelia şi să tuşească.

Urmă încă un moment de tăcere. Apoi, în loc să vorbească, după cum se aştepta Jeremy, despre „Scurte studii“, domnul Propter clătină doar din cap şi spuse:

— În mare parte sîntem.

— Ce sîntem? întrebă Jeremy.

— Nebuni, răspunse domnul Propter. Terminaţi. În sensul psihologic al cuvîntului.

Nucii se terminară şi atunci apăru din nou Obiectul la tribord. Domnul Propter arătă în direcţia lui.

— Săracul Jo Stoyte! spuse el. Cum ar fi să ai *acea* piatră de moară la gît? Ca să nu mai pomenim, desigur, toate celelalte pietre de moară care o însoţesc. Ce noroc am avut, nu credeţi? Noi, cei cărora nu li s-a dat niciodată şansa de a fi ceva mult mai rău decît eruditi şi gentlemani! După încă o tăcere scurtă, domnul Porter continuă, zîmbind: Săracul Jo, el nu e nici una, nici alta. O să-l găsiţi puţin dificil. Pentru că, bineînţeles, o să încerce să vă intimideze, doar pentru că tradiţia spune că genul dumneavoastră este superior genului său. Apoi adăugă, privind faţa lui Jeremy cu o expresie amestecată de amuzament şi simpatie: Ca să nu mai pomenim faptul că dumneavoastră sînteţi, probabil, genul de persoană care se cere persecutată. Puţin victimă, mă tem, precum şi erudit şi gentleman.

Simţindu-se în acelaşi timp deranjat de indiscreţia bărbatului şi mişcat de prietenia lui, Jeremy zîmbi mai degrabă nervos şi dădu din cap.

— Poate, continuă domnul Propter, poate că v-ar ajuta să fiţi mai puţin victimă faţă de Jo Stoyte dacă aţi şti ce i-a provocat impulsul iniţial de a fi nebun în exact *acel* mod.

Domnul Propter arătă spre Obiect.

— Am fost împreună la şcoală, eu şi Jo; numai că pe vremea aceea nu îi spunea nimeni Jo. Îi spuneam Grasu' sau Burtosu'. Pentru că, vedeţi, săracul Jo era grasul nostru, singurul gras din şcoală la vremea aceea. Se opri un moment, apoi continuă pe un alt ton: M-am întrebat adesea de ce întotdeauna oamenii îşi bat joc de graşi. Poate că e ceva intrinsec greşit cînd vine vorba de grăsime. De exemplu, nu există nici măcar un singur sfînt gras – desigur, cu excepţia lui Toma d'Aquino; iar eu nu-mi pot imagina nici un motiv pentru a presupune că era un sfînt adevărat, un sfînt în sensul popular al cuvîntului, care, întîmplător, e şi sensul real. Dacă Toma e sfînt, atunci Vincent de Paul nu e. Iar dacă Vincent e sfînt, ceea ce în mod evident este, atunci Toma nu e. Şi poate că burta aceea enormă a lui

are o anumită legătură cu asta. Cine ştie? Dar, oricum, asta e o paranteză. Dumnezeule, cum îl agresam pentru deficienţa lui glandulară! Şi cît de dezastruos reacţiona el la agresiunea noastră! Supracompensare... Dar iată-mă ajuns acasă.

Domnul Porter privi pe geam, în timp ce maşina încetinea şi oprea în faţa unui bungalow mic şi alb, aşezat în mijlocul unui mănunchi de eucalipţi.

— O să continuăm altă dată. Dar nu uitaţi, dacă sărmanul Jo devine prea ofensiv, gîndiţi-vă cum era în şcoală şi pare-vă rău pentru el – şi să nu vă pară rău pentru dumneavoastră.

Coborî din maşină, închise portiera în urma sa şi, făcîndu-i cu mîna şoferului, parcurse rapid aleea şi intră în casa aceea mică.

Maşina porni din nou. Deopotrivă uluit şi liniştit de această întîlnire cu autorul „Scurtelor studii", Jeremy rămase privind inert pe geam. Acum erau foarte aproape de Obiect şi, dintr-odată, Jeremy observă, pentru prima oară, că dealul castelului era înconjurat de un şanţ cu apă. La cîteva sute de metri de marginea apei, maşina trecu printre doi stîlpi, cu lei heraldici în vîrf. În mod evident, trecerea ei întrerupse o rază de lumină invizibilă, direcţionată spre o celulă fotoelectrică; pentru că imediat ce trecură pe lîngă lei, un pod mobil începu să coboare. Cu cinci secunde înainte ca ei să ajungă la şanţul cu apă, podul era la locul său; maşina îl traversă lin şi se opri în faţa porţii principale a zidului exterior al castelului. Şoferul se dădu jos şi îşi anunţă prezenţa, vorbind într-un receptor de telefon ascuns într-o scobitură pe măsură. Bariera-ghilotină placată cu crom se ridică silenţios, iar cele două uşi din oţel inoxidabil se deschiseră. Maşina intră şi începu să urce. A doua linie de ziduri era străpunsă de o altă poartă, care se deschise automat atunci cînd ei se apropiară. Între partea interioară a acestui al doilea zid şi panta dealului fusese construit un pod din beton armat, suficient de mare încît să găzduiască un teren de tenis. În spaţiul umbrit de dedesubt, Jeremy prinse imaginea a ceva familiar. După o clipă, recunoscu o reproducere a Grotei de la Lourdes.

— Domnişoara Maunciple, ea e catolică, remarcă şoferul, împungînd cu degetul în direcţia Grotei. De aceea el a făcut-o

pentru ea. Noi, în familia *noastră*, sîntem prezbiterieni.

— Şi cine este domnişoara Maunciple?

Şoferul ezită o clipă, dar în cele din urmă explică:

— Păi, e o tînără doamnă cu care domnul Stoyte e prieten, spuse el, după care schimbă subiectul.

Maşina urcă mai departe. Dincolo de Grotă, toată coasta dealului era o grădină de cactuşi. Apoi drumul ocolea panta de nord a urcuşului, iar cactuşii cedau locul ierbii şi tufişurilor. Pe o mică terasă, o nimfă din bronz de Giambologna, exagerat de elegantă, ca o fotografie artistică dintr-o mitologică *Vogue* pentru zeiţe, făcea să ţîşnească două şuvoaie de apă din sînii ei delicios şlefuiţi. Ceva mai departe, în spatele unei plase de sîrmă, un grup de babuini stăteau pe vine printre stînci sau defilau obscen, cu fundurile lor lipsite de păr.

Încă urcînd, maşina coti din nou şi în cele din urmă trase pe o platformă circulară din beton, sprijinită pe console deasupra unei prăpăstii. Servitorul de modă veche execută iarăşi, scoţîndu-şi şapca, o imitare finală a lui însuşi, urîndu-i conaşului bun venit pe plantaţie, apoi se apucă de treabă, descărcînd bagaje.

Jeremy Pordage merse spre balustradă şi privi în jur. Pămîntul cobora aproape prăpăstios vreo treizeci de metri, apoi în pantă spre cercul interior de ziduri şi, sub acestea, către fortificaţiile exterioare. Dincolo era şanţul cu apă şi, de cealaltă parte a lui, se întindeau livezile de portocali. „*In dunkeln Laub die Gold-Orangen glühn*“[6], murmură Jeremy de unul singur, apoi: „*He hangs in shades the orange bright / Like golden lamps in a green night*“[7]. Interpretarea lui Marvell, decise Jeremy, era mai bună decît cea a lui Goethe. Şi, între timp, portocalele păreau să fi devenit mai luminoase şi mai semnificative. Pentru Jeremy, experienţa directă, nemijlocită era întotdeauna greu de înglobat, întotdeauna mai mult sau mai puţin neliniştitoare. Viaţa devenea sigură, lucrurile căpătau un sens doar atunci cînd erau translatate în cuvinte şi închise între copertele unei cărţi. Portocalele erau minunat clasificate; dar cum rămînea cu castelul? Jeremy întoarse capul şi, sprijinindu-se cu spatele de parapet, privi în sus. Obiectul plutea ameninţător, insolent de mare. Nimeni nu se ocupase

poetic de *asta*. Nici Infantele Roland, nici Regele din Thule, nici Marmion, nici Doamna de Shalott, nici Sir Leoline. Sir Leoline, îşi repetă el cu aprecierea cunoscătorului faţă de absurditatea romantică, Sir Leoline, bogatul baron, avea… ce? O căţea de mastif fără dinţi. Dar domnul Stoyte avea babuini şi o Grotă sacră, domnul Stoyte avea o barieră-ghilotină din crom şi Documentele Hauberk, domnul Stoyte avea un cimitir ca un parc de distracţii şi un donjon ca…

Dintr-odată, se auzi un zgomot ca de tunet; uşile mari, cu bolţuri, ale verandei de la intrare în stil Englezesc Timpuriu se traseră înapoi şi dintre ele ţîşni pe terasă şi se repezi spre Jeremy, ca şi cum ar fi fost propulsat de un uragan, un bărbat mic şi îndesat, cu faţă roşie şi o claie de păr alb ca zăpada. În timp ce avansa, expresia lui nu se schimbă. Faţa avea acea mască închisă şi nezîmbitoare pe care muncitorii americani tind să o adopte în relaţiile lor cu străinii – ca să demonstreze, prin faptul că nu fac grimasele afabile de curtoazie, că ţara lor e una liberă şi că nu poţi intra în ea călcînd peste *ei*.

Deoarece nu crescuse într-o ţară liberă, Jeremy începu automat să zîmbească în timp ce această persoană, despre care bănuia că este gazda şi angajatorul lui, se apropie rapid de el. Confruntat cu severitatea neclintită a feţei celuilalt, Jeremy deveni brusc conştient de zîmbetul său – conştient că era deplasat, că probabil îl făcea să arate ca un prost. Profund jenat, încercă să-şi reajusteze faţa.

— Domnul Pordage? spuse străinul pe un ton aspru şi lătrat. Mă bucur să te cunosc. Numele meu este Stoyte.

În timp ce dădeau mîna, acesta studie, tot fără să zîmbească, faţa lui Jeremy, după care adăugă:

— Eşti mai bătrîn decît credeam.

Pentru a doua oară în dimineaţa aceea, Jeremy făcu gestul exhibiţionist de manechin care se scuză.

— Toamna galbenelor foi[8], spuse el. Oamenii se scufundă în senilitate. Oamenii…

Domnul Stoyte îl întrerupse abrupt.

— Ce vîrstă ai?

Întrebase cu un ton peremptoriu, precum acela al unui sergent de poliţie care interoghează un hoţ prins.

— Cincizeci şi patru.

— Doar cincizeci şi patru? zise domnul Stoyte şi clătină din cap. La cincizeci şi patru ar trebui să fii plin de energie. Apoi adăugă, deconcertant: Cum stai cu viaţa sexuală?

Jeremy încercă să scape de jenă rîzînd. Clipi şi se bătu cu mîna pe chelie.

— *„Mon beau printemps et mon été ont fait le saut par la fenêtre“*[9], cită el.

— Ce-i asta? spuse domnul Stoyte, încruntîndu-se. Nu are nici un rost să-mi vorbeşti în limbi străine. Eu sînt şef de companie petrolieră. Am două mii de benzinării doar în California. Şi în toate benzinăriile astea nu există un singur om care să nu fie absolvent de colegiu! Apoi zbieră iar, triumfător: Du-te şi vorbeşte în limbi străine cu *ei*.

Rămase tăcut pentru o clipă; apoi, urmărind o asociere de idei neexplicită, continuă:

— Agentul meu din Londra, omul care se ocupă de lucrurile de acolo pentru mine – el mi-a dat numele dumitale. Mi-a spus că eşti omul potrivit pentru aceste... cum le spuneţi voi? Ştiţi, hîrtiile alea pe care le-am cumpărat vara asta. Roebuck? Hobuck?

— Hauberk, spuse Jeremy.

Observă, cu o satisfacţie posomorîtă, că avusese perfectă dreptate. Omul nu-i citise niciodată cărţile, nici măcar nu auzise vreodată de existenţa lui. Totuşi, trebuia să-şi amintească faptul că în copilărie i se spusese Burtosu'.

— Hauberk, repetă domnul Stoyte cu o nerăbdare dispreţuitoare. Oricum, el mi-a spus că eşti omul potrivit. Apoi, fără nici o pauză sau tranziţie, reluă: Ce spuneai despre viaţa dumitale sexuală, înainte să mă iei cu chestiile alea în limbi străine?

Jeremy rîse, stînjenit.

— Spuneam că e normală pentru vîrsta mea.

— Ce ştii dumneata despre ce e normal la vîrsta dumitale? spuse domnul Stoyte. Du-te şi vorbeşte cu doctorul Obispo despre asta. Nu te costă nimic. Obispo are salariu. E medicul casei. Apoi schimbă dintr-odată subiectul: Ai vrea să vezi castelul? întrebă el. Te conduc eu.

— Ah, e foarte amabil din partea dumneavoastră, spuse Jeremy cu exuberanţă. De dragul de a face puţină conversaţie politicoasă, adăugă: Am văzut deja locul dumneavoastră de înmormîntare.

— Locul meu de înmormîntare? repetă domnul Stoyte pe un ton suspicios – apoi suspiciunea deveni furie. Ce dracu' vrei să spui? strigă el.

Tremurînd în faţa mîniei sale, Jeremy bîlbîi ceva despre Beverly Pantheon şi că înţelesese de la şofer că domnul Stoyte avea un interes financiar în acea companie.

— Înţeleg, spuse celălalt, oarecum îmbunat, dar încă încruntîndu-se. Am crezut că vrei să spui…

Domnul Stoyte se întrerupse la mijlocul propoziţiei, lăsîndu-l pe uluitul Jeremy să ghicească ce crezuse.

— Vino, lătră domnul Stoyte.

Apoi se puse rapid în mişcare şi o luă grăbit spre intrarea casei.

1. *Sfînta Scriptură*, Noul Testament, Corinteni I, 15:55. Toate citatele din Biblie sunt redate în conformitate cu Sfînta Scriptură tipărită sub îndrumarea şi cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfîntului Sinod, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001 (n. r.).
2. Sfînta Evanghelie după Ioan, 11:25 (n. r.).
3. Psalmii 23:1 (n. r.).
4. Corinteni I, 15:54 (n. r.).
5. În original, *pick your navels*, care poate avea şi sensul de „să vă culeagă portocalele", şi de „să vă scobească în buric"; şoferul foloseşte doar *navel* („buric") în loc de *navel orange*, acel tip de portocală care în partea opusă cozii are ceva asemănător cu buricul uman (n. t.).
6. „Acolo portocale de aur ard în soare", *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister*, de Johann Wolfgang Goethe, Cartea a III-a, Capitolul 1, trad. de Valeria Sadoveanu, Editura Univers, Bucureşti, 1972, p. 125 (n. r.).
7. „El pune-n pomi portocale luminoase / Aurii felinare în verdea noapte" (trad. aprox.), versuri din poemul *Bermudas* de Andrew Marvell (1621-1678), poet metafizic englez (n. r.).
8. William Shakespeare, *Macbeth*, Actul V, Scena 3, în româneşte de Ion Vinea, Editura Univers, 1971, p. 582 (n. r.).
9. „Primăvara-mi cea frumoasă şi vara mea au zbughit-o pe fereastră" (trad. aprox.), vers din *épigrames* – „CCXIII, de soi-même," de Clément Marot (1496- 1544), poet renascentist francez (n. r.).

Capitolul III

În Salonul 16 din Azilul Stoyte pentru copii bolnavi era tăcere; tăcere şi clarobscurul jaluzelelor trase. Era perioada de odihnă de la mijlocul dimineţii. Trei dintre cei cinci mici convalescenţi dormeau. Al patrulea stătea întins, privind fix în tavan şi scobindu-se gînditor în nas. Al cincilea, o fetiţă, îi şoptea ceva unei păpuşi la fel de cîrlionţate şi ariane ca ea. Aşezată lîngă una dintre ferestre, o asistentă tînără era absorbită de ultimul număr din *True Confessions*.

„Inima lui a tresărit, citea ea. Cu un strigăt înăbuşit, m-a strîns şi mai tare în braţe. Luni de zile ne luptaserăm întocmai să nu facem asta; dar magnetul pasiunii noastre era prea puternic pentru noi. Presiunea neliniştită a buzelor lui aprinsese o scînteie de răspuns în trupul meu topit.

— Germaine, a şoptit el. Nu mă lăsa să aştept. Nu vrei să fii bună cu mine acum, draga mea?

Era atît de blînd, dar şi atît de nemilos – aşa cum o fată îndrăgostită vrea ca bărbatul să fie nemilos. M-am simţit luată de valul tot mai puternic al…“

Afară, pe coridor, se auzi un zgomot. Uşa salonului se dădu de perete, ca şi cum ar fi fost lovită de uragan, şi cineva intră grăbit în încăpere.

Asistenta ridică privirea cu o tresărire de surpriză care, din pricina completei sale absorbiri în „Preţul unei senzaţii“, deveni absolut chinuitoare. Reacţia ei aproape imediată la şoc a fost una de furie.

— Ce-i asta? începu ea indignată.

Apoi îl recunoscu pe intrus şi expresia ei se schimbă.

— Ei, domnule Stoyte!

Tulburat de zgomot, micuţul care se scobea în nas îşi coborî ochii din tavan, iar fetiţa întoarse privirea de la păpuşa ei.

— Unchiule Jo! exclamară ei la unison. Unchiule Jo!

Treziţi brusc, ceilalţi începură să strige.

— Unchiule Jo! Unchiule Jo!

Domnul Stoyte era mişcat de căldura primirii sale. Faţa pe care Jeremy o găsise atît de neliniştitor de severă se relaxă într-un zîmbet. Simulînd protestul, îşi acoperi urechile cu mîinile.

— O să mă asurziţi, strigă el. Apoi, aparte către asistentă, murmură: Sărmanii copii. Mă fac să mă simt ca şi cum mi-ar veni să plîng. Vocea lui deveni răguşită de emoţie: Şi cînd te gîndeşti cît de bolnavi au fost… Scutură din cap, lăsînd propoziţia neterminată; apoi adăugă, pe un alt ton: Apropo…

Flutură o mînă mare şi pătrată în direcţia lui Jeremy Pordage, care îl urmase în salon şi stătea lîngă uşă, cu o expresie de stînjeneală uluită pe faţă.

— …acesta este domnul… domnul… La dracu'! Ţi-am uitat numele.

— Pordage, spuse Jeremy, amintindu-şi că numele domnului Stoyte fusese cîndva Grăsanu'.

— Pordage, exact. Întreabă-l despre istorie şi literatură, adăugă el batjocoritor către asistentă. Ştie toate astea.

Jeremy protesta modest că perioada lui e doar de la crearea lui Ossian la moartea lui Keats, cînd domnul Stoyte se întoarse din nou spre copii şi, cu o voce care înecă dezminţirile ca de flaut ale celuilalt, strigă:

— Ghiciţi ce v-a adus Unchiul Jo!

Copiii ghiciră. Bomboane, gumă de mestecat, baloane, hamsteri. Domnul Stoyte continuă să scuture triumfător din cap. În cele din urmă, după ce copiii şi-au epuizat puterile imaginaţiei, băgă mîna în buzunarul hainei sale vechi de tweed şi produse mai întîi un fluier, apoi o muzicuţă, o cutie muzicală, o trompetă, o castanietă şi un pistol automat. Pe acesta, însă, îl puse la loc în grabă.

— Acum cîntaţi, spuse el, după ce le distribui instrumentele. Toţi deodată. Unu, doi, trei.

Şi măsurînd ritmul cu ambele braţe, începu să cînte *Departe, pe Swanee River în jos*[1].

La acest ultim episod dintr-o lungă serie de şocuri şi surprize, faţa blîndă a lui Jeremy căpătă o expresie de uluire şi

mai intensă.

Ce dimineaţă! Sosirea în zori. Servitorul negru. Suburbiile interminabile. Beverly Pantheon. Obiectul dintre portocali, întîlnirea cu William Propter şi acest Stoyte cu adevărat îngrozitor. Apoi, înăuntrul castelului, Rubens-ul şi marele El Greco din hol, Vermeer-ul din lift, Winterhalter-ul din cămara majordomului.

Apoi budoarul Louis XV al domnişoarei Maunciple, cu un Watteau şi două Lancret, şi dozatorul de suc cu dotări complete dintr-o ambrazură rococo, şi domnişoara Maunciple însăşi, într-un chimono oranj, bînd la propriul ei bar un suc cu îngheţată de zmeură şi mentă. Jeremy fusese prezentat, refuzase oferta unei îngheţate şi fusese grăbit mai departe, tot timpul la viteză maximă, tot timpul de parcă ar fi fost pe aripile unei tornade, să vadă celelalte privelişti ale castelului. Camera Rumpus, de exemplu, cu fresce de elefanţi de Sert. Biblioteca, cu lemnăria sculptată de Grinling Gibbons, dar fără cărţi, deoarece domnul Stoyte nu reuşise deocamdată să se convingă să le cumpere. Sufrageria mică, cu un Fra Angelico şi mobilă din Pavilionul din Brighton. Sufrageria mare, modelată după interiorul moscheii de la Fatehpur Sikri. Sala de bal cu oglinzile ei şi plafonul cu cheson. Vitraliul de secol XIII din toaleta de la etajul unsprezece. Camera de dimineaţă, cu tabloul lui Boucher înfăţişînd-o pe Micuţa Morphil, cu fundul întors în sus pe o canapea de satin roz. Capela, importată pe bucăţi din Goa, cu un confesional din nuc folosit de Sfîntul Francisc de Sales la Annecy. Sala de biliard funcţională. Piscina interioară. Barul Imperiul al Doilea, cu nuduri de Ingres. Două săli de gimnastică. Camera de lectură Ştiinţa Creştină, dedicată memoriei răposatei doamne Stoyte. Cabinetul dentistului. Baia turcească. Apoi în jos, împreună cu Vermeer, în măruntaiele dealului, ca să vadă pivniţa în care fuseseră depozitate Documentele Hauberk. Din nou în jos, dar şi mai adînc, spre seifuri, centrala electrică, uzina de aer condiţionat, puţul şi staţia de pompare. Apoi iar în sus, la parter şi la bucătărie, unde bucătarul chinez îi arătase domnului Stoyte ultimul lot de broaşte-ţestoase, proaspăt sosite din Caraibe. Şi tot în sus, spre dormitorul pe care avea să-l ocupe Jeremy pe timpul şederii

sale. Apoi încă şase etaje în sus spre birouri, unde domnul Stoyte îi dădu ordine secretarei sale, dictă cîteva scrisori şi avu o lungă conversaţie la telefon cu brokerii lui din Amsterdam. Iar cînd aceasta a luat sfîrşit, venise momentul să meargă la spital.

Între timp, în Salonul 16 se adunase un grup de asistente care îl priveau pe Unchiul Jo; cu părul lui alb fluturînd precum cel al lui Stokowski, acesta îşi stimula orchestra spre crescendouri încă şi mai zgomotoase ale cacofoniei.

— El însuşi e ca un copil mare şi voinic, spuse una dintre ele, pe un ton de amuzament aproape tandru.

O alta, în mod evident cu educaţie literară, declară că era ceva ca din Dickens.

— Nu vi se pare? îl întrebă ea insistent pe Jeremy.

Acesta zîmbi încordat şi dădu din cap, sugerînd o aprobare vagă şi reţinută.

Mai practică, o a treia îşi dori să fi avut Kodak-ul la ea.

— Imagine cu Camera Ascunsă a Preşedintelui Consol Oil, California Land and Minerals Corporation, Bank of the Pacific, West Coast Cemeteries etc., etc.

Înşiră numele principalelor companii ale domnului Stoyte, într-un mod prefăcut eroic, într-adevăr, dar cu un avînt admirativ, aşa cum un legitimist convins dotat cu simţul umorului ar putea enumera titlurile granzilor Spaniei.

— Ziarele ar plăti bani buni pentru un instantaneu ca ăsta, insistă ea.

Şi, ca să dovedească că nu minţea, continuă explicînd că avea un prieten care lucra la o firmă de publicitate, astfel că el trebuia să ştie, şi doar cu o săptămînă în urmă acesta îi spusese că…

În timp ce domnul Stoyte părăsea spitalul, faţa lui noduroasă era încă iluminată de bunăvoinţă şi fericire.

— Te face să te simţi bine cînd te joci cu copiii ăştia sărmani, îi tot repeta el lui Jeremy.

Nişte scări late coborau de la intrarea spitalului spre alee. La capătul acestor scări aştepta Cadillacul albastru al domnului Stoyte. În spatele lui era o altă maşină, mai mică, ce nu fusese aici cînd sosiseră. O privire bănuitoare întunecă faţa

radioasă a domnului Stoyte atunci cînd o văzu. Răpitori, şantajişti – nu se ştie niciodată. Mîna lui se îndreptă spre buzunarul hainei.

— Cine e acolo?

Ţipase pe un ton de furie atît de intensă, încît Jeremy se gîndi pentru o clipă că acest om trebuie să fi înnebunit brusc.

O faţă mare şi rotundă, cu trăsături arogante, apăru la geamul maşinii, zîmbind larg în jurul capătului mestecat al unui trabuc.

— A, tu erai, Clancy, spuse domnul Stoyte. De ce nu mi-au zis că eşti aici?

Faţa lui se întunecase, congestionată; se încrunta şi un muşchi de pe obraz începuse să-i zvîcnească.

— Nu-mi place să văd maşini străine pe aici. Auzi, Peters?

Aproape ţipase către şoferul lui – nu pentru că ar fi fost treaba acestuia, desigur; pur şi simplu pentru că se întîmplase să fie acolo, disponibil.

— Te-am întrebat dacă auzi!

Apoi, dintr-odată, domnul Stoyte îşi aminti ce îi spusese doctorul Obispo atunci cînd îşi pierduse cumpătul cu el.

— Chiar *vreţi* să vă scurtaţi viaţa, domnule Stoyte?

Tonul doctorului fusese unul de amuzament rece; zîmbise, cu o expresie de indulgenţă politicos-sarcastică.

— Sînteţi absolut chitit să faceţi un atac cerebral? Un al doilea atac, nu uitaţi; şi de data aceasta n-o să scăpaţi aşa de uşor. Ei bine, dacă da, atunci continuaţi să vă comportaţi ca în clipa asta. N-aveţi decît.

Cu ajutorul unui enorm efort de voinţă, domnul Stoyte îşi înghiţise furia. „Dumnezeu e iubire, îşi spusese el în sinea lui. Nu există moarte.“ Răposata Prudence McGladdery Stoyte fusese membră a Ştiinţei Creştine. „Dumnezeu e iubire“, îşi spuse el din nou, gîndindu-se la faptul că, dacă oamenii ar înceta odată să fie atît de exasperanţi, el n-ar mai trebui să-şi piardă cumpătul niciodată. „Dumnezeu e iubire.“ Era doar vina lor.

Între timp, Clancy coborîse din maşină, cu o burtă grotească deasupra unor picioare slăbănoage, şi urca scările, zîmbind şi făcînd cu ochiul misterios în timp ce se apropia.

— Ce e? întrebă domnul Stoyte, dorindu-şi cu ardoare ca omul să nu mai facă feţele acelea. Ah, apropo, acesta este domnul… domnul…

— Pordage, spuse Jeremy.

Clancy era încîntat să-l cunoască. Mîna pe care i-o întinse lui Jeremy era dezagreabil de transpirată.

— Am unele veşti pentru dumneavoastră, spuse Clancy într-o şoaptă răguşită, conspirativă.

Apoi, vorbind din spatele palmei, astfel încît cuvintele lui şi mirosul de trabuc să rămînă doar pentru domnul Stoyte, adăugă:

— Vi-l amintiţi pe Tittelbaum?

— Tipul de la Departamentul de Inginerie al Primăriei?

Clancy aprobă din cap.

— E băiat de-al nostru, afirmă el enigmatic, clipind din nou.

— Ei, ce-i cu el? întrebă domnul Stoyte.

Cu toate că Dumnezeu era iubire, în vocea lui era o notă de exasperare renăscîndă.

Clancy aruncă o privire fulgerătoare spre Jeremy Pordage; apoi, cu o pantomimă elaborată, de Guy Fawkes discutînd cu Catesby pe scena unui teatru de provincie, îl luă pe domnul Stoyte de braţ şi îl conduse un metru mai încolo, pe trepte în sus.

— Ştiţi ce mi-a spus Tittelbaum azi? întrebă el retoric.

— De unde dracu' să ştiu?

(Dar nu, nu. Dumnezeu e iubire. Nu există moarte.)

Nedescurajat de semnele iritării domnului Stoyte, Clancy îşi continuă reprezentaţia.

— Mi-a spus ce au hotărît în privinţa… Clancy îşi coborî şi mai mult vocea: …în privinţa Văii San Felipe.

— Ei, şi *ce* au hotărît?

Din nou, domnul Stoyte era la capătul răbdării.

Înainte de a răspunde, Clancy scoase chiştocul de trabuc din gură, îl aruncă, produse un alt trabuc din buzunarul vestei, rupse învelitoarea de celofan şi îl înfipse, neaprins, în locul celui vechi.

— Au hotărît, spuse el foarte încet, astfel încît să dea fiecărui cuvînt un maximum de efect dramatic, au hotărît să

aducă apă cu conducta.

Expresia de exasperare a domnului Stoyte cedă locul uneia de interes.

— Suficient ca să irige toată valea? întrebă el.

— Suficient ca să irige toată valea, repetă Clancy cu solemnitate.

Domnul Stoyte rămase tăcut o clipă.

— Cît timp avem? întrebă el în cele din urmă.

— Tittelbaum crede că ştirea n-o să apară înainte de şase săptămîni.

— Şase săptămîni?

Domnul Stoyte ezită pentru o clipă; apoi luă decizia:

— Bun. Apucă-te imediat de lucru, spuse el în maniera peremptorie a omului obişnuit să comande. Du-te tu, în persoană, şi mai ia încă vreo cîţiva băieţi cu tine. Achizitori independenţi – interesaţi de creşterea vitelor; vor să înfiinţeze o fermă turistică. Cumpăraţi cît puteţi. Apropo, cît e preţul?

— În jur de doisprezece dolari acrul.

— Doisprezece, repetă domnul Stoyte, gîndindu-se că va ajunge la o sută imediat ce vor începe să monteze conducta. Cîţi acri crezi că poţi lua?

— Treizeci de mii, poate.

Faţa domnului Stoyte strălucea de satisfacţie.

— Bine, spuse el vioi. Foarte bine. Bineînţeles, nimeni nu pomeneşte numele meu. Apoi adăugă, fără nici o pauză sau legătură: Cît o să coste Tittelbaum?

Clancy zîmbi dispreţuitor.

— A, o să-i dau patru sau cinci sute de dolari.

— Doar atît?

Celălalt dădu din cap.

— Tittelbaum nu are cu ce să negocieze, spuse el. Nu-şi permite să ceară cine ştie ce preţuri extravagante. Are nevoie de bani – are nevoie disperată.

— Pentru ce? întrebă domnul Stoyte, care manifesta un interes profesional pentru natura umană. Jocuri de noroc? Femei?

Clancy scutură din cap.

— Doctori, explică el. Are un copil paralizat.

— Paralizat? repetă domnul Stoyte ca un ecou, pe un ton de sinceră compătimire. Mare păcat.

Ezită pentru o clipă, apoi continuă, cu brusc elan de generozitate:

— Spune-i să-l trimită pe copil aici, adăugă el făcînd un gest larg spre spital. Cel mai bun spital pentru paralizie infantilă din State, şi n-o să-l coste nimic. Nici un cent găurit.

— Ei, foarte amabil din partea dumneavoastră, domnule Stoyte, spuse Clancy admirativ. Foarte amabil.

— A, nu e nimic, spuse domnul Stoyte, în timp ce se îndrepta spre maşina lui. Mă bucur că pot s-o fac. Nu uita ce scrie în Biblie despre copii. Ştii, îmi face mare plăcere să stau cu copiii ăştia sărmani de aici. Te face să simţi o căldură interioară.

Domnul Stoyte se bătu pe pieptul lui ca un butoi.

— Spune-i lui Tittelbaum să trimită o cerere pentru copil. Să mi-o trimită mie personal. O să mă asigur că e aprobată imediat.

Se sui în maşină şi închise portiera în urma lui; apoi, observîndu-l pe Jeremy, o deschise din nou, fără un cuvînt. Jeremy se urcă înăuntru, murmurînd nişte scuze. Domnul Stoyte trînti portiera încă o dată, coborî geamul şi privi afară.

— Pe curînd, spuse el. Şi apucă-te imediat de afacerea cu San Felipe. Fă treabă bună, Clancy, şi o să-ţi dau zece la sută din toată suprafaţa de peste douăzeci de mii de acri.

Închise geamul şi îi făcu semn şoferului să pornească. Maşina ieşi de pe alee şi o luă spre castel. Lăsîndu-se pe banchetă, domnul Stoyte se gîndi la acei copii sărmani şi la banii pe care avea să-i facă din afacerea San Felipe.

— Dumnezeu e iubire, spuse el iar, cu o convingere de moment, apoi mai spuse o dată, într-o şoaptă pe care companionul lui putea s-o audă. Dumnezeu e iubire.

Jeremy se simţi mai stînjenit ca oricînd.

Podul mobil coborî, în timp ce Cadillacul se apropia. Bariera-ghilotină urcă şi porţile fortificaţiei interioare se deschiseră pentru a-i lăsa să treacă. Pe terenul de tenis din beton, cei şapte copii ai bucătarului chinez se dădeau cu patinele cu rotile. Dedesubt, în Grota sacră, lucra un grup de

zidari. La vederea lor, domnul Stoyte strigă la şofer să oprească.

— Construiesc un cavou pentru nişte călugăriţe, îi spuse el lui Jeremy, în timp ce coborau din maşină.

— Nişte călugăriţe? repetă Jeremy surprins.

Domnul Stoyte dădu din cap şi îi explică faptul că agenţii lui spanioli cumpăraseră sculpturi şi feronerie de la capela unei mănăstiri ce fusese distrusă de anarhişti la începutul Războiului Civil.

— Ne-au trimis şi nişte călugăriţe, adăugă el. Îmbălsămate, presupun. Sau poate doar uscate la soare. Nu ştiu. Oricum, sînt aici. Din fericire, întîmplarea face că am un loc drăguţ în care le pot pune.

Arătă spre monumentul pe care zidarii tocmai îl ataşau la zidul sudic al Grotei. Pe un raft de marmură de deasupra unui sarcofag roman mare erau statuile unui pietrar iacobin anonim, cu un domn şi o doamnă, amîndoi cu gulere somptuoase şi îngenuncheaţi, iar în spatele lor, pe trei rînduri de cîte trei, nouă fiice scăzînd de la adolescenţă la pruncie.

— *Hic jacet Carolus Franciscus Beals, Armiger*…[2], începu Jeremy să citească.

— L-am cumpărat din Anglia, acum doi ani, spuse domnul Stoyte, întrerupîndu-l. Apoi se întoarse spre zidari şi îi întrebă: Cînd terminaţi, băieţi?

— Mîine la amiază. Sau poate astă-seară.

— Asta e tot ce voiam să ştiu, spuse domnul Stoyte. Apoi se întoarse şi, în timp ce mergeau spre maşină, îi spuse lui Jeremy: Trebuie să le scot pe călugăriţele alea de la depozit.

Porniră mai departe. Menţinut în aer de vibraţia aproape invizibilă a aripilor sale, un colibri bea din jetul care ţîşnea din sfîrcul stîng al nimfei lui Giambologna. Din ţarcul babuinilor se auzeau zgomote ascuţite de bătaie şi copulaţie. Domnul Stoyte închise ochii. „Dumnezeu e iubire“, repetă el, încercînd în mod deliberat să prelungească acea încîntătoare condiţie a euforiei în care îl aruncaseră copiii sărmani şi veştile bune ale lui Clancy. „Dumnezeu e iubire. Nu există moarte.“ Aşteptă să simtă senzaţia de căldură interioară, asemănătoare efectului whisky-ului, care urmase primei rostiri a acelor cuvinte. În

schimb, ca şi cum cine ştie ce demon imanent îi juca o festă, se trezi gîndindu-se la cadavrele micşorate şi uscate ale acelor călugăriţe şi la propriul lui cadavru, ca şi la judecată şi la flăcări. Prudence McGladdery Stoyte fusese membră a Ştiinţei Creştine; dar Joseph Budge Stoyte, tatăl lui, fusese sandemanist[3]; iar Letiţia Morgan, bunica lui maternă, trăise şi murise ca soră Plymouth. Deasupra pătuţului său din camera de la mansarda micii case de lemn din Nashville, Tennessee, atîrnase un text, cu litere de un portocaliu aprins pe fond negru: „ESTE ÎNGROZITOR SĂ CAZI ÎN MÎINILE LUI DUMNEZEU CEL VIU“.

— Dumnezeu este iubire, spuse din nou disperat domnul Stoyte. Nu există moarte.

Dar pentru păcătoşi precum el, singurii care nu mureau niciodată erau viermii.

„Dacă ţi-e tot timpul frică de moarte, spusese doctorul Obispo, vei muri cu siguranţă. Frica este o otravă, şi nici măcar una lentă.“

Făcînd încă un efort enorm, domnul Stoyte începu dintr-odată să fluiere. Melodia era *Fac fîn la lumina lunii, în braţele iubitei mele*, dar faţa pe care o văzu Jeremy Pordage şi de la care îşi întoarse imediat privirea, ca şi cum ar fi fost cine ştie ce secret oribil şi indecent, era faţa unui om din celula condamnaţilor.

— Bătrîn ţîfnos, murmură pentru sine şoferul, în timp ce se uita cum angajatorul lui coboară din maşină şi se îndepărtează.

Urmat de Jeremy, domnul Stoyte trecu grăbit şi tăcut pe sub portalul gotic, traversă un vestibul romanic cu coloane, precum cel din Capela Maicii din Durham, şi, cu pălăria încă trasă peste ochi, păşi în clarobscurul de catedrală din holul cel mare.

Ecoul paşilor celor doi bărbaţi răsuna în bolţile aflate la treizeci de metri înălţime. Ca nişte fantome de fier, armurile stăteau nemişcate pe lîngă pereţi. Deasupra lor, somptuoase şi întunecate, tapiţeriile de secol XV deschideau ferestre spre o lume înfrunzită a fanteziei. La unul din capetele încăperii imense, luminate de un proiector camuflat, *Crucificarea*

Sfîntului Petru de El Greco ardea în întuneric, ca o minunată revelaţie a ceva incomprehensibil şi profund sinistru. În celălalt capăt, luminat la fel de viu, atîrna un portret în mărime naturală al lui Hélène Fourment, îmbrăcată doar într-o capă de piele de urs. Jeremy privea de la una la cealaltă – de la ectoplasma sfîntului răsturnat, la pielea, grăsimea şi muşchii neechivoci pe care lui Rubens îi plăcuse atît de mult să le vadă şi să le atingă; de la nuanţele nepămînteşti, ocru, verde-alb şi carmin, ale cărnii, umbrite cu negru transparent, la cremul şi rozul calde, albastrul şi verdele irizate ale nudităţii flamande. Două simboluri strălucitoare, incomparabil de puternice şi expresive – dar ce anume simbolizau, ce? Aceasta, desigur, era întrebarea.

Domnul Stoyte nu dădu atenţie nici uneia dintre aceste comori, ci traversă cu paşi mari holul, blestemînd-o în barbă pe soţia lui înmormîntată pentru că îl făcuse să se gîndească la moarte, insistînd că aşa ceva nu există.

Uşa liftului era într-o ambrazură dintre coloane. Domnul Stoyte o deschise, iar lumina dinăuntru se aprinse, revelînd o doamnă olandeză şezînd la harpă – şezînd, reflectă Jeremy, exact în miezul unei ecuaţii, într-o lume în care frumuseţea şi logica, pictura şi geometria analitică deveniseră una. Cu ce intenţie? Pentru a exprima, simbolic, ce adevăruri despre natura lucrurilor? Din nou, aceasta era întrebarea. Acolo unde era vorba despre artă, reflectă Jeremy, aceasta era întotdeauna întrebarea.

— Închide uşa, ordonă domnul Stoyte.

Apoi, după ce Jeremy închise uşa, adăugă, apăsînd pe butonul cel mai de sus dintr-un lung şir:

— O să înotăm puţin înainte de prînz.

1. *Way Down Upon the Swanee River*, cîntec scris în 1851 de compozitorul american Stephen Foster (1826-1864) (n. r.).
2. „Aici se odihneşte Carol Francisc Beals, scutier…“ (lat.) (n. r.).
3. Adept al sectei creştine fondate în 1730 în Scoţia şi răspîndită în Anglia şi America de Robert Sandeman (1718-1771) (n. r.).

Capitolul IV

Peste o duzină de familii de nomazi lucrau deja în crîngul de portocali, atunci cînd bărbatul din Kansas, împreună cu soţia, cei trei copii şi cîinele galben se grăbeau spre copacii pe care supraveghetorul i-i repartizase. Mergeau în tăcere, pentru că nu aveau nimic să-şi spună şi nici un pic de energie de risipit pe cuvinte.

Doar jumătate de zi, se gîndea bărbatul; doar patru ore pînă cînd munca va înceta. Aveau să fie norocoşi dacă făceau şaptezeci şi cinci de cenţi. Şaptezeci şi cinci de cenţi. Şaptezeci şi cinci de cenţi; iar cauciucul acela din faţă nu avea să mai reziste prea mult. Dacă voiau să ajungă în Fresno şi apoi în Salinas, pur şi simplu trebuiau să ia unul mai bun. Dar pînă şi cel mai vechi şi putred cauciuc la mîna a doua costa bani. Iar banii însemnau mîncare. Şi cum mai mîncau! se gîndi el, cu o ranchiună bruscă. Dacă ar fi fost singur, dacă nu ar fi trebuit să-i tîrască după el pe copii şi pe Minnie, atunci ar fi putut închiria o cocioabă undeva. Aproape de autostradă, în aşa fel încît să mai poată scoate un ban în plus vînzînd ouă, fructe şi alte lucruri oamenilor care treceau cu maşina, ar fi vîndut mult mai ieftin decît la piaţă şi tot ar fi făcut bani buni. Şi poate că apoi ar fi putut să cumpere o vacă şi cîţiva porci; apoi şi-ar fi găsit o fată din alea grase; îi plăcea să fie mai grase; grase şi tinere, cu…

Soţia lui începu din nou să tuşească; visul se spulberă. Cum mai mîncau! Mai mult decît meritau. Trei copii fără nici o putere în ei. Şi Minnie, care jumătate din timp era bolnavă, aşa că trebuia să faci şi munca ei, şi pe a ta!

Cîinele se oprise, ca să miroasă un stîlp. Cu o agilitate bruscă şi surprinzătoare, bărbatul din Kansas făcu doi paşi rapizi în faţă şi îi trase animalului un şut drept în coaste.

— Cîine afurisit! strigă el. Dă-te din drum!

Cîinele fugi, schelălăind. Bărbatul din Kansas întoarse capul, sperînd să prindă pe feţele copiilor lui o expresie de dezaprobare sau compasiune. Dar copiii ştiau prea bine că nu trebuie să îi ofere vreun pretext de a trece de la cîine la ei înşişi. Cele trei feţe mici şi palide, de sub părul nepieptănat, erau întru totul neutre şi goale. Dezamăgit, bărbatul întoarse privirea, mormăind în barbă că, dacă nu sînt atenţi, îi rupe în bătaie cu cureaua. Mama nici măcar nu întoarse capul. Se simţea prea bolnavă şi obosită ca să facă altceva decît să meargă mai departe. Liniştea se aşternu din nou deasupra grupului.

Apoi, dintr-odată, cel mai mic dintre cei trei copii scoase un ţipăt ascuţit.

— Uitaţi-vă acolo! arătă el cu degetul.

În faţa lor era castelul. Din vîrful celui mai înalt turn al său se înălţa o structură complicată de metal, care susţinea o succesiune de platforme pînă la o înălţime de şapte sau zece metri deasupra parapetului. Pe cea mai înaltă dintre aceste platforme se vedea o siluetă umană minusculă, neagră pe cerul strălucitor. În timp ce ei priveau, silueta întinse braţele şi plonjă cu capul înainte în afara cîmpului vizual, în spatele parapetului. Ţipetele ascuţite de uimire ale copiilor îi oferiră bărbatului din Kansas pretextul pe care, cu o clipă în urmă, ei li-l refuzaseră. Se întoarse spre ei furios.

— Terminaţi cu ţipatul, strigă el.

Apoi se repezi la ei, lovindu-i – o palmă peste cap pentru fiecare. Cu un efort enorm, femeia se smulse din abisul epuizării în care căzuse; se opri, se întoarse, strigă în semn de protest şi prinse braţul soţului ei. El o împinse, atît de violent încît ea aproape căzu.

— Eşti la fel de rea precum copiii, îi strigă el. Stai toată ziua şi mănînci. Nu faci doi bani. V-o spun, m-am săturat pînă peste cap de voi toţi. Pînă peste cap. Aşa că ţineţi-vă gura, aţi înţeles?

Se întoarse şi, simţindu-se mult mai bine după această izbucnire, porni rapid, într-un ritm despre care ştia că pentru soţia lui e epuizant, printre şirurile de portocali încărcaţi.

De la piscina aceea din vîrful donjonului, priveliştea era

prodigioasă. Plutind pe apa translucidă, nu trebuia decît să întorci capul ca să vezi, între metereze, diferite panorame ale cîmpiei şi munţilor, verzi, maro, violet şi albastru deschis. Pluteai, priveai şi te gîndeai, adică, dacă erai Jeremy Pordage, te gîndeai la acel turn din *Epipsychidion*, acel turn cu camere care

> Dădeau spre aerul auriu al Orientului
> Şi vorbeau cu vînturile însufleţite[1].

Dar nu şi dacă erai domnişoara Virginia Maunciple. Virginia nici nu plutea, nici nu privea, nici nu se gîndea la *Epipsychidion*, ci mai luă o gură de whisky cu apă minerală, se urcă pe cea mai înaltă platformă a turnului pentru sărituri, întinse braţele, plonjă, pluti pe sub apă şi, ieşind exact sub nebănuitorul Pordage, îl prinse de cureaua pantalonilor lui de baie şi îl trase sub apă.

— Ai căutat-o cu lumînarea, spuse ea după ce el ieşi iar la suprafaţă, înecîndu-se şi bolborosind. Cum stăteai acolo fără să mişti, ca un Buddha caraghios.

Virginia îi zîmbi, cu un dispreţ cît se poate de amabil.

Ce oameni putea să tot aducă Unchiul Jo la castel! Un englez cu monoclu care să se uite la armuri; un bărbat bîlbîit care să cureţe tablourile; un bărbat care nu ştia să vorbească nimic în afară de germană şi care să se uite la nişte idioţenii de porţelanuri şi farfurii vechi; şi astăzi, acest al doilea englez ridicol cu faţă ca de iepure şi voce ca a lui *Songs without Words*[2] la saxofon.

Jeremy Pordage clipi ca să-şi scoată apa din ochi şi văzu neclar, pentru că era prezbit şi nu avea ochelarii, o faţă tînără rîzînd foarte aproape de a lui şi un trup scurtat şi fluturînd incert prin apă. Nu se întîmpla prea des să se găsească la o asemenea apropiere de o astfel de fiinţă. Îşi înghiţi iritarea şi îi zîmbi.

Domnişoara Maunciple întinse o mînă şi îl mîngîie pe chelia din creştetul capului.

— Doamne, spuse ea, ce mai străluceşte! Asta da, bilă de biliard. Ştiu cum o să-ţi spun: Fildeş. La revedere, Fildeş.

Se întoarse, înotă pînă la scară, ieşi pe margine, se duse la masa pe care erau sticlele şi paharele, bău restul whisky-ului ei cu apă minerală, apoi se duse şi se aşeză pe marginea canapelei pe care, cu ochelari negri şi chiloţi de baie, domnul Stoyte făcea plajă.

— Ei, Unchiule Jo, spuse ea pe un ton de afecţiune jucăuşă, te simţi bine?

— Mă simt perfect, puiule, răspunse el.

Era adevărat; soarele îi topise presimţirile sumbre; trăia din nou în prezent, acel prezent încîntător în care aduceai bucurie copiilor bolnavi; în care existau Tittelbaumi pregătiţi ca, în schimbul a cinci sute de dolari, să dea informaţii care valorau cel puţin un milion; în care cerul era albastru şi strălucirea soarelui, o mîngîiere caldă pe stomac; în care, în cele din urmă, te trezeai dintr-o delicioasă somnolenţă ca s-o vezi pe mica Virginia zîmbind spre tine, în jos, ca şi cum chiar i-ar fi păsat de bătrînul ei Unchi Jo, şi ca şi cum i-ar fi păsat de el nu doar ca de un unchi bătrîn – nu, *domnule*; pentru că, la urma urmei, un bărbat e bătrîn doar în măsura în care se simte şi se comportă astfel; iar în ceea ce o privea pe scumpa lui, se simţea el oare tînăr? Se *comporta* ca un tînăr? Da, domnule. Domnul Stoyte zîmbi pentru sine, un zîmbet de autosatisfacţie triumfătoare.

— Bine, puiule, spuse el tare.

Puse o mînă pătrată, cu degete groase, pe genunchiul dezgolit al tinerei femei. Printre pleoapele pe jumătate închise, domnişoara Maunciple îi aruncă o privire secretă şi cumva indecentă de înţelegere şi complicitate; apoi scoase un rîs uşor şi întinse braţele.

— Ce plăcut e soarele! spuse ea.

Şi, închizînd pleoapele de tot, îşi lăsă în jos braţele ridicate, îşi împreună mîinile la ceafă şi îşi trase umerii înapoi. Era o poză care îi ridica sînii, care sublinia curba interioară a şalelor şi umflătura feselor – genul de poziţie pe care eunucii dintr-un serai ar fi învăţat-o pe o nou-venită să o adopte în faţa sultanului; exact poziţia, îşi dădu seama Jeremy, care se întîmplase să privească în direcţia aceea, a acelei statui deosebit de nepotrivite de la al treilea etaj al lui Beverly Pantheon.

Prin ochelarii lui fumurii, domnul Stoyte privi în sus spre ea, cu o expresie de posesivitate în acelaşi timp lacomă şi paternă. Virginia era puiul lui, nu doar figurativ şi colocvial, dar şi în sensul literal al cuvîntului. Sentimentele lui erau, simultan, de cea mai pură dragoste părintească şi de cel mai violent erotism.

Domnul Stoyte privi în sus spre ea. În contrast cu satinul alb şi strălucitor al sutienului şi al pînzei de la mijlocul ei, pielea bronzată părea de un cafeniu şi mai bogat. Planurile trupului tînăr curgeau în curbe line şi continue, ferme şi regulate, fără ascuţişuri sau tranziţii bruşte. Privirea domnului Stoyte călători în sus, pînă la părul castaniu, apoi coborî spre gură, de-a lungul frunţii rotunde, a ochilor largi şi a nasului mic, drept şi impudic. Gura aceea – era cea mai izbitoare trăsătură a ei. Pentru că buza scurtă de sus era cea căreia faţa Virginiei îi datora expresia ei caracteristică de inocenţă copilărească – o expresie care persista de-a lungul tuturor dispoziţiilor ei, care putea fi observată indiferent cu se ocupa ea, fie că spunea poveşti obscene sau făcea conversaţie cu episcopul, îşi lua ceaiul în Pasadena sau bea cu băieţii, se delecta cu ceea ce ea numea „aşa de gustăcios“ sau participa la slujbă. Cronologic, domnişoara Maunciple era o tînără de douăzeci şi doi de ani; dar buza aceea abreviată de sus îi oferea, în orice circumstanţă, aerul că de-abia dacă e adolescentă, că nu a ajuns încă la vîrsta de consimţămînt. Pentru domnul Stoyte, de şaizeci de ani, contrastul curios de pervers dintre maturitatea şi caracterul ei copilăros, dintre aparenţa de inocenţă şi realitatea experienţei era îmbătător. Virginia nu era pui în ambele sensuri doar în măsura în care îl privea pe el; era în ambele sensuri şi obiectiv, în sine.

Delicioasă creatură! Mîna care pînă atunci zăcuse inertă pe genunchiul ei începu să se contracte uşor. Între degetul mare, spatulat şi gros, şi celelalte degete puternice – vai, ce catifelare, ce fermitate somptuoasă şi substanţială!

— Jinny, spuse el. Puiul meu!

Puiul deschise ochii ei mari şi albaştri şi îşi coborî braţele pe lîngă corp. Spatele tensionat se relaxă, sînii înălţaţi se mişcară în jos şi înainte, ca nişte fiinţe vii şi moi care se

ghemuiau să se odihnească. Ea îi zîmbi.

— De ce mă ciupeşti, Unchiule Jo?

— Îmi vine să te mănînc, răspunse Unchiul Jo pe un ton de sentimentalism canibalic.

— Sînt aţoasă.

Domnul Stoyte mormăi un chicotit siropos.

— Fetiţă aţoasă ce eşti! spuse el.

Fetiţa aţoasă se aplecă deasupra lui şi îl sărută.

Întîmplător, Jeremy Pordage, care privise liniştit panorama şi continuase recitarea lui tăcută din *Epipsychidion*, se întoarse din nou în direcţia canapelei şi se simţi atît de stînjenit de ceea ce văzuse, încît începu să se cufunde şi se trezi dînd violent din mîini şi din picioare, ca să nu se înece. Se întoarse şi înotă spre scară, o urcă şi, fără să aştepte să se usuce, o luă grăbit spre lift.

— Chiar aşa, spuse el de unul singur, în timp ce se uita la Vermeer. *Chiar aşa!*

— Dimineaţa asta am făcut nişte afaceri, spuse domnul Stoyte, după ce Puiul lui se lăsase iar pe spate.

— Ce fel de afaceri?

— Afaceri bune, răspunse el. E posibil să fac o grămadă de bani. Bani *adevăraţi*.

— Cît de mulţi?

— Poate o jumătate de milion, spuse el, cu o evaluare prudentă a speranţelor sale; poate un milion, poate chiar mai mult.

— Unchiule Jo, spuse ea, mie mi se pare că eşti minunat.

Vocea ei avea sonoritatea sincerităţii depline. Ea îl considera cu adevărat minunat. În lumea în care trăise ea era o axiomă că un bărbat care poate să facă un milion de dolari trebuie să fie minunat. Părinţi, prieteni, profesori, ziare, radio, reclame – explicit sau implicit, toate erau unanime în a proclama minunăţia lui. Şi, în plus, Virginia ţinea foarte mult la Unchiul Jo. El o făcuse să se distreze de minune, iar ea îi era recunoscătoare. Mai mult, ei îi făcea plăcere să îi placă de oameni, dacă era posibil; îi plăcea să le facă pe plac. Se simţea bine atunci cînd le făcea pe plac – chiar dacă erau mai bătrîni, ca Unchiul Jo, sau dacă felul în care era solicitată să le facă pe plac nu era neapărat foarte apetisant.

— Mi se pare că eşti minunat, repetă ea.

Admiraţia ei îi oferi domnului Stoyte o satisfacţie intensă.

— Ei, e destul de uşor, spuse el cu o modestie ipocrită, aşteptînd şi mai mult.

Virginia îi oferi ce aştepta.

— Cum să fie uşor! spuse ea ferm. Eu îţi spun că *eşti* minunat. Aşa că să nu te mai aud.

Încîntat, domnul Stoyte prinse din nou cu mîna carnea fermă şi o strînse cu afecţiune.

— O să-ţi dau un cadou, dacă iese afacerea, spuse el. Ce ai vrea, puiule?

— Ce aş vrea? repetă ea. Păi n-aş vrea nimic.

Dezinteresul ei nu era simulat. Pentru că era adevărat; niciodată nu îşi dorea lucruri în modul acesta, cu sînge rece. În momentul cînd apărea o dorinţă, de exemplu pentru un suc cu îngheţată, pentru ceva „gustăcios“, pentru o haină de nurcă văzută în vitrina unui magazin – în astfel de momente, ea chiar îşi dorea lucruri, şi le dorea cu ardoare, de-abia aştepta să le aibă. Dar în ce priveşte dorinţele pe termen lung, dorinţe care trebuiau gîndite dinainte – nu, nu dorise niciodată în modul acesta. Cea mai frumoasă parte a vieţii Virginiei fusese petrecută prin savurarea acelor momente succesive ale unei mulţumiri actuale, care o compuneau; iar dacă circumstanţele o obligau uneori să iasă din această eternitate nepăsătoare şi să intre în lumea timpului, universul în care se trezea era unul mic şi îngust, o lume ale cărei graniţe cele mai îndepărtate nu erau niciodată la mai mult de o săptămînă sau două în viitor. Şi ca dansatoare de revistă, pentru optsprezece dolari pe săptămînă, i se păruse dificil să-şi bată prea mult capul cu banii, siguranţa şi ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi avut un accident şi nu ar mai fi putut să-şi arate picioarele. Apoi apăruse Unchiul Jo şi totul era acolo, ca şi cum ar fi crescut în copaci – un copac cu piscine, unul cu cocteiluri, unul cu Schiaparelli. Nu trebuia decît să întindă mîna şi gata, ca un măr din livadă, acasă la ea în Oregon. Deci ce importanţă aveau cadourile? De ce şi-ar fi dorit ceva? În plus, era evident că Unchiului Jo îi făcea o plăcere enormă faptul că ea nu îşi dorea lucruri; iar să-i poată oferi Unchiului Jo o plăcere îi

dădea întotdeauna o senzaţie nemaipomenită.

— Crede-mă, Unchiule Jo, nu îmi doresc *nimic*.

— Nu? spuse o voce străină, atît de aproape în spatele lor încît tresăriră. Ei bine, eu îmi doresc.

Doctorul Sigmund Obispo, un levantin lustruit, brunet şi energic, se apropie cu pas sprinţar de marginea canapelei.

— Ca să fiu mai exact, continuă el, îmi doresc să injectez 1,5 centimetri cubi de testosteron în *gluteus medius* al marelui bărbat. Aşa că hai, du-te, scumpa mea.

Îi vorbise Virginiei pe un ton batjocoritor, dar cu un zîmbet de dorinţă neabătut.

— Hopa!

O bătu familiar pe umăr, apoi, cînd ea se ridică să-i facă loc, pe posteriorul de satin alb.

Virginia se întoarse brusc, cu intenţia de a-i spune să nu fie atît de impertinent; apoi, în timp ce privirea ei călătorea de la butoiul de carne păroasă care era domnul Stoyte către faţa arătoasă a celuilalt, sarcastică într-un mod atît de insultător şi, în acelaşi timp, concupiscent într-un fel atît de măgulitor, se răzgîndi şi, în loc să-i spună, cu voce tare, cît de neruşinat fusese, făcu doar o grimasă şi scoase limba la el. Ceea ce începuse ca un reproş sfîrşise, înainte ca ea să-şi dea seama, în consimţire la o impertinenţă, ca act de complicitate cu vinovatul şi lipsă de loialitate faţă de Unchiul Jo. Sărmanul Unchi Jo! se gîndi ea, cu un val de milă afectuoasă faţă de bătrînul domn. Pentru o clipă, Virginia se simţi foarte ruşinată de ea însăşi. Problema, desigur, era că doctorul Obispo era atît de arătos; că o făcea să rîdă; că ei îi plăcea admiraţia lui; că era amuzant să-l aţîţe şi să vadă cum reacţionează. Îi făcea plăcere pînă şi să se înfurie pe el, atunci cînd era grosolan, ceea ce se întîmpla constant.

— Presupun că te consideri Douglas Fairbanks Junior, spuse ea, încercînd să fie acidă.

Apoi se îndepărtă cu mîndria pe care cele două mici fîşii de satin alb îi permiteau s-o afişeze şi, sprijinindu-se de parapet, privi spre cîmpia de dedesubt. Siluete ca de furnică se mişcau printre portocali. Virginia se întrebă alene ce făceau; apoi mintea ei se îndreptă spre alte chestiuni, mai interesante şi

personale. La Sig şi la faptul că nu se putea abţine să nu se simtă incitată atunci cînd el era în preajmă, chiar şi atunci cînd se purta aşa cum tocmai o făcuse acum. Într-o bună zi, poate... într-o bună zi, doar ca să vadă cum e, iar dacă lucrurile deveneau puţin monotone aici, la castel... Sărmanul Unchi Jo! reflectă ea. Dar, pe de altă parte, la ce s-ar putea aştepta – la vîrsta lui şi la a ei? Lucrul neaşteptat era că, în toate lunile acestea, ea nu îi dăduse încă nici un motiv să fie gelos – bineînţeles, asta dacă nu le puneai la socoteală pe Enid şi Mary Lou; ceea ce ea nu făcea; pentru că ea chiar nu era aşa, nicidecum; şi atunci cînd se întîmplase, nu fusese altceva decît un mic accident; plăcut, dar deloc important. În timp ce cu Sig, dacă s-ar fi întîmplat vreodată, lucrurile ar fi fost diferite; chiar şi dacă n-ar fi fost ceva foarte serios; ceea ce n-ar fi fost – spre deosebire de Walt, de exemplu, sau chiar de micul Buster, din Portland. Ar fi fost diferit faţă de accidentele cu Enid şi Mary Lou, deoarece, cu un bărbat, lucrurile acestea contau foarte mult, chiar şi atunci cînd tu nu voiai să conteze. Acesta fiind şi singurul motiv pentru a nu le face, pe lîngă, bineînţeles, că erau păcate; dar, cumva, asta nu părea niciodată să conteze prea mult atunci cînd băiatul era chiar arătos (ceea ce, trebuia să recunoşti, Sig era, chiar dacă era cumva în stilul lui Adolphe Menjou; dar, dacă stăteai să te gîndeşti, bruneţii cu părul dat cu ulei erau cei care o incitaseră întotdeauna cel mai tare). Iar poate că după ce beai cîteva pahare şi aveai chef de ceva palpitant, ei bine, atunci nu-ţi trecea niciodată prin cap că e un păcat; şi apoi lucrurile îşi urmau cursul şi, înainte să-ţi dai seama ce se întîmplase... uite că se întîmplase; şi ei chiar nu-i venea să creadă că era atît de rău pe cît spunea părintele O'Reilly că ar fi; şi oricum, Măicuţa Noastră avea să fie mai înţelegătoare şi iertătoare decît el; şi cum rămînea cu modul în care mînca părintele O'Reilly, de fiecare dată cînd venea la cină? Ca un porc, nu exista nici un alt cuvînt mai potrivit; şi nu era oare lăcomia la fel de rea ca şi cealaltă chestie? Aşa că cine era el să vorbească aşa?

— Ei, şi cum se mai simte pacientul? întrebă doctorul Obispo parodiind atitudinea unui doctor grijuliu, în timp ce lua locul Virginiei pe canapea.

Era cît se poate de binedispus. Munca lui de laborator mergea neașteptat de promițător; noul preparat din săruri biliare făcuse minuni pentru ficatul său; boomul reînarmării făcuse ca acțiunile lui din aviație să crească acum cu încă trei procente; și era evident că Virginia nu o să mai reziste mult.

— Cum se mai simte astăzi micul nostru invalid? continuă el.

Adăugă la parodia sa caricaturizarea unui accent britanic, pentru că făcuse un an de studii postuniversitare la Oxford.

Domnul Stoyte mîrîi înfundat. Stilul glumeț al doctorului Obispo avea ceva care îl înfuria de fiecare dată. Într-un mod greu de definit, căpăta însușirea unei insulte deliberate. Domnul Stoyte avea întotdeauna impresia că zeflemeaua aparent amabilă a lui Obispo era de fapt expresia unui dispreț calculat și dușmănos. Gîndul acesta făcea sîngele domnului Stoyte să fiarbă. Dar atunci cînd sîngele lui fierbea, tensiunea arterială, știa asta, creștea și viața lui se scurta. Nu își putea permite să fie furios pe Obispo, așa cum i-ar fi plăcut. Obispo era un rău indispensabil. „Dumnezeu e iubire; nu există moarte.“ Dar domnul Stoyte își aminti cu groază că avusese un atac cerebral și că îmbătrînea. Obispo îl pusese din nou pe picioare, atunci cînd fusese aproape pe moarte, și îi promisese încă zece ani de viață, chiar și dacă acele cercetări n-ar fi reușit atît de bine pe cît spera el; iar dacă reușeau – atunci mult, mult mai mult. Douăzeci de ani, treizeci, patruzeci. Sau era chiar posibil ca mica și detestabila brută să găsească un mod de a demonstra că domnul Eddy avea dreptate, pînă la urmă. Poate că, într-adevăr, nu există nici o moarte – cel puțin nu pentru Unchiul Jo. Ce perspectivă glorioasă! Între timp… Domnul Stoyte oftă profund, resemnat. „Toți avem o cruce de dus“, își spuse el, ca un ecou peste ani al cuvintelor pe care bunica lui obișnuia să le repete atunci cînd îl obliga să înghită ulei de castor.

Între timp, doctorul Obispo sterilizase acul, tăiase capătul unei fiole de sticlă și umpluse seringa. Mișcările lui, în timp ce lucra, erau caracterizate de o anumită superbie studiată, de o precizie flamboaiantă și conștientă. Era ca și cum bărbatul ar fi fost în același timp un spectacol de balet și propriul public – un

public rafinat şi foarte critic, e adevărat; dar, pe de altă parte, ce balet! Nijinski, Karsavina, Pavlova, Massine – toţi pe o singură scenă. Oricît de extraordinare ar fi fost aplauzele, erau întotdeauna meritate.

— Gata, anunţă el în cele din urmă.

Obedient şi în tăcere, ca un elefant dresat, domnul Stoyte se rostogoli pe burtă.

1. Versuri aparţinînd poemului *Epipsychidion*, de Percy Bysshe Shelley (1792-1822) (n. r.).
2. Aluzie la compozitorul romantic Felix Mendelssohn (1809-1847) (n. r.).

Capitolul V

Jeremy se îmbrăcase din nou şi stătea în magazia subterană care avea să-i servească drept birou. Praful uscat şi înţepător al vechilor documente i se urcase la cap, ca un fel de substanţă narcotică inhalată pe nas. Avea faţa congestionată, în timp ce îşi pregătea dosarele şi îşi ascuţea creioanele; capul lui chel strălucea de transpiraţie; în spatele lentilelor bifocale, ochii îi străluceau de încîntare.

Iată! Totul era gata. Se întoarse pe scaunul rotitor şi rămase pentru puţin timp nemişcat, savurîndu-şi cu voluptate nerăbdarea. Legate în nenumărate pachete de hîrtie maro, Documentele Hauberk îşi aşteptau primul lor cititor. Douăzeci şi şapte de lăzi de mirese ale liniştii încă neatinse. Jeremy zîmbi de unul singur la gîndul că avea să fie Barbă Albastră al lor. Mii de mirese ale liniştii acumulate de-a lungul secolelor de generaţii succesive de neobosiţi Hauberk. Hauberk după Hauberk; baroni după cavaleri; conţi după baroni; şi Conte de Gonister după Conte de Gonister, pînă la ultimul, al optulea. Şi, după al optulea, nimic altceva decît taxe pe moştenire, o casă veche şi două doamne necăsătorite, cufundîndu-se tot mai adînc în solitudine şi excentricitate, în sărăcie şi mîndrie de familie, dar în cele din urmă – bietele animale de companie! – mai mult în sărăcie decît în mîndrie. Juraseră că nu vor vinde niciodată; dar în cele din urmă au acceptat oferta domnului Stoyte. Documentele fuseseră expediate în California. Acum urmau să aibă posibilitatea de a-şi cumpăra înmormîntări cu adevărat somptuoase. Şi acesta va fi sfîrşitul familiei Hauberk. Delicioase fragmente de istorie a Angliei! Prevenitoare poate, sau poate, mai probabil, doar absurde, doar o poveste spusă de un idiot. O poveste despre gîturi tăiate şi conspiratori, despre mecena ai educaţiei şi speculatori dubioşi, despre prietenii

homosexuali şi poeţii minori ai episcopilor şi regilor, despre amirali şi codoşi, despre sfinţi, eroine şi nimfomane, despre imbecili şi prim-miniştri, despre colecţionari de artă şi sadici. Şi iată tot ceea ce rămăsese de pe urma lor, în douăzeci şi şapte de lăzi, de-a valma, niciodată catalogate, niciodată măcar privite, absolut virgine. Radios deasupra comorii sale, Jeremy uită de oboseala călătoriei, de Los Angeles şi de şofer, de cimitir şi de castel, chiar şi de domnul Stoyte. Avea Documentele Hauberk, le avea pe toate doar pentru el. Ca un copil care scormoneşte de zor, orbeşte într-o plăcintă de tărîţe după un cadou despre care ştie că va fi incitant, Jeremy luă unul din pachetele în hîrtie maro cu care era umplută prima ladă şi tăie sfoara. Ce bogată confuzie îl aştepta înăuntru! Un registru cu socotelile gospodăreşti pentru anii 1576 şi 1577; o poveste scrisă de un Hauberk, cadet în expediţia lui Sir Kenelm Digby în Scanderoon; unsprezece scrisori în spaniolă de la Miguel de Molinos către Lady Hauberk, care îşi scandalizase familia devenind papistaşă; o colecţie, în caligrafia de început de secol XVIII, de leacuri pentru boli; un exemplar din *Despre moarte* de Drelincourt; şi un volum desperecheat din *Félicia sau ştrengăriile mele*, de Andréa de Nerciat. Tocmai tăiase sfoara unui al doilea pachet şi se întreba a cui era şuviţa de păr castaniu deschis păstrată între paginile documentului olograf al celui de-al Treilea Conte, *Reflecţii asupra ultimului complot papistăşesc*, cînd se auzi o bătaie la uşă. Ridică privirea şi văzu un bărbat mic şi negricios, într-o salopetă albă, care avansa spre el. Necunoscutul zîmbi şi spuse:

— N-aş vrea să vă deranjez.

Dar totuşi îl deranjă.

— Numele meu este Obispo, continuă el, doctorul Sigmund Obispo. Medic personal al Maiestăţii Sale, regele Stoyte Întîiul – şi, să sperăm, şi ultimul.

Evident încîntat de gluma sa, doctorul Obispo izbucni într-un hohot de rîs uimitor de zgomotos şi metalic. Apoi, cu un gest elegant şi fastidios de aristocrat căzut la pămînt, luă una dintre scrisorile lui Molinos şi începu, domol şi cu voce tare, să descifreze primul rînd al caligrafiei curgătoare de secol XVII pe care îi căzură ochii.

— *Ame a Dios como es en sí y no como se lo dice y forma su imaginacion.*

Ridică privirea spre Jeremy, cu un zîmbet amuzat.

— Uşor de spus, greu de făcut, aş zice. Păi, nu poţi să iubeşti nici măcar o femeie aşa cum e ea în sine; şi, la urma urmei, există un fel de bază fizică, obiectivă, pentru fenomenul pe care îl numim femeie. În unele cazuri, o bază destul de drăguţă. În timp ce sărmanul *Dios* e doar un spirit – cu alte cuvinte, pură imaginaţie. Şi uite-l pe idiotul ăsta, oricine ar fi el, care îi spune altui idiot că oamenii n-ar trebui să-L iubească pe Dumnezeu aşa cum e El în imaginaţia lor.

Revenit la rolul de aristocrat afectat, doctorul Obispo aruncă scrisoarea înapoi, cu un zvîcnet dispreţuitor al încheieturii mîinii.

— Ce mai baliverne! continuă el. Un şir de cuvinte numit religie. Un alt şir de cuvinte numit filozofie. Cinci-şase alte şiruri numite idei politice. Şi toate cuvintele acestea fie ambigue, fie lipsite de sens. Şi oamenii se entuziasmează atît de tare din cauza lor, încît ar fi în stare să-şi omoare vecinii, dacă folosesc un cuvînt care lor nu le place. Un cuvînt care probabil că nu înseamnă mai mult decît un rîgîit sănătos. Doar un zgomot, fără măcar scuza gazului din stomac. „*Ame a Dios como es en sí.*“

Doctorul Obispo repetase propoziţia pe un ton batjocoritor.

— E cam la fel de rezonabil ca şi cum ai spune „Sughiţ *a* sughiţ *como es en* sughiţ“. Nu ştiu cum puteţi suporta aşa ceva, voi, băieţii ăştia cu *litterae humaniores*. Nu tînjiţi după puţin sens, din cînd în cînd?

Jeremy zîmbi, cu o expresie de scuză nervoasă.

— Nu trebuie să-ţi pese prea mult de semnificaţii, spuse el. Apoi încercă să prevină alte critici discreditîndu-se pe sine însuşi şi lucrurile la care ţinea cel mai mult: Ştiţi, te poţi simţi de minune şi doar scormonind printre rămăşiţe.

Doctorul Obispo rîse şi îl bătu pe Jeremy pe umăr, încurajator.

— Bravo ţie! spuse el. Eşti sincer. Îmi place asta. Majoritatea băieţilor ăstora cu doctorat sînt aşa nişte ipocriţi afurisiţi. Încearcă să te ducă de nas cu înalta cultură morală! Ştii cum e:

înţelepciune în locul cunoaşterii; Sofocle în locul ştiinţei. „Interesant, le spun cînd încearcă schema asta cu mine, interesant că lucrul din care vă obţineţi venitul se întîmplă să fie şi lucrul care va salva umanitatea.“ În timp ce tu nu încerci să glorifici micul tău univers. Eşti onest. Recunoşti că te ocupi cu asta doar pentru distracţie. Ei bine, tocmai de asta mă ocup şi eu de mica *mea* schemă. Pentru distracţie. Deşi bineînţeles că, dacă m-ai fi luat cu chestii de-alea din Sofocle, ţi-aş fi servit discursul meu despre ştiinţă şi progres, ştiinţă şi fericire, chiar ştiinţă şi adevărul suprem, dacă te-ai fi încăpăţînat.

Doctorul Obispo îşi arătă dinţii săi albi într-un zîmbet larg, fericit de tot numai o zeflemea. Amuzamentul lui era contagios, astfel că Jeremy zîmbi şi el.

— Mă bucur că nu m-am încăpăţînat, spuse el cu o voce ca de flaut, a cărei afectare sugera cît de mult îi displac discursurile despre adevărul suprem.

— Înţelegi, continuă doctorul Obispo, nu sînt cu totul orb la farmecele universului tău. Desigur, aş trage linia la Sofocle. Şi m-ar plictisi de moarte genul ăsta de chestii, spuse el şi făcu un semn cu capul spre cele douăzeci şi şapte de lăzi. Dar trebuie să recunosc, conchise el agreabil, că la vremea mea m-am simţit foarte bine în compania cărţilor vechi. Foarte, foarte bine.

Jeremy tuşi şi îşi mîngîie chelia; ochii lui sclipiră de nerăbdare, în aşteptarea glumei seci şi delicioase pe care tocmai urma s-o facă. Dar, din nefericire, doctorul Obispo nu îi lăsă timpul necesar. Se uită la ceas, senin şi fără să-şi dea seama de pregătirile lui Jeremy, apoi se ridică în picioare.

— Mi-ar plăcea să-ţi arăt laboratorul meu, spuse el. Mai e o grămadă de timp pînă la prînz.

„În loc să mă întrebe dacă mie mi-ar plăcea să văd laboratorul lui afurisit“, protestă Jeremy în sinea lui, în timp ce îşi înghiţea gluma; şi cît de bună era! I-ar fi plăcut, desigur, să continue să despacheteze Documentele Hauberk; dar, lipsindu-i curajul să spună asta, se ridică supus şi îl urmă pe doctorul Obispo spre uşă.

Longevitatea, îi explică doctorul în timp ce ieşeau din cameră. Acesta era subiectul lui. Şi asta încă de cînd terminase

facultatea de medicină. Dar, desigur, atîta timp cît practicase medicina, nu fusese în măsură să facă cercetări serioase. Practica este fatală oricărei cercetări serioase, adăugă el înţelept. Cum puteai să faci ceva rezonabil atunci cînd trebuia să-ţi petreci tot timpul avînd grijă de pacienţi? Pacienţii se împărţeau în trei clase: cei care îşi imaginau că sînt bolnavi, dar nu erau; cei care erau bolnavi, dar se însănătoşeau oricum; cei care erau bolnavi, dar le-ar fi fost mult mai bine să moară. Pentru cineva capabil să facă cercetări serioase era pur şi simplu prostesc să-şi irosească timpul cu pacienţii. Şi, bineînţeles, doar presiunea economică fusese aceea care îl împinsese să facă asta. Şi ar fi putut să rămînă pentru totdeauna la acea muncă de ocnaş. Irosindu-şi timpul cu idioţii. Dar apoi, dintr-odată, i se schimbase norocul. Jo Stoyte venise la el pentru un consult. Fusese ceva absolut providenţial.

— Teribil cadou al zeilor, murmură Jeremy, citînd expresia lui preferată din Coleridge.

Jo Stoyte, repeta doctorul Obispo, Jo Stoyte pe punctul de a se prăbuşi complet. Cu douăzeci de kilograme în plus, după ce avusese un atac. Nu unul rău, din fericire; dar suficient ca să-l facă pe bătrînul nemernic să transpire. Apropo de frica de moarte! (Dinţii albi ai doctorului Obispo sclipiră iar, ca ai unui lup amuzat.) În cazul lui Jo fusese vorba de panică. Din această panică venise eliberarea doctorului Obispo de pacienţi; venitul lui, laboratorul pentru cercetări în domeniul longevităţii, excelentul său asistent; venise, de asemenea, finanţarea cercetărilor farmaceutice de la Berkeley, experimentele acelea din Brazilia pe maimuţe, expediţia de studiere a ţestoaselor din Insulele Galapagos. Tot ceea ce şi-ar fi putut dori un cercetător, plus Jo însuşi drept cobai ideal – gata să se supună la orice, în afară de vivisecţie fără anestezie, atîta timp cît asta îi oferea speranţa să mai rămînă cîţiva ani deasupra pămîntului.

Nu că în momentul acesta ar fi făcut ceva spectaculos cu bătrînul hrăpăreţ. Doar îi ţinea greutatea sub control, avea grijă de rinichii lui, îl stimula cu injecţii periodice de hormoni sexuali sintetici şi îi supraveghea arterele. Era tratamentul normal, de bun-simţ, pentru un bărbat cu vîrsta şi trecutul medical al lui Jo Stoyte. Între timp, însă, era pe cale să

descopere ceva nou, ceva ce promitea să fie important. În cîteva luni, poate cîteva săptămîni, avea să fie în măsură să facă o declaraţie clară.

— Foarte interesant, spuse Jeremy cu o politeţe ipocrită.

Mergeau de-a lungul unui coridor îngust, zugrăvit în alb şi iluminat trist de o serie de becuri electrice. Prin uşile deschise, Jeremy prindea ocazional cîte o imagine trecătoare a unor magazii imense pline cu stîlpi totemici şi armuri, urangutani împăiaţi şi grupuri statuare de marmură de Thorwaldsen, *bodhisattva*[1] auriţi şi motoare cu aburi timpurii, lingamuri, poştalioane şi ceramică peruviană, crucifixe şi mostre mineralogice.

Între timp, doctorul Obispo începuse să vorbească din nou despre longevitate. Subiectul, insista el, era încă în stadiul preştiinţific. Multe observaţii lipsite de vreo ipoteză explicativă. Un simplu haos de fapte. Şi ce fapte disparate, esenţial excentrice! Ce anumea făcea, de exemplu, ca un greiere să trăiască la fel de mult ca un taur? Sau un canar să îngroape trei generaţii de oi? De ce cîinii erau senili la paisprezece ani şi papagalii dinamici la o sută? De ce femeile deveneau sterile la patruzeci şi ceva de ani, în timp ce femelele de crocodil continuau să depună ouă pînă în al treilea secol de viaţă? De ce Dumnezeu o ştiucă trăia pînă la două sute de ani, fără să dea semne de senilitate? În timp ce sărmanul Jo Stoyte…

Dintr-un coridor lateral apărură brusc doi bărbaţi cărînd pe o targă cîteva călugăriţe mumificate. Se ciocniră unii de alţii.

— Proşti afurisiţi! strigă doctorul Obispo furios.

— Prost afurisit eşti tu!

— Nu puteţi să vă uitaţi pe unde mergeţi?

— Ţine-ţi gura!

Doctorul Obispo se întoarse dispreţuitor şi plecă mai departe.

— Cine dracu’ te crezi? strigară cei doi după el.

Între timp, Jeremy examinase mumiile cu o curiozitate vie.

— Carmelite desculţe, spuse el, fără să se adreseze cuiva anume. Apoi, savurînd aroma acestei curioase combinaţii de silabe, le repetă cu o încîntare intensă: Carmelite desculţe.

— Desculţ eşti tu! spuse cel mai din faţă, întorcîndu-se aprig spre acest nou adversar.

Jeremy aruncă o privire spre faţa roşie şi furioasă, apoi, cu o grabă umilitoare, o luă iute după ghidul său. Doctorul Obispo se opri, în sfîrşit.

— Am ajuns, spuse el deschizînd o uşă.

Pe coridor se revărsă un miros de şoareci şi alcool pur.

— Intră, spuse doctorul Obispo cordial.

Jeremy intră. Existau, într-adevăr, şoareci – cuşcă după cuşcă, în şiruri lipite exact de peretele din faţa lui. La stînga erau trei ferestre, cioplite în stîncă, ce dădeau spre terenul de tenis şi o panoramă îndepărtată cu portocali şi munţi. Un bărbat aşezat la o masă, sub una dintre aceste ferestre, privea printr-un microscop. Cînd ei se apropiară, îşi înălţă capul frumos şi ciufulit şi întoarse spre ei o faţă de o candoare şi o deschidere aproape copilăreşti.

— Bună, doctore, spuse el cu un zîmbet fermecător.

— Asistentul meu, explică doctorul Obispo, Peter Boone. Pete, acesta este domnul Pordage.

Pete se ridică, dovedindu-se a fi un uriaş tînăr şi atletic.

— Spuneţi-mi Pete, zise el atunci cînd Jeremy i s-a adresat cu „domnule Boone“. Toată lumea îmi spune Pete.

Jeremy se întrebă dacă ar trebui să-l invite pe tînăr să-i spună Jeremy – dar, ca de obicei, se întrebă atît de mult, încît momentul potrivit pentru a face asta trecu irevocabil.

— Pete e un băiat strălucit, începu din nou doctorul Obispo, pe un ton care era afectuos ca intenţie, dar puţin condescendent în realitate. Ştie multă psihologie. Şi are şi mîini îndemînatice. Cel mai bun chirurg de şoareci pe care l-am văzut vreodată.

Îl bătu pe acesta pe umăr. Pete zîmbi – puţin stînjenit, i se păru lui Jeremy, ca şi cum i-ar fi venit greu să găsească răspunsul corect la cordialitatea celuilalt.

— E puţin cam prea serios cu politica, spuse mai departe doctorul Obispo. E singurul lui defect. Încerc să-l vindec de asta, însă fără prea mult succes pînă acum, mă tem. Nu-i aşa, Pete?

Tînărul zîmbi iar, cu mai multă încredere; de data aceasta

ştia exact unde stă şi ce trebuie să facă.

— Fără prea mult succes, repetă el. Apoi se întoarse spre Jeremy: Aţi văzut ştirile spaniole de azi-dimineaţă? întrebă el.

Expresia de pe faţa lui mare, frumoasă şi deschisă deveni una de îngrijorare. Jeremy scutură din cap.

— Este îngrozitor, spuse Pete sumbru. Cînd mă gîndesc la sărmanii aceia, cu avioanele sau artileria sau…

— Păi atunci nu te gîndi la ei, îl sfătui doctorul Obispo voios. O să te simţi mai bine.

Tînărul se uită spre el, apoi întoarse din nou privirea, fără să spună nimic. După o clipă de tăcere, îşi scoase ceasul din buzunar.

— Cred că mă duc să înot puţin înainte de prînz, spuse el, îndreptîndu-se spre uşă.

Doctorul Obispo ridică o cuşcă de şoareci şi o ţinu la vreo zece centimetri de nasul lui Jeremy.

— Ăştia sînt băieţii cu hormonii sexuali.

Spusese asta într-un mod glumeţ pe care celălalt îl găsi curios de revoltător. Animalele chiţăiră în timp ce doctorul Obispo scutura cuşca.

— Sînt destul de vioi cît timp ţine efectul. Problema e că efectele sînt doar temporare.

Nu că efectele temporare ar fi de dispreţuit, adăugă el, în timp ce punea cuşca la loc. Era întotdeaua preferabil să te simţi temporar bine decît temporar rău. Acesta era motivul pentru care îi făcea lui Jo un tratament cu chestia aia, testosteron. Nu că tipul ar fi avut prea mare nevoie de el cu fata aia, Maunciple, prin preajmă…

Doctorul Obispo îşi duse brusc mîna la gură şi privi pe fereastră.

— Slavă Domnului, spuse el, că a plecat. Sărmanul Pete!

Pe faţa lui apăru un zîmbet batjocoritor.

— Oare e îndrăgostit? continuă apoi, bătîndu-se cu mîna pe frunte. El crede că ea e desprinsă din opera lui Tennyson. Ştii, pură din punct de vedere chimic. Luna trecută aproape a omorît un bărbat pentru că a sugerat că ea şi cu bătrînul… Mă rog, te prinzi tu. Dumnezeu ştie ce crede el că face ea aici. Că îi povesteşte Unchiului Jo despre nebuloasele spirală, presupun.

Ei, dacă pe el îl face fericit să creadă asta, nu sînt eu ăla care să-i strice distracţia. Doctorul Obispo rîse indulgent. Dar ca să mă întorc la ceea ce spuneam despre Unchiul Jo…

Doar simplul fapt că fata stătea acolo era echivalentul unui tratament cu hormoni. Dar nu avea să ţină. Nu ţinea niciodată. Brown-Sequard şi Voronoff şi ceilalţi – toţi merseseră pe o pistă greşită. Crezuseră că decăderea puterii sexuale este cauza senilităţii. În timp ce ea nu era decît unul dintre simptome. Bătrîneţea începea din altă parte şi implica mecanismul sexual, ca şi restul corpului. Tratamentele cu hormoni erau doar paleative, stimulente. Te ajutau o vreme, dar nu te împiedicau să îmbătrîneşti.

Jeremy îşi înăbuşi un căscat.

De exemplu, continuă doctorul Obispo, de ce trebuia ca unele animale să trăiască mult mai mult decît fiinţele umane şi să nu dea nici un semn de bătrîneţe? Cumva, undeva, se făcuse o eroare biologică. Crocodilii evitaseră această eroare; la fel şi broaştele-ţestoase. Acelaşi lucru era valabil şi pentru unele specii de peşti.

— Uită-te la asta, spuse el.

Traversînd încăperea, doctorul Obispo trase o perdea de cauciuc, dînd la iveală un acvariu mare, încastrat în perete. Jeremy se apropie şi privi înăuntru.

În transluciditatea verde şi obscură, doi peşti enormi stăteau suspendaţi în apă, cu gurile aproape atingîndu-se, nemişcaţi cu excepţia cîte unei unduiri de aripioară şi a gîfîitului ritmic al branhiilor. La vreo zece centimetri de ochii lor ficşi, un rozariu de bule urca neîncetat spre lumină, iar în jurul lor apa era spasmodică şi argintie din cauza zvîcnetelor peştişorilor mai mici. Cufundaţi în extazul lor absent, monştrii nu le dădeau nici o atenţie.

Crapi, explică doctorul Obispo; crapi din iazurile de peşte ale unui castel din Franconia – uitase cum se numea, dar era undeva lîngă Bamberg. Familia era scăpătată, dar peştii erau bijuteriile familiei, nepreţuiţi. Jo Stoyte trebuise să cheltuiască mulţi bani ca să-i poată fura şi scoate din ţară într-un automobil construit special, cu un rezervor sub bancheta din spate. Aveau treizeci de kilograme, aproape un metru şi

jumătate, iar inelele din cozile lor datau din 1761.

— Începutul perioadei mele, murmură Jeremy cu un brusc acces de interes.

1761 era anul lui „Fingal“. Jeremy zîmbi de unul singur; juxtapunerea dintre Ossian, crapi şi poetul preferat al lui Napoleon, crapi şi prima premoniţie a Amurgului Celtic îi produseră o plăcere ciudată. Ce subiect încîntător pentru unul dintre micile lui eseuri! Douăzeci de pagini de erudiţie şi absurditate – un sacrilegiu de culoarea lavandei – a ireverenţiozităţii delicat ticăloase a unui savant faţă de morţii iluştri şi neiluştri.

Dar doctorul Obispo nu avea de gînd să-i permită să gîndească în linişte ceea ce voia să gîndească. Începu din nou, neobosit în pasiunea lui. Iată-i, spuse el, arătînd spre peştii enormi; în vîrstă de aproape două sute de ani; perfect sănătoşi; nici un simptom de senilitate; nici un motiv aparent pentru care să nu continue la fel încă trei sau patru secole. Iată-i pe ei; şi iată-te pe tine. Doctorul Obispo se întoarse acuzator spre Jeremy. Iată-te pe tine! De-abia de vîrstă mijlocie, dar deja chel, deja prezbit şi gîfîitor; deja mai mult sau mai puţin edentat; incapabil de efort fizic prelungit; constipat cronic (poţi să negi?); memoria ta deja nu mai e la fel de bună cum era; digestia ta e capricioasă; potenţa îţi scade, dacă nu cumva a dispărut pentru totdeauna.

Jeremy se forţă să zîmbească şi, la fiecare nou element, dădea din cap a ceea ce ar fi vrut să pară o aprobare amuzată. În sinea lui, se zvîrcolea, prins într-o combinaţie de suferinţă în faţa acestui diagnostic cît se poate de adevărat şi furie împotriva diagnosticianului, pentru cruzimea şi detaşarea lui ştiinţifică. A vorbi pe un ton de autodenigrare comică despre propria senilitate progresivă era cu totul altceva decît să ţi se spună în faţă despre asta de către cineva pe care nu îl interesai deloc, altfel decît ca animal care se întîmpla să fie diferit de peşti. Cu toate acestea, Jeremy continuă să dea din cap şi să zîmbească.

Iată-te, repetă doctorul Obispo la sfîrşitul diagnosticului, şi iată crapii. Cum se face că tu nu ai reuşit să-ţi gestionezi problemele fiziologice la fel de bine ca ei? Unde, cînd şi de ce ai

făcut eroarea care deja te-a lăsat fără dinţi şi păr şi care în doar cîţiva ani te va băga în mormînt?

Bătrînul Metchnikoff pusese toate aceste întrebări şi încercase să le dea un răspuns îndrăzneţ. Tot ceea ce spusese el era, întîmplător, greşit; fagocitoza nu avea loc; autointoxicarea intestinală nu era singura cauză a senilităţii; neuronofagii erau nişte monştri mitologici; a bea lapte acru nu prelungea efectiv viaţa; în timp ce îndepărtarea unei burţi mari o *scurta* efectiv. Chicotind, doctorul Obispo aminti toate acele operaţii care erau la modă înainte de război – doamnele şi domnii bătrîni cu colonurile tăiate şi, în consecinţă, obligaţi să elimine la fiecare cîteva minute, precum canarii! Totul fără nici un scop, se înţelege de la sine; pentru că, bineînţeles, operaţia menită să îi facă să trăiască o sută de ani îi lichida pe toţi într-un an sau doi. Doctorul Obispo îşi dădu pe spate capul lui sclipitor şi scoase unul din acele hohote de rîs neruşinate care erau răspunsul lui obişnuit la orice poveste despre stupiditatea umană care producea nefericire. Sărmanul Metchnikoff, continuă el, ştergîndu-şi lacrimile de veselie de la ochi. S-a înşelat constant. Şi totuşi, era aproape sigur că nu se înşelase chiar atît de mult pe cît crezuseră ceilalţi. S-a înşelat, da, presupunînd că totul depindea de staza şi autointoxicarea intestinală. Dar probabil că avea dreptate atunci cînd credea că secretul se află undeva acolo, în burtă. Undeva în burtă, repetă doctorul Obispo; şi, mai mult, el credea că avea să-i dea de urmă.

Se opri şi rămase tăcut pentru o clipă, bătînd darabana cu degetele pe sticla acvariului. Cei doi crapi bătrîni şi obezi stăteau suspendaţi în clarobscurul lor verzui, fixaţi între nămol şi aer, ignorîndu-l cu seninătate. Doctorul Obispo scutură din cap spre ei. Cele mai proaste animale experimentale din lume, spuse el pe un ton de resentiment amestecat cu o oarecare mîndrie posomorîtă. Nimeni nu are dreptul să vorbească despre dificultăţi tehnice, dacă nu a lucrat cu peşti. Să luăm cea mai simplă operaţie; era un coşmar. Ai încercat vreodată să îi menţii branhiile umede în timp ce era anesteziat, pe masa de operaţie? Sau, dimpotrivă, să îl operezi sub apă? Te-ai apucat vreodată să determini

metabolismul de bază al unui peşte, să faci o electrocardiografie a activităţii inimii sale sau să îi măsori tensiunea arterială? Ai vrut vreodată să îi analizezi excrementele? Şi, dacă da, ştiai cît de greu e şi numai să le colectezi? Ai încercat vreodată să studiezi chimia digestiei şi asimilării unui peşte? Să determini starea lui sanguină în diferite situaţii? Să măsori viteza reacţiilor lui nervoase?

— Nu, nu ai încercat, spuse doctorul Obispo dispreţuitor. Şi pînă nu încerci, nu ai dreptul să te plîngi de nimic.

Trase perdelele la loc peste peştii săi, îl luă pe Jeremy de braţ şi îl conduse din nou la şoareci.

— Uită-te la ăştia, spuse el arătînd spre un grup de cuşti de pe ultimul raft.

Jeremy se uită. Şoarecii respectivi erau exact la fel ca toţi ceilalţi şoareci.

— Ce-i cu ei? întrebă el.

Doctorul Obispo rîse.

— Dacă acele animale ar fi fiinţe umane, spuse el dramatic, ar avea toate peste o sută de ani.

Şi începu să vorbească, foarte repede şi însufleţit, despre alcoolurile grase şi despre flora intestinală a crapilor. Pentru că acolo era secretul, cheia întregii probleme a senilităţii şi longevităţii. Acolo, între steroli şi flora specifică a intestinului crapilor.

Sterolii ăştia! (Doctorul Obispo se încruntă şi scutură din cap la adresa lor.) Întotdeauna legaţi de senilitate. Cel mai evident caz era, desigur, colesterolul. Un animal senil poate fi definit ca unul cu o acumulare de colesterol pe pereţii arterelor lui. Tiocianatul de potasiu părea să dizolve aceste acumulări. Iepurii senili dădeau semne de reîntinerire în timpul tratamentului cu tiocianat de potasiu. La fel şi oamenii senili. Dar, din nou, nu pentru mult timp. Colesterolul din artere era, în mod evident, doar una dintre probleme. Dar, pe de altă parte, colesterolul era doar unul dintre steroli. Alcoolurile acestea grase erau un grup strîns înrudit. Nu era prea greu să-l transformi pe unul în celălalt. Dar dacă citeai opera bătrînului Schneeglock şi chestiile pe care le publicaseră în Upsala, ştiai că unii dintre steroli erau categoric otrăvitori –

mult mai otrăvitori decît colesterolul, chiar şi în acumulări mari. Longbotham sugerase chiar o conexiune între alcoolurile grase şi neoplasme. Cu alte cuvinte, cancerul ar putea fi considerat, în definitiv, un simptom al intoxicării cu steroli. El însuşi ar fi mers şi mai departe, spunînd că o astfel de intoxicare cu steroli era responsabilă pentru întregul proces degenerativ al îmbătrînirii, la om şi la alte mamifere. Ceea ce nu făcuse nimeni pînă atunci era să analizeze rolul jucat de alcoolurile grase în viaţa unor animale precum crapii. În asta consta munca lui din ultimul an. Cercetările îl convinseseră de trei lucruri: în primul rînd, că la crapi alcoolurile grase nu se acumulau în cantităţi excesive; în al doilea rînd, că acestea nu suportau o transformare în steroli otrăvitori; şi în al treilea rînd, că ambele imunităţi se datorau naturii speciale a florei intestinale a crapilor. Ce floră! strigă entuziast doctorul Obispo. Atît de bogată, atît de minunat de variată! Încă nu reuşise să izoleze organismul responsabil pentru imunitatea crapilor la bătrîneţe, nici nu înţelegea pe deplin natura mecanismelor chimice respective. Într-un fel sau altul, în combinaţie sau izolate, aceste organisme izbuteau să împiedice sterolii peştilor să se transforme în otrăvuri. Acesta era motivul pentru care crapii puteau trăi două sute de ani fără să arate nici un semn de senilitate.

Era posibil ca flora intestinală a crapului să fie transferată în burta unui mamifer? Şi, dacă era transferabilă, ar fi avut aceleaşi rezultate chimice şi biologice? Acesta era lucrul pe care încercase să-l descopere în ultimele cîteva luni. La început fără nici un fel de succes. Totuşi, de curînd experimentaseră o nouă tehnică – o tehnică prin care flora era protejată de digestie, dîndu-i-se timp să se adapteze la condiţiile nefamiliare. Flora prinsese. Efectul asupra şoarecilor fusese imediat şi semnificativ. Îmbătrînirea fusese oprită, chiar dată înapoi. Fiziologic, animalele erau mai tinere decît fuseseră în ultimele cel puţin optsprezece luni – mai tinere la echivalentul a o sută de ani decît la echivalentul a şaizeci.

Afară, pe coridor, începu să sune o sonerie electrică. Era ora prînzului. Cei doi bărbaţi ieşiră din încăpere şi se îndreptară spre lift. Doctorul Obispo continua să vorbească. Şoarecii,

spuse el, aveau calitatea de a fi puţin înşelători. Acum începuse să testeze descoperirea pe animale mai mari. Dacă funcţiona ca lumea pe cîini şi babuini, trebuia să funcţioneze şi pe Unchiul Jo.

1. „Fiinţe înţelepte“ (sanscrită) (n. r.).

Capitolul VI

În mica sală de mese, majoritatea mobilei provenea din Pavilionul din Brighton. Patru dragoni auriţi sprijineau masa roşie, lăcuită, şi încă doi serveau drept cariatide de fiecare parte a şemineului din acelaşi material. Era visul Regency al Minunatului Est. Acel gen de lucru, se gîndi Jeremy în timp ce se aşeza pe scaunul său roşu aprins cu auriu, acel gen de lucru pe care cuvîntul „Katai“ l-ar fi evocat în mintea lui Keats, de exemplu, sau a lui Shelley, sau a Lordului Byron – exact aşa cum acea fermecătoare *Leda* de Etty, aflată mai încolo, lîngă *Buna Vestire* de Fra Angelico, era o întrupare fidelă a fanteziilor lor pe tema mitologiilor păgîne; era o ilustrare autentică (Jeremy chicoti în sinea lui la acest gînd) a *Odei lui Psyche* şi a *Odei unei urne greceşti*, a lui *Endymion* şi *Prometeu descătuşat*. Obişnuinţele de gîndire şi simţire ale unei epoci sînt împărtăşite de toţi cei care trăiesc şi lucrează în acea epocă – de toţi, de la calfe la genii. Regency e tot Regency, fie că iei mostra de la vîrf sau de jos. În 1820, cel care închidea ochii şi încerca să vizualizeze ambrazuri magice pe spuma unor mări de basm vedea – ce? Turnurile Pavilionului din Brighton. La acest gînd, Jeremy zîmbi în sinea lui de plăcere. Etty şi Keats, Brighton şi Percy Bysshe Shelley – ce subiect încîntător! Mult mai bun decît crapii şi Ossian; mai bun în măsura în care Nash şi prinţul Regent erau mai amuzanţi decît cei mai mulţi peşti bătrîni. Dar ca subiect de conversaţie şi pentru prînzuri, chiar şi cel mai bun dintre subiecte nu are nici o valoare dacă nu ai cu cine să-l discuţi. Şi cine, se întrebă Jeremy, cine dintre cei prezenţi în această încăpere are dorinţa sau capacitatea de a discuta cu el pe o astfel de temă? Nu domnul Stoyte; nici, cu siguranţă, domnişoara Maunciple, nici cele două tinere care veniseră din Hollywood să ia prînzul cu ea; nici doctorul

Obispo, pe care îl interesau mai mult şoarecii decît cărţile; nici Peter Boone, care probabil nici nu ştia că există cărţi care te-ar putea interesa. Singura persoană la care s-ar fi putut aştepta, eventual, să fie interesată de manifestările spiritului timpului georgian tîrziu era cel care îi fusese prezentat ca Herbert Mulge, doctor în ştiinţe şi în teologie, Director al Colegiului din Tarzana. Dar pe moment domnul Mulge vorbea cu un accent pronunţat de ceea ce părea elocvenţă de amvon despre noul Amfiteatru pe care domnul Stoyte tocmai îl făcuse cadou Colegiului şi care avea să fie inaugurat în curînd. Domnul Mulge era un bărbat solid şi arătos, cu o voce pe măsură – o voce în acelaşi timp sonoră şi suavă, onctuoasă şi răsunătoare. Fluxul vorbirii sale era lent, dar constant şi aparent de neoprit. În expresii pline de echivalente perceptibile de Litere cu Majusculă, începu acum să-l asigure pe domnul Stoyte şi pe oricine altcineva interesat să asculte că pentru băieţii şi fetele din Tarzana ar fi o Adevărată Inspiraţie să stea împreună în această clădire nouă şi minunată pentru Activităţile lor Comunitare. Pentru Rugăciunile Ecumenice, de exemplu; pentru Delectarea cu tot ce e mai Bun în Teatru şi Muzică. Da, ce inspiraţie! Numele de Stoyte avea să fie pomenit cu dragoste şi reverenţă de generaţii succesive de Absolvenţi şi Absolvente ale Colegiului – avea să fie pomenit, ar fi putut domnul Mulge să spună, pentru totdeauna; pentru că Amfiteatrul era un *monumentum aere perennius*, o Urmă de Pas pe Nisipul Timpului – fără îndoială, o Urmă de Pas. Iar acum, continuă domnul Mulge printre îmbucături de pui cu sos, acum Nevoia Stringentă a Tarzanei era o nouă şcoală de artă. Pentru că, la urma urmei, Arta, după cum descopeream acum, era una dintre cele mai puternice forţe educaţionale. Arta, aspectul sub care, în acest secol XX al nostru, se manifestase cel mai clar Spiritul Religios. Arta era mijlocul prin care Personalităţile puteau să atingă cel mai bine Autoexprimarea Creatoare şi…

„La naiba!“ îşi spuse Jeremy; apoi: „Dumnezeule!“. Zîmbi jalnic la gîndul că sperase să discute cu acest imbecil despre relaţia dintre Keats şi Pavilionul din Brighton.

Peter Boone se trezi separat de Virginia de către cea mai blondă dintre cele două tinere prietene ale ei de la Hollywood,

astfel încît nu putea decît să privească spre ea pe lîngă un prim-plan de ruj şi gene, cîrlionţi aurii şi un parfum greu, aproape vizibil, de gardenii. Pentru oricine altcineva, acest prim-plan ar fi putut părea puţin deconcertant; dar pentru Pete nu avea mai multă semnificaţie decît cantitatea echivalentă de noroi. Era interesat doar de ceea ce era dincolo de prim-plan – de acea buză superioară delicios de scurtă, de nasul mic care te făcea să-ţi vină să plîngi atunci cînd te uitai la el, atît era de elegant şi impertinent, atît de ridicol şi de angelic; de acele bucle lungi, florentine de păr castaniu strălucitor; de acei ochi depărtaţi şi larg deschişi, cu suprafaţa lor sclipitoare de umor şi adîncimile de albastru închis a ceea ce el era sigur că este o tandreţe infinită, o înţelepciune feminină inefabilă. O iubea atît de mult încît, acolo unde ar fi trebuit să fie inima lui, nu simţea altceva decît o durere gîfîitoare, un gol pe care numai ea putea să-l umple.

Între timp, ea vorbea cu Prim-Planul blond despre noua slujbă de care Prim-Planul făcuse rost la Studiourile Cosmopolis-Perlmutter. Filmul se numea *Spune-o fără ciorapi* şi Prim-Planul trebuia să joace rolul unei domnişoare bogate care fuge de acasă cu scopul de a-şi face o carieră, devine stripteuză într-o tabără minieră din Vest şi în cele din urmă se căsătoreşte cu un cowboy, care se dovedeşte a fi fiul unui milionar.

— Pare o poveste superbă, spuse Virginia. Nu ţi se pare, Peter?

Lui Peter i se părea; era gata să i se pară aproape orice, dacă aşa voia ea.

— Asta îmi aduce aminte de Spania, anunţă Virginia.

Şi, în timp ce Jeremy, care trăsese cu urechea la această conversaţie, încerca frenetic să-şi imagineze ce lanţ de asocieri o dusese de la *Spune-o fără ciorapi* la Războiul Civil: dacă era vorba de Cosmopolis-Perlmutter, antisemitismul, naziştii, Franco – sau domnişoara, războiul de clasă, Moscova, Negrin; sau striptease-ul, modernitatea, radicalismul, republicanii; în timp ce specula astfel, în zadar, Virginia continuă prin a-l ruga pe tînărul bărbat să le povestească despre ceea ce făcuse în Spania; iar cînd el se codi, ea insistă – era atît de incitant, deoarece Prim-Planul nu auzise în viaţa ei de asta, deoarece, la

urma urmei, aşa voia ea.

Pete se supuse. Doar pe jumătate coerent, cu un vocabular compus din argou şi clişee şi împodobit cu înjurături şi mîrîieli – acel vocabular, se gîndi Jeremy în timp ce asculta pe furiş prin bubuitul elocvenţei domnului Mulge, acel vocabular sordid şi sărăcăcios la care frica de a fi considerat diferit şi nesociabil sau superior şi nedemocratic sau pretenţios şi necamaraderesc îi condamnă pe majoritatea englezilor şi americanilor –, începu să îşi descrie experienţele de voluntar în Brigada Internaţională din timpul zilelor eroice ale lui 1937. Era o poveste mişcătoare. În ciuda limbajului complet nepotrivit, Jeremy putea să ghicească pasiunea tînărului pentru libertate şi dreptate; curajul său; dragostea pentru tovarăşii săi; nostalgia lui, chiar şi în vecinătatea acelei buze superioare scurte, chiar şi în mijlocul unei cercetări ştiinţifice fascinante, pentru viaţa bărbaţilor uniţi în devotamentul pentru o cauză, devenind una în faţa greutăţilor, a pericolului împărtăşit şi morţii iminente.

— Doamne, repeta el încontinuu, erau nişte băieţi grozavi.

Toţi erau grozavi – Knud, care într-o zi îi salvase viaţa, în Aragon; Anton, Chuck şi sărmanul Dino, care fusese ucis. André, care îşi pierduse un picior; Jan, care avea soţie şi doi copii; Fritz, care stătuse şase luni într-un lagăr de concentrare nazist; şi toţi ceilalţi – cea mai grozavă trupă de băieţi din lume. Şi ce face el, dacă nu să se îmbolnăvească de febră reumatică şi apoi de miocardită – ceea ce însemna că serviciul activ e gata; gata cu orice, în afară de stat. De asta era el aici, explică Pete a scuză. Dar, Doamne, ce frumos fusese atît cît ţinuse! De exemplu, atunci cînd el şi Knud se duseseră într-o noapte, escaladaseră o prăpastie şi luaseră prin surprindere un pluton întreg de mauri, omorînd vreo şase dintre ei şi întorcîndu-se cu o mitralieră şi trei prizonieri…

— Dar ce părere aveţi *dumneavoastră* despre Activitatea Creativă, domnule Pordage?

Surprins în flagrant delict de neatenţie, Jeremy tresări vinovat.

— Activitatea creativă? murmură el, încercînd să cîştige puţin timp. Activitatea creativă? Păi, bineînţeles că sînt în

favoarea ei. Absolut.

— Mă bucur să vă aud spunînd asta, răspunse domnul Mulge. Pentru că *asta* vreau eu la Tarzana. Activitate Creativă – din ce în ce mai Creativă. Să vă spun oare care este cea mai înaltă ambiţie a mea?

Nici domnul Stoyte, nici Jeremy nu răspunseră. Dar, cu toate acestea, domnul Mulge începu să le spună.

— Este de a face din Tarzana Centrul viu al Noii Civilizaţii care vine să înflorească aici, în Vest.

Domnul Mulge ridică o mînă mare şi cărnoasă, gesticulînd o declaraţie solemnă.

— Atena secolului XX este pe punctul de a apărea aici, în Zona Metropolitană a Los Angelesului. Vreau ca Tarzana să fie Partenonul şi Academia ei, Stoa şi Templul Muzelor. Religie, Artă, Filozofie, Ştiinţă – vreau ca toate acestea să-şi afle căminul în Tarzana, să îşi iradieze influenţa din campusul nostru, să…

În mijlocul poveştii sale despre mauri şi prăpastie, Pete îşi dădu seama că numai Prim-Planul îl mai asculta. Atenţia Virginiei rătăcise, la început pe furiş, apoi pe faţă şi mărturisit – rătăcise spre locul în care, la stînga ei, doctorul Obispo îi spunea ceva aproape în şoaptă celei mai puţin blonde dintre prietenele ei.

— Ce anume? întrebă Virginia.

Doctorul Obispo se aplecă spre ea şi începu din nou. Cele trei capete, cel negru şi uleios, cel castaniu cu cîrlionţi elaboraţi şi cel roşcat strălucitor aproape se atingeau. După expresiile de pe feţele lor, Pete îşi putea da seama că doctorul spunea una dintre poveştile lui obscene. După ce fusese alinat pe moment de zîmbetul pe care ea i-l adresase atunci cînd îl rugase să le povestească despre Spania, angoasa din acel vid gîfîitor unde ar fi trebuit să fie inima lui reveni cu o intensitate dublă. Era o durere complicată, alcătuită din gelozie şi o senzaţie disperată de pierdere şi nimicnicie personală, din teama că îngerul lui era corupt şi o altă teamă şi mai profundă, pe care mintea lui conştientă refuza s-o exprime, o teamă că nu mai era mare lucru de corupt, că îngerul nu era atît de angelic pe cît îl făcuse dragostea să creadă. Fluxul poveştii lui secă

brusc. Tăcu.

— Şi ce s-a mai întîmplat? întrebă Prim-Planul, cu un entuziasm şi o expresie admirativă de idolatrizare a eroului pe care orice alt tînăr le-ar fi găsit încîntător de măgulitoare.

Pete clătină din cap.

— Ei, nu mare lucru.

— Dar maurii aceia…

— La naiba, spuse el nervos, ce importanţă mai are, oricum?

Cuvintele lui au fost înecate de o explozie violentă de rîs, care făcu cele trei capete conspirative, cel negru, cel castaniu şi cel minunat de roşcat să se depărteze brusc unul de celălalt. Pete ridică privirea spre Virginia şi văzu o faţă strîmbată de veselie. De ce? se întrebă el chinuit, încercînd să măsoare amplitudinea vulgarităţii ei; iar o rememorare cumva telescopică şi sintetică a tuturor poveştilor de şcoală, a tuturor glumelor şi cîntecelelor pe care le auzise vreodată îl invadă. Oare la gluma aceea rîdea ea? Sau la aia? Sau, Dumnezeule, poate la *aia*? Pete spera şi se ruga să nu fie la *aia*; şi cu cît spera şi se ruga mai mult, cu atît era mai sigur, cu toată demenţa acelui gînd, că despre aia fusese vorba.

— …mai presus de orice, spunea domnul Mulge, Activitatea Creativă în Arte. De unde nevoia stringentă pentru o nouă Şcoală de Artă, o Şcoală de Artă demnă de Tarzana, demnă de cele mai înalte tradiţii ale…

Rîsul ascuţit al fetelor explodă cu o forţă a ilarităţii proporţională cu închistarea tabuurilor sociale din jur. Domnul Stoyte se întoarse brusc în direcţia din care venise zgomotul.

— Care e gluma? întrebă el suspicios.

Nu avea de gînd să-şi lase puiul să asculte obscenităţi. Dezaproba obscenităţile în companie mixtă cu aproape la fel de multă convingere ca şi bunica lui, sora Plymouth.

— Ce-i cu toată gălăgia asta?

Doctorul Obispo a fost cel care a răspuns. Le spusese o poveste amuzantă pe care o auzise la radio, explică el cu acea politeţe suavă ce aducea destul de mult cu sarcasmul. Ceva încîntător de amuzant. Poate că domnul Stoyte ar fi vrut să o

repete pentru el.

Domnul Stoyte mîrîi feroce şi întoarse capul.

O privire spre faţa încruntată a gazdei sale îl convinse pe domnul Mulge că ar fi mai bine să amîne discuţia despre Şcoala de Artă pentru o altă ocazie, mai prielnică. Era dezamăgitor, pentru că i se păruse că făcea progrese importante. Dar iată! Astfel de lucruri se mai întîmplă. Domnul Mulge era un preşedinte de colegiu în căutare cronică de donaţii; ştia totul despre cei bogaţi. Ştia, de exemplu, că erau precum gorilele, animale nu uşor de domesticit, foarte suspicioase, cînd plictisite, cînd nervoase. Trebuia să le abordezi cu precauţie, să le tratezi cu blîndeţe şi nesfîrşită viclenie. Şi chiar şi atunci, ele puteau să devină brusc sălbatice cu tine şi să-ţi arate dinţii. O jumătate de viaţă de experienţă cu bancherii, magnaţi ai oţelului şi procesatori de carne ieşiţi la pensie îl învăţase pe domnul Mulge să accepte mici regrese precum cel de astăzi cu o răbdare autentic filozofică. Voios şi cu un zîmbet pe faţa lui mare, roman-imperială, se întoarse spre Jeremy:

— Dar ce credeţi despre vremea din California, domnule Pordage? întrebă el.

Între timp, Virginia observase expresia de pe faţa lui Pete şi ghicise imediat cauzele nefericirii lui. Sărmanul Pete! Dar, serios acum, dacă el credea că ea nu are altceva mai bun de făcut decît să asculte tot timpul poveştile lui despre războiul ăla prostesc din Spania – sau, dacă nu era Spania, era laboratorul; unde făceau vivisecţii, ceea ce era pur şi simplu îngrozitor; pentru că, la urma urmei, atunci cînd vînai, animalele aveau o şansă de a scăpa, mai ales dacă erai un ţintaş prost, ca ea; în plus, vînătoarea era foarte palpitantă şi era atît de plăcut să fii la munte, la aer curat; în timp ce Pete le tăia la subsol, în pivniţa aia... Nu, dacă el credea că ea nu are altceva mai bun de făcut decît asta, atunci se înşela amarnic. În acelaşi timp, era un băiat simpatic; şi cît era de îndrăgostit! Era drăguţ să ai în jurul tău oameni care simţeau astfel faţă de tine, care te făceau să te simţi bine. Deşi uneori putea fi o bătaie de cap. Pentru că ei ajungeau să aibă impresia că au un drept asupra ta; îşi imaginau că pot să-ţi spună tot felul de lucruri şi

să se bage în seamă. Pete nu făcea asta în mod explicit; dar avea un fel de a se uita la tine – cum ar face-o un cîine care s-ar apuca dintr-odată să te critice pentru că mai bei un cocktail. Şi spunea asta din ochi, ca Hedy Lamarr – numai că nu era acelaşi lucru ca atunci cînd Hedy îl spunea cu ochii *ei*; de fapt, era exact opusul. Acum era exact opusul – şi ce făcuse ea? Se plictisise de războiul acela prostesc şi începuse să asculte ceea ce Sig îi povestea lui Mary Lou. Ei bine, tot ce putea ea să spună era că nu avea de gînd să lase pe nimeni să se amestece în modul în care alegea ea să-şi trăiască viaţa. Era treaba ei. Păi, cu felul în care se uita la ea, Pete era aproape tot atît de rău ca Unchiul Jo, sau ca mama ei, sau ca părintele O'Reilly. Numai că, bineînţeles, ei nu doar priveau; spuneau lucruri. Nu că sărmanul Pete ar fi fost rău intenţionat, bineînţeles; era doar un copil, doar nerafinat şi, mai presus de orice, îndrăgostit ca un puşti – ca liceanul din ultimul film al Deannei Durbin. Sărmanul Pete, se gîndi ea din nou. Avea ghinion; dar adevărul este că ea nu fusese atrasă niciodată de acel gen de băiat înalt şi blond, à la Cary Grant. Pur şi simplu nu o atrăgeau; asta era toată povestea. Îi plăcea de el, şi se bucura că el e îndrăgostit de ea. Dar asta era tot.

Virginia prinse privirea lui Pete pe deasupra colţului mesei, îi zîmbi ameţitor şi îl invită, dacă avea o jumătate de oră liberă după prînz, să vină să le înveţe pe ea şi pe fete cum să arunce cu potcoave.

Capitolul VII

În sfîrşit, masa se terminase; grupul se risipi. Domnul Mulge avea o întîlnire în Pasadena, unde urma să se vadă cu văduva unui fabricant de produse din cauciuc, care ar fi putut să-i dea cincizeci de mii de dolari pentru un nou dormitor pentru fete. Domnul Stoyte se ducea în Los Angeles pentru obişnuitele lui şedinţe ale consiliului de administraţie şi întrevederi de afaceri de vineri. Doctorul Obispo urma să opereze nişte iepuri şi coborî în laborator, ca să-şi pregătească instrumentele. Pete avea un teanc de reviste ştiinţifice pe care trebuia să se uite, dar pînă atunci îşi oferi cîteva minute de fericire în compania Virginiei. În ce-l priveşte pe Jeremy, desigur, era vorba de Documentele Hauberk. Se întoarse în pivniţa lui cu o senzaţie de uşurare aproape fizică, un sentiment că se ducea acolo unde era locul lui. După- amiaza trecu pe nesimţite – cît de încîntător, cît de profitabil! După trei ore, apăru încă o legătură de scrisori ale lui Molinos, printre registrele contabile şi corespondenţa de afaceri. La fel şi al treilea şi al patrulea volum din *Félicia*. La fel şi o ediţie ilustrată din *Le Portier des Carmes*; şi, legat ca o carte de rugăciune, la fel apăruse şi un exemplar al celei mai rare opere a Divinului Marchiz, *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei*. Ce comoară! Ce bogăţie neaşteptată! Sau, reflectă Jeremy, poate că nu chiar atît de neaşteptată, dacă îţi aminteai istoria familiei Hauberk. Deoarece, după data cărţilor, era probabil ca ele să fi fost proprietatea celui de-al Cincilea Conte – cel care deţinuse titlul timp de peste jumătate de secol şi murise la mai mult de nouăzeci de ani, sub William al IV-lea, deloc pocăit. Dat fiind caracterul acelui bătrîn gentleman, nu aveai nici un motiv să te simţi surprins la găsirea unui magazin de pornografie – de fapt, aveai toate motivele să te aştepţi la mai mult.

Buna dispoziţie a lui Jeremy creştea cu fiecare nouă descoperire. Începu să fredoneze melodiile care fuseseră populare în timpul copilăriei lui, întotdeauna un semn sigur de fericire la el. Molinos evoca *Tara-rara ce zi frumoasă!*, *Félicia* şi *Portier des Carmes* împărtăşeau ritmul romantic al *Caprifoiului şi albinei*. În ce priveşte *O sută douăzeci de zile*, pe care nu o mai citise şi din care nici măcar nu mai văzuse vreun exemplar pînă atunci – găsirea ei îl încîntase atît de mult încît, atunci cînd, ca o chestiune de rutină bibliografică, deschisese coperta ecleziastică şi, aşteptîndu-se la ritualul anglican, descoperise în schimb proza rece şi elegantă a Marchizului de Sade, începu dintr-odată să cînte nişte versuri din *Trandafirul şi inelul*, versuri pe care mama lui îl învăţase să le recite atunci cînd el avea doar trei ani şi pe care le ţinuse minte, ca simbol al uimirii şi încîntării copilăreşti, ca singură reacţie cu desăvîrşire nimerită în faţa oricărei binecuvîntări bruşte, a oricărei surprize fericite şi providenţiale:

O, ce bun-a fost tarta cu gem!
Acuma zic că mai bine nici n-o mai făceam!

Din fericire, încă nu fusese făcut nimic, nici nu începuse nimic; cartea era încă necitită, orele de distracţie şi instruire încă îl aşteptau. Amintindu-şi accesul de invidie pe care îl simţise acolo, în piscină, Jeremy zîmbi indulgent. Lasă-l pe domnul Stoyte să aibă toate fetele pe care le voia; un text de pornografie bine scris din secolul XVIII era mai bun decît orice Maunciple. Închise volumul pe care îl ţinea în mîini. Legătura ornată de piele avea o eleganţă austeră; pe spate erau imprimate cuvintele „Cartea rugăciunilor de fiecare zi“, cu litere aurite pe care anii de-abia dacă le estompaseră. O puse pe un colţ al mesei, alături de alte *curiosa*. După ce va termina munca de după-amiază, va lua toată colecţia la el în dormitor.

„O, ce bun-a fost tarta cu gem“, cîntă el de unul singur, în timp ce desfăcea altă legătură de hîrtii, apoi „Într-o amiază de vară, cînd caprifoiul e-n floare şi toată Natura pare că doarme“. Acea tuşă à la Wordsworth despre Natură îi făcea de fiecare dată o plăcere specială. Noul teanc de hîrtii se dovedi a

fi o corespondenţă dintre al Cincilea Conte şi un număr de liberali în privinţa îngrădirii, în beneficiul său, a trei mii de acri de pămînt obştesc din Nottinghamshire. Jeremy le băgă într-un dosar, notă pe o fişă o scurtă descriere preliminară a conţinutului, puse dosarul într-un dulap şi fişa în sertarul acestuia şi, repezindu-se din nou în plăcinta de tărîţe, întinse mîna după altă legătură. Tăie sfoara. „Eşti caprifoiul, caprifoiul meu dulce, iar eu sînt albina.“ Oare ce-ar fi crezut doctorul Freud despre asta, se întrebă Jeremy. Pamfletele anonime împotriva deismului erau plicticoase; le aruncă la o parte. Dar exista un exemplar al *Chemării serioase* a lui Law, cu note manuscrise de Edward Gibbon; şi mai erau nişte relatări trimise celui de-al Cincilea Conte de către domnul Rogers din Liverpool; relatări ale cheltuielilor şi profiturilor a trei expediţii de comerţ cu sclavi la a căror finanţare constribuise contele. A doua călătorie, se pare, fusese deosebit de norocoasă; mai puţin de o cincime a încărcăturii pierise pe drum, iar preţurile obţinute la Savannah fuseseră încîntător de mari. Domnul Rogers îşi permitea să anexeze ordinul de plată pentru şaptesprezece mii două sute de lire, unsprezece şilingi şi patru pence. O altă misivă, scrisă din Veneţia, în italiană, îl anunţa pe acelaşi al Cincilea Conte despre apariţia pe piaţă a unui bust al Mariei Magdalena de Tiţian, la un preţ pe care corespondentul său îl descria ca derizoriu. Deja fuseseră făcute şi alte oferte; dar, din respect faţă de nu mai puţin învăţaţii *cognoscente* englezi, vînzătorul avea să aştepte pînă la primirea unui răspuns de la Înălţimea Sa. În ciuda acestui fapt, Înălţimea Sa ar face bine să nu întîrzie prea mult; pentru că altfel…

Era ora cinci; soarele coborîse pe cer. Încălţată cu pantofi albi şi purtînd ciorapi, pantaloni scurţi albi, bonetă de iahting şi bluză de mătase roz, Virginia venise să asiste la hrănirea babuinilor.

Cu motorul oprit, scuterul ei de culoare roz era parcat pe marginea drumului, la vreo zece metri deasupra cuştii. În compania doctorului Obispo şi a lui Pete, ea coborîse să vadă mai de aproape animalele.

Diametral opus faţă de punctul în care stăteau ei, pe un prag de stîncă artificială, era o femelă de babuin care ţinea în braţe cadavrul stafidit şi în descompunere al puiului pe care nu voia să-l abandoneze, chiar dacă era mort de două săptămîni. Din cînd în cînd, cu o afecţiune intensă şi automată, lingea micul cadavru. Smocuri de păr verzui şi chiar bucăţi de piele se desprindeau la atingerea viguroasă a limbii. Îşi culegea delicat, cu degetele ei negre, firele de păr din gură şi apoi începea din nou. Deasupra ei, la gura unei peşteri mici, doi masculi tineri se apucară brusc să se bată. Atmosfera era plină de ţipete, lătrături şi scrîşnete de dinţi. Apoi unul dintre cei doi combatanţi fugi şi, peste o clipă, celălalt uitase complet de luptă, căutîndu-şi fire de mătreaţă pe piept. La dreapta, pe alt prag de stîncă, un mascul bătrîn teribil, cu bot tăbăcit şi blană gri, buclată ca a unui ghicitor anglican de secol XVII, îşi păzea femela supusă. Era o gardă vigilentă, pentru că, dacă ea se aventura să plece fără permisiunea lui, masculul se întorcea şi o muşca, iar între timp ochii mici, negri şi nările holbate de la capătul secţionat al botului amuşinau în toate părţile, cu suspiciune neadormită. Pete aruncă în direcţia lui un cartof din coşul pe care îl avea, apoi un morcov şi încă un cartof. Cu o vie strălfulgerare de fese purpurii, bătrînul babuin se repezi jos de pe poziţia lui de pe stînca artificială, apucă morcovul şi, în timp ce îl mînca, îşi îndesă un cartof în falca stîngă şi pe celălalt în cea dreaptă; apoi, încă muşcînd din morcov, avansă spre gardul de sîrmă, aşteptînd şi altceva. Drumul era liber. Masculul tînăr, cel care se căutase de mătreaţă, sesiză dintr-odată ocazia. Clănţănind de însufleţire, sări jos pe pragul pe care, prea speriată să-şi urmeze stăpînul, mica femelă stătea încă ghemuită. Peste zece secunde începuseră să copuleze.

Virginia bătu din palme de plăcere.

— Ce drăguţi sînt! strigă ea. Cît de *umani*!

O altă explozie de ţipete şi lătrături înecă aproape complet cuvintele ei.

Pete întrerupse distribuirea hranei pentru a spune că nu îl mai văzuse de mult pe domnul Propter. Ar putea să coboare dealul cu toţii şi să îi facă o vizită.

— De la cuşca maimuţelor la padocul lui Propter, spuse

doctorul Obispo, iar de la padocul lui Propter înapoi la casa Stoyte şi la canisa Maunciple. Ce spui, îngeraşule?

Virginia arunca înspre masculul bătrîn cu cartofi – îi arunca în aşa fel încît să îl facă să se întoarcă, să urce din nou pe pragul pe care îşi lăsase femela. Speranţa ei era că, dacă îl făcea să se întoarcă suficient de mult, el avea să vadă cum îşi petrece prietena lui timpul cît el e plecat.

— Da, să mergem să-l vedem pe bătrînul Proppy, spuse ea, fără să se întoarcă.

Aruncă încă un cartof în ţarc. Cu o fluturare de blană gri buclată, babuinul se repezi asupra lui, dar în loc să privească în sus şi s-o prindă pe doamna Babuin în timpul romanţei ei cu poştaşul, exasperantul animal se întoarse imediat spre gardul de sîrmă, cerînd încă unul.

— Prostănac bătrîn! ţipă Virginia, iar de data aceasta aruncă un cartof direct spre el, nimerindu-l în nas.

Virginia rîse şi se întoarse spre ceilalţi.

— Îmi place bătrînul Proppy, spuse ea. Mă sperie puţin, dar îmi place.

— Bun atunci, spuse doctorul Obispo, să-l scoatem din bîrlog şi pe domnul Pordage, dacă tot mergem.

— Da, să mergem să-l luăm pe Fildeş, aprobă Virginia, mîngîindu-şi propriile bucle roşcate, ca aluzie la chelia lui Jeremy. E destul de drăguţ, nu vi se pare?

Lăsîndu-l pe Pete să continue hrănirea babuinilor, urcară din nou pe drum şi pe nişte scări de pe partea cealaltă, care duceau direct la ferestrele tăiate în stîncă ale camerei lui Jeremy. Virginia deschise uşa de sticlă.

— Fildeşule, strigă ea, am venit să te deranjăm.

Jeremy începu să murmure ceva galant şi umoristic; apoi se întrerupse în mijlocul unei propoziţii. Îşi amintise dintr-odată de teancul de literatură indiscretă de pe colţul mesei. Să se ridice şi să bage cărţile într-un dulap ar fi însemnat să atragă atenţia asupra lor; nu avea nici un ziar cu care să le acopere, nici alte cărţi cu care să le amestece. Nu era nimic de făcut. Nimic, cu excepţia speranţei că va fi bine. Speră cu fervoare să fie aşa şi aproape imediat se întîmplă ce putea fi mai rău. Alene, din nevoia de a executa o acţiune musculară, indiferent

cît de inutilă, Virginia luă un volum de Nerciat şi îl deschise la una dintre gravurile lui conştiincios detaliate, apoi privi din nou, cu ochii măriţi, şi scoase un strigăt de animaţie şi uimire. Doctorul Obispo privi şi strigă şi el; apoi amîndoi începură să rîdă zgomotos.

Jeremy stătea nefericit şi stînjenit, zîmbind bolnăvicios, în timp ce ei îl întrebau dacă *aşa* îşi petrecea el timpul şi dacă *ăsta* era genul de lucruri pe care îl studia. Dacă oamenii n-ar fi atît de obositori, se gîndea Jeremy, atît de deplorabil de lipsiţi de subtilitate!

Virginia dădu paginile pînă cînd găsi încă o ilustraţie. Din nou se auzi un ţipăt de încîntare, uimire şi, de data aceasta, de neîncredere. Era oare posibil? Se putea cu adevărat? Citi legenda de sub gravură: *La volupté frappait à toutes les portes*; apoi scuturăde cap iritată. Era inutil; nu putea înţelege. Lecţiile alea de franceză din liceu – absolut penibile; asta era tot ce puteai spune despre ele. N-o învăţaseră nimic, în afară de o grămadă de prostii despre *le crayon de mon oncle* şi *savez-vous planter le chou*. Ea spusese întotdeauna că învăţatul era, în principiu, o pierdere de timp; asta o demonstra. Şi, oricum, de ce trebuiseră să scrie asta în franceză? La gîndul că deficienţele sistemului de educaţie din Statul Oregon ar putea-o împiedica să citească vreodată Andréa de Nerciat, în ochii Virginiei apărură lacrimi. Era un ghinion *prea mare*!

Lui Jeremy îi veni o idee strălucită. De ce să nu se ofere să traducă pentru ea cartea – *viva voce* şi propoziţie cu propoziţie, ca un interpret de la Şedinţa de Consiliu a Ligii Naţiunilor? Da, de ce nu? Cu cît se gîndea mai mult la asta, cu atît ideea i se părea mai bună. Luase deja decizia şi începuse să se gîndească la cea mai fericită expresie pentru oferta lui, cînd doctorul Obispo luă liniştit cartea din mîinile Virginiei, ridică celelalte trei volume de pe masă, împreună cu *Le Portier des Carmes* şi *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei*, şi strecură întreaga colecţie în buzunarul lateral al hainei sale.

— Nu-ţi face griji, îi spuse el Virginiei. O să ţi le traduc eu. Şi acum hai să ne întoarcem la babuini. Probabil că Pete se întreabă ce s-a întîmplat cu noi. Haide, domnule Pordage.

În tăcere, fierbînd în interior de reproşuri pentru propria

ineficienţă şi indignare faţă de indecenţa doctorului, Jeremy ieşi pe uşa de sticlă şi coborî scările în urma lor.

Pete îşi golise coşul şi stătea sprijinit de gard, urmărind concentrat cu privirea mişcările animalelor dinăuntru. La apropierea lor, se întoarse spre ei. Faţa lui tînără şi plăcută strălucea de însufleţire.

— Ştii, doctore, spuse el, cred că funcţionează.

— Ce funcţionează? întrebă Virginia.

Fericirea dădea frumuseţe zîmbetului cu care îi răspunse Pete. Pentru că, o, cît de fericit era! Îndoit, întreit de fericit. Prin dulceaţa comportamentului ei ulterior, Virginia compensase din plin durerea pe care i-o provocase întorcîndu-se să asculte acea poveste obscenă. Şi, la urma urmei, poate că nu fusese o poveste obscenă; fusese nedrept, gîndind fără motiv lucruri rele despre ea. Nu, cu siguranţă nu fusese o poveste obscenă – nu una obscenă, pentru că, atunci cînd se întorsese din nou spre el, faţa ei arătase precum chipul acelui copil din *Biblia ilustrată* de acasă, acel copil care privea nevinovat şi dulce în timp ce Iisus spunea: „A lor este Împărăţia Cerurilor“. Şi acesta nu era singurul motiv pentru care era fericit. Era fericit, de asemenea, fiindcă se părea că acele culturi de floră intestinală a crapilor chiar aveau efect asupra babuinilor pe care le testaseră.

— Mi se pare că sînt mai vioi, explică el. Şi blana lor – e cumva mai sclipitoare.

Acest fapt îi oferea o satisfacţie aproape la fel de mare ca prezenţa Virginiei acolo, în bogăţia transfiguratoare a luminii apusului, ca şi amintirea dulceţii ei şi convingerea reconfortantă a nevinovăţiei ei esenţiale. Într-adevăr, într-un mod obscur, reîntinerirea babuinilor şi caracterul adorabil al Virginiei i se păreau a avea o conexiune profundă – o conexiune nu doar una cu cealaltă, ci şi, în acelaşi timp, cu loialiştii spanioli şi antifascismul. Trei lucruri separate, şi totuşi unul singur. Exista un fragment de poezie pe care îl obligaseră să-l înveţe la şcoală – cum era?

Nu te-aş putea iubi, draga mea, atîta
De n-aş iubi nu ştiu ce (nu-şi putea aminti pe moment ce

anume) mai mult.[1]

Nu iubea nimic *mai mult* decît pe Virginia. Dar faptul că ţinea enorm la ştiinţă şi dreptate, la aceste cercetări şi la băieţii din Spania avea efectul de a face dragostea lui pentru ea şi mai profundă şi, cu toate că părea un paradox, mai completă.

— Ei, ce ziceţi să ne punem în mişcare? sugeră el, în sfîrşit.

Doctorul Obispo se uită la ceasul său de mînă.

— Am uitat, spuse el, am nişte scrisori pe care trebuie să le scriu înainte de cină. Presupun că va trebui să-l văd pe domnul Propter altă dată.

— Ce păcat!

Pete se strădui să imprime tonului şi expresiei sale cordialitatea unui regret pe care nu îl simţea. De fapt, era încîntat. Îl admira pe doctorul Obispo şi îl considera un cercetător remarcabil – dar nu era genul de persoană cu care o fată tînără şi inocentă precum Virginia ar fi trebuit să se asocieze. Îi era teamă de efectul unui cinism şi unei durităţi atît de mari asupra ei. În plus, în ce privea propria lui relaţie cu Virginia, doctorul Obispo îi stătea tot timpul în cale.

— Ce păcat! repetă el, iar intensitatea plăcerii sale era atît de mare, încît urcă în fugă scările care duceau de la ţarcul babuinilor la alee – fugi atît de repede, încît inima lui începu să palpite şi să aibă sincope.

Fir-ar a naibii de febră reumatică!

Doctorul Obispo se trase în spate ca s-o lase pe Virginia să treacă şi, în timp ce făcea asta, se bătu uşor cu mîna peste buzunarul conţinînd *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei* şi îi făcu cu ochiul. Virginia îi făcu şi ea cu ochiul şi o luă pe trepte, după Pete.

Cîteva clipe mai tîrziu, doctorul Obispo mergea în sus pe alee, iar ceilalţi în jos. Sau, ca să fim mai exacţi, Pete şi Jeremy mergeau, în timp ce Virginia, căreia ideea de a-ţi folosi picioarele pentru a ajunge de oriunde altundeva era practic de negîndit, se sui pe scuterul ei de culoarea căpşună-cu-frişcă şi, cu o mînă proptită afectuos pe umărul lui Pete, se lăsă dusă în jos de forţa gravitaţiei.

Zgomotul babuinilor dispăru în spatele lor, iar la curba

următoare a drumului era nimfa lui Giambologna, cu apa ţîşnind neobosit din sînii-i şlefuiţi. Virginia întrerupse brusc o conversaţie despre Clark Gable ca să spună, pe tonul indignat şi moralist al unui cruciat împotriva viciilor:

— Nu-mi pot da seama deloc de ce Unchiul Jo lasă chestia aia să stea acolo. E dezgustătoare!

— Dezgustătoare? repetă Jeremy uimit, ca un ecou.

— Dezgustătoare! spuse Virginia cu tărie.

— Sînteţi împotriva faptului că nu are haine? întrebă el.

În timp ce făcea asta, îşi aminti de acele două mici asimptote spre nuditate din satin alb, pe care ea însăşi le purtase acolo, la piscină.

Virginia scutură din cap, nerăbdătoare.

— E vorba de felul în care iese apa, spuse ea şi făcu grimasa cuiva care a gustat ceva revoltător. Mi se pare oribil.

— Dar de ce? insistă Jeremy.

— Pentru că e oribil, repetă ea, ca şi cînd era unica explicaţie pe care o putea da.

Ca un copil de vîrsta ei, care, în acest context, era vîrsta biberonului şi contracepţiei, Virginia se simţea insultată de acest monstruos exemplu de indiscreţie din trecut. Era pur şi simplu oribil; asta era tot ceea ce se putea spune despre acel obiect. Întorcîndu-se din nou spre Pete, continuă să vorbească despre Clark Gable.

De partea cealaltă a intrării în Grotă, Virginia îşi parcă scuterul. Zidarii terminaseră de lucrat la cavou şi plecaseră; locul era gol. Virginia îşi îndreptă, ca semn de respect, boneta de iahting înclinată dezinvolt, apoi urcă treptele în fugă, se opri în prag să îşi facă cruce şi, după ce intră, îngenunche pentru cîteva clipe în faţa imaginii. Ceilalţi aşteptară în tăcere, pe alee.

— Fecioara noastră a fost atît de minunată cu mine cînd am avut probleme cu sinusurile vara trecută, îi explică Virginia lui Jeremy, după ce ieşi. De aceea l-am pus pe Unchiul Jo să facă Grota asta pentru Ea. Apoi adăugă, întorcîndu-se spre Pete: Nu că a fost extraordinar cînd a venit arhiepiscopul la sfinţire?

Pete dădu din cap afirmativ.

— N-am mai avut nici măcar o răceală de cînd a fost Ea aici,

continuă Virginia, suindu-se pe scuter.

Faţa ei strălucea puternic în semn de triumf; fiecare victorie pentru Regina Cerurilor era, de asemenea, şi un succes personal pentru Virginia Maunciple. Apoi, brusc şi fără nici un avertisment, ca şi cum ar fi dat o probă pentru un film şi ar fi primit ordinul de a transmite epuizare şi autocompătimire, îşi trecu o mînă peste frunte, oftă profund şi, pe un ton de tristeţe şi descurajare totală, spuse:

— În acelaşi timp, în seara asta mă simt destul de obosită. Presupun că am stat prea mult la soare, imediat după prînz. Poate c-ar fi mai bine să mă duc să mă întind un pic.

Şi, refuzînd afectuos, dar foarte ferm oferta lui Pete de a o însoţi înapoi la castel, Virginia întoarse scuterul cu faţa spre deal, îi aruncă tînărului un ultim zîmbet şi o ultimă privire deosebit de fermecătoare, aproape amoroase, şi spuse:

— La revedere, Pete, dragule.

Şi, deschizînd supapa de admisie, ţîşni cu un avînt crescînd şi o serie accelerată de explozii spre drumul abrupt şi sinuos, ieşind din cîmpul lor vizual. Cinci minute mai tîrziu era în budoarul ei, preparîndu-şi un cocteil de ciocolată şi banane la dozatorul de suc. Aşezat pe un fotoliu aurit, tapiţat cu satin *couleur fesse de nymphe*, doctorul Obispo citea cu voce tare şi traducea din mers primul volum al *Celor o sută douăzeci de zile*.

1. Versuri incomplete din poemul *To Lucasta, Going to the Wars*, de poetul englez Richard Lovelace (1618-1658) (n. r.).

Capitolul VIII

Domnul Propter stătea pe o bancă, sub cel mai mare dintre eucalipţii săi. Spre vest, munţii apăreau deja ca o siluetă aplatizată pe cerul de seară, dar în faţa lui, spre nord, pantele de sus erau încă însufleţite de lumini şi umbre, auriuroz şi indigo închis. În prim-plan, castelul îşi luase un veşmînt de o splendoare şi un romantism cu totul incredibile. Domnul Propter privi spre el, spre dealuri şi în sus, la cerul pal, printre frunzele nemişcate ale eucaliptului; apoi închise ochii şi repetă în tăcere răspunsul cardinalului Bérulle la întrebarea: ce este omul? Cu peste treizeci de ani în urmă, cînd el îşi scria studiul despre cardinal, citise pentru prima oară aceste cuvinte. Îl impresionaseră chiar şi atunci, prin splendoarea şi precizia elocinţei lor. Odată cu trecerea timpului şi cu acumularea experienţei sale, cuvintele începuseră să pară mai mult decît elocvente, ajunseseră să capete conotaţii tot mai bogate, semnificaţii tot mai profunde. *„C'est un néant environné de Dieu, indigent de Dieu, capable de Dieu, et rempli de Dieu, s'il veut.“* Un nimic înconjurat de Dumnezeu, lipsit şi capabil de Dumnezeu, plin de Dumnezeu, dacă doreşte astfel. Şi ce este acest Dumnezeu de care oamenii sînt capabili? Domnul Propter răspunse prin definiţia dată de John Tauler în primul paragraf al cărţii sale, *Urmîndu-l pe Hristos*: „Dumnezeu este o fiinţă retrasă dintre creaturi, o putere liberă, o activitate pură“. Omul, atunci, este un nimic înconjurat şi lipsit de o fiinţă retrasă dintre creaturi, un nimic capabil de putere liberă, plin de o activitate pură, dacă doreşte astfel. *Dacă* doreşte astfel, începu să reflecteze domnul Propter, divagînd cu o tristeţe bruscă, dar destul de amară. Dar cît de puţini oameni doresc vreodată asta sau, dacă doresc, ştiu la ce să se aştepte şi cum să obţină acel lucru! Cunoaşterea adevărată nu e deloc mai puţin

rară decît bunăvoinţa susţinută de acţiunea în virtutea ei. Dintre cei puţini care îl caută pe Dumnezeu, majoritatea găsesc, din ignoranţă, doar astfel de reflexii ale propriei lor voinţe egoiste precum Dumnezeul luptei, Dumnezeul oamenilor aleşi, Cel care răspunde la rugăciuni, Salvatorul.

După ce deviase atît de mult înspre negativitate, domnul Propter a fost atras, datorită unei continue eclipse a vigilenţei, spre o preocupare încă şi mai puţin profitabilă pentru mizeriile specifice, concrete ale acelei zile. Îşi aminti întrevederea lui din acea dimineaţă cu Hansen, care era agentul domeniului din vale al lui Jo Stoyte. Tratamentul aplicat de Hansen migratorilor care veneau să culeagă fructe era încă şi mai rău decît în mod obişnuit. Profitase de numărul şi de nevoia lor disperată pentru a scădea salariile. În livezile pe care le gestiona el, copiii mici erau puşi să lucreze toată ziua în soare, la preţul de doi sau trei cenţi pe oră. Iar cînd ziua de lucru lua sfîrşit, casele la care se întorceau oamenii erau un şir de cocini infecte din deşertul de dincolo de albia rîului. Pentru aceste cocini, Hansen lua o chirie de zece dolari pe lună. Zece dolari pe lună pentru privilegiul de a îngheţa sau de a te sufoca; de a dormi în mizerie promiscuă; de a fi mîncat de purici şi păduchi; de a lua oftalmie şi, poate, viermi intestinali şi dizenterie amibică. Şi totuşi, Hansen era un bărbat de bun-simţ şi bun la suflet. Un om care ar fi fost şocat şi indignat dacă te-ar fi văzut lovind un cîine; unul care ar fi sărit în apărarea unei femei maltratate sau a unui copil plîngînd. Cînd domnul Propter i-a atras atenţia asupra acestui fapt, Hansen s-a învineţit de furie.

— Asta e altceva, spusese el.

Domnul Propter încercase să afle de ce e altceva.

Era datoria lui, spusese Hansen.

Dar cum putea fi datoria lui să îi trateze pe copii mai rău decît pe sclavi şi să îi infesteze cu viermi intestinali?

Era datoria lui faţă de domeniu. Nu făcea nimic pentru el însuşi.

Dar de ce a face rău pentru altcineva ar fi diferit de a face rău în numele tău? Rezultatele erau exact aceleaşi în ambele cazuri. Victimele nu sufereau deloc mai puţin atunci cînd

făceai ceea ce numeai datoria ta, decît atunci cînd acţionai în virtutea a ceea ce credeai că ar putea fi propriul tău interes.

De data aceasta, furia explodase în jigniri violente. Era, îşi dăduse seama domnul Propter, furia omului bine intenţionat, dar stupid, care este silit, împotriva voinţei sale, să îşi pună întrebări indiscrete despre ceea ce el face ca pe un lucru de la sine înţeles. El nu vrea să-şi pună aceste întrebări, deoarece ştie că, dacă face asta, va fi obligat fie să continue să facă ceea ce face, dar cu conştiinţa cinicului că ceea ce face e greşit, sau, dacă nu vrea să fie cinic, să îşi schimbe complet modul de viaţă, în aşa fel încît să pună în armonie dorinţa lui de a fi corect cu realităţile revelate în cursul autointerogării. Pentru majoritatea oamenilor, schimbarea radicală este încă şi mai odioasă decît cinismul. Singura cale printre coarnele acestei dileme este de a persista cu orice preţ în ignoranţă, ceea ce îţi permite să continui să greşeşti, cu convingerea reconfortantă că, prin asta, îţi faci datoria – datoria faţă de companie, faţă de acţionari, faţă de familie, oraş, stat, patrie, biserică. Pentru că, bineînţeles, cazul sărmanului Hansen nu era deloc unic; la o scară mai mică şi, prin urmare, cu mai puţină putere de a face rău, el se comporta ca toţi acei funcţionari publici, oameni de stat şi prelaţi, care trec prin viaţă semănînd nefericire şi distrugere, în numele idealurilor lor şi la dispoziţia imperativelor lor categorice.

Ei bine, cu Hansen nu ajunsese prea departe, conchise domnul Propter. Trebuia să încerce din nou cu Jo Stoyte. În trecut, Jo refuzase tot timpul să asculte, pe motiv că domeniul era treaba lui Hansen. Alibiul său era atît de convenabil, încît ar fi fost greu, prevedea domnul Propter, să îl dărîme.

De la Hansen şi Jo Stoyte, gîndurile lui rătăciră la familia de nomazi nou-sosiţi din Kansas, cărora le dăduse una dintre barăcile lui. Cei trei copii subnutriţi, cu dinţii deja stricaţi în gură; femeia emaciată de Dumnezeu ştie ce combinaţie de boli, deja cufundată în apatie şi slăbiciune; soţul pe rînd ranchiunos şi autocompătimitor, violent şi posomorît.

Se dusese cu bărbatul să ia nişte legume din straturile din grădină şi un iepure pentru cina familiei. Stînd acolo, în timp ce jupuia iepurele, trebuise să asculte izbucnirile incoerente de

lamentaţie şi indignare ale omului. Lamentaţie şi indignare împotriva pieţii grîului, care se prăbuşise de fiecare dată cînd lui începea să-i meargă bine. Împotriva băncilor de la care împrumutase bani şi cărora nu putuse să li-i returneze. Împotriva secetelor şi vînturilor care îi transformaseră ferma în o sută şaizeci de acri de praf şi sălbăticie. Împotriva soartei care fusese întotdeauna împotriva *lui*. Împotriva celor care îl trataseră atît de rău, pretutindeni, toată viaţa sa.

Deprimantă poveste de familie! Cu variaţii nesemnificative, o mai auzise de o mie de ori. Ba erau culegători din sudul îndepărtat, deposedaţi de către proprietari, într-o încercare disperată de a face ferma să plătească. Ba proprietari ai fermei lor, ca bărbatul acesta, care fuseseră deposedaţi nu de către bancheri, ci de către forţele naturii – forţe ale naturii pe care ei înşişi le făcuseră distructive smulgînd iarba şi plantînd doar grîu. Ba argaţi, înlocuiţi de tractoare. Toţi veniseră în California ca la un tărîm al făgăduinţei, iar California îi adusese deja în condiţia unor peoni migratori şi îi transforma rapid în Intuşabili. Doar un sfînt, reflectă domnul Propter, doar un sfînt putea fi peon şi paria fără să suporte consecinţele, pentru că doar un sfînt ar fi acceptat această poziţie bucuros, ca şi cum ar fi ales-o el, prin propria lui voinţă liberă. Sărăcia şi suferinţa înnobilează doar atunci cînd sînt voluntare. Oamenii devin mai răi în urma sărăciei şi suferinţei involuntare. Mai uşor trece o cămilă prin urechea acului decît să intre un om sărăcit împotriva voinţei sale în Împărăţia Cerurilor. Iată-l, de exemplu, pe acest om sărman din Kansas. Cum reacţionase el la sărăcia şi suferinţa involuntare? Din cît putea aprecia pînă acum domnul Propter, îşi compensa nenorocirile prin brutalitatea faţă de cei mai slabi ca el. Cum putea să ţipe la copii… Era un simpton cît se poate de familiar.

După ce iepurele a fost jupuit şi eviscerat, domnul Propter a întrerupt monologul companionului său:

— Ştii care e cel mai stupid text din Biblie? l-a întrebat el dintr-odată.

Bărbatul din Kansas a tresărit, în mod evident puţin şocat, şi a scuturat din cap.

— Acesta, a spus domnul Propter în timp ce se ridica şi îi

întindea trupul iepurelui. „M-au urît fără temei.“[1]

Sub eucalipt, domnul Propter oftă greoi. Să le arăţi oamenilor nefericiţi că, cel puţin în parte, sînt cu siguranţă responsabili pentru nenorocirile lor; să le explici că ignoranţa şi prostia sînt pedepsite de natura lucrurilor la fel de sever ca şi răutatea deliberată – acestea nu erau niciodată sarcini agreabile. Pentru că, ce speranţă, se întrebă el, ce scînteie cît de slabă de speranţă există pentru un om care chiar crede că „m-au urît fără temei“ şi că el nu a avut nici un rol în propriile dezastre? În mod evident, nici un fel de speranţă. Vedem, ca pe o realitate brută, că dezastrele şi ura nu sînt niciodată lipsite de temei; vedem, de asemenea, că cel puţin unele dintre aceste temeiuri depind de cei care suferă acele dezastre sau fac obiectul urii. Într-o anumită măsură, ei sînt direct sau indirect responsabili. Direct, prin comiterea unor acte stupide sau răutăcioase. Indirect, prin faptul că omit să fie atît de inteligenţi şi milostivi pe cît ar putea fi. Iar dacă ei omit asta, în general e din cauză că aleg, fără să se gîndească, să se conformeze standardelor locale şi modului de viaţă actual. Gîndurile domnului Propter reveniră la sărmanul om din Kansas. Moralist, fără îndoială dezagreabil cu vecinii şi fermier incompetent; dar asta nu era întreaga poveste. Cea mai gravă infracţiune a lui fusese să accepte lumea în care trăia ca pe una normală, raţională şi corectă. Ca toţi ceilalţi, permisese publicităţii să îi multiplice dorinţele; învăţase să echivaleze fericirea cu posesiunile, iar prosperitatea cu banii cheltuiţi la magazin. Ca toţi ceilalţi, abandonase complet ideea agriculturii de subzistenţă, gîndind exclusiv în termenii recoltelor pentru profit; şi continuase să gîndească în aceşti termeni, chiar şi atunci cînd recoltele nu îi mai aduceau nici un fel de profit. Apoi, ca toţi ceilalţi, începuse să aibă datorii la bănci. Şi, în cele din urmă, ca toţi ceilalţi, învăţase că ceea ce experţii spuseseră de o generaţie era perfect adevărat: într-o ţară semiaridă, iarba e cea care fixează solul; dacă smulgi iarba, solul dispare. La momentul cuvenit, iarba dispăruse.

Bărbatul din Kansas era acum peon şi paria, iar această experienţă făcea din el un om mai rău.

Sfîntul Petru Claver era alt personaj istoric căruia domnul

Propter îi dedicase un studiu. Cînd vasele cu sclavi intrau în portul Cartagina, Petru Claver era singurul om alb care se aventura în magaziile acestuia. Acolo, în duhoarea şi arşiţa de nedescris, în vaporii de puroi şi excremente, el îi îngrijea pe cei bolnavi, îi pansa pe cei răniţi de cătuşe, îi ţinea în braţe pe bărbaţii care căzuseră pradă disperării şi le rostea vorbe de alinare şi afecţiune – şi, în intervaluri, le vorbea despre păcatele lor. Păcatele *lor*! Umanitaristul modern ar rîde, dacă nu cumva ar fi şocat. Şi totuşi – aceasta era concluzia la care domnul Propter ajunsese treptat şi reticent – şi totuşi probabil că Sfîntul Petru Claver avea dreptate. Nu pe de-a-ntregul, desigur; pentru că nici un om care acţionează pe baza unei cunoaşteri greşite, indiferent cît de bine intenţionat ar fi, nu poate avea dreptate decît parţial. Dar, în orice caz, avea atîta dreptate pe cît te-ai putea aştepta să aibă un filozof catolic antireformă. Avea dreptate atunci cînd insista că, indiferent de circumstanţele în care se găseşte, fără îndoială o fiinţă umană omite uneori să facă bine şi comite unele lucruri ale căror efecte ar trebui neutralizate, dacă este posibil. Avea dreptate cînd credea că este bine ca pînă şi celor împotriva cărora s-au comis cele mai brutale păcate să li se amintească de propriile lor deficienţe.

Concepţia lui Petru Claver asupra lumii avea defectul de a fi greşită, dar meritul de a fi simplă şi dramatică. Dat fiind un Dumnezeu personal, care acordă iertarea; date fiind raiul şi iadul şi realitatea absolută a personalităţilor umane; dat fiind caracterul meritoriu al simplelor bune intenţii şi al credinţei neabătute într-un set de opinii incorecte; date fiind singura Biserică adevărată, eficacitatea medierii preoţeşti, magia împărtăşaniei – date fiind toate acestea, era foarte uşor să îi convingi pînă şi pe sclavii proaspăt importaţi de păcatele lor şi să le explici exact ce ar trebui să facă în privinţa asta. Dar dacă nu există o singură carte inspirată, o unică sfîntă Biserică, mediere preoţească şi magie a împărtăşaniei; dacă nu există un Dumnezeu personal care să fie înduplecat să ierte păcatele; dacă există, pînă şi în lumea morală, doar cauze şi efecte şi enorma complexitate a interrelaţiilor lor – atunci, evident, sarcina de a le spune oamenilor ce să facă în privinţa

deficienţelor lor este mult mai dificilă. Pentru că fiecare individ este chemat să manifeste nu doar permanentă bunăvoinţă, dar şi permanentă inteligenţă. Şi asta nu e tot. Pentru că, dacă individualitatea nu este absolută, dacă personalităţile sînt fragmente iluzorii ale unei voinţe egoiste dezastruos de oarbe faţă de realitatea unei conştiinţe transpersonale, a cărei limitare şi negare este, atunci toate eforturile fiecărei fiinţe umane trebuie direcţionate, în ultimă instanţă, spre actualizarea acelei conştiinţe transpersonale. Astfel încît nici măcar inteligenţa nu este suficientă ca adjunct al bunăvoinţei; trebuie să existe, de asemenea, şi amintirea care încearcă să transforme şi să transceandă inteligenţa. Mulţi chemaţi, puţini aleşi – pentru că puţini ştiu măcar în ce constă salvarea. Să-l luăm din nou pe acest bărbat din Kansas... Domnul Propter scutură trist din cap. Totul era împotriva sărmanului om – conformismul lui fundamentalist, egotismul lui rănit şi inflamat, irascibilitatea lui nervoasă, inteligenţa lui redusă. Primele trei dezavantaje ar putea fi, poate, îndepărtate. Dar s-ar putea face ceva în legătură cu al patrulea? Natura lucrurilor împinge implacabil spre slăbiciune. „...de la cel ce n-are se va lua şi ce are.“[2] Şi cum erau acele cuvinte ale lui Spinoza? „Un bărbat poate să nu fie vinovat şi totuşi să sufere în multe feluri. Un cal nu este vinovat pentru că nu e un bărbat; cu toate acestea, el trebuie să fie cal, şi nu bărbat.“ În acelaşi timp, cu siguranţă trebuie să existe ceva ce să se poată face pentru oameni precum acel bărbat din Kansas – ceva care să nu implice rostirea de neadevăruri nocive despre natura lucrurilor. De exemplu, neadevărul că există cineva acolo sus sau celălalt neadevăr, mai modern, că valorile umane sînt absolute şi Dumnezeu este poporul sau partidul sau rasa umană în ansamblu. Fără îndoială, insistă domnul Propter, fără îndoială că există ceva ce se poate face pentru astfel de oameni. Bărbatul din Kansas începuse prin a fi deranjat de ceea ce spusese despre înlănţuirea cauzei şi efectului, despre reţeaua relaţiilor – îl deranjase ca o insultă personală. Dar după aceea, cînd văzuse că nu era învinovăţit, că nu încerca nimeni să-l ia de sus, începuse să fie interesat, să vadă că, pînă la urmă, putea fi adevărat. Era posibil ca, uşor-uşor, să-l facă să

gîndească un pic mai realist, cel puţin faţă de lumea vieţii de zi cu zi, lumea exterioară, a aparenţelor. Iar după ce va fi făcut asta, atunci poate că nu îi va fi atît de incredibil de dificil să gîndească un pic mai realist şi despre sine însuşi – să conceapă acel ego atotputernic al lui ca pe o ficţiune, un fel de coşmar, un nimic agitîndu-se frenetic şi capabil, după ce frenezia lui va fi fost potolită, să fie umplut cu Dumnezeu, cu un Dumnezeu conceput şi trăit ca o conştiinţă mai mult decît personală, ca o putere liberă, o activitate pură, o fiinţă retrasă… Revenind astfel la punctul său de plecare, domnul Propter îşi dădu seama dintr-odată de drumul lung, sinuos şi neprofitabil pe care îl parcursese ca să ajungă acolo. Venise la această bancă de sub eucalipt ca să se reculeagă, să-şi dea seama pentru o clipă de existenţa acelei alte conştiinţe din spatele gîndurilor şi sentimentelor lui private, acea putere liberă şi pură, mai mare decît a lui. Pentru asta venise; dar amintirile se infiltraseră, în timp ce el lăsase garda jos; se porniseră speculaţiile, nor după nor, ca nişte păsări marine ce se înalţă din cuiburile lor pentru a întuneca şi eclipsa soarele. Servitutea este viaţa personalităţii, şi pentru servitute sinele personal va lupta cu nesfîrşite resurse şi cu cea mai încăpăţînată viclenie. Preţul libertăţii este vigilenţa eternă, iar el nu reuşise să fie vigilent. Nu era un caz, reflectă el melancolic, de spirit voluntar şi carne slabă. Asta era o antiteză complet greşită. Spiritul este întotdeauna voluntar; dar persoana, care este atît minte, cît şi trup, este întotdeaunea nevoluntară – iar persoana, întîmplător, nu este slabă, ci extrem de puternică.

Domnul Propter privi din nou munţii, cerul palid dintre frunze, rozurile ca un roşiatic deschis, movurile şi griurile trunchiurilor de eucalipt; apoi închise iar ochii.

„Un nimic înconjurat de Dumnezeu, lipsit şi capabil de Dumnezeu, plin de Dumnezeu, dacă doreşte astfel.“ Şi ce era Dumnezeu? O fiinţă retrasă dintre creaturi, o putere liberă, o activitate pură. Vigilenţa lui încetase treptat să fie un act al voinţei, o reprimare deliberată a gîndurilor, dorinţelor şi sentimentelor personale irelevante. Pentru că, încetul cu încetul, aceste gînduri, dorinţe şi sentimente se depuseseră ca un sediment noroios într-un borcan cu apă, iar în timp ce ele

se depuneau, vigilenţa lui era liberă să se transforme într-un fel de conştienţă inefabilă şi detaşată, în acelaşi timp intensă şi liniştită, alertă şi pasivă – o conştienţă al cărei obiect erau cuvintele rostite de el şi, totodată, acel ceva care înconjura cuvintele. Dar ceea ce înconjura cuvintele era conştienţa însăşi; pentru că această vigilenţă care acum era o conştienţă inefabilă – ce era ea, dacă nu un aspect, o expresie parţială a acelei conştiinţe impersonale şi netulburate în care cuvintele fuseseră lăsate să cadă şi în care se cufundau încet? Iar în timp ce se cufundau primeau o nouă semnificaţie pentru conştienţa care le urma în jos, înspre propriile adîncuri – o semnificaţie nouă nu în privinţa entităţilor conotate de cuvinte, ci mai degrabă a naturii înţelegerii lor, care, de la a fi intelectual în caracterul său, devenise intuitiv şi direct, astfel încît natura omului în potenţialitatea lui şi a lui Dumnezeu în actualitatea Lui era realizată printr-un analog al experienţei senzoriale, printr-un fel de participare nemijlocită. Nimicul aglomerat al fiinţei sale trăit în sine ca transcendere în disponibilitatea resimţită pentru pace şi puritate, pentru retragerea din faţa repulsiilor şi dorinţelor, pentru libertatea binecuvîntată faţă de personalitate…

Sunetul de paşi apropiindu-se îl făcu să deschidă ochii. Peter Boone şi englezul acela în maşina căruia urcase veneau pe alee spre locul lui de sub eucalipt. Domnul Propter ridică mîna în semn de bun venit şi zîmbi. Ţinea la tînărul Pete. Avea inteligenţă nativă şi bunătate nativă; avea sensibilitate, generozitate şi o decenţă spontană în impulsuri şi reacţii. Fermecătoare şi minunate calităţi! Păcat că, aflate singure şi nedirecţionate de o cunoaştere adecvată a naturii lucrurilor, aşa cum erau, se dovedeau atît de impotente faţă de bine, atît de insuficiente faţă de orice ar putea numi salvare un om rezonabil. Aur fin, dar încă în minereu, netopit, neprelucrat. Poate că, într-o zi, băiatul va învăţa să-şi folosească aurul. Va trebui să vrea să înveţe mai întîi – şi să se dezveţe de multe lucruri pe care acum le considera evidente şi corecte de la sine. Avea să-i fie greu, la fel de greu, dar din alte motive, ca şi acelui sărman om din Kansas.

— Ei, Pete, strigă el, vino şi aşază-te lîngă mine. Văd că l-ai

adus şi pe domnul Pordage; foarte bine.

Se trase spre mijlocul băncii, astfel încît cei doi să se poată aşeza, în stînga şi în dreapta lui.

— L-aţi cunoscut pe Căpcăun? îl întrebă el pe Jeremy, arătînd spre castel.

Jeremy făcu o grimasă şi dădu din cap.

— Mi-am amintit de numele pe care i-l dădeaţi la şcoală, spuse el. Asta a făcut să-mi fie puţin mai uşor.

— Sărmanul Jo, spuse domnul Propter. Se presupune întotdeauna că graşii sînt fericiţi. Dar cui îi place vreodată să fie batjocorit? Acel mod de a fi voios pe care îl au uneori şi glumele pe care le fac pe seama lor – nu sînt altceva decît alibi şi profilaxie. Se vaccinează singuri cu propria zeflemea, astfel încît să nu reacţioneze prea violent la zeflemeaua altora.

Jeremy zîmbi. Ştia totul despre asta.

— E o modalitate bună de a ieşi dintr-o dilemă neplăcută, spuse el.

Domnul Propter dădu din cap.

— Dar, din nefericire, spuse el, întîmplarea face că nu aceasta a fost modalitatea lui Jo. Jo era genul de băiat gras care încearcă să scape cacealmînd. Genul care se bate. Care terorizează şi priveşte de sus. Care se laudă şi se dă în spectacol. Care cumpără popularitate oferindu-le fetelor îngheţată, chiar dacă pentru asta trebuie să fure zece cenţi din poşeta bunicii. Care continuă să fure, cu toate că e prins şi bătut, şi chiar crede atunci cînd ei îi spun că pentru asta va merge în iad. Sărmanul Jo, toată viaţa lui a fost genul acesta de băiat gras.

Domnul Propter arătă din nou în direcţia castelului.

— Acela e monumentul închinat de el unei glande pituitare deficiente. Apoi se întoarse spre Pete: Şi, apropo de pituitare, cum mai merg cercetările?

Pete se gîndea posomorît la Virginia – întrebîndu-se pentru a suta oară de ce îi părăsise, dacă făcuse el ceva care s-o supere, dacă ea chiar era obosită sau ar putea exista un alt motiv. Cînd domnul Propter pomeni de cercetările lui, Pete ridică privirea şi faţa i se lumină.

— Merg foarte bine, răspunse el.

În fraze rapide şi nerăbdătoare, ciudat alcătuite din argou şi termeni tehnici, îi povesti domnului Propter despre rezultatele pe care le obţinuseră deja cu şoarecii lor şi pe care începeau să le obţină, se părea, cu babuinii şi cîinii.

— Şi dacă reuşiţi, întrebă domnul Propter, ce se va întîmpla cu cîinii?

— Păi, li se va prelungi viaţa, răspunse Pete triumfător.

— Da, da, ştiu asta, spuse bărbatul mai în vîrstă. Ce voiam să întreb e altceva. Un cîine e un lup care nu s-a dezvoltat complet. E mai degrabă un fetus de lup, decît un lup adult – nu e aşa?

Pete dădu din cap.

— Cu alte cuvinte, continuă domnul Propter, este un animal blînd şi maniabil pentru că nu a crescut suficient încît să ajungă sălbatic. Nu este acesta unul din mecanismele dezvoltării evolutive?

Pete dădu iar din cap.

— Există un fel de echilibru glandular, explică el. Apoi apare o mutaţie şi îl perturbă. Se obţine un nou echilibru care întîrzie rata dezvoltării. Creşti, dar atît de încet încît mori cînd încă eşti ca fetusul stră-străbunicului tău. Exact, spuse domnul Propter. Deci ce se întîmplă dacă prelungeşti viaţa unui animal care a evoluat în felul acesta?

Pete rîse şi dădu din umeri.

— Presupun că va trebui să aşteptăm să vedem, spuse el.

— Ar fi puţin neliniştitor, spuse domnul Propter, dacă aceşti cîini ai voştri ar regresa în procesul creşterii.

Pete rîse din nou, încîntat.

— Gîndiţi-vă cum ar fi ca văduvele imperiale să fie fugărite de propriii pechinezi, spuse el.

Domnul Propter privi spre el curios şi rămase tăcut pentru o clipă, de parcă ar fi aşteptat să vadă dacă Pete va mai face vreo remarcă. Dar remarca nu mai veni.

— Mă bucur că te simţi atît de bine în legătură cu asta, spuse el. Apoi, întorcîndu-se spre Jeremy, continuă: Dacă îmi amintesc corect, domnule Pordage, nu mai bun va fi omul, de creşte cît copacul în mărime.

— Sau trei sute de ani durează, precum stejarul[3], spuse

Jeremy, zîmbind de plăcerea pe care i-o producea întotdeauna un citat nimerit.

— Ce vom face, noi toţi, la trei sute de ani? speculă domnul Propter. Credeţi că veţi fi tot erudit şi gentleman?

Jeremy tuşi şi îşi mîngîie chelia.

— Cu siguranţă nu voi mai fi gentleman, răspunse el. Nu mai sînt nici acum, slavă Domnului.

— Dar eruditul va continua astfel?

— Sînt multe cărţi la British Museum.

— Şi tu, Pete? spuse domnul Propter. Crezi că vei face tot cercetări ştiinţifice?

— De ce nu? Ce te-ar putea împiedica să continui astfel la nesfîrşit? răspunse energic tînărul.

— La nesfîrşit? repetă domnul Propter. Nu crezi că ar fi puţin plictisitor? Experiment după experiment. Apoi adăugă, într-un aparte către Jeremy: Sau carte după carte. În general, un lucru afurisit după altul. Nu crezi că ţi-ar afecta puţin mintea?

— Nu văd de ce, spuse Pete.

— Asta înseamnă că timpul nu te deranjează?

Pete scutură din cap.

— De ce să mă deranjeze?

— De ce să nu te deranjeze? spuse domnul Propter, zîmbindu-i cu o afecţiune amuzată. Timpul e un lucru destul de supărător, să ştii.

— Doar dacă ţi-e frică de moarte sau de îmbătrînire.

— Ba nu, insistă domnul Propter; chiar şi dacă nu ţi-e frică. E coşmaresc în sine – coşmaresc intrinsec, dacă înţelegi ce vreau să spun.

— Intrinsec? îl privi Pete perplex. Nu înţeleg. Coşmaresc intrinsec…?

— Coşmaresc la prezent, desigur, interveni Jeremy. Dar dacă l-am lua la timpul fosil – sub forma Documentelor Hauberk, de exemplu…

Lăsă propoziţia neterminată.

— Ah, foarte reuşit, spuse domnul Propter, fiind de acord cu concluzia implicată. Dar, la urma urmei, nu istoria e importantă. Timpul trecut e doar un rău de la distanţă; şi

studierea timpului trecut e în sine un proces în timp. Catalogarea fragmentelor de rău fosil nu poate fi niciodată mai mult decît un erzaţ pentru experienţa eternităţii.

Privi curios spre Pete, întrebîndu-se cum va răspunde băiatul la ceea ce spunea el. A plonja astfel în mijlocul problemei, a începe chiar de la miezul şi centrul misterului – era riscant; exista pericolul de a evoca nimic altceva decît uimire sau, dimpotrivă, batjocorire furioasă. Reacţia lui Pete, îşi dădea seama, era mai aproape de prima variantă; dar era o uimire care părea temperată de interes; avea o expresie de parcă ar fi vrut să afle despre ce e vorba.

Între timp, Jeremy începuse să simtă că această conversaţie lua o turnură cît se poate de nedorită.

— Despre ce anume se presupune că vorbim? întrebă el acid. Noul Ierusalim?

Domnul Propter îi zîmbi, jovial.

— E în ordine, spuse el. N-o să suflu un cuvînt despre harfe şi aripi.

— Ei, asta e ceva, spuse Jeremy.

— N-aş putea obţine niciodată prea multă satisfacţie de pe urma unui discurs lipsit de semnificaţie, continuă domnul Propter. Îmi place ca propoziţiie pe care le folosesc să aibă o anumită relaţie cu faptele. De aceea sînt interesat de eternitate – eternitatea psihologică. Deoarece e un fapt.

— Pentru dumneavoastră, poate, spuse Jeremy pe un ton care implica faptul că oamenii mai civilizaţi nu sufereau de aceste halucinaţii.

— Pentru oricine alege să îndeplinească acele condiţii în care ea poate fi experimentată.

— Şi de ce ar alege cineva să le îndeplinească?

— De ce ar alege cineva să meargă la Atena ca să vadă Partenonul? Pentru că merită efortul. Acelaşi lucru e valabil şi pentru eternitate. Experienţa binelui atemporal merită efortul necesar.

— Bine atemporal, repetă Jeremy dezgustat. Nu ştiu ce înseamnă cuvintele acestea.

— Cum aţi putea şti? spuse domnul Propter. Nu cunoşti înţelesul adevărat al cuvîntului „Partenon“ pînă cînd nu l-ai

văzut efectiv.

— Da, dar cel puţin cu Partenonul am văzut fotografii; am citit descrieri ale lui.

— Aţi citit descrieri şi ale binelui atemporal, răspunse domnul Propter. Zeci de descrieri. În toată literatura filozofică şi religioasă. Le-aţi citit, dar nu v-aţi cumpărat niciodată biletul spre Atena.

Jeremy trebui să recunoască în sinea lui, într-o tăcere ranchiunoasă, că asta era adevărat. Faptul că asta era adevărat îl făcu să deteste conversaţia încă şi mai profund decît înainte.

— În ce priveşte timpul, îi spunea domnul Propter lui Pete, ce este el, în acest context anume, dacă nu mediul în care răul se propagă singur, elementul în care răul trăieşte şi în afara căruia moare? Într-adevăr, este mai mult decît elementul răului, mai mult decît doar mediul său. Dacă mergi cu analiza suficient de departe, vei descoperi că timpul este răul. Unul din aspectele substanţei lui.

Jeremy asculta cu un disconfort şi o iritare tot mai pronunţate. Temerile lui fuseseră justificate; bătrînul se lansa în cel mai rău tip de teologie. Eternitate, experienţă atemporală a binelui, timpul ca substanţă a răului – era suficient de rău, Dumnezeu ştie, în cărţi; dar să-ţi fie aruncate în faţă aşa, din plin, de către cineva care chiar le lua în serios, era cu adevărat înspăimîntător. De ce oare nu puteau oamenii să-şi trăiască viaţa într-un mod raţional şi civilizat? Micul dejun la nouă, prînzul la unu şi jumătate, ceaiul la cinci. Şi conversaţie. Şi plimbarea zilnică împreună cu domnul Gladstone, terrierul Yorkshire. Şi biblioteca; operele lui Voltaire în optzeci şi trei de volume ; şi comoara inepuizabilă a lui Horace Walpole; şi, pentru variaţie, *Divina comedie*; şi apoi, în cazul în care ai fi fost tentat să iei prea în serios Evul Mediu, autobiografia lui Salimbene şi „Povestea morarului“. Şi uneori vizitele de după-amiază – rectorul, Lady Fredegond cu aparatul ei acustic, domnul Veal. Şi discuţiile politice – numai că în ultimele luni, de la *Anschluss* şi München încoace, Jeremy descoperise că discuţiile politice erau unul din lucrurile neplăcute, de evitat. Şi călătoria săptămînală la Londra, cu prînzul de la Reform şi, întotdeauna, cina cu bătrînul Thripp de la British Museum; şi o

discuţie cu sărmanul frate Tom de la Ministerul de Externe (deşi şi aceasta devenea rapid unul din lucrurile de evitat). Şi apoi, bineînţeles, Biblioteca din Londra, vecernia la Catedrala Westminster, dacă se întîmpla să cînte Palestrina, iar din două în două săptămîni, între cinci şi şase şi jumătate, o oră şi jumătate cu Mae sau Doris în apartamentul lor din Maida Vale. Mizerie infinită într-o cameră infimă, cum îi plăcea lui să spună; extraordinar de încîntător. Aşa stăteau lucrurile; de ce nu puteau să le accepte liniştit şi raţional? Dar nu, ei trebuiau să pălăvrăgească despre eternitate şi toate celelalte. Genul acesta de lucruri îl făcea de fiecare dată pe Jeremy să vrea să rostească blasfemii – să întrebe dacă Dumnezeu avea un *boyau rectum*, să susţină, ca în acea anecdotă japoneză, că el era siderat şi consternat de poziţia Onorabilei Păsări. Dar, din păcate, clipa de faţă era unul dintre acele cazuri exasperante în care astfel de reacţii ar fi fost deplasate. Pentru că, pînă la urmă, bătrînul Propter scrisese „Scurte studii“; ceea ce spusese el nu putea fi respins ca aburi ai unei minţi deficiente. În plus, el nu vorbise despre creştinism, astfel că glumele despre antropomorfism ar fi fost superflue. Era chiar exasperant! Jeremy adoptă o expresie de detaşare superioară şi chiar începu să fredoneze *Caprifoiul şi albina*. Impresia pe care voia s-o transmită era aceea a unei fiinţe superioare care nu şi-ar putea irosi timpul ascultînd astfel de lucruri.

Un spectacol comic, reflectă domnul Propter privindu-l; desigur, cu excepţia faptului că era atît de deprimant.

1. Evanghelia după Ioan, 15:25 (n. r.).
2. Evanghelia după Matei, 25:29; Marcu, 4:25; Luca, 8:18 (n. r.).
3. „It is not growing like a Tree / In bulk, doth make Man better be; / Or standing long an Oak, three hundred year“ (în orig.), versuri din poemul *To the Immortal Memory, and Friendship of that Noble Pair, Sir Lucius Cary and Sir Henry Morison*, de Ben Jonson (1572-1637), poet, dramaturg şi actor renascentist englez (n. r.).

Capitolul IX

— Timpul şi pofta, spuse domnul Propter, pofta şi timpul – două aspecte ale aceluiaşi lucru; iar acel lucru este materia brută a răului. Apoi adăugă, pe un alt ton: Aşa că înţelegi, Pete, ce fel de dar ciudat ne vei face, dacă munca ta va avea succes. Încă aproximativ un secol de timp şi poftă. Încă două vieţi suplimentare de rău potenţial.

— *Şi* bine potenţial, insistă tînărul, cu o notă de protest în voce.

— *Şi* bine potenţial, aprobă domnul Propter. Însă doar la capătul îndepărtat al acelui timp suplimentar pe care ni-l oferi.

— De ce spuneţi asta? întrebă Pete.

— Pentru că răul potenţial este *în* timp; binele potenţial nu. Cu cît trăieşti mai mult, vei intra automat în contact cu mai mult rău. Nimeni nu intră automat în contact cu binele. Oamenii nu găsesc mai mult bine doar pentru că există mai mult. E curios cum oamenii s-au concentrat întotdeauna asupra problemei răului. Exclusiv. De parcă natura binelui ar fi ceva evident de la sine. Dar nu este evidentă de la sine. Există o problemă a binelui cel puţin la fel de dificilă precum cea a răului.

— Şi care este soluţia? întrebă Pete.

— Soluţia este foarte simplă şi profund inacceptabilă. Binele actual este în afara timpului.

— În afara timpului? Dar atunci cum… ?

— Ţi-am spus că e inacceptabil, spuse domnul Propter.

— Dar dacă este în afara timpului, atunci…

— …atunci nimic dinăuntrul timpului nu poate fi bun actual. Timpul este răul potenţial, iar pofta converteşte potenţialitatea în rău actual. În timp ce un act temporal nu poate fi niciodată mai mult decît bine potenţial şi, mai mult, cu

o potenţialitate care nu poate fi actualizată decît în afara timpului.

— Dar iată, înăuntrul timpului – ştiţi, făcînd doar lucrurile obişnuite – la naiba! Uneori facem ceea ce trebuie. Care acte *sînt* bune?

— Strict vobind, nici unul, răspunse domnul Propter. Dar în practică, cred că poţi aplica în mod justificat acest cuvînt anumitor acte. Orice act care contribuie la eliberarea celor pe care el îi priveşte – l-aş numi un act bun.

— Eliberarea? repetă tînărul suspicios.

În mintea lui, cuvintele aveau doar conotaţii economice şi revoluţionare. Dar era evident că domnul Propter nu vorbea despre necesitatea de a scăpa de capitalism.

— Eliberarea de ce? continuă Pete.

Domnul Propter ezită înainte de a răspunde. Să meargă mai departe cu asta? se întreba el. Englezul era ostil; timpul scurt; băiatul însuşi era complet ignorant. Dar era o ignoranţă evident atenuată de bunăvoinţă şi o nostalgie mişcătoare după perfecţiune. Decise să rişte şi să meargă mai departe.

— Eliberare de timp, spuse el. Eliberare de poftă şi repulsie. Eliberare de personalitate.

— Dar, la naiba, spuse Pete, tot timpul vorbiţi despre democraţie. Asta nu înseamnă respectarea personalităţii?

— Bineînţeles, aprobă domnul Propter. Respectarea ei pentru ca ea să se poată transcende singură. Sclavia şi fanatismul intensifică obsesia timpului, răului şi sinelui. De unde valoarea instituţiilor democratice şi a unei atitudini sceptice a minţii. Cu cît respecţi mai mult o personalitate, cu atît mai multe şanse are ea să descopere că orice personalitate este o închisoare. Binele potenţial este orice te ajută să ieşi din închisoare. Binele actualizat se găseşte în afara închisorii, în atemporalitate, în starea de conştiinţă pură şi dezinteresată.

— Nu mă pricep prea bine la lucruri abstracte, spuse tînărul. Haideţi să luăm un exemplu concret. Ce ziceţi de ştiinţă, de exemplu? E bună?

— Bună, rea şi indiferentă, în funcţie de cum este urmată şi utilizată. Bună, rea şi indiferentă, în primul rînd, pentru oamenii de ştiinţă înşişi – aşa cum arta şi erudiţia pot fi bune,

rele sau indiferente pentru artişti şi erudiţi. Bună, dacă facilitează eliberarea; indiferentă, dacă nici nu ajută, nici nu împiedică; rea, dacă face eliberarea mai dificilă, prin intensificarea obsesiei faţă de personalitate. Şi, nu uita, aparentul altruism al omului de ştiinţă sau al artistului nu este neapărat o libertate autentică faţă de servitutea personalităţii. Oamenii de ştiinţă şi artiştii sînt devotaţi faţă de ceea ce numim vag ideal. Dar ce este un ideal? Un ideal este doar proiecţia, la o scară mărită enorm, a unui aspect al personalităţii.

— Mai spuneţi asta o dată, ceru Pete.

Deja pînă şi Jeremy uitase de poza lui de detaşare superioară şi era cît se poate de atent.

Domnul Propter o spuse din nou.

— Iar asta este adevărat, continuă el, despre orice ideal, cu excepţia celui mai înalt, care este idealul eliberării – eliberarea de personalitate, eliberarea de timp şi poftă, eliberarea pentru unirea cu Dumnezeu, dacă nu vă deranjează cuvîntul, domnule Pordage. Pe mulţi îi deranjează. Este unul din cuvintele pe care doamnele Grundy ale intelectului le găsesc deosebit de şocante. Întotdeauna încerc să le menajez sensibilitatea, dacă este posibil.

Bucuros să vadă că Jeremy fusese silit, în ciuda lui, să zîmbească, domnul Propter continuă:

— Ei bine, ca să ne întoarcem la idealistul nostru, dacă el serveşte orice ideal în afara celui mai înalt – fie că este idealul de frumuseţe al artistului, idealul de adevăr al omului de ştiinţă sau idealul a ceea ce se consideră acum bunătate al umanitaristului – el nu îl serveşte pe Dumnezeu; serveşte doar un aspect mărit al lui însuşi. Poate fi complet devotat; dar, în ultimă analiză, devotamentul lui se dovedeşte a fi direcţionat spre un aspect al propriei personalităţi. Aparentul lui altruism nu este cu adevărat o eliberare de egoul său, ci doar o altă formă de servitute. Aceasta înseamnă că ştiinţa poate fi rea pentru oamenii de ştiinţă, chiar şi atunci cînd pare eliberatoare. Acelaşi lucru este valabil despre artă, erudiţie şi umanitarism.

Jeremy se gîndi nostalgic la biblioteca lui de la The

Araucarias. De ce nu se putea mulţumi acest nebun bătrîn să ia lucrurile aşa cum erau?

— Şi cum rămîne cu ceilalţi oameni? spunea Pete. Cei care nu sînt oameni de ştiinţă. Nu i-a ajutat ştiinţa să se elibereze?

Domnul Propter dădu din cap.

— Şi, de asemenea, i-a legat şi mai tare de ei înşişi. Mai mult, aş spune că a întărit servitutea mai mult decît a diminuat-o – şi va avea tendinţa de a o întări în continuare, progresiv.

— De unde deduceţi asta?

— Din aplicaţiile ei, răspunse domnul Propter. Aplicaţiile de război, în primul rînd. Avioane mai bune, explozivi mai buni, tunuri şi gaze mai bune – fiecare îmbunătăţire creşte cantitatea de frică şi ură, amplifică incidenţa isteriei naţionaliste. Cu alte cuvinte, fiecare îmbunătăţire a armamentului face ca oamenilor să le fie şi mai dificil să scape de egourile lor, mai dificil să uite acele proiecţii oribile ale lor înşişi pe care le numesc idealurilor lor de patriotism, eroism, glorie şi toate celelalte. Şi chiar şi cele mai puţin distructive aplicaţii ale ştiinţei nu sînt, de fapt, mult mai satisfăcătoare. Pentru că la ce conduc astfel de aplicaţii? Multiplicarea obiectelor posedabile; inventarea de noi instrumente de stimulare; diseminarea de noi dorinţe prin intermediul unei propagande menite să echivaleze posesiunea cu bunăstarea şi stimularea neîncetată cu fericirea. Dar stimularea neîncetată din afară este o sursă de servitute; la fel şi preocuparea pentru posesiuni. Iar acum tu ameninţi cu prelungirea vieţii noastre, astfel încît să continuăm să fim stimulaţi, să ne dorim posesiuni, să fluturăm steaguri, să ne urîm inamicii şi să ne temem de atacuri aeriene – să continuăm la nesfîrşit, generaţie după generaţie, afundîndu-ne tot mai adînc în mlaştina personalităţii noastre.

Domnul Propter scutură din cap.

— Nu, nu-ţi pot împărtăşi optimismul referitor la ştiinţă.

Urmă o tăcere, în timp ce Pete dezbătea în sinea lui dacă să-l întrebe sau nu pe domnul Propter despre iubire. În cele din urmă decise să n-o facă. Virginia era prea sacră. (Dar de ce, de ce se întorsese ea de la Grotă? Ce putuse face el ca s-o

jignească?) Pentru a se împiedica să cadă pe gînduri din cauza acestor probleme, dar şi pentru că voia să afle opiniile bătrînului despre ultimul dintre cele trei lucruri care lui i se păreau de o valoare supremă, Pete ridică privirea spre domnul Propter şi întrebă:

— Dar cum rămîne cu dreptatea socială? Adică, să ne gîndim la Revoluţia franceză. Sau la Rusia. Şi cum rămîne cu chestia asta spaniolă – să lupţi pentru libertate şi democraţie împotriva agresiunii fasciste?

Pete încercase să rămînă perfect calm şi ştiinţific în timp ce vorbea; dar vocea lui tremură puţin în timp ce rosti ultimele cuvinte. În ciuda familiarităţii lor (poate tocmai din cauza familiarităţii lor), expresii precum „agresiune fascistă“ încă aveau puterea de a-l mişca în profunzime.

— Napoleon a rezultat din Revoluţia Franceză, spuse domnul Propter după o clipă de tăcere. Naţionalismul german a rezultat din Napoleon. Războiul din 1870 a rezultat din naţionalismul german. Războiul din 1914 a rezultat din războiul din 1870. Hitler a rezultat din războiul din 1914. Acestea sînt rezultatele rele ale Revoluţiei Franceze. Rezultatele bune sînt eliberarea ţăranilor francezi şi răspîndirea democraţiei politice. Pune rezultatele bune într-un talger al balanţei şi pe cele rele în celălalt şi vezi care din ele sînt mai grele. Apoi fă aceeaşi operaţiune cu Rusia. Pune abolirea ţarilor şi capitalismului într-un talger; şi în celălalt pune-l pe Stalin, pune poliţia secretă, pune foametea, pune douăzeci de ani de vicisitudini pentru o sută cincizeci de milioane de oameni, pune lichidarea intelectualilor, culacilor şi vechilor bolşevici, pune hoardele de slavi din lagăre; pune recrutarea militară a tuturor, bărbaţi şi femei, de la copii la bătrîni, pune propaganda revoluţionară care a îmboldit burghezia să creeze fascismul.

Domnul Propter clătină din cap.

— Sau ia lupta pentru democraţie din Spania, continuă el. Nu cu mult timp în urmă, a existat o luptă pentru democraţie în întreaga Europă. Prognozele raţionale nu se pot baza decît pe experienţa trecută. Uită-te la rezultatele lui 1914 şi apoi pune-ţi întrebarea ce şanse au avut vreodată loialiştii să

instaureze un regim liberal la sfîrşitul unui război lung. Cîştigă ceilalţi; astfel că nu vom avea niciodată şansa de a vedea ceea ce circumstanţele şi propriile lor pasiuni i-ar fi făcut pe acei liberali bine intenţionaţi să devină.

— Dar, la naiba! izbucni Pete, ce vă aşteptaţi să facă oamenii atunci cînd sînt atacaţi de fascişti? Să stea şi să-i lase să le taie gîtul?

— Desigur că nu, spuse domnul Propter. Mă *aştept* ca ei să lupte. Iar aşteptarea aceasta se bazează pe cunoaşterea mea anterioară despre comportamentul uman. Dar faptul că, în general, oamenii chiar reacţionează astfel în atare situaţii nu dovedeşte că e cea mai bună modalitate de a reacţiona. Experienţa mă face să mă aştept ca ei să reacţioneze aşa. Dar experienţa mă face de asemenea să mă aştept ca, dacă ei se comportă aşa, rezultatele să fie dezastruoase.

— Păi, cum aţi vrea să acţionăm? Vreţi să stăm liniştiţi şi să nu facem nimic?

— Nu nimic, spuse domnul Propter. Dar ceva adecvat.

— Dar ce înseamnă adecvat?

— Oricum, nu război. Nici revoluţie violentă. Nici măcar politică, în mare măsură, aş spune.

— Atunci ce?

— Asta trebuie să descoperim. Liniile principale sînt destul de clare. Dar mai există încă multe de făcut la detaliile practice.

Pete nu asculta. Mintea lui se întorsese la acea perioadă din Aragon, cînd viaţa părea să aibă o semnificaţie supremă.

— Dar băieţii aceia din Spania, izbucni el. Nu-i cunoaşteţi, domnule Propter. Erau minunaţi, chiar erau minunaţi. Nu erau niciodată răi cu tine, erau curajoşi, loiali şi… şi orice.

Pete se lupta cu deficienţele vocabularului său, cu teama de a se da în spectacol spunînd vorbe mari, ca un om pretenţios.

— Nu trăiau pentru ei înşişi, asta pot să vă spun sigur, domnule Propter.

Privi spre faţa bătrînului aproape rugător, ca şi cum l-ar fi implorat să-l creadă.

— Trăiau pentru ceva mult mai important decît ei înşişi – ca lucrurile despre care tocmai vorbeaţi; ştiţi, ceva ce nu e doar personal.

— Şi cum rămîne cu băieţii lui Hitler? întrebă domnul Propter. Cum rămîne cu băieţii lui Mussolini? Cum rămîne cu băieţii lui Stalin? Presupun că ei nu sînt la fel de curajoşi, la fel de buni unul cu celălalt, la fel de loiali cauzei lor şi la fel de ferm convinşi că aceea e cauza justiţiei, adevărului, libertăţii, dreptului şi onoarei?

Domnul Propter privi spre Pete întrebător, dar Pete nu spuse nimic.

— Faptul că oamenii au o grămadă de virtuţi, continuă domnul Propter, nu dovedeşte nimic despre bunătatea acţiunilor lor. Poţi avea toate virtuţile – cum ar veni, toate în afara celor două care chiar contează, înţelegerea şi compasiunea – le poţi avea pe toate celelalte, ziceam, şi să fii un om complet rău. De fapt, nu poţi fi cu adevărat rău decît dacă *ai* majoritatea virtuţilor. Uită-te, ca exemplu, la Satan al lui Milton. Curajos, puternic, generos, loial, prudent, temperat, altruist. Şi să le recunoaştem dictatorilor meritul pe care li-l datorăm; unii dintre ei sînt aproape la fel de virtuoşi precum Satan. Nu exact, recunosc, dar aproape. De aceea pot înfăptui atît de mult rău.

Cu coatele pe genunchi, Pete rămase în tăcere, încruntîndu-se.

— Dar sentimentul acela, spuse el, sentimentul acela care exista între noi. Ştiţi – prietenia; numai că era ceva mai mult decît prietenie obişnuită. Şi sentimentul că eram cu toţii acolo, împreună – luptînd pentru acelaşi lucru – şi că lucrul acela merita – şi apoi pericolul, ploaia, frigul cumplit din timpul nopţii, căldura din timpul verii, setea, chiar şi păduchii şi mizeria aceea – totul, bun sau rău, împărţit în mod egal – şi să ştii că mîine ar putea veni rîndul tău sau al unuia dintre ceilalţi băieţi – rîndul la spitalul de campanie (unde era probabil să nu aibă anestezice, poate doar pentru amputări sau altceva de genul ăsta) sau la echipa de gropari. Toate acele sentimente, domnule Propter – pur şi simplu nu pot să cred că nu au însemnat nimic.

— Au însemnat ce erau ele, spuse domnul Propter.

Jeremy sesiză şansa pentru un contraatac şi, cu o promptitudine neobişnuită lui, profită de ea imediat.

— Nu e valabil acelaşi lucru şi pentru sentimentele dumneavoastră faţă de eternitate sau ce e ea? întrebă el.

— Ba da, desigur, spuse domnul Propter.

— Ei bine, în cazul acesta, cum puteţi susţine că au vreo validitate? Sentimentul înseamnă ce este el, asta e toată povestea.

— Înseamnă ce este el, aprobă domnul Propter. Dar ce este, mai exact, acest „el“? Cu alte cuvinte, care este natura sentimentului?

— Nu mă întrebaţi pe mine, spuse Jeremy scuturînd din cap şi ridicînd din sprîncene a uimire comică. Chiar nu ştiu.

Domnul Propter zîmbi.

— Ştiu că nu vreţi să ştiţi, spuse el. Şi nu o să vă întreb. O să enunţ doar faptele. Sentimentul în chestiune este o experienţă nonpersonală a păcii atemporale. În consecinţă, semnificaţia lui este nonpersonalitatea, atemporalitatea şi pacea. Acum să ne gîndim la sentimentul despre care vorbea Pete. Acestea sînt, toate, sentimente personale, evocate de situaţii temporale şi caracterizate de o senzaţie de excitare. Intensificarea egoului în interiorul lumii timpului şi poftei – asta înseamnă aceste sentimente.

— Dar nu puteţi numi sacrificiul de sine o intensificare a egoului, spuse Pete.

— Ba pot şi chiar asta fac, insistă domnul Propter. Pentru bunul motiv că în general asta este. Sacrificiul de sine pentru orice cauză în afara celei mai înalte este sacrificiu pentru un ideal, ceea ce este pur şi simplu o proiecţie a egoului. Ceea ce numim în mod obişnuit sacrificiu de sine este sacrificarea unei părţi a egoului pentru o altă parte, un set de sentimente şi pasiuni personale pentru alt set – ca atunci cînd sentimentele legate de bani sau sex sînt sacrificate pentru ca egoul să poată avea sentimentele de superioritate, solidaritate şi ură care sînt asociate cu patriotismul sau orice tip de fanatism politic sau religios.

Pete scutură din cap.

— Uneori, spuse el cu un zîmbet de perplexitate mîhnită, uneori vorbiţi aproape ca doctorul Obispo. Vreau să spun… cinic.

Domnul Propter rîse.

— E bine să fii cinic, spuse el. Asta dacă ştii cînd să te opreşti. Majoritatea lucrurilor pe care sîntem învăţaţi să le respectăm şi să le venerăm – nu merită altceva decît cinism. Să luăm chiar cazul tău. Ai fost învăţat să venerezi idealuri precum patriotismul, justiţia socială, ştiinţa, iubirea. Ţi s-a spus că virtuţile precum loialitatea, moderaţia, curajul şi prudenţa sînt bune în sine, în orice circumstanţe. Ai fost asigurat că sacrificiul de sine este întotdeauna superb şi sentimentele frumoase invariabil bune. Şi totul este absurd, e un pachet de minciuni pe care oamenii l-au inventat pentru a avea o justificare să continue să-l respingă pe Dumnezeu şi să se tăvălească în propriul lor egoism. Dacă nu eşti cinic, în mod constant şi neobosit, faţă de balivernele solemne rostite de episcopi, bancheri, profesori, politicieni şi toţi ceilalţi, eşti pierdut. Complet pierdut. Condamnat la închisoare veşnică în propriul tău ego – condamnat să fii o personalitate într-o lume a personalităţilor; iar o lume a personalităţilor este lumea *aceasta*, lumea lăcomiei, a fricii şi a urii, a războiului, capitalismului, dictaturii şi sclaviei. Da, trebuie să fii cinic, Pete. Cinic în special faţă de toate acţiunile şi sentimentele pe care ai fost învăţat să le consideri bune. Cele mai multe dintre ele nu sînt bune. Sînt doar un rău care, întîmplător, este considerat meritoriu. Dar, din nefericire, răul meritoriu este la fel de rău ca răul nemeritoriu. În ultimă instanţă, cărturarii şi fariseii nu sînt cu nimic mai buni decît crîşmarii şi păcătoşii. De fapt, adesea sînt mult mai răi. Din mai multe motive. Din cauză că ceilalţi au o părere bună despre ei, au o părere bună despre ei înşişi; şi nimic nu confirmă mai bine egoismul decît a avea o părere bună despre tine însuţi. Apoi, perceptorii şi păcătoşii sînt, în general, doar animale umane, fără suficientă energie sau autocontrol ca să facă prea mult rău. În timp ce cărturarii şi fariseii au toate virtuţile, în afara singurelor două care contează, şi suficientă inteligenţă ca să înţeleagă totul, în afara naturii adevărate a lumii. Perceptorii şi păcătoşii doar trăiesc în desfrîu, mănîncă prea mult şi se îmbată. Oamenii care fac războaie, oamenii care îşi reduc semenii la sclavie, oamenii care omoară, torturează şi spun minciuni în numele

cauzelor lor sacre, oamenii cu adevărat răi ai lumii – aceştia nu sînt niciodată perceptori sau păcătoşi. Nu, ei sînt oameni virtuoşi, respectabili, care au cele mai frumoase sentimente, cele mai bune creiere, cele mai nobile idealuri.

— Deci, conchise Pete pe un ton de disperare furioasă, totul se reduce la faptul că nu se poate face nimic. Aşa-i?

— Da şi nu, spuse domnul Propter, în modul său judicios şi liniştit. La nivel strict uman, nivelul timpului şi poftei, aş spune că e foarte adevărat: în ultimă instanţă, nu poţi să faci nimic.

— Dar ăsta e defetism! protestă Pete.

— De ce e defetism să fii realist?

— *Trebuie* să se poată face ceva!

— Nu văd deloc de ce „trebuie“.

— Atunci cum rămîne cu reformatorii şi toţi oameni aceştia? Dacă aveţi dreptate, pur şi simplu îşi irosesc timpul degeaba.

— Depinde de ce cred ei că fac, spuse domnul Propter. Dacă ei cred că doar alină temporar anumite afecţiuni, dacă se consideră nişte oameni angajaţi într-o laborioasă deturnare a răului de pe vechile lui canale pe unele noi şi uşor diferite, atunci ei pot susţine în mod justificat că au succes. Dar în cazul în care cred că fac să apară binele acolo unde înainte era răul, ei bine, atunci toată istoria arată clar că *într-adevăr* îşi irosesc timpul degeaba.

— Dar de ce nu pot face să apară binele acolo unde înainte era răul?

— De ce cădem atunci cînd sărim de la o fereastră de la etajul zece? Pentru că natura lucrurilor se întîmplă să fie astfel încît să cădem. Iar natura lucrurilor e de aşa manieră încît, la nivelul strict uman al timpului şi poftei, să nu poţi înfăptui nimic altceva decît răul. Dacă alegi să lucrezi exclusiv la acest nivel şi exclusiv pentru idealuri şi cauze care îi sînt caracteristice, atunci trebuie să fii nebun ca să te aştepţi să transformi răul în bine. Eşti nebun, pentru că experienţa ar fi trebuit să-ţi arate că, la acel nivel, pur şi simplu nu există nici un bine. Există doar diferite grade şi diferite tipuri de rău.

— Atunci ce aţi vrea dumneavoastră să facă oamenii?

— Nu vorbi de parcă totul ar fi din vina mea, spuse domnul

Propter. Nu eu am inventat universul.

— Ce ar trebui ei să facă, atunci?

— Ei bine, dacă vor variante proaspete ale răului, nu au decît să continue cu ceea ce fac acum. Dar dacă vor binele, va trebui să-şi schimbe tacticile. Apoi domnul Propter adăugă pe un alt ton: Încurajator este faptul că *există* tactici care pot produce binele. Am văzut că nu există nimic de făcut la nivel strict uman – sau, mai degrabă, există milioane de lucruri de făcut, dar nici unul din ele nu va înfăptui vreun bine. Dar *există* ceva eficient ce poate fi făcut la nivelurile la care binele există în realitate. Aşa că vezi, Pete, nu sînt un defetist. Sînt un strateg. Cred că, dacă e să fie o luptă, ea ar trebui dusă în acele condiţii în care există măcar unele şanse de victorie. Cred că, dacă vrei lîna de aur, e mai raţional să te duci acolo unde există ea decît să umbli în stînga şi-n dreapta, savîrşind minuni de curaj, într-o ţară în care toată lîna se întîmplă să fie neagră precum cărbunele.

— Atunci unde ar trebui să purtăm lupta pentru bine?

— Acolo unde e binele.

— Şi unde e binele?

— La nivelul de sub fiinţa umană şi la cel de deasupra. La nivelul animal şi la cel… ei bine, puteţi alege singuri numele: nivelul eternităţii, nivelul, dacă nu aveţi nimic de obiectat, al lui Dumnezeu; nivelul spiritului – numai că acesta se întîmplă să fie cel mai ambiguu cuvînt al limbii. La nivelul de jos, binele există ca funcţionare corectă a organismului, în concordanţă cu legile propriei lui fiinţe. La nivelul de sus, el există sub forma unei cunoaşteri a lumii fără dorinţă sau aversiune; există ca experienţă a eternităţii, ca transcendenţă a personalităţii, prelungire a conştiinţei dincolo de limitele impuse de ego. Activităţile strict umane sînt activităţi care împiedică manifestarea binelui la celelalte două niveluri. Pentru că, în măsura în care sîntem fiinţe umane, sîntem obsedaţi de timp, ne preocupăm pasional de personalităţile noastre şi de acele proiecţii mărite ale personalităţilor noastre pe care le numim politici, idealuri, religii. Şi care sînt rezultatele? Fiind obsedaţi de timp şi de egourile noastre, sîntem veşnic dominaţi de pofte şi griji. Dar nimic nu dăunează

mai mult funcţionării normale a organismului ca pofta şi repulsia, ca lăcomia, frica şi grija. Direct sau indirect, cele mai multe suferinţe şi dizabilităţi fizice ale noastre se datorează grijii şi poftei. Prin griji şi pofte ajungem la tensiune mare, boli de inimă, tuberculoză, ulcer peptic, rezistenţă scăzută la infecţii, neurastenie, aberaţii sexuale, nebunie, sinucidere. Ca să nu le mai pomenim pe toate celelalte.

Domnul Propter flutură comprehensiv din mînă.

— Pofta ne împiedică pînă şi să vedem bine, continuă el. Cu cît ne străduim mai mult să vedem, cu atît sînt mai mari erorile noastre de acomodare. La fel şi cu postura corporală: cu cît ne facem mai multe griji să îndeplinim lucrul care e imediat în faţa noastră în timp, cu atît mai mult interferăm cu postura corporală corectă şi, în consecinţă, funcţionarea întregului organism se înrăutăţeşte. Într-un cuvînt, în măsura în care sîntem fiinţe umane, ne împiedicăm singuri să realizăm binele fiziologic şi instinctiv de care sîntem capabili ca animale. Şi, *mutatis mutandis*, acelaşi lucru este valabil în privinţa sferei de deasupra. În măsura în care sîntem fiinţe umane, ne împiedicăm singuri să realizăm binele spiritual şi atemporal de care sîntem capabili ca locuitori potenţiali ai eternităţii, ca beneficiari potenţiali ai viziunii beatifice. Prin griji şi pofte ne interzicem însăşi posibilitatea transcenderii personalităţii şi cunoaşterii, mai întîi intelectuale şi apoi prin experienţă directă, adevărata natură a lumii.

Domnul Propter rămase tăcut pentru o clipă; apoi, cu un zîmbet brusc, continuă:

— Din fericire, cei mai mulţi dintre noi nu reuşesc să se comporte ca nişte fiinţe umane tot timpul. Uităm de egourile noastre mici şi nenorocite şi de acele proiecţii mari şi oribile ale egourilor noastre în lumea ideală – le uităm şi recădem pentru o vreme în animalitate inofensivă. Organismul primeşte o şansă de a funcţiona în acord cu propriile lui legi; cu alte cuvinte, primeşte o şansă de a realiza atîta bine de cît este capabil. De aceea sîntem atît de sănătoşi şi raţionali pe cît sîntem. Chiar şi în oraşele mari, nu mai puţin de patru persoane din cinci reuşesc să treacă prin viaţă fără să fie nevoiţi să se trateze într-un azil pentru lunatici. Dacă am fi

umani în mod constant, procentajul cazurilor psihice ar creşte de la douăzeci la o sută. Dar, din fericire, cei mai mulţi dintre noi sîntem incapabili de constanţă. Animalul încearcă încontinuu să îşi reintre în drepturi. Şi la unii oameni destul de frecvent, probabil ocazional la toţi, apar mici străfulgerări de ilumiare – imagini momentane ale naturii lumii, aşa cum e ea pentru o conştiinţă eliberată de apetit şi timp, a lumii aşa cum ar putea fi ea dacă noi nu am prefera să îl respingem pe Dumnezeu prin faptul că sîntem sinele noastre personale. Acele străfulgerări ne apar atunci cînd nu ne aşteptăm; apoi pofta şi grija se întorc rapid şi lumina este eclipsată din nou de personalitatea noastră şi idealurile ei lunatice, politicile şi planurile ei criminale.

Se aşternu tăcerea. Soarele apusese. În spatele munţilor, spre vest, o lumină galbenă palidă trecea spre verde şi apoi spre un albastru care se intensifica pe măsură ce ea urca. La zenit era noapte deplină. Pete stătea nemişcat, privind fix spre cerul întunecat, dar încă transparent de deasupra piscurilor dinspre nord. Vocea, atît de calmă la început şi apoi, la sfîrşit, cu o rezonanţă atît de puternică, acele cuvinte, acum criticînd nemilos toate lucrurile cărora el le jurase credinţă, apoi plină de promisiunea pe jumătate comprehensibilă a unor lucruri infinit mai demne de loialitate, îl lăsaseră profund mişcat şi, în acelaşi timp, perplex şi confuz. Îşi dădea seama că totul trebuia regîndit de la început – ştiinţa, politica, poate chiar iubirea, poate chiar Virginia. Era îngrozit de această perspectivă şi totuşi, în altă parte a fiinţei sale, era atras de ea; se gîndea la domnul Propter cu ranchiună, dar în acelaşi timp îl iubea pe neliniştitorul bătrîn; îl iubea pentru ceea ce făcuse şi, mai presus de orice, pentru ceea ce, în mod atît de admirabil şi, în experienţa lui Pete, unic, era – prietenos în mod dezinteresat, în acelaşi timp senin şi puternic, blînd şi tare, retrăgîndu-se şi totuşi intens *acolo*, mai prezent, ca să spunem aşa, radiind mai multă viaţă decît oricine altcineva.

Jeremy Pordage se trezise şi el interesat de ceea ce spusese bătrînul, şi chiar, ca şi Pete, resimţise tresăririle unei anumite nelinişti – o nelinişte care, deşi mai tresărise în el şi înainte, nu era mai puţin neliniştitoare. Substanţa a ceea ce spusese

domnul Propter îi era familiară. Pentru că, desigur, Jeremy citise toate cărţile semnificative pe acest subiect – s-ar fi considerat un barbar needucat dacă n-ar fi făcut-o – citise Sankara şi Eckhart, textele P"li şi Ioan al Crucii, Charles de Condren, Bardo, Patañjali şi Pseudo-Dionisie. Le citise şi se simţise îndemnat să se întrebe dacă nu cumva ar trebui să facă ceva în privinţa lor; şi, pentru că simţise acest îndemn, făcuse eforturi dintre cele mai elaborate pentru a-şi bate joc de ele, nu doar faţă de alţi oameni, ci de asemenea, şi în primul rînd, faţă de el însuşi. „Nu v-aţi cumpărat niciodată biletul spre Atena", spusese bărbatul – fie el blestemat! De ce voia să arunce astfel de lucruri asupra cuiva? Acel cineva nu voia altceva decît să fie lăsat în pace, să ia lucrurile aşa cum erau. Lucrurile aşa cum erau – cărţile lui, micile lui articole şi aparatul auditiv al lui Lady Fredegond, şi Palestrina, şi friptura, plăcinta cu rinichi, Reforma, Mae şi Doris. Ceea ce îi reaminti că astăzi era vineri; dacă ar fi fost în Anglia, ar fi fost rîndul vizitei sale de după-amiază în apartamentul din Maida Vale. Încetă în mod deliberat să mai fie atent la domnul Propter şi, în schimb, începu să se gîndească la acele vineri din două în două săptămîni; la veiozele roz; la mirosul de pudră de talc şi transpiraţie; la femeile troiene, după cum le numea el, din cauză că munceau din greu, în chimonourile lor de la Marks and Spencer; reproducerile înrămate ale unor tablouri de Poynter şi Alma-Tadema (delicioasă ironia că opere pe care victorienii le consideraseră artă ajunseseră să servească, o generaţie mai tîrziu, drept pornografie în dormitorul unei prostituate!); şi, în cele din urmă, rutina erotică, atît de prozaică şi sordidă, atît de jos pe planul conştiinţei şi profesionalităţii, de o josnicie şi de un sordid care constituiau, pentru Jeremy, marele lor farmec, pe care le preţuia mult mai mult decît orice romantism şi nivel de luminozitate a lunii, orice număr de versuri şi *Liebestod*[1]. „Infinită mizerie într-o cameră infimă!" era apoteoza rafinamentului, concluzia logică a bunului gust.

1. Iubire în moarte (germ.) (n. r.).

Capitolul X

Vinerea aceasta, după-amiaza în oraş a domnului Stoyte fusese neobişnuit de liniştită. În săptămîna precedentă nu se întîmplase nimic problematic. În cursul diverselor sale întîlniri şi întrevederi, nimeni nu spusese sau făcuse ceva care să-l determine să-şi piardă cumpătul. Relatările despre condiţiile de afaceri fuseseră foarte satisfăcătoare. Japonezii cumpăraseră încă o sută de mii de barili de petrol. Cuprul urcase cu doi cenţi. Cererea pentru bentonit creştea indefinit. E adevărat, cererile pentru credite de la bancă fuseseră mai degrabă dezamăgitoare; dar epidemia de gripă crescuse veniturile săptămînale ale Panteonului la o cifră mult peste medie.

Lucrurile mergeau atît de lin, încît domnul Stoyte îşi terminase toate treburile cu mai bine de o oră în avans faţă de ceea ce se aşteptase. Trezindu-se că are timp liber, se oprise, în drum spre casă, la agentul său, să afle cum mergea domeniul. Întrevederea durase doar cîteva minute – suficient de mult, însă, pentru a-i induce domnului Stoyte o furie care îl făcu să se grăbească spre maşină.

— Du-mă acasă la domnul Propter, ordonă el cu o ferocitate peremptorie, în timp ce trîntea portiera.

Ce dracu' credea Bill Propter că face? se tot întreba indignat domnul Stoyte. Să-şi bage nasul în treburile altor oameni. Şi totul în contul acelor trîntori nenorociţi care veniseră să culeagă portocalele! Totul pentru acei vagabonzi, acei golani împuţiţi şi mizerabili! Domnul Stoyte avea o ură specială faţă de hoardele zdrenţăroase de nomazi, de care depindea pentru strîngerea recoltelor sale, o ură care era ceva mai mult decît obişnuita aversiune a bogatului faţă de săraci. Nu că n-ar fi resimţit acel amestec complex de teamă şi dezgust fizic, de

compasiune înăbuşită şi ruşine transformate de reprimare în exasperare cronică. Îl resimţea. Dar dincolo şi deasupra acestei aversiuni obişnuite şi generice faţă de oamenii săraci, domnul Stoyte era împins şi de alte uri, doar ale lui. Domnul Stoyte era un om bogat care fusese sărac. În cei şase ani dintre momentul în care fugise de tatăl şi bunica lui din Nashville şi momentul în care fusese adoptat de oaia neagră a familiei, unchiul său Tom din California, Jo Stoyte învăţase, după cum îşi imagina el, tot ce se putea şti despre a fi sărac. Acei ani îi lăsaseră o ură imposibil de eradicat pentru circumstanţele sărăciei şi, în acelaşi timp, un dispreţ imposibil de eradicat faţă de toţi cei care fuseseră prea stupizi, prea slabi sau prea ghinionişti ca să poată ieşi din iadul în care căzuseră sau se născuseră. Săracii îi erau odioşi, nu doar pentru că erau o ameninţare potenţială pentru poziţia lui în societate, nu doar pentru că nenorocirile lor solicitau o simpatie pe care el nu dorea să le-o acorde, dar şi pentru că ei îi aminteau de ceea ce suferise el însuşi în trecut şi, în acelaşi timp, şi pentru faptul că ei erau încă săraci era o dovadă suficientă că el e superior, iar ei sînt demni de dispreţ. Şi, de vreme ce el suferise ceea ce ei sufereau acum, era ceva normal ca ei să continue să sufere ceea ce suferise el. De asemenea, de vreme ce sărăcia lor continuă dovedea că sînt demni de dispreţ, era corect ca el, care acum era bogat, să îi trateze, în toate modurile posibile, ca pe nişte fiinţe demne de dispreţ, aşa cum se dovediseră a fi. Aceasta era logica emoţiilor domnului Stoyte. Şi iată-l pe Bill Propter venind împotriva acestei logici şi spunîndu-i agentului că nu ar trebui să profite de abundenţa de nomazi ca să împingă în jos salariile; că ar trebui, dimpotrivă, să le crească – să le crească, auzi, într-un moment în care aceşti trîntori roiau prin tot statul ca o invazie de lăcuste! Şi nu doar atît; ar trebui să construiască locuinţe pentru ei – barăci, ca acelea pe care nebunul de Bill le construise el însuşi pentru ei; barăci de două camere la şase sau şapte sute de dolari bucata – pentru nişte trîntori ca ăştia, femeile lor şi acei copii dezgustători care erau atît de mizerabili că nu i-ar fi primit în spitalul lui; în afară de cazul în care ar fi murit de apendicită sau ceva asemănător – atunci nu puteai să-i refuzi, desigur. Dar între timp, ce dracu' credea Bill

Propter că face? Şi nici măcar nu era prima oară cînd încerca să se amestece. Plutind prin apusul din livada de portocali, domnul Stoyte îşi tot lovea palma mîinii stîngi cu pumnul drept încleştat.

— O să-i arăt eu lui, îşi şopti el. O să-i arăt eu lui.

Cu cincizeci de ani în urmă, Bill Propter fusese singurul băiat din şcoală care, deşi era cel mai mare şi mai puternic, nu îşi bătea joc de el pentru că era gras. Se întîlniseră din nou cînd Bill preda la Berkeley, iar el avusese succes în imobiliare şi tocmai intrase în petrol. În parte din gratitudine faţă de modul în care Bill Propter se comportase cînd erau şcolari, în parte şi ca să-şi demonstreze puterea, Jo Stoyte dorise să facă ceva grandios pentru tînărul asistent universitar. Dar, în ciuda salariului său modest şi a celor două sau trei mii de dolari amărîţi pe care i-i lăsase tatăl său, Bill Propter nu vrusese să accepte nimic pentru el. Părea cu adevărat recunoscător, fusese perfect politicos şi prietenos; dar nu voia să se mute la parterul lui Consol Oil – nu voia, după cum îi explica întruna lui Jo Stoyte, pentru că avea tot ce îi trebuia şi nu voia să aibă mai mult. Eforturile lui Jo de a redresa balanţa superiorităţii eşuaseră. Eşuaseră dezastruos, pentru că, refuzînd oferta lui, Bill făcuse ceva ce îl făcea pe Jo Stoyte să îl admire mai mult ca oricînd, deşi îi spunea că fusese un prost să refuze. Smulsă împotriva voinţei lui, această admiraţie născuse un resentiment corespunzător faţă de obiectul ei. Jo Stoyte se simţea jignit din cauza faptului că Bill îi oferise atîtea motive să-l placă. Ar fi preferat să-l placă fără motiv, în ciuda neajunsurilor lui. Dar Bill avea puţine neajunsuri şi multe merite, merite pe care Jo însuşi nu le avea şi a căror prezenţă la Bill o privea, astfel, ca pe un afront. Aşa se făcea că toate motivele pentru a-l plăcea pe Bill Propter erau, de asemenea, în ochii lui Jo, motive la fel de valide şi pentru a-l displăcea. Continua să-i spună lui Bill că e un prost; dar îl percepea ca pe un reproş viu. Şi totuşi, natura acestui reproş viu era de aşa manieră că îi plăcea să se găsească în compania lui Bill. Era din cauză că Bill se stabilise pe un petic de teren de zece acri în acea parte a văii în care domnul Stoyte decisese să-şi ridice castelul, pe locul pe care stătea acum. Voia să fie lîngă Bill

Propter, chiar dacă, practic, aproape tot ceea ce putea să facă sau să spună Bill îl enerva. Astăzi, această exasperare cronică fusese aţîţată de ura domnului Stoyte faţă de nomazi, ajungînd o furie pasionată.

— O să-i arăt eu lui, repeta el încontinuu.

Maşina se opri şi, înainte ca şoferul să apuce să-i deschidă portiera, domnul Stoyte ţîşnise afară şi mergea grăbit, în felul său hotărît, fără să privească în stînga sau în dreapta, pe aleea care ducea de la drum la bungalow-ul vechiului său prieten.

— Salut, Jo, strigă o voce familiară din umbra de sub eucalipt.

Domnul Stoyte se întoarse, privi atent prin întuneric, apoi, fără un cuvînt, se îndreptă grăbit spre banca pe care stăteau cei trei bărbaţi. Se auzi un cor de „Bună seara“ şi, în timp ce el se apropia, Pete se ridică politicos şi îi oferi locul. Ignorînd gestul şi chiar şi prezenţa lui, domnul Stoyte i se adresă imediat lui Bill Propter.

— De ce dracu’ nu poţi să-mi laşi omul în pace? aproape că strigă el.

Domnul Propter privi spre el cu o uimire moderată. Era obişnuit cu aceste izbucniri din partea sărmanului Jo; ghicise de mult cauza lor fundamentală şi ştia din experienţă cum să le abordeze.

— Care om, Jo? întrebă el.

— Bob Hansen, bineînţeles. Cum îţi permiţi să te duci la el pe la spatele meu?

— Cînd am venit la tine, spuse domnul Propter, mi-ai spus că asta e treaba lui Hansen. Aşa că m-am dus la Hansen.

Acest lucru era atît de enervant de adevărat, încît domnul Stoyte nu putu decît să recurgă la urlete.

— Te amesteci în munca lui, urlă el. Ce urmăreşti?

— Pete îţi oferă un loc, interveni domnul Propter. Sau, dacă preferi, e un scaun de fier în spatele tău. Ar fi mai bine să stai jos, Jo.

— N-am de gînd să stau jos, răcni domnul Stoyte. Şi vreau un răspuns. Ce urmăreşti?

— Ce urmăresc? repetă domnul Propter într-un mod lent şi liniştit. Păi, e un lucru destul de vechi. Nu l-am inventat eu.

— Nu poţi să-mi răspunzi?

— E vorba de faptul că bărbaţii şi femeile sînt fiinţe umane. Nu viermi.

— Trîntorii ăştia ai tăi!

Domnul Propter se întoarse spre Pete.

— Te poţi aşeza din nou, spuse el.

— Trîntorii ăştia nenorociţi! Îţi spun că n-am de gînd să suport asta.

— În plus, continuă domnul Propter, eu sînt un om practic. Tu nu.

— Eu nu sînt practic? repetă domnul Stoyte cu o uimire indignată. Nu sînt *practic*? Păi, uită-te la casa în care locuiesc eu şi apoi uită-te la magherniţa asta a ta.

— Exact. Asta demonstrează ce voiam să spun. Eşti un romantic fără speranţă, Jo; atît de romantic, încît crezi că oamenii pot lucra cînd nu au suficientă mîncare.

— Încerci să-i faci comunişti.

Cuvîntul comunist înnoi pasiunea domnului Stoyte şi, în acelaşi timp, o justifică; indignarea lui încetă să fie doar personală şi deveni moralistă.

— Nu eşti decît un agitator comunist.

Vocea îi tremura, remarcă trist domnul Propter, exact aşa cum tremurase cu o jumătate de oră în urmă vocea lui Pete, la cuvintele „agresiune fascistă“. Se întrebă dacă băiatul observase şi, în caz că observase, dacă avea să reacţioneze.

— Doar un agitator comunist, repetă domnul Stoyte cu zelul unui cruciat.

— Credeam că vorbim despre mîncare, spuse domnul Propter.

— Tragi de timp!

— Mîncare şi muncă – nu despre asta era vorba?

— Te-am suportat toţi anii ăştia, continuă domnul Stoyte, de dragul trecutului. Dar acum s-a terminat. M-am săturat de tine. Să îi înveţi comunism pe trîntorii ăştia! Să faci din locul ăsta un loc periculos pentru oamenii decenţi.

— Decenţi? repetă domnul Propter.

Simţi tentaţia de a rîde, dar şi-o cenzură imediat. Dacă s-ar fi rîs de el în prezenţa lui Pete şi a domnului Pordage,

sărmanul om s-ar fi putut simţi stîrnit să facă ceva stupid şi ireparabil.

— O să te dau afară din valea asta, răcnea domnul Stoyte. O să am grijă să…

Se întrerupse la mijlocul propoziţiei şi rămase cîteva secunde în tăcere, cu gura încă deschisă şi mişcîndu-se şi cu ochii holbaţi. Bubuitul acela din urechi şi căldura gîdilătoare de pe faţă îi amintiseră dintr-odată de tensiunea lui arterială, de doctorul Obispo, de moarte. Moartea şi acel text de culoarea focului din dormitorul lui de acasă. Este îngrozitor să cazi în mîinile lui Dumnezeu cel viu – nu Dumnezeul lui Prudence, bineînţeles; celălalt, cel adevărat, Dumnezeul tatălui şi al bunicii sale.

Domnul Stoyte inspiră adînc, îşi scoase batista, se şterse pe faţă şi pe gît şi apoi, fără să scoată un cuvînt, se întoarse şi începu să se îndepărteze.

Domnul Propter se ridică, o luă grăbit după el şi, în ciuda mişcării furioase de evitare a celuilalt, îl luă pe domnul Stoyte de braţ şi merse alături de el.

— Vreau să-ţi arăt ceva, Jo, spuse el. Ceva ce te va interesa, cred.

— Nu vreau să văd nimic, spuse domnul Stoyte printre dinţii lui falşi.

Domnul Propter nu-i dădu nici o atenţie, dar continuă să îl conducă spre spatele casei sale.

— E un aparat la care Abbot de la Smithsonian lucrează de ceva vreme, continuă el. O chestie care exploatează energia solară.

Se întrerupse pentru o clipă ca să le strige celorlalţi să-i urmeze; apoi se întoarse din nou spre domnul Stoyte şi reluă conversaţia.

— Mult mai compact decît orice s-a mai făcut înainte în genul acesta, spuse el. Şi mult mai eficient.

Continuă să descrie sistemul de reflectoare în formă semicirculară, tuburile de ulei încălzite la o temperatură de patru sau cinci sute de grade Fahrenheit; boilerul pentru crearea de aburi, dacă voiai să operezi un motor cu presiune mică; soba de gătit şi centrala de încălzit, dacă voiai să îl

foloseşti în scopuri casnice.

— Păcat că a apus soarele, spuse el în timp ce stăteau în faţa maşinii. Mi-ar fi plăcut să-ţi arăt modul în care funcţionează motorul. Am avut doi cai-putere, opt ore pe zi, de cînd am instalat tot mecanismul, săptămîna trecută. Nu e rău, dacă ţinem cont că sîntem încă în ianuarie. La vară o s-o punem să lucreze suplimentar.

Domnul Stoyte intenţionase să persiste în tăcerea sa – doar ca să-i arate lui Bill că încă era furios, că nu îl iertase; dar interesul său faţă de maşină şi, mai presus de orice, grija lui exasperată faţă de ideile tîmpite şi trăsnite ale lui Bill erau prea mult pentru el.

— Ce naiba vrei să faci cu doi cai-putere, opt ore pe zi? îl întrebă el.

— Să îmi pun în mişcare generatorul electric.

— Dar ce îţi trebuie ţie generator electric? Nu ai curent tras din reţeaua oraşului?

— Ba da, bineînţeles. Şi încerc să văd cît de departe pot împinge independenţa mea faţă de oraş.

— Dar de ce?

Domnul Propter rîse uşor.

— Pentru că eu cred în democraţia jeffersoniană.

— Ce dracu' are de-a face democraţia jeffersoniană cu asta? spuse domnul Stoyte cu o iritare crescîndă. Nu poţi să crezi în Jefferson şi să îţi iei curent din oraş?

— Tocmai asta e, spuse domnul Propter; aproape sigur, nu poţi face asta.

— Ce vrei să spui?

— Ceea ce tocmai am spus, răspunse domnul Propter blînd.

— Şi eu cred în democraţie, anunţă domnul Stoyte cu o privire sfidătoare.

— Ştiu asta. Şi mai crezi că trebuie să fii şef necontestat în toate afacerile tale.

— Sper că da!

— Mai există un nume pentru şef necontestat, spuse domnul Propter. Dictator.

— Unde vrei să ajungi?

— Doar la fapte. Tu crezi în democraţie; dar te afli la vîrful

unor afaceri care trebuiesc conduse dictatorial. Iar subordonaţii tăi trebuie să accepte dictatura ta, pentru că existenţa lor depinde de tine. În Rusia, oamenii depind de oficialii guvernamentali pentru existenţa lor. Apoi adăugă, întorcîndu-se spre Pete. Probabil tu crezi că asta e mai bine.

Pete dădu din cap.

— Sînt în favoarea proprietăţii publice a mijloacelor de producţie, spuse el.

Era prima oară cînd îşi mărturisea deschis credinţa în prezenţa angajatorului său; se simţi fericit că îndrăznise să fie un Daniel.

— Proprietate publică a mijloacelor de producţie, repetă domnul Propter. Dar, din nefericire, guvernele au un mod al lor de a privi producătorii individuali ca parte a mijloacelor. Sincer, aş prefera să-l am şef pe Jo Stoyte, în loc de Jo Stalin. Acest Jo... (domnul Propter puse mîna pe umărul domnului Stoyte) ...acest Jo nu poate pune să te execute; nu te poate trimite în Arctica; nu te poate împiedica să îţi găseşti o slujbă la alt şef. În timp ce celălalt Jo... Domnul Propter scutură din cap, apoi adăugă: Nu că aş tînji neapărat să-l am şef nici măcar pe acest Jo.

— Ai fi dat afară destul de rapid, mîrîi domnul Stoyte.

— Nu vreau *nici un* şef, continuă domnul Propter. Cu cît sînt mai mulţi şefi, cu atît e mai puţină democraţie. Dar, dacă oamenii nu se întreţin singuri, atunci trebuie să aibă un şef care va prelua sarcina de a face asta pentru ei. Astfel, cu cît e mai puţină întreţinere autonomă, cu atît mai puţină democraţie. Pe vremea lui Jefferson, un mare număr de americani se întreţineau singuri. Erau independenţi economic. Independenţi de guvern şi de marile afaceri. De aici, Constituţia.

— Încă avem această Constituţie, spuse domnul Stoyte.

— Fără îndoială, îl aprobă domnul Propter. Dar dacă ar trebui să facem astăzi o nouă Constituţie, cum ar arăta? O Constituţie care să fie adecvată realităţilor din New York, Chicago şi Detroit; realităţilor de la United States Steel, Public Utilities, General Motors, C.I.O. şi a ministerelor guvernului. Cum Dumnezeu ar arăta? Noi ne respectăm vechea Constituţie,

dar de fapt trăim după una nouă. Iar dacă vrem să trăim sub prima, trebuie să recreăm ceva asemănător condiţiilor în care a fost ea făcută. De aia sînt interesat de acest aparat.

Domnul Propter bătu cu palma cadrul maşinii.

— Pentru că poate oferi independenţă oricui o doreşte. Nu că ar fi mulţi cei care ar dori-o. Propaganda în favoarea dependenţei este prea puternică. Oamenii au ajuns să creadă că nu poţi fi fericit decît dacă eşti complet dependent de guvern sau de companiile centralizate. Dar pe cei puţini cărora le pasă de democraţie, care chiar vor să fie liberi în sens jeffersonian, acest obiect îi poate ajuta. Dacă îi face independenţi de combustibil şi curent electric, deja e mare lucru.

Domnul Stoyte părea neliniştit.

— Chiar crezi că va face asta?

— De ce nu? spuse domnul Propter. E o grămadă de soare care se iroseşte în această parte a ţării.

Domnul Stoyte se gîndi la preşedinţia lui la Consol Oil Company.

— Asta nu va fi bine pentru afacerile cu petrol, spuse el.

— Nici n-aş vrea să fie bine pentru afacerile cu petrol, răspunse domnul Propter vesel.

— Şi cum rămîne cu cărbunele?

Domnul Stoyte avea un interes într-un grup de mine din West Virginia.

— Şi căile ferate?

Exista acel pachet mare de acţiuni Union Pacific care îi aparţinuse lui Prudence.

— Căile ferate nu pot funcţiona fără distanţe lungi. Şi oţelul…

Spusese asta dezinteresat, pentru că posesiunile lui la Bethlehem Steel erau aproape neglijabile.

— Ce se întîmplă cu oţelul dacă loveşti căile ferate şi reduci transportul cu camionul? Mergi împotriva progresului.

Domnul Stoyte izbucnise într-unul din accesele lui de indignare moralistă.

— Dai timpul înapoi.

— Nu-ţi face griji, Jo, spuse domnul Propter. O lungă vreme

nu-ţi va afecta dividentele. Vei avea suficient timp să te adaptezi noilor condiţii.

Cu un efort admirabil, domnul Stoyte îşi controlă furia.

— Pari să consideri că eu nu mă pot gîndi la altceva în afară de bani, spuse el cu demnitate. Ei bine, poate te va interesa să afli că am decis să-i ofer domnului Mulge încă treizeci de mii de dolari, pentru Şcoala lui de Artă.

(Decizia fusese luată pe loc, cu singurul scop de a servi drept armă în lupta perenă cu Bill Propter.)

— Şi dacă tu crezi, adăugă el ca un gînd secundar, dacă tu crezi că pe mine mă preocupă doar interesele mele, citeşte numărul special despre Expoziţia Mondială din *New York Times*. Apoi domnul Stoyte spuse, cu insistenţa unui fundamentalist care recomandă Apocalipsa: Citeşte asta şi vei vedea că cei mai vizionari oameni din ţară gîndesc ca mine.

Vorbea cu o onctuozitate neobişnuită şi inegală, în frazeologia elocvenţei de după dineu.

— Calea progresului este calea mai bunei organizări, a mai multor servicii pentru afaceri, a mai multor bunuri pentru consumator! Apoi adăugă, incoerent: Uită-te la modul în care se duce o gospodină la băcănie şi cumpără o cutie de cereale cu publicitate naţională sau ceva asemănător. *Ăsta* e progres. Nu idea ta trăsnită să faci totul în casă cu drăcia asta tîmpită.

Domnul Stoyte revenise complet la stilul său obişnuit.

— Întotdeauna ai fost un prost, Bill, şi presupun că aşa o să fii totdeauna. Şi nu uita ce ţi-am zis despre amestecul în treburile lui Bob Hansen. N-o să accept aşa ceva.

Plecă, într-o tăcere dramatică; dar după cîţiva paşi se opri şi strigă peste umăr:

— Vino la cină, dacă ai chef.

— Mersi, spuse domnul Propter. O să vin.

Domnul Stoyte se îndreptă cu pas vioi spre maşină. Uitase complet de tensiunea arterială mare şi de Dumnezeu cel viu şi, dintr-odată, se simţea inexplicabil şi nerezonabil de fericit. Nu era din cauză că ar fi înregistrat un succes notabil în lupta lui cu Bill Propter. Nu era cazul; mai mult, în timp ce nu înregistrase nici un succes, se făcuse puţin de rîs, şi era pe jumătate conştient de asta. Sursa fericirii lui era altundeva. Era

fericit, deşi n-ar fi recunoscut niciodată asta, datorită faptului că, în ciuda a orice, Bill părea să-l placă.

În maşină, în timp ce mergea spre castel, fluiera de unul singur.

Intrînd cu pălăria pe cap, ca de obicei (deoarece, chiar şi după toţi aceşti ani, contrastul dintre palatul în care trăia şi manierele proletare pe care le afecta îi producea o plăcere copilărească), domnul Stoyte traversă holul cel mare, se sui în lift şi, de acolo, coborî direct în budoarul Virginiei.

Cînd deschise uşa, cei doi stăteau la cel puţin cinci metri distanţă. Virginia era la dozatorul de suc, mîncînd gînditoare o îngheţată de ciocolată şi banane; aşezat într-o postură elegantă pe unul din fotoliile din satin roz, doctorul Obispo era pe cale să-şi aprindă o ţigară.

Impactul suspiciunii şi geloziei asupra domnului Stoyte era ca o lovitură de pumn îndreptată (pentru că şocul era fizic şi localizat în zona mijlocului) direct spre plexul solar. Şi totuşi, nu văzuse nimic; nu exista nici o cauză evidentă pentru gelozie, nici un motiv vizibil, în atitudinile, acţiunile sau expresiile lor, pentru suspiciune. Comportamentul doctorului Obispo era perfect relaxat şi natural; iar zîmbetul de bun venit uimit şi încîntat al Puiului era angelic în inocenţa lui.

— Unchiule Jo! Virginia alergă să-l întîmpine şi îşi aruncă braţele în jurul gîtului său. Unchiule Jo!

Căldura tonului ei şi moliciunea buzelor avură un efect magic asupra domnului Stoyte. Mişcat pînă în punctul în care folosea acest cuvînt la limita dublei lui conotaţii, domnul Stoyte murmură „Puiul meu!“, cu o emfază languroasă. Faptul că putuse să fie suspicios, fie şi doar pentru o clipă, la adresa acestei copile pure şi adorabile, delicioase şi calde, viguroase şi parfumate, îl umplea de ruşine. Şi acum pînă şi doctorul Obispo reacţionă neaşteptat de amabil.

— Am fost puţin îngrijorat, spuse el în timp ce se ridica din fotoliu, de modul în care tuşeai după prînz. De aia am venit aici, să mă asigur că te prind imediat ce soseşti.

Băgă mîna în buzunar şi, după ce scoase pe jumătate şi apoi băgă imediat la loc o carte mică, legată în piele, ca o carte de rugăciuni, extrase un stetoscop.

— Prevenirea e mai bună decît tratarea, continuă el. N-am să te las să iei gripă, dacă asta depinde de mine.

Amintindu-şi ce săptămînă bună fusese la Beverly Pantheon pe seama epidemiei, domnul Stoyte se simţi alarmat.

— Nu mă simt rău, spuse el. Cred că tusea aia nu era nimic. Doar vechea mea... ştii: bronşita cronică.

— Poate că nu era decît asta. Totuşi, aş vrea să te ascult.

Cu un profesionalism alert, doctorul Obispo îşi atîrnă stetoscopul de gît.

— Are dreptate, Unchiule Jo, spuse Virginia.

Mişcat de atîta solicitudine şi, în acelaşi timp, tulburat de gîndul că ar putea fi vorba de gripă, domnul Stoyte îşi scoase haina şi vesta, după care începu să-şi desfacă şi cravata. O clipă mai tîrziu stătea sub cristalele candelabrului, dezbrăcat pînă la brîu. Pudică, Virginia se retrase din nou la dozatorul ei de suc. Doctorul Obispo îşi strecură capetele tuburilor curbate de nichel ale stetoscopului în urechi.

— Inspiră profund, spuse el în timp ce apăsa capul stetoscopului pe pieptul domnului Stoyte. Din nou. Acum tuşeşte.

Privind dincolo de acest tub gros de carne păroasă, doctorul Obispo vedea, pe peretele din spate, cum locuitorii tristului paradis al lui Watteau se pregăteau să navigheze spre alt paradis, fără îndoială şi mai chinuitor.

— Spune nouăzeci şi nouă, comandă doctorul Obispo, întorcîndu-se de la îmbarcarea pentru Cythera la un prim-plan cu toracele şi abdomenul domnului Stoyte.

— Nouăzeci şi nouă, spuse domnul Stoyte. Nouăzeci şi nouă. Nouăzeci şi nouă.

Cu o meticulozitate profesională, doctorul Obispo mută capul stetoscopului dintr-un loc în altul, pe tubul de carne bombat din faţa sa. Bătrînul vultur nu avea, desigur, nici o problemă. Doar familiarul set de raluri şi şuierături pe care le avusese dintotdeauna. Poate că ar fi făcut ca totul să pară mai realist dacă ar fi dus fiinţa aceasta la el în cabinet şi ar fi pus-o în faţa fluoroscopului. Dar nu; chiar nu avea chef. Şi, în plus, farsa aceasta era mai mult decît suficientă.

— Tuşeşte iar, spuse el, plantînd instrumentul printre firele

de păr gri de pe sfîrcul stîng al domnului Stoyte.

Şi, printre altele, reflectă el în continuare, în timp ce domnul Stoyte scoase o succesiune forţată de tuse artificială, printre altele, aceşti saci bătrîni de măruntaie nu miroseau prea bine. Cum putea o fată tînără să suporte aşa ceva, chiar şi pentru bani, el nu-şi putea da seama. Şi totuşi, rămînea faptul că erau mii de astfel de fete care nu doar suportau asta, dar chiar le făcea plăcere. Sau poate „plăcere“ era prea mult spus. Pentru că în majoritatea cazurilor probabil nu era o problemă de plăcere în înţelesul firesc, psihologic al cuvîntului. Totul se întîmpla în minte, nu în trup. Îşi iubeau sacii lor bătrîni de măruntaie cu capul; îi iubeau pentru că îi admirau, pentru că erau impresionate de poziţia acestor saci de măruntaie în lume, de cunoaşterea sau de celebritatea lor. Ele nu se culcau cu un bărbat; era o reputaţie, era întruchiparea unei funcţii. Şi apoi, bineînţeles, unele dintre aceste fete erau viitoare modele pentru reclamele de Ziua Mamei; unele erau mici Florence Nightingale, aşteptînd un Război din Crimeea. În aceste cazuri, pînă şi infirmităţile sacilor de măruntaie erau atracţii suplimentare. Aveau satisfacţia de a se culca nu doar cu o reputaţie sau un depozit de înţelepciune, nu doar cu un judecător federal, de exemplu, sau preşedintele unei camere de comerţ, dar de asemenea cu un soldat rănit, cu un copil imbecil, cu un minunat bebeluş mic şi puturos, care încă face în pat. Pînă şi fata asta drăguţă (doctorul Obispo aruncă o privire piezişă în direcţia dozatorului de suc), pînă şi aceasta avea ceva de Florence Nightingale în ea, ceva de mamă cu un copil căzut pe front. (Şi asta în ciuda faptului că, în mod conştient, ea avea un fel de oroare fizică faţă de maternitate.) Jo Stoyte era, oarecum, bebeluşul şi pacientul ei; şi, în acelaşi timp, desigur, era în mare măsură şi propriul ei Abraham Lincoln privat. Întîmplător, era de asemenea şi omul cu carnetul de cecuri. Ceea ce trebuia luat în seamă, desigur. Dar dacă ar fi fost doar asta, Virginia nu ar fi fost nici pe departe atît de fericită pe cît, în mod evident, era. Carnetul de cecuri era făcut să pară şi mai atrăgător în mîinile unui semizeu care avea nevoie de o bonă care să-i schimbe scutecele.

— Întoarce-te, te rog.

Domnul Stoyte se supuse. Spatele, reflectă doctorul Obispo, era vizibil mai puţin dezgustător decît faţa. Poate pentru că era mai puţin personal.

— Inspiră adînc, spuse el, deoarece urma să reia farsa de la capăt, pe această nouă scenă. Încă o dată.

Domnul Stoyte inspiră enorm, ca un cetaceu.

— *Şi* încă o dată, spuse doctorul Obispo.

În timp ce bătrînul fornăia, doctorul Obispo se gîndi că avantajul lui principal era o deosebire reconfortantă faţă de acest sac bătrîn şi mirositor de măruntaie. Virginia l-ar fi acceptat şi, mai mult, l-ar fi acceptat în propriii lui termeni. Fără scene de Romeo şi Julieta, fără prostii despre Iubire cu „I“ mare, fără frazele sforăitoare de şlagăr muzical cu ceruri albastre, visurile noastre, raiuri terestre. Doar senzualitate de dragul senzualităţii. Acel lucru adevărat, esenţial şi concret: nimic mai puţin, se înţelegea de la sine, dar în acelaşi timp (ceea ce, cu siguranţă, nu se înţelegea de la sine, pentru că ştoarfele încercau întotdeauna să te facă să le pui pe un piedestal sau să fii sufletul lor pereche) nimic mai mult. Nimic mai mult, în primul rînd, din respect pentru adevărul ştiinţific. El credea în adevărul ştiinţific. Faptele erau fapte; trebuiau acceptate ca atare. Era un fapt, de exemplu, că fetele tinere aflate în întreţinerea unor bătrîni bogaţi puteau fi seduse fără prea mare dificultate. Era, de asemenea, un fapt că bătrînii bogaţi, oricît succes ar fi avut în afaceri, erau, în general, atît de speriaţi, ignoranţi şi stupizi încît puteau fi păcăliţi de o persoană inteligentă care îşi propunea să facă asta.

— Spune nouăzeci şi nouă, zise doctorul Obispo cu voce tare.

— Nouăzeci şi nouă. Nouăzeci şi nouă.

Nouăzeci şi nouă de şanse din o sută ca ei să nu afle niciodată nimic. Asta era realitatea cu bătrînii. Realitatea cu iubirea era că ea consta, în esenţă, din congestionare şi decongestionare. Aşa că de ce să înfloreşti realitatea cu ficţiuni nenecesare? De ce să nu fii realist? De ce să nu tratezi toată povestea ştiinţific?

— Nouăzeci şi nouă, continua să repete domnul Stoyte. Nouăzeci şi nouă.

Apoi, continuă doctorul Obispo să reflecteze în timp ce asculta fără interes şoaptele şi scîrţîielile dinăuntrul tubului cald şi mirositor din faţa sa, apoi mai erau şi motivele mai personale de a prefera să iei iubirea neornamentată, în condiţia ei pur chimică. Motive personale care, desigur, erau de asemenea şi o realitate ce trebuia acceptată. Pentru că era o realitate că el, personal, găsea o plăcere suplimentară în a-şi impune voinţa asupra partenerei pe care şi-o alegea. Ca să fie plăcută, această impunere a voinţei nu trebuie să fie niciodată prea uşoară, prea previzibilă. Ceea ce le elimină pe profesioniste. Partenera trebuie să fie o amatoare şi, ca toate amatoarele, dedicată tezei conform căreia congestionarea şi decongestionarea trebuie asociate întotdeauna cu IUBIRE, PASIUNE, SUFLETE PERECHE – toate cu majuscule. Impunîndu-şi voinţa, doctorul Obispo impunea doctrina contrară, doctrina congestionării şi decongestionării de dragul congestionării şi decongestionării. Nu cerea altceva decît ca partenera să dea acestei teze şansa unui test practic – oricît de reticent, oricît de experimental, doar o unică dată; lui nu-i păsa. Doar un singur test. După asta depindea de el. Dacă nu putea să facă din ea o adeptă permanentă şi entuziastă atunci era vina lui, cel puţin din punctul său de vedere.

— Nouăzeci şi nouă, nouăzeci şi nouă, spuse domnul Stoyte cu o răbdare exemplară.

— Acum poţi să te opreşti, îi spuse doctorul Obispo graţios.

Doar un test; el putea, practic, să-şi garanteze succesul. Era o ramură a psihologiei aplicate; el era un expert, un specialist. Un Claude Bernard în domeniu. Iar chestia cu impunerea voinţei! Începeai prin a o forţa pe fată să accepte o teză care era în contradicţie flagrantă cu toate ideile cu care crescuse ea, toate elucubraţiile cu visuri care devin realitate ale ideologiei populare. O mică victorie destul de plăcută, fără îndoială. Însă de-abia cînd ajungeai la psihologia aplicată începea seria triumfurilor cu adevărat satisfăcătoare. Luai o fiinţă umană de o raţionalitate normală, o americancă adevărată, sută la sută, cu un trecut, cu o poziţie în societate, un set de convenţii, un cod etic, o religie (în cazul de faţă catolică, îşi aminti doctorul Obispo în treacăt); luai această bună cetăţeancă, cu drepturi

garantate formal şi integral de Constituţie, o luai (şi care poate că venise la locul de întîlnire în limuzina Packard a soţului ei, direct de la un banchet, cu discursuri, să zicem, în cinstea doctorului Nicholas Murray Butler sau a Arhiepiscopului pensionat de Indianapolis), o luai şi procedai, sistematic şi ştiinţific, la reducerea acestei personalităţi unice la un simplu corp epileptic, gemînd şi bolborosind în chinurile unei plăceri pentru care tu, acest Claude Bernard în domeniu, erai responsabil şi al cărei spectator încîntat, dar întotdeauna detaşat, întotdeauna amuzat ironic, rămîneai.

— Încă vreo cîteva inspiraţii adînci doar, dacă eşti amabil.

Domnul Stoyte inhală şuierător, apoi îşi goli plămînii, oftînd.

Capitolul XI

După plecarea domnului Stoyte se aşternu tăcerea. O tăcere lungă, în timpul căreia fiecare dintre cei trei bărbaţi medita la propriile gînduri. Pete a fost cel care a vorbit primul.

— Lucrurile de felul acesta, spuse el posomorît, mă fac cumva să mă întreb dacă ar trebui să mai primesc în continuare bani de la el. Dumneavoastră ce aţi face, domnule Propter, dacă aţi fi în locul meu?

— Ce aş face eu?

Domnul Propter reflectă pentru o clipă.

— Aş continua să lucrez în laboratorul lui Jo, spuse el. Dar numai atîta timp cît aş fi destul de sigur că ceea ce fac nu va produce mai mult rău decît bine. În problemele acestea trebuie să fii utilitarist. Un alt tip de utilitarist, Bentham încrucişat cu Eckhart, să zicem, sau Nagarjuna.

— Sărmanul Bentham! spuse Jeremy, oripilat la gîndul a ceea ce se făcea în numele acestuia.

Domnul Propter zîmbi.

— Sărmanul Bentham, într-adevăr! Un om atît de bun, drăguţ, absurd şi inteligent! Atît de aproape de a avea dreptate; dar înşelîndu-se atît de groaznic! Amăgindu-se singur cu ideea că cea mai mare fericire pentru cît mai mulţi poate fi realizată la nivelul strict uman – nivelul timpului şi răului, nivelul absenţei lui Dumnezeu. Sărmanul Bentham! Ce mare om ar fi fost, dacă ar fi reuşit să înţeleagă că binele nu poate fi avut decît acolo unde există!

— Genul acesta de utilitarist despre care vorbiţi, spuse Pete, ce părere ar avea el despre slujba pe care o am eu acum?

— Nu ştiu, răspunse domnul Propter. Nu m-am gîndit suficient de mult la asta ca să ghicesc ce ar spune. Şi, oricum, încă nu avem materialul empiric pe care s-ar putea baza o

judecată raţională. Tot ceea ce ştiu e că dacă eu aş fi băgat în asta, aş fi prudent. Infinit de prudent.

— Şi banii? continuă Pete. Ţinînd cont de unde vin şi cui îi aparţin, credeţi că ar trebui să-i primesc?

— Toţi banii sînt destul de murdari, spuse domnul Propter. Nu ştiu ca banii sărmanului Jo să fie considerabil mai murdari decît ai tuturor celorlalţi. Ai putea crede că sînt; dar asta e doar din cauză că, pentru prima oară, vezi banii la sursă – sursa lor personală, umană. Eşti ca unul dintre copiii aceia de oraş care au fost obişnuiţi să primească laptele din sticle sterilizate, dintr-un camion de livrare alb şi strălucitor. Cînd se duc la ţară şi văd cum este scos cu pompa dintr-un animal mare, gras, mirositor şi bătrîn sînt oripilaţi, sînt dezgustaţi. La fel e şi cu banii. Ai fost obişnuit să-i primeşti din spatele unui grilaj de bronz al unei bănci superbe din marmură. Acum ai ajuns la ţară şi trăieşti în grajdul vacii, alături de animalul care secretă de fapt această materie. Iar procesul nu ţi se pare prea apetisant sau igienic. Dar acelaşi proces avea loc chiar şi cînd tu nu ştiai despre el. Şi dacă n-ai lucra pentru Jo Stoyte, probabil că ai lucra pentru cine ştie ce colegiu sau universitate. Dar de unde îşi primesc banii colegiile şi universităţile? De la oamenii bogaţi. Cu alte cuvinte, de la oameni precum Jo Stoyte. Din nou, e mizerie servită în vase sterilizate – de data asta, de un gentleman cu bonetă şi manta.

— Deci credeţi că e în regulă ca eu să continui cu ce fac acum? spuse Pete.

— În regulă, răspunse domnul Propter, în sensul că nu e evident mai rău decît orice altceva. Apoi zîmbi brusc şi spuse pe un alt ton, mai destins: M-am bucurat să aud că domnul Mulge şi-a primit şcoala de artă. Şi imediat după amfiteatru. Sînt o grămadă de bani. Dar presupun că prestigiul de a fi un patron al educaţiei merită. Şi, bineînţeles, există o presiune socială enormă asupra bogaţilor pentru a-i face să devină patroni ai educaţiei. Sînt împinşi de ruşine, ca şi traşi de nevoia de a crede că sînt nişte binefăcători ai omenirii. Şi, din fericire, cu domnul Mulge, un om bogat îşi poate primi gloria în siguranţă. Indiferent cîte şcoli de artă s-ar face în Tarzana, asta nu va tulbura statu-quoul. În timp ce, dacă eu i-aş cere lui Jo

cincizeci de mii de dolari pentru finanţarea unor cercetări în tehnica democraţiei, m-ar refuza net. De ce? Pentru că ştie că genul acesta de lucruri sînt periculoase. Îi plac discursurile despre democraţie. Dar îi dezaprobă pe materialiştii grosolani care încearcă să găsească o modalitate de a pune aceste idealuri în practică. Ai văzut cît de tare s-a înfuriat din cauza micii mele maşini solare. Pentru că, în modul ei mărunt, ea este o ameninţare pentru genul de afaceri mari din care Jo face bani. Şi la fel e şi cu alte maşinării mai vechi despre care i-am mai vorbit din cînd în cînd. Haideţi să vedeţi, dacă nu vă plictiseşte.

Îi conduse în casă. Aici era mica moară electrică, doar cu puţin mai mare ca o rîşniţă de cafea, în care el îşi măcina făina lui, după cum avea nevoie. Era şi un război la care învăţase să ţească, iar acum îi învăţa pe alţii. Apoi îi conduse afară, într-un hambar în care, cu ajutorul unor maşini electrice în valoare de cîteva sute de dolari, era pregătit să facă orice lucrare de lemnărie şi chiar unele lucrări mai uşoare în metal. În spatele hambarului erau serele încă neterminate; deoarece straturile lui de legume nu erau suficiente pentru a acoperi necesităţile nomazilor. Acolo erau ei, adăugă domnul Propter, arătînd prin întunericul tot mai des spre luminile unui şir de bараci. Nu îi putea susţine decît pe cîţiva dintre ei; ceilalţi trebuiau să trăiască într-un fel de grămezi de gunoi din albia secată a rîului – plătindu-i lui Jo Stoyte chirie pentru acest privilegiu. Nu era cel mai bun material cu care să lucrezi, bineînţeles. Dar atîta nefericire ca a lor nu îţi lăsa posibilitatea de a alege. Pur şi simplu aveau nevoie de îngrijire. Cîţiva dintre ei veniseră nedemoralizaţi; dintre aceştia, cîţiva înţelegeau ceea ce trebuia făcut, către ce trebuia să ţinteşti. Doi sau trei lucrau cu el; iar el reuşise să strîngă banii necesari pentru ca alţi doi sau trei să se poată stabili pe nişte pămînt de lîngă Santa Suzanna. Doar începuturi – şi unele nesatisfăcătoare. Pentru că, evident, nu puteai nici măcar să începi să experimentezi cum trebuie pînă cînd nu aveai o comunitate întreagă care să lucreze în noile condiţii. Dar ca să pui o comunitate pe picioare era nevoie de bani. Mulţi bani. Însă bogaţii nu s-ar fi atins de muncă; preferau şcolile de artă din Tarzana. Oamenii care erau

interesaţi nu aveau bani; acesta era unul dintre motivele pentru care erau interesaţi. A împrumuta la dobînzile bancare curente era periculos. În afara unor circumstanţe foarte favorabile, era probabil să te vinzi pur şi simplu ca sclav unei bănci.

— Nu e uşor, spuse domnul Propter în timp ce mergeau înapoi spre casă. Dar ideea importantă este că, uşor sau nu, este un lucru care aşteaptă să fie făcut. Pentru că, la urma urmei, Pete, se *poate* face ceva.

Domnul Propter intră în bungalow pentru o clipă, ca să aprindă luminile, apoi ieşi iar pe verandă. Împreună, cei trei bărbaţi merseră pe alee spre drum. În faţa lor, castelul era o siluetă neagră, imensă, punctată din loc în loc de lumini.

— Se *poate* face ceva, reluă domnul Propter, dar numai cu condiţia să ştii care se întîmplă să fie natura lumii. Dacă ştii că nivelul strict uman este nivelul răului, nu-ţi vei irosi timpul pentru a încerca să produci bine la acest nivel. Binele se manifestă doar la nivelul animal şi la cel al eternităţii. Ştiind asta, îţi vei da seama că cel mai bun lucru pe care îl poţi face la nivelul uman este prevenţia. Îţi poţi da seama că activităţile pur umane nu interferează prea mult cu manifestarea binelui de la celelalte niveluri. Asta e tot. Dar politicienii nu ştiu care este natura realităţii. Dacă ar şti, n-ar fi politicieni. Reacţionarii şi revoluţionarii sînt cu toţii umanişti, romantici. Trăiesc într-o lume a iluziei, o lume care e doar o proiecţie a propriilor personalităţi umane. Se comportă în modalităţi care ar fi adecvate dacă o astfel de lume precum cea în care ei cred că trăiesc ar exista în realitate. Dar, din nefericire, ea nu există decît în imaginaţia lor. Prin urmare, nimic din ceea ce fac ei nu este adecvat lumii reale. Toate acţiunile lor sînt acţiuni ale unor lunatici şi, după cum istoria ne-o poate demonstra, sînt mai mult sau mai puţin complet dezastruoase. Cam asta e cu romanticii. Realiştii care au studiat natura lumii ştiu că o atitudine exclusiv umanistă faţă de viaţă este întotdeauna fatală şi că, prin urmare, toate activităţile strict umane trebuie să fie instrumente ale binelui animal şi spiritual. Ei ştiu, cu alte cuvinte, că treaba oamenilor este să facă lumea umană sigură pentru animale şi spirite.

Apoi domnul Propter adăugă, întorcîndu-se spre Jeremy:

— Sau poate că dumneavoastră, ca englez, preferaţi expresia lui Lloyd George în locul celei a lui Wilson: o casă în care să poată trăi eroii – nu aşa era? O casă potrivită peentru animale şi spirite, pentru fiziologie şi conştiinţă dezinteresată. În prezent, mă tem, este profund nepotrivită. Lumea pe care am creat-o pentru noi este o lume a trupurilor bolnave şi a personalităţilor demente sau criminale. Cum vom face ca această lume să fie sigură pentru noi, ca animale şi spirite? Dacă putem da răspunsul la această întrebare, am descoperit ce trebuie făcut.

Domnul Propter se opri la ceea ce părea a fi un altar pe marginea drumului, deschise o uşă mică de oţel cu o cheie pe care o avea în buzunar şi, ridicînd receptorul unui telefon dinăuntru, îşi anunţă prezenţa unui portar invizibil, undeva de cealaltă parte a şanţului cu apă. Intrară înăuntru.

— Care sînt lucrurile care fac lumea nesigură pentru animale şi spirite? continuă domnul Propter. În mod evident, lăcomia şi frica, dorinţa de putere, ura, furia…

În momentul acela, o lumină orbitoare îi lovi drept în faţă şi se stinse aproape imediat.

— Ce Dumnezeu… ? începu Jeremy.

— Nu vă faceţi gtriji, spuse Pete. Vor doar să se asigure că sîntem noi, şi nu un grup de gangsteri. E doar reflectorul.

— Doar prietenul nostru Jo exprimîndu-şi personalitatea, spuse domnul Propter, luîndu-l pe Jeremy de braţ. Cu alte cuvinte, proclamînd lumii că îi e frică din cauză că a fost lacom şi dominator. Şi a fost lacom şi dominator, printre alte motive, din cauză că sistemul prezent acordă un premiu pentru aceste calităţi. Problema noastră este să găsim un sistem care să acorde cît mai puţine şanse posibile ca oamenii nefericiţi, cum ar fi Jo Stoyte, să îşi realizeze potenţialităţile.

Podul coborîse în timp ce ei se apropiau de şanţ, iar acum scîndurile lui sunau a gol sub picioarele lor.

— Ţi-ar plăcea socialismul, Pete, continuă domnul Propter. Dar socialismul pare a fi în mod fatal dedicat centralizării şi producţiei de masă urbane standardizate, în toate domeniile. În plus, văd acolo prea multe ocazii pentru tiranizare – prea

multe şanse pentru oamenii despotici să-şi manifeste despotismul, iar pentru cei mai lenţi să stea şi să fie sclavi.

Bariera-ghilotină se ridică şi porţile se dădură la o parte ca să-i primească.

— Dacă vrei să faci lumea sigură pentru animale şi spirite, trebuie să ai un sistem care reduce cantitatea de frică, lăcomie, ură şi dominare la minimum, ceea ce înseamnă că trebuie să ai suficientă securitate economică pentru a putea scăpa măcar de această sursă de griji. Suficientă responsabilitate personală ca să îi împiedici pe oameni să se bălăcească în trîndăveală. Suficientă proprietate ca să-i protejezi de tirania bogaţilor, dar nu destulă ca să le permită lor să fie tirani. Şi acelaşi lucru cu drepturile politice şi autoritatea – suficiente drepturi politice pentru protejarea celor mulţi, prea puţină autoritatea pentru dominarea celor puţini.

— Mie mi se par nişte ţărani, spuse Pete neîncrezător.

— Ţărani, plus mici maşini şi curent electric. Ceea ce înseamnă că nu mai sînt ţărani, decît în măsura în care îşi sînt, în mare, autosuficienţi.

— Şi cine face maşinile? Alţi ţărani?

— Nu; acelaşi tip de oameni care le fac acum. Ceea ce nu poate fi produs satisfăcător decît prin metode de producţie în masă, în mod evident trebuie să continue să fie produs la fel. Cam o treime din toată producţia – atît pare să însemne. Celelalte două treimi sînt produse mai economic acasă sau în mici ateliere. Problema imediată, practic, este de a găsi tehnica de producţie la scară mică. În prezent, toate cercetările se orientează spre noi domenii ale producţiei de masă.

În Grotă, un şir de lumînări electrice de douăzeci şi cinci de waţi ardeau spre cinstirea perpetuă a Fecioarei. Deasupra, pe terenul de tenis, majordomul-adjunct, două servitoare şi electricianul-şef jucau dublu mixt la lumina unor lămpi cu arc.

— Şi credeţi că oamenii vor vrea să plece din oraşe şi să trăiască aşa cum ne povesteaţi, în mici ferme?

— Ah, aşa da, Pete! spuse domnul Propter aprobator. Îţi spun sincer, atunci, că nu mă aştept ca ei să plece din oraşe, cum nu mă aştept nici să înceteze să facă războaie şi revoluţii. Tot ce mă aştept e ca, dacă eu îmi fac munca şi aceasta este

rezonabil de bună, să existe cîţiva oameni care vor dori să colaboreze cu mine. Asta e tot.

— Dar dacă nu veţi obţine decît vreo cîţiva, ce rost mai are? De ce să nu încerci să faci ceva cu oraşele şi fabricile, dat fiind faptul că acolo o să stea cei mai mulţi oameni? Nu ar fi mai practic aşa?

— Depinde de cum defineşti cuvîntul, spuse domnul Propter. De exemplu, *tu* pari a crede că e practic să ajuţi un mare număr de oameni să urmeze o politică despre care se ştie că e fatală; dar că nu e practic să ajuţi foarte puţini oameni să urmeze o politică pe care există toate motivele să o considerăm sănătoasă. Eu nu sînt de acord cu tine.

— Dar cei mulţi sînt acolo. Trebuie făcut ceva şi în privinţa lor.

— Trebuie făcut ceva şi în privinţa lor, aprobă domnul Propter. Dar, în acelaşi timp, există circumstanţe în care nu poţi să faci nimic. Nu poţi să faci nimic eficient în privinţa nimănui, dacă acela nu decide sau nu e capabil să colaboreze cu tine în a face ceea ce trebuie făcut. De exemplu, *trebuie* să ajuţi oamenii care sînt ucişi de malarie. Dar în practică nu-i poţi ajuta dacă ei refuză să-şi pună plase la ferestre şi insistă să meargă pe lîngă ape stătătoare la apus. Exact la fel este şi cu bolile trupului politic. Trebuie să ajuţi oamenii, dacă sînt puşi în faţa falimentului sau sclaviei, dacă sînt sub ameninţarea revoluţiei bruşte sau degenerării lente. Trebuie să ajuţi. Dar, cu toate acestea, rămîne faptul că tu nu-i poţi ajuta dacă ei insistă pe linia comportamentului care i-a băgat de la început în necaz. De exemplu, nu-i poţi păzi pe oameni de ororile războiului dacă ei nu renunţă la plăcerile naţionalismului. Nu-i poţi salva de stagnare şi depresiune atîta timp cît ei continuă să gîndească exclusiv în termeni de bani şi să privească banii ca pe binele suprem. Nu poţi evita revoluţia şi sclavia dacă ei *vor identifica* progresul cu creşterea centralizării şi prosperitatea cu intensificarea producţiei de masă. Nu-i poţi păzi de nebunie colectivă şi sinucidere dacă ei insistă să acorde onoruri divine unor idealuri care sînt doar proiecţii ale propriilor personalităţi – cu alte cuvinte, dacă insistă în a se adora pe ei înşişi, şi nu pe Dumnezeu. Cam asta e cu

propoziţiile condiţionale. Acum hai să ne gîndim la datele concrete ale situaţiei prezente. Pentru scopurile noastre, cele mai semnificative date sînt acestea: locuitorii fiecărei ţări civilizate sînt ameninţaţi; toţi îşi doresc cu ardoare să fie salvaţi de la dezastrul iminent; majoritatea copleşitoare refuză să îşi schimbe obiceiurile de gîndire, simţire şi acţiune care sînt direct responsabile pentru dificultăţile lor prezente, cu alte cuvinte, ei nu pot fi ajutaţi, penru că nu sînt pregătiţi să colaboreze cu nici un salvator care propune o linie de acţiune raţională şi realistă. În aceste circumstanţe, ce ar trebui să facă acel posibil salvator?

— Ar trebui să facă *ceva*, spuse Pete.

— Chiar dacă prin asta accelerează procesul distrugerii? zîmbi domnul Propter trist. Să faci doar de dragul de a face. Eu îl prefer pe Oscar Wilde. Arta proastă nu poate să facă atît de mult rău ca acţiunea politică prost gîndită. A face bine la altă scală decît una minusculă necesită mai multă inteligenţă decît au majoritatea oamenilor. Ar trebui să fie mulţumiţi cu evitarea comportamentului păgubitor; e mai uşor şi nu are rezultate atît de înspăimîntătoare ca încercarea de a face bine într-un mod greşit. A pierde vremea şi a avea bune maniere sînt, în majoritatea cazurilor, lucruri mult mai de folos decît a te agita plin de intenţii bune, a *face* lucruri.

Scăldată în lumină, nimfa lui Giambologna făcea în continuare, neobosită, să ţîşnească apă pe fundalul de mătase al întunericului. Electricitate şi sculptură, se gîndea Jeremy în timp ce o privea – parteneri predestinaţi. Ce ar fi putut să facă Bernini cu o baterie de proiectoare! Ce lumini uimitoare, ce umbre bogate şi fantastice! Femeile mistice în orgasm, îngerii strînşi în cerc, scheletele ţîşnind din mormintele papale ca nişte rachete cosmice, sfinţii cu uraganele lor private de mantii fluturînd şi cîrlionţi de marmură bătuţi de vînt! Ce distracţie! Ce splendoare! Ce emfază autoparodiantă! Ce frumuseţe uluitoare! Ce prost gust enorm! Şi ce păcat că omul trebuise să se mulţumească doar cu lumina zilei şi lumînări de seu!

— Nu, spunea domnul Propter ca răspuns la o întrebare de protest a tînărului, nu, fără îndoială că nu aş recomanda abandonarea lor. Aş recomanda reiterarea constantă a

adevărurilor care li s-au spus iar şi iar de-a lungul ultimilor trei mii de ani. Şi, în intervale, aş face cercetări susţinute asupra tehnicilor unui sistem mai bun şi aş colabora cu cei puţini care înţeleg ce este sistemul şi sînt pregătiţi să plătească preţul pentru realizarea lui. Întîmplător, preţul măsurat în termeni umani este enorm. Deşi, bineînţeles, mult mai mic decît preţul cerut de natura lucrurilor de la cei care insistă să se comporte în modalitatea umană standard. Mult mai mic decît preţul războiului, de exemplu – mai ales al războiului cu arme contemporane. Mult mai mic decît preţul depresiunii economice şi al sclaviei politice.

— Şi ce se va întîmpla, întrebă Jeremy cu o voce ca de flaut, ce se va întîmpla după ce veţi fi dus războiul dumneavoastră? Cei puţini vor trăi mai bine decît cei mulţi?

— Oricît ar părea de ciudat, răspunse domnul Propter, există o şansă să fie aşa. Pentru motivul acesta. Dacă ei au învăţat tehnica autosuficienţei, le va fi mai uşor să supravieţuiască unei epoci de anarhie decît celor a căror existenţă depinde de o organizare foarte centralizată şi specializată. Nu poţi lucra pentru bine fără ca, între timp, să te pregăteşti pentru ce e mai rău.

Se opri din vorbit şi continuară să meargă într-o tăcere întreruptă doar de sunetul venind de undeva de deasupra, din castel, a două radiouri reglate pe posturi diferite. În schimb, babuinii deja dormeau.

Capitolul XII

În capela cu coloanele şi cuierele ei pentru pălării, lucrările de Magnasco şi Brâncuşi şi sarcofagul etrusc folosit ca stand pentru umbrele, Jeremy Pordage începu, dintr-odată, să se simtă mai vesel şi în largul lui.

— E ca şi cum te-ai plimba prin mintea unui lunatic, spuse el zîmbind fericit, în timp ce îşi atîrna pălăria şi intra în urma celorlalţi în holul cel mare. Sau a unui idiot. Pentru că presupun că un lunatic e o persoană care are o minte cu o singură pistă. În timp ce asta… Jeremy făcu un gest circular. … asta e o minte care nu are nici o pistă. Nici o pistă din cauză că are o infinitate de piste. Este mintea unui idiot de geniu. Plină ochi cu tot ce e mai bun din ce s-a gîndit şi spus.

Pronunţase fraza cu un fel de precizie de fată bătrînă, care o făcu să pară complet ridicolă.

— Grecia, Mexic, dosuri, crucifixe, mecanisme, George al IV-lea, Buddha Amida, ştiinţă, Ştiinţă Creştină, băi turceşti – tot ce îţi poate trece prin cap. Şi fiecare lucru este perfect irelevant pentru toate celelalte lucruri.

Îşi frecă mîinile şi clipi încîntat prin lentilele lui bifocale.

— La început neliniştitor. Dar, ştiţi? Începe să-mi placă. Descopăr că mi-ar plăcea cu adevărat să trăiesc înăuntrul unui idiot.

— Nici nu mă îndoiesc, spuse domnul Propter neutru. E un gust comun.

Jeremy era ofensat.

— N-ai crede că acest gen de lucru este foarte comun, spuse el, dînd din cap în direcţia lui El Greco.

— Nu este, aprobă domnul Propter. Dar poţi locui într-un univers-idiot fără să faci efortul de a-l construi efectiv din beton armat şi să-l umpli cu opere de artă.

Urmă o pauză, în timp ce urcau în lift.

— Poţi trăi înăuntrul unui idiot cultural, continuă domnul Propter. Înăuntrul unui talmeşbalmeş de cuvinte şi fragmente de informaţie reciproc irelevante. Sau, dacă eşti o persoană necultivată, poţi trăi în lumea idioată a lui *homme moyen sensuel* – lumea în care irelevanţele constau din ziare şi baseball, sex şi griji, publicitate, bani, halitoză şi snobism. Există o ierarhie a idioţeniei. Fireşte, dumneavoastră şi cu mine preferăm variantele cele mai rafinate.

Liftul se opri. Pete deschise uşa şi coborîră în coridorul zugrăvit al sub-subsolului.

— Nimic nu se compară cu un univers-idiot dacă vrei o viaţă liniştită şi iresponsabilă. Asta în condiţiile în care suporţi idioţenia. Mulţi oameni nu pot. După o vreme, lumea lor fără nici o pistă începe să-i obosească. Simt nevoia să fie concentraţi şi orientaţi. Vor ca vieţile lor să aibă un sens. Atunci devin comunişti sau se alătură Bisericii de la Roma sau se înscriu în Grupul Oxford. Orice, atîta vreme cît le oferă o pistă. Şi, bineînţeles, în majoritatea copleşitoare a cazurilor aleg pista greşită. Inevitabil. Pentru că există un milion de piste greşite şi doar una corectă – un milion de idealuri, un milion de proiecţii ale personalităţii, şi doar un Dumnezeu şi o viziune beatifică. Cei mai mulţi dintre ei trec de la idioţenia lipsită de pistă la o anumită nebunie cu o singură pistă, de regulă infracţională. Asta îi face să se simtă mai bine, ultima stare e întotdeauna mai rea decît prima. Dacă nu îţi doreşti singurul lucru care merită avut, atunci sfatul meu este: rămîi la idioţenie.

Apoi continuă pe un alt ton, în timp ce Jeremy deschidea uşa biroului său boltit:

— Aici lucraţi? Iar acestea sînt Documentele Hauberk, presupun. Sînt multe. Titlul s-a pierdut, nu-i aşa?

Jeremy dădu din cap.

— Şi familia la fel – sau aproape. Nu a mai rămas nimic, în afară de două fete bătrîne fără nici un ban, într-o casă bîntuită.

Jeremy clipi, emise tusea lui pregătitoare şi, mîngîindu-se pe ţeasta cheală, spuse cu o precizie exagerată:

— Doamne scăpătate.

Superbă expresie! Era una dintre preferatele lui.

— Şi cred că scăpătarea trebuie să fi ajuns destul de departe, adăugă el. Altfel nu ar fi vîndut documentele. Au refuzat toate ofertele precedente.

— Cît de norocos trebuie să fii ca să nu aparţii unei familii vechi! spuse domnul Propter. Toate aceste loialităţi moştenite faţă de cărămizi şi mortar, toate aceste obligaţii faţă de pietre funerare, foi de hîrtie şi pînze pictate! Domnul Propter clătină din cap: Ce formă deprimantă de idolatrie obligatorie.

Între timp, Jeremy traversă camera, deschise un sertar şi se întoarse cu un dosar plin de hîrtii, pe care i le întinse domnului Propter.

— Uitaţi-vă la astea.

Domnul Propter se uită.

— Din partea lui Molinos! spuse el surprins.

— Mă gîndeam eu că o să vi se pară delicios, spuse Jeremy.

Simţea o plăcere ascunsă vorbind despre misticism într-un limbaj absurd de nepotrivit.

Domnul Propter zîmbi.

— Delicios, repetă el, dar nu pe de-a-ntregul. Era ceva care nu era deloc în regulă la sărmanul Molinos. O fibră de – cum să-i spun? – senzualitate negativă. Îi făcea plăcere să sufere. Suferinţă mentală, noaptea întunecată a sufletului – se bălăcea în ea. Fără îndoială că sărmanul om credea că distruge voinţa de sine; dar, fără ca el să-şi dea seama, transforma constant procesul de distrugere în încă o afirmare a voinţei de sine. Apoi domnul Propter adăugă, ducînd scrisorile la lumină pentru a le examina mai atent: Ceea ce era păcat, pentru că el avea, fără îndoială, o experienţă nemijlocită a realităţii. Ceea ce arată doar că nu eşti niciodată sigur că vei ajunge acolo, chiar şi atunci cînd te-ai apropiat suficient de mult ca să vezi ce fel de lucru este cel spre care te îndrepţi. Iată o propoziţie frumoasă, *„Ame a Dios, como es en sí y no como se lo dice y forma su imaginacion“*.

Jeremy aproape rîse. Coincidenţa ca domnul Propter să fi ales acelaşi pasaj care în dimineaţa aceea atrăsese atenţia doctorului Obispo îi dădea o satisfacţie specială.

— Păcat că n-a putut citi puţin Kant, spuse el. *Dios en sí* pare să fie cam acelaşi lucru cu *Ding an sich*. Imposibil de cunoscut

pentru mintea umană.

— Imposibil de cunoscut pentru mintea umană personală, aprobă domnul Propter, deoarece personalitatea este voinţă de sine, iar voinţa de sine este negarea realităţii, respingerea lui Dumnezeu. În ceea ce priveşte personalitatea umană obişnuită, Kant are perfectă dreptate atunci cînd spune că lucrul în sine este imposibil de cunoscut. *Dios en sí* nu poate fi înţeles de o conştiinţă dominată de ego. Dar să presupunem că ar exista o modalitate de a elimina egoul din conştiinţă. *Dacă* ai putea face asta, te-ai apropia de realitate, ai fi în poziţia de a înţelege *Dios en sí*. Acum, ce e interesant e că, la nivelul realităţii brute, asta poate fi făcut, a fost făcut de nenumărate ori. Fundătura lui Kant e pentru oameni care aleg să rămînă la nivelul uman. Dacă alegi să urci la nivelul eternităţii, impasul nu mai există.

Urmă un moment de tăcere. Domnul Propter dădea paginile, oprindu-se din cînd în cînd să descifreze un rînd sau două de caligrafie fină.

— „*Tres maneras hay de silencio*, citi el cu voce tare după o clipă. *El primero es de palabras, el segundo de deseos y el tercero de pensamientos.*“[1] Scrie frumos, nu credeţi? Probabil că asta are mult de-a face cu extraordinarul său succes. Ce dezastru e atunci cînd un om ştie cum să spună neadevăruri într-o formă atrăgătoare! Apoi adăugă, privind cu un zîmbet spre faţa lui Jeremy: Apropo, cît de puţini mari stilişti au spus vreodată adevăruri. Asta este una dintre problemele cu educaţia umanistă. Ce e mai bun din ce s-a gîndit şi s-a spus. Foarte drăguţ. Dar cel mai bun în ce fel? Doar în formă, din păcate. Conţinutul e, în general, deplorabil.

Se întoarse la scrisori. După o clipă, un alt pasaj îi atrase atenţia.

— „*Oirá y leerá el hombre racional estas espirituales materias, pero no llegerá, dice San Pablo, a comprenderlas: Animalis homo non percipit ea quae sunt spiritus.*“[2] Şi nu doar *animalis homo*, ci şi *humanus homo*. Într-adevăr, mai presus de orice *humanus homo*. Şi aţi putea chiar adăuga că *humanus homo non percipit ea quae sunt animalis*. În măsura în care gîndim strict ca fiinţe umane, nu reuşim să înţelegem ce există

dedesubtul nostru, aşa cum nu înţelegem nici ce e deasupra. Şi mai e o problemă. Să presupunem că încetăm să mai gîndim într-o manieră strict umană; să presupunem că facem în aşa fel încît să putem avea intuiţii directe ale realităţilor nonumane în care, ca să spunem aşa, sîntem încastraţi. Foarte bine. Dar ce se întîmplă atunci cînd încercăm să transmitem cunoaşterea dobîndită astfel? Sîntem terminaţi. Singurul vocabular aflat la dispoziţia noastră este un vocabular în principal menit gîndirii unor idei strict umane asupra unor teme strict umane. Dar lucrurile despre care noi vrem să vorbim sînt realităţi nonumane şi modalităţi de gîndire nonumane. De unde inadecvarea radicală a oricăror enunţuri despre natura noastră animală şi, mai mult, a oricăror enunţuri despre Dumnezeu sau spirit sau eternitate.

Jeremy emise o tuse uşoară.

— Îmi pot imagina cîteva enunţuri destul de adecvate despre… Se opri, radios, şi îşi mîngîie scalpul lustruit. …ei bine, despre aspectele mai *intime* ale naturii noastre animele, conchise el rezervat.

Faţa lui se înnegură brusc; îşi amintise de comoara găsită de el şi neruşinata hoţie a doctorului Obispo.

— Dar de ce depinde adecvarea lor? întrebă domnul Propter. Nu atît de talentul scriitorului, cît de reacţia cititorului. Intuiţiile directe, animalice, nu sînt redate de cuvinte; cuvintele nu fac altceva decît să-ţi reamintească experienţe similare. *Notus calor* este ceea ce spunea Virgiliu atunci cînd vorbea despre senzaţiile trăite de Vulcan în îmbrăţişarea lui Venus. Căldură familiară. Nici o încercare de descriere sau analiză; nici un efort de a obţine vreun echivalent verbal al faptelor. Doar o reamintire. Dar această reamintire este suficientă pentru a face din acest pasaj una dintre cele mai voluptuoase aventuri din poezia latină. Virgiliu şi-a lăsat opera cititorilor săi. Şi, una peste alta, asta e ceea ce se mulţumesc să facă cei mai erotici scriitori. Cei puţini, care încearcă să facă treaba ei înşişi, trebuie să se lupte cu metafore, comparaţii şi analogii. Ştiţi genul acesta de lucruri; foc, vîrtejuri, paradis, săgeţi.

— „Valea crinilor“, cită Jeremy. Şi „alcovul de frunze al

fericirii“[3].

— Ca să nu mai pomenim sacrificarea spiritului într-un pustiu al ruşinii, spuse domnul Propter, şi toate celelalte figuri de stil. O varietate nesfîrşită, cu o singură trăsătură comună – toate sînt compuse din cuvinte care nu conotează vreun aspect al subiectului pe care se presupune că îl descriu.

— Să spui un lucru pentru a semnifica un altul, interveni Jeremy. Nu este aceasta una din definiţiile posibile ale literaturii ficţionale?

— Poate, răspunse domnul Propter. Dar ceea ce mă interesează cel mai mult pe mine în acest moment este faptul că intuiţiile noastre animalice imediate nu au primit niciodată decît cele mai sumare şi nepotrivite denumiri. Spunem „roşu“, de exemplu, sau „plăcut“ şi o lăsăm aşa, fără să încercăm să găsim echivalenţi verbali pentru diferitele aspecte ale perceperii roşului sau trăirii plăcerii.

— Păi, asta nu se datorează faptului că nu poţi trece dincolo de „roşu“ şi „plăcut“? spuse Pete. Sînt doar realităţi, realităţi supreme.

— Ca şi girafele, adăugă Jeremy. „Nu există un astfel de animal“, spuse raţionalistul, cînd i se arată fotografia. Şi apoi vine girafa, cu gîtul ei şi aşa mai departe!

— Aveţi dreptate, spuse domnul Propter. Girafa este o realitate supremă. Trebuie s-o accepţi, fie că-ţi place sau nu. Dar acceptarea girafei nu te împiedică să o studiezi şi s-o descrii. Şi acelaşi lucru se aplică şi roşului sau plăcerii sau lui *notus calor*. Ele pot fi analizate, iar rezultatele analizei pot fi descrise prin mijloacele unor cuvinte adecvate. Dar din punctul de vedere al realităţii istorice, asta nu s-a făcut.

Pete dădu încet din cap.

— De ce credeţi să s-a întîmplat aşa? întrebă el.

— Ei bine, spuse domnul Propter, aş zice că e din cauză că oamenii au fost întotdeauna mai interesaţi să facă şi să simtă decît să înţeleagă. Întotdeauna prea ocupaţi să facă bine, să trăiască palpitant şi să facă ceea ce „trebuie“ şi să venereze idoli locali – prea ocupaţi cu toate acestea pînă şi ca să simtă vreo dorinţă de a avea un instrument verbal adecvat pentru elucidarea experienţelor lor. Uitaţi-vă la limbile pe care le-am

moştenit – incomparabil de eficiente în aţîţarea violenţei şi în excitarea de emoţii; un ajutor atotprezent pentru cei care vor să reuşească în lume; cel puţin inutil pentru oricine aspiră la înţelegerea dezinteresată. De aici, chiar şi la nivelul strict uman, nevoia de limbaje impersonale speciale precum matematica şi vocabularele tehnice ale diferitelor ştiinţe. De fiecare dată cînd oamenii au simţit dorinţa de a înţelege, au abandonat limbajul tradiţional şi l-au substituit cu alt limbaj special, mai precis şi, în primul rînd, mai puţin contaminat de interes de sine. Acum, iată un fapt foarte semnificativ. Literatura ficţională se ocupă în principal cu viaţa de zi cu zi a bărbaţilor şi femeilor; iar viaţa de zi cu zi a bărbaţilor şi femeilor constă, în mare măsură, din experienţe animalice imediate. Dar creatorii literaturii ficţionale nu au uitat niciodată limbajul impersonal, necontaminat pentru elucidarea experienţelor imediate. Ei se mulţumesc să utilizeze numele goale, neanalizate ale experienţelor, ca simple ajutoare pentru memoria lor şi a cititorilor lor. Fiecare intuiţie directă este *notus calor*, cu conotaţia cuvintelor lăsată deschisă, ca să spunem aşa, pe care fiecare cititor individual să o completeze, în concordanţă cu natura propriilor experienţe particulare din trecut, ale lui sau ale ei. Dar, pe de altă parte, oamenii nu citesc literatură ca să înţeleagă; o citesc pentru că vor să retrăiască sentimentele şi senzaţiile pe care le-au găsit excitante în trecut. Arta poate fi multe lucruri; dar, în practică, mare parte din ea este un echivalent mental al alcoolului şi cantaridei.

Domnul Propter privi din nou spre rîndurile strînse ale epistolei lui Molinos.

— *„Oirá y leerá el hombre racional estas espirituales materias*, citi el din nou. *Pero no llegerá a comprenderlas.*“ Va auzi şi va citi aceste lucruri, dar nu va reuşi să le înţeleagă. Şi nu va reuşi. Apoi, închizînd dosarul şi dîndu-i-l înapoi lui Jeremy, domnul Propter spuse: Şi nu va reuşi pentru unul din două motive excelente. Fie nu a văzut niciodată girafele respective şi, astfel, fiind un *hombre racional*, ştie foarte bine că un astfel de animal nu există. Fie a întrezărit acele creaturi sau are alte motive să creadă în existenţa lor, dar nu poate înţelege ceea ce spun despre ele experţii; nu poate înţelege din

cauza inadecvării limbajului în care este descrisă de obicei fauna lumii spirituale. Cu alte cuvinte, el fie nu a avut experienţa imediată a eternităţii şi, astfel, nu are nici un motiv să creadă că eternitatea există; fie el *crede* că eternitatea există, dar nu înţelege o boabă din limbajul în care se vorbeşte despre ea de către cei care au avut experienţa ei. Mai mult, atunci cînd doreşte să vorbească el însuşi despre eternitate – şi el poate dori să facă asta, pentru a-şi comunica celorlalţi experienţele sau pentru a le înţelege mai bine el însuşi, din punctul de vedere uman – se trezeşte în coarnele unei dileme. Pentru că fie recunoaşte că limbajul existent este inadecvat – caz în care are doar două opţiuni raţionale: să nu spună nimic sau să inventeze un limbaj tehnic nou, mai bun, doar al lui, un calcul al eternităţii, ca să spunem aşa, o algebră specială a experienţei spirituale (iar dacă chiar îl inventează, nimeni nu va şti despre ce vorbeşte, dacă nu va învăţa limbajul). Cam asta e cu primul corn al dilemei. Al doilea corn este rezervat celor care nu recunosc inadecvarea limbajului existent; sau o recunosc, dar au o speranţă iraţională suficient de puternică pentru a-şi asuma un risc cu un instrument despre care ştiu că nu are nici o valoare. Aceşti oameni vor scrie în limbajul existent, iar scrisul lor va fi, în consecinţă, mai mult sau mai puţin înţeles complet greşit de majoritatea cititorilor lor. Inevitabil, deoarece cuvintele pe care ei le folosesc nu corespund lucrurilor despre care vorbesc. Cele mai multe dintre ele sînt cuvinte luate din limbajul vieţii de zi cu zi. Dar limbajul vieţii de zi cu zi se referă aproape exclusiv la treburi strict umane. Ce se întîmplă atunci cînd aplici cuvinte derivate din acest limbaj experienţelor de pe planul spiritului, planul experienţei atemporale? În mod evident, creezi o neînţelegere; spui ceea ce nu ai vrut să spui.

Pete îl întrerupse.

— Aş vrea să-mi daţi un exemplu, domnule Propter, spuse el.

— Bine, răspunse celălalt. Să luăm cel mai răspîndit cuvînt din literatura religioasă: iubire. La nivel uman, cuvîntul înseamnă – ce? Practic orice de la Maică la Marchizul de Sade.

Numele îi aminti din nou lui Jeremy de ceea ce se

întîmplase cu *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei*. Cu adevărat, era complet inadmisibil! Cîtă neruşinare... !

— Nu facem nici măcar distincţia greacă simplă dintre *eraoto* şi *philo*, *eros* şi *agape*. La noi, totul este doar iubire, fie că e una a sacrificiului de sine sau una posesivă, fie că e prietenie, senzualitate sau nebunie criminală. Totul e doar iubire. Ce cuvînt idiot! Chiar şi la nivel uman este complet ambiguu. Iar cînd începi să-l foloseşti în relaţie cu experienţe de la nivelul eternităţii – ei bine, este pur şi simplu un dezastru. „Iubirea de Dumnezeu.“ „Iubirea lui Dumnezeu pentru noi.“ „Iubirea sfîntului pentru semenii săi.“ Ce reprezintă cuvîntul în astfel de expresii? Şi în ce mod este el legat de ceea ce reprezintă, atunci cînd este aplicat unei mame tinere care îşi alăptează copilul? Sau lui Romeo, care urcă în dormitorul Julietei? Sau lui Othello, atunci cînd o sugrumă pe Desdemona? Sau cercetătorului care îşi iubeşte ştiinţa? Sau patriotului care e gata să moară pentru ţara sa – să moară şi, în acelaşi timp, să ucidă, să fure, să mintă, să păcălească şi să tortureze pentru ea? Oare chiar există ceva comun între ceea ce reprezintă cuvîntul în aceste contexte şi ceea ce reprezintă el atunci cînd cineva vorbeşte, să zicem, despre iubirea lui Buddha faţă de toate fiinţele conştiente? Evident, răspunsul este: nu, nu există. La nivel uman, cuvîntul reprezintă un număr foarte mare de stări ale minţii şi moduri de comportare diferite. Nesimilare în multe privinţe, dar asemănătoare cel puţin în asta: toate sînt însoţite de excitare emoţională şi toate conţin o doză de poftă. În timp ce majoritatea trăsăturilor cracteristice ale experienţei unei persoane iluminate sînt seninătatea şi dezinteresul. Cu alte cuvinte, absenţa excitaţiei şi absenţa poftei.

„Absenţa excitaţiei şi absenţa poftei“, îşi spuse Pete în sinea lui, în timp ce în faţa ochilor săi interiori plutea imaginea Virginiei cu boneta ei de iahting, mergînd pe scuterul ei roz, îngenunchind în pantaloni scurţi sub arcada Grotei.

— Distincţiile din realitate ar trebui reprezentate de distincţii în limbaj, spunea domnul Propter. Dacă nu sînt, nu te poţi aştepta să spui ceva raţional. În ciuda acestui fapt, noi insistăm să folosim un singur cuvînt pentru a conota lucruri

complet diferite. „Dumnezeu e iubire“, spunem noi. Cuvîntul este acelaşi cu cel pe care îl folosim atunci cînd vorbim despre faptul că „sîntem cuprinşi de iubire“, „ne iubim copiii“ sau „iubirea de ţară ne inspiră“. În consecinţă, avem tendinţa de a crede că lucrul despre care vorbim trebuie să fie mai mult sau mai puţin acelaşi. Ne imaginăm, într-un mod vag şi reverenţios, că Dumnezeu este compus dintr-un fel de dor amplificat enorm.

Domnul Propter scutură din cap.

— Îl creăm pe Dumnezeu după propriul nostru chip. Asta ne măguleşte vanitatea şi, desigur, preferăm vanitatea înţelegerii. De unde aceste confuzii de limbaj. Dacă am vrea să înţelegem lumea, dacă am vrea să gîndim despre ea realist, ar trebui să spunem că noi iubim, dar că Dumnezeu este altceva. În acest mod, oamenii care nu au avut niciodată o experienţă nemijlocită la nivelul eternităţii ar primi cel puţin o şansă de a cunoaşte intelectual că ceea ce se întîmplă la acel nivel nu este acelaşi lucru cu ceea ce se întîmplă la nivelul strict uman. Ar şti, pentru că ar citi asta, că există o anumită diferenţă între iubire şi acea altă expresie aplicată lui Dumnezeu. În consecinţă, ar avea mai puţine scuze decît oamenii de azi să-şi imagineze că Dumnezeu este ca ei înşişi, numai că ceva mai asemănător în ce priveşte respectabilitatea şi ceva mai puţin asemănător, desigur, în ce priveşte partea cealaltă. Şi desigur că ceea ce se aplică termenului „iubire“ se aplică tuturor celorlalte cuvinte luate din limbajul vieţii de zi cu zi şi folosite pentru a descrie experienţa spirituală. Cuvinte precum „cunoaştere“, „înţelepciune“, „putere“, „minte“, „pace“, „bucurie“, „libertate“, „bine“. Ele reprezintă anumite lucruri la nivel uman. Dar, atunci cînd descriu evenimente de la nivelul eternităţii, scriitorii le forţează să reprezinte nişte lucruri foarte diferite. De aici, folosirea lor duce doar la confuzie pe aceste teme. Fac aproape imposibil ca cineva să ştie despre ce este vorba. Şi, între timp, trebuie să păstrezi în minte faptul că aceste cuvinte din limbajul vieţii de zi cu zi nu sînt singurele care creează probleme. Oamenii care scriu despre experienţe de la nivelul eternităţii folosesc, de asemenea, expresii tehnice împrumutate din diferite sisteme de filozofie.

— Nu aceasta era algebra experienţei spirituale de mai devreme? spuse Pete. Nu acesta este limbajul special, ştiinţific, despre care vorbeaţi?

— E o încercare a unei astfel de algebre, răspunse domnul Propter. Dar, din nefericire, o încercare foarte nereuşită. Nereuşită din cauză că această algebră anume este derivată din limbajul metafizicilor – metafizici rele, apropo. Oamenii care o folosesc se dedică, fie că vor sau nu, unei explicări a faptelor, ca şi unei descrieri. O explicare a experienţelor concrete în termenii entităţilor metafizice, a căror existenţă este pur ipotetică şi poate fi demonstrată. Cu alte cuvinte, ei descriu faptele în termenii plăsmuirilor imaginaţiei; explică ceea ce este cunoscut în termenii necunoscutului. Să luăm cîteva exemple. Iată unul: „extaz“. Este un termen tehnic care se referă la capacitatea sufletului de a ieşi din trup – şi, desigur, implică mai departe faptul că noi ştim ce este sufletul şi care este relaţia acestuia cu trupul şi cu restul universului. Sau să luăm un alt exemplu, un termen tehnic care este esenţial în teoria catolică a misticismului, „contemplaţie inspirată“. Aici implicaţia este că există cineva în afara noastră care toarnă un anumit tip de experienţă psihologică în minţile noastre. Mai departe, implicaţia este că ştim cine este acel cineva. Sau să luăm în considerare chiar „unirea cu Dumnezeu“. Semnificaţia ei depinde de educaţia vorbitorului. Poate însemna „unire cu Iehova al Vechiului Testament“. Sau poate însemna „unirea cu zeitatea personală a creştinismului ortodox“. Poate însemna ceea ce, probabil, însemna pentru, să zicem, Eckhart, „unire cu divinitatea faţă de care Dumnezeul ortodoxiei este un aspect şi o anumită limitare“. În mod similar, dacă eşti indian, poate însemna „unire cu Æshvara“ sau „unire cu Brahman“. În fiecare caz, termenul implică o cunoaştere anterioară despre natura lucrurilor care sînt fie complet imposibil de cunoscut, fie, în cel mai bun caz, posibil de dedus doar din natura experienţelor pe care se presupune că le descrie termenul. Domnul Propter concluzionă: Deci iată al doilea corn al dilemei – cornul pe care se trag inevitabil în ţeapă toţi cei care folosesc vocabularul religios curent pentru a-şi descrie experienţele de la nivelul eternităţii.

— Şi calea dintre coarne? întrebă Jeremy. Nu este ea calea psihologilor profesionişti care au scris despre misticism? Au dezvoltat un limbaj destul de raţional. Nu i-aţi menţionat.

— Nu i-am menţionat, spuse domnul Propter, din acelaşi motiv pentru care, vorbind despre frumuseţe, nu aş menţiona esteticienii profesionişti care nu au fost niciodată într-o galerie de pictură.

— Vreţi să spuneţi că nu ştiu despre ce vorbesc?

Domnul Propter zîmbi.

— Voi formula altfel, spuse el. Ei vorbesc despre ceea ce ştiu. Dar ceea ce ştiu ei nu merită spus. Pentru că ceea ce cunosc ei este doar literatura misticismului – nu experienţa.

— Atunci nu există *nici o cale* printre coarne, conchise Jeremy.

Ochii lui clipiră, în spatele ochelarilor; Jeremy zîmbi ca un copil care încearcă o senzaţie voioasă de triumf după comiterea unei răutăţi minore.

— E foarte distractiv atunci cînd nu există nici o cale printre coarne! continuă el. Face ca lumea să pară delicios de confortabilă, cînd toate problemele sînt eliminate şi nu mai ai unde să mergi cu toate fanfarele şi armurile strălucitoare. Înainte, soldaţi creştini! Înainte, Cavalerie Uşoară! *Excelsior!* Şi în tot acest timp te învîrteşti în cerc – în jurul cozii, urmîndu-ţi Führerul – ca omizile lui Fabre. Asta chiar că îmi produce *foarte* multă plăcere!

De data aceasta domnul Propter rîse deschis.

— Îmi pare rău că trebuie să vă dezamăgesc, spuse el. Dar, din nefericire, există o cale printre cele două coarne. Calea practică. Poţi încerca să descoperi ce înseamnă pentru tine, prin experienţă nemijlocită. Exact aşa cum poţi descoperi cum arată *Crucificarea Sfîntului Petru* de El Greco luînd liftul şi urcînd în hol. Numai că în cazul acesta mă tem că nu există nici un lift. Trebuie să urci pe propriile picioare. Apoi, întorcîndu-se spre Pete, adăugă: Şi să fii sigur că sînt o grămadă de trepte.

Doctorul Obispo se îndreptă de spate, îşi scoase capetele stetoscopului din urechi şi depozită instrumentul în buzunar,

lîngă *Cele o sută douăzeci de zile ale Sodomei*.

— E ceva rău? întrebă neliniştit domnul Stoyte.

Doctorul Obispo clătină din cap şi îi zîmbi liniştitor.

— Cel puţin nu gripă, spuse el. Doar o uşoară intensificare a bronşitei. O să-ţi dau ceva pentru diseară, înainte să te culci.

Faţa domnului Stoyte se relaxă, voioasă.

— Mă bucur că a fost doar o alarmă falsă, spuse el.

Se întoarse să-şi ia hainele, care zăceau grămadă pe canapea, sub Watteau.

De pe scaunul ei de la dozatorul de suc, Virginia scoase un ţipăt victorios.

— Ce drăguţ! strigă ea. Apoi, pe un alt ton, mai grav, adăugă: Ştii, Unchiule Jo, m-a făcut să mă panichez în legătură cu tusea aia a ta. Să mă panichez.

Unchiul Jo rînji triumfător şi se plesni cu palma peste piept atît de tare, încît acumulările păroase de carne, aproape feminine ale acestuia tremurară ca jeleul în urma loviturii.

— *Eu* nu am nimic, se lăudă el.

Virginia îl privi pe deasupra paharului ei pe Unchiul Jo, în timp ce acesta îşi lua cămaşa şi îşi înnoda cravata. Expresia de pe faţa ei tînără şi nevinovată era una de seninătate absolută. Dar în spatele acelor ochi limpezi şi albaştri, mintea ei clocotea, activă.

„A fost oare periculos? îşi spunea ea în sinea ei. Doamne, a fost cît pe ce!“ Amintindu-şi tresărirea bruscă şi violentă la zgomotul deschiderii uşilor liftului, la fuga grăbită în timp ce paşii se apropiau pe coridor, Virginia simţi cum o furnică un delicios amestec de frică şi amuzament, de teamă şi triumf. Era o senzaţie pe care o avea cînd era copil şi se juca de-a v-aţi ascunselea în întuneric. Cît pe ce! Şi cît de minunat fusese Sig! Ce prezenţă de spirit! Şi chestia cu stetoscopul pe care îl scosese din buzunar – ce idee extraordinară! Salvase situaţia! Pentru că, fără stetoscop, Unchiul Jo ar fi făcut una din scenele lui de gelozie. Deşi, continuă Virginia să reflecteze, puternic ofensată, ea nu-şi putea da seama ce motiv ar fi avut să fie gelos. Dat fiind faptul că nu se întîmplase nimic, în afara unei mici lecturi cu voce tare. Şi oricum, de ce să nu i se permită unei fete să citească genul acela de lucruri, dacă aşa voia ea?

Mai ales că era în franceză. Şi, în plus, ar fi vrut Virginia să ştie, cine era Unchiul Jo să facă pe pudicul? Îşi ieşea din minţi numai pentru că cineva îţi spunea o glumă, şi uite doar ce *făcea* el tot timpul – şi apoi se aştepta să vorbeşti ca Louisa M. Alcott şi credea că trebuie să fii protejată în aşa fel încît să nu auzi nici măcar un cuvînt obscen! Şi modul în care nu-i permitea să spună adevărul despre ea, chiar dacă ea vrusese asta. Îi făcuse o publicitate foarte diferită de ceea ce era ea în realitate. Se purta aproape de parcă ea era Daisy Mae din benzile desenate, iar el un fel de Micul Abner, care o salva în ceasul al douăsprezecelea. Deşi, bineînţeles, el trebuia să admită faptul că se mai întîmplase cel puţin o dată înainte să apară el, pentru că altfel nu ar mai fi existat nici o scuză pentru *el*. Se întîmplase, dar involuntar – ştii, practic un viol – sau un tip profitase de faptul că ea era atît de prostuţă şi inocentă – la Congo Club, cînd nu avea pe ea decît nişte chiloţi cu aţă şi ceva pudră de talc! Şi, bineînţeles, se presupunea că ea urîse întotdeauna asta; că plînsese în hohote tot timpul pînă cînd apăruse Unchiul Jo; şi că totul era diferit. Dar în cazul acesta, îşi dădu seama dintr-odată Virginia, dacă aşa o privise el, ce naiba voia să spună prin modul ăsta de a veni acasă la şapte şi jumătate, cînd o anunţase că nu se întoarce pînă la opt? Vicleanul bătrîn! Încerca s-o spioneze? Pentru că, dacă era aşa, ea nu avea de gînd să accepte asta; dacă era aşa, atunci bine îi făcuse că Sig îi citise ceea ce îi citise. Primea exact ce merita pentru că spiona, încercînd s-o prindă pe picior greşit. Ei bine, dacă *aşa* avea el de gînd să se comporte, atunci ea avea să-i spună lui Sig să vină în fiecare zi şi să-i citească un capitol. Deşi cum Dumnezeu putea s-o ţină aşa timp de o sută douăzeci de zile, ea nu-şi putea da seama. Ţinînd cont de ceea ce se întîmplase deja în prima săptămînă – şi iat-o pe ea, care credea că ştie tot! Ei, cît trăieşte, omu-nvaţă. Deşi erau unele despre care ea chiar nu vrusese să afle. Lucruri care te fac să-ţi vină să vomiţi. Oribil! La fel de rele ca a avea un copil! (Virginia se cutremură.) Nu că n-ar fi fost şi o grămadă de chestii amuzante în carte. Bucata pe care îl pusese pe Sig să i-o citească de mai multe ori – era colosală, o distrase foarte mult. Şi cealaltă chestie cînd fata…

— Ei, puiule, spuse domnul Stoyte în timp ce-şi încheia ultimul nasture de la vestă. Nu eşti prea vorbăreaţă, aşa-i? La ce te gîndeşti?

Virginia îşi încreţi buza ei de sus scurtă şi copilărească într-un zîmbet care făcu inima domnului Stoyte să se topească de tandreţe şi dorinţă.

— Mă gîndeam la tine, Unchiule Jo, spuse ea.

1. „Trei tipuri de tăcere. Primul este al cuvintelor, al doilea este al dorinţelor, iar al treilea este al gîndurilor“ (sp.) (n. r.).
2. „Va auzi şi va citi omul raţional aceste materii spirituale, dar nu va reuşi să le înţeleagă, spune Sf. Pavel: Omul firesc nu primeşte lucrurile Duhului lui Dumnezeu, căci pentru el sînt o nebunie.“ (sp. şi lat.); fragmentul din latină este preluat din Noul Testament, Corinteni I, 2:14 (n. r.).
3. Aluzie la dialogul pe aceeaşi temă dintre Burlap şi Rampion, personaje dintr-un alt roman de Aldous Huxley, *Punct contrapunct*, traducere şi note de Const. Popescu, Postfaţă de Andrei Brezianu, Editura Polirom, 2003, p. 298 (n. r.).

Capitolul XIII

Fiinţa ta rămîne sfîntă şi senină
Chiar şi cînd gîndul către Cer te ocoleşte,
La sînul lui Avram îţi e mereu culcuşul;
În templul cel lăuntric se duce rugăciunea-ţi lină
Căci Domnul e cu tine făr' de ştiinţa noastră, pe muteşte[1]

— Foarte frumos, spuse Jeremy cu glas tare.

„Transparent" era cuvîntul potrivit, reflectă el. Sensul era acolo, ca o muscă în chihlimbar. Sau, mai degrabă, nu era nici o muscă; era doar chihlimbarul; şi chihlimbarul era sensul. Se uită la ceas. Trei minute pînă la miezul nopţii. Închise Wordsworth-ul – şi cînd te gîndeşti, continuă Jeremy să-şi amintească nervos, cînd te gîndeşti că ar fi putut să-şi reîmprospăteze lectura romanului *Félicia*! –, puse volumul pe măsuţa de lîngă patul său şi îşi scoase ochelarii. Privaţi de cele şase dioptrii corectoare şi jumătate, ochii lui au fost aduşi imediat la o stare de disperare fiziologică. Cristalul curbat devenise elementul lor; fără ochelari, erau o pereche de creaturi marine gelatinoase, scoase brusc din apă. Apoi se stinse lumina; era ca şi cum sărmanii de ei fuseseră băgaţi, milostiv, într-un acvariu, ca să fie în siguranţă.

Jeremy se întinse sub pătură şi căscă. Ce zi! Dar acum, slavă Domnului, paradisul patului. Binecuvîntata Domnişoară se aplecă peste marginea patului de aur al cerului. Dar aceste cearşafuri erau de bumbac, nu de in; ceea ce era puţin compromiţător într-o casă ca aceasta! O casă plină de Rubens şi El Greco – şi cearşafurile sînt de bumbac! Dar *Crucificarea Sfîntului Petru* – ce maşină cu adevărat uluitoare! Cel puţin la fel de bună ca *Adormirea din Toledo*. Care, apropo, probabil că fusese deja bombardat. Ceea ce demonstra ce se întîmplă

atunci cînd oamenii iau lucrurile prea în serios. Nu că n-ar fi existat, continuă el să reflecteze, ceva destul de impresionant la bătrînul Obiect-Propter. (Pentru că aşa se hotărîse să-i spună omului în mintea sa şi cînd îi scria mamei lui; Obiectul-Propter.) Avea ceva de Bătrînul Marinar, poate. Ca ascultător, Jeremy se bătuse din cînd în cînd cu pumnul în piept; poate că ar fi trebuit s-o facă mai des, dată fiind îngrozitoarea subversiune a tuturor decenţelor obişnuite şi, *a fortiori*, a tuturor indecenţelor obişnuite (cum ar fi *Félicia*, cum ar fi vinerile din două în două săptămîni din Maida Vale), pe care acea fiinţă o inducea. Nu fără o considerabilă persuasiune, blestemaţi fie ochii lui sclipitori! Pentru că acest Marinar anume nu numai că te captiva cu acel ochi al său; era, de asemenea, şi fagotul puternic pe care îţi doreai să-l auzi. Îl ascultai fără reticenţă – deşi, desigur, nu aveai nici o intenţie de a permite ca mica şi particulara ta structură de decenţe şi indecenţe să fie subminată. Nu aveai de gînd să permiţi religiei (nici mai mult, nici mai puţin!) să invadeze sanctitatea vieţii private. Casa unui englez este castelul său; şi, în mod curios, un castel american, după cum descoperise după ce îi trecuse primul şoc, se dovedea a fi casa acestui englez anume. Casa lui spirituală. Pentru că era întruparea minţii fără nici o pistă a unui imbecil. Pentru că nu exista nici o problemă, nimic nu ducea nicăieri, dilemele aveau un număr infinit de coarne şi te învîrteai în cerc, precum omizile lui Fabre, într-un univers închis extrem de confortabil – mereu în cerc, printre Documentele Hauberk, de la Sfîntul Petru la Micuţa Morphil, la Giambologna, la acei *bodhisattva* auriţi din pivniţă, la babuini, la Marchizul de Sade, la Sfîntul Francisc de Sales, la Félicia şi apoi din nou la Sfîntul Petru. Mereu în cerc, precum omizile în mintea unui imbecil; mereu în cerc, într-un confort infinit al gîndurilor, sentimentelor şi acţiunilor lipsite de probleme, al artei şi erudiţiei închise ermetic, al culturii de dragul culturii, al micilor decenţe şi indecenţe autosuficiente, al dilemelor impenetrabile şi întrebărilor morale lămurite suficient de prostia înconjurătoare.

Mereu în cerc, mereu în cerc, de la picioarele lui Petru la micile fese ale lui Morphil, la fesele babuinilor, de la minunata

spirală chinezească a faldurilor de la mantia lui Buddha la păsările colibri bînd din aer, din nou la picioarele străpunse de cuie ale lui Petru... Moţăiala lui Jeremy se întunecă, transformîndu-se în somn.

În altă cameră de la acelaşi etaj al donjonului, Pete Boone nici măcar nu încerca să doarmă; încerca, dimpotrivă, să înţeleagă. Să înţeleagă ştiinţa şi pe domnul Propter, justiţia socială, eternitatea, pe Virginia şi antifascismul. Nu era uşor. Pentru că, dacă domnul Propter avea dreptate, atunci trebuia să începi să gîndeşti foarte diferit despre aproape orice. „Căutare dezinteresată a adevărului" – asta ai fi spus (dacă te-ar fi forţat cineva vreodată să spui ceva atît de jenant) despre motivul pentru care erai biolog. Iar în cazul socialismului era „umanitarismul", era „cea mai mare fericire pentru cît mai mulţi", era „progresul" – şi, desigur, asta se lega din nou de biologie: fericire şi progres prin ştiinţă, ca şi prin socialism. Şi, pînă cînd fericirea şi progresul să se producă, exista loialitatea faţă de cauză. Pete îşi aminti un text despre loialitate al lui Josiah Royce, un text pe care trebuise să-l citească în al doilea an de colegiu. Ceva despre toţi oamenii loiali care înţeleg în propria lor modalitate o anumită formă a adevărului religios – dobîndind un fel de intuiţie religioasă autentică. Îl impresionase foarte tare la acel moment. Tocmai îşi pierduse credinţa în acea poveste veche cu Sîngele Mielului, cu care crescuse, iar asta venise ca o liniştire, îl făcuse să simtă că, la urma urmei, *era* religios, chiar dacă nu mai mergea la biserică – era religios pentru că era loial. Loial cauzelor, loial prietenilor. În Spania fusese religios, aşa i se păruse dintotdeauna. Religios, din nou, atunci cînd avea acele sentimente faţă de Virginia. Şi totuşi, domnul Propter avea dreptate, ideile lui Royce despre loialitate erau complet greşite. A fi loial, în sine, nu îţi oferea intuiţie religioasă. Dimpotrivă, te putea împiedica să ai intuiţie – de fapt, era absolut sigur că te împiedica, dacă îţi îndreptai loialitatea către orice în afară de cea mai înaltă dintre cauze, iar cea mai înaltă dintre cauze (domnul Propter avea dreptate) era aproape teribilă prin îndepărtarea şi stranietatea ei. Aproape teribilă; şi totuşi, cu cît se gîndea mai mult la ea, cu atît se îndoia mai mult de toate

celelalte. Poate că, într-adevăr, era cea mai înaltă. Dar dacă era aşa, atunci socialismul nu era suficient. Şi nu era suficient, pentru că umanitarismul nu era suficient. Pentru că, întîmplător, cea mai mare fericire nu se găsea acolo unde crezuseră oamenii că se găseşte, pentru că nu o puteai determina să vină făcînd unele lucruri în genul de domenii în care ai fi lucrat dacă ai fi fost reformator social. Maximul pe care îl puteai obţine în acele domenii era să faci în aşa fel încît să fie mai uşor pentru oameni să meargă acolo unde fericirea putea fi dobîndită. Şi, bineînţeles, ceea ce se aplica la socialism s-ar fi aplicat şi la biologie sau orice altă ştiinţă, dacă te gîndeai la ea ca la un mijloc de progres. Pentru că, dacă domnul Propter avea dreptate, atunci ceea ce oamenii numeau progres nu era progres. Adică, nu ar fi progres decît dacă ar face mai uşor pentru oameni să meargă acolo unde există de fapt cea mai mare fericire. Mai uşor, cu alte cuvinte, să fie loiali celei mai înalte cauze dintre toate. Şi, evident, dacă acesta era standardul tău, trebuia să te gîndeşti de două ori înainte de a folosi progresul ca justificare a ştiinţei. Şi apoi mai era şi acea căutare dezinteresată a adevărului. Dar, din nou, dacă domnul Propter avea dreptate, biologia şi celelalte erau căutarea dezinteresată a unui singur aspect al adevărului. Dar o jumătate de adevăr era un fals, şi rămînea fals chiar şi atunci cînd îl spuneai cu credinţa că e întregul adevăr. Aşa că părea că nici *această* justificare nu e suficientă – sau, cel puţin, ca şi cum nu ar fi suficientă decît dacă, în acelaşi timp, ai încerca dezinteresat să descoperi celălalt aspect al adevărului, aspectul pe care îl căutai atunci cînd ţi-ai acordat loialitatea celei mai înalte dintre cauze. Şi, între timp, cum rămînea cu Virginia, se întrebă el cu nelinişte crescîndă, cum rămînea cu Virginia? Pentru că, dacă domnul Propter avea dreptate, atunci nici măcar Virginia nu era suficientă, chiar şi Virginia ar putea fi un obstacol care să-l împiedice să îşi ofere loialitatea celei mai înalte dintre cauze. Chiar şi ochii aceia, inocenţa ei şi gura absolut adorabilă; chiar şi ceea ce simţea el faţă de ea; chiar şi iubirea însăşi, chiar şi cel mai bun tip de iubire (pentru că el putea spune cu sinceritate că detesta celălalt tip – acel bordel îngrozitor din Barcelona, de exemplu, şi aici, acasă, acele

îmbrăţişări de după al treilea sau al patrulea cocteil, acele pipăieli de la marginea drumului, într-o maşină parcată) – da, chiar şi cel mai bun tip de iubire ar putea fi insuficient, de fapt ar putea fi mai rău decît insuficient. „Nu te-aş putea iubi, draga mea, atîta, de n-aş iubi nu ştiu ce mai mult.“ Pînă acum, nu ştiu ce fusese biologia lui, socialismul lui. Dar acum acestea se dovediseră a fi insuficiente sau chiar, luate ca scopuri în sine, mai rău decît insuficiente. Nici o loialitate nu era bună în sine şi nici nu aducea intuiţiei religioasă, cu excepţia loialităţii faţă de cauza cea mai înaltă. „Nu te-aş putea iubi, draga mea, atîta, de n-aş iubi cauza cea mai înaltă mai mult.“ Dar întrebarea, chinuitoarea întrebare, era aceasta: puteai iubi cea mai înaltă cauză şi să continui să ai sentimentele pe care le aveai faţă de Virginia? Cea mai rea iubire era evident incompatibilă cu loialitatea faţă de cea mai înaltă dintre cauze. Era evident; pentru că cea mai rea iubire însemna doar să fii loial propriei tale fiziologii, în timp ce, dacă domnul Propter avea dreptate, nu puteai fi loial celei mai înalte cauze fără să respingi astfel de loialităţi faţă de tine însuţi. Dar era oare cea mai bună iubire fundamental diferită, pînă la urmă, de cea mai rea iubire? Cea mai rea fiind să fii loial fiziologiei tale. Era greu s-o recunoşti, dar la fel era şi cea mai bună: să fii loial fiziologiei tale şi în acelaşi timp (ceea ce era semnul ei distinctiv) loial şi celor mai înalte sentimente – acelei dureri surde a dorului, acelei tandreţi infinite, acelei adoraţii, acelei fericiri, acelor dureri, acelei senzaţii de solitudine, acelui dor de identitate. Le erai loial acestora, iar a le fi loial era definiţia celui mai bun tip de iubire, a ceea ce oamenii numeau romantism şi elogiau ca fiind cel mai minunat lucru din viaţă. Dar să le fii loial acestora însemna să-ţi fii loial ţie însuţi; şi nu-ţi puteai fi loial ţie însuţi şi în acelaşi timp loial celei mai înalte cauze.

Concluzia practică era evidentă. Dar Pete refuza s-o tragă. Acei ochi erau limpezi şi albaştri, acea gură era adorabilă în inocenţa ei. Şi apoi, cît de dulce era ea, cît de minunat de atentă! Pete îşi aminti conversaţia pe care o avuseseră în timp ce mergeau la cină. El o întrebase ce-i mai făcea durerea de cap.

— Nu vorbi despre asta, îi şoptise ea, ar putea să-l supere pe

Unchiul Jo. Doctorul l-a examinat cu stetoscopul şi crede că nu se simte prea bine în seara asta. Nu vreau să-şi facă griji din cauza *mea*. Şi oricum, ce-i o durere de cap?

Nu doar frumoasă, nu doar inocentă şi dulce, dar şi curajoasă şi altruistă. Şi cît de adorabilă fusese cu el toată seara, întrebîndu-l despre munca lui, povestindu-i despre casa ei din Oregon, făcîndu-l să povestească despre casa lui din El Paso. Pînă la urmă domnul Stoyte venise şi se aşezase lîngă ei – în tăcere şi cu faţa neagră ca tunetul. Pete privise întrebător spre Virginia, iar ea îi aruncase o privire care spunea „Te rog, pleacă“, iar cînd el s-a ridicat şi a spus noapte bună, i-a mai aruncat o privire prin care îl implora s-o scuze, atît de plină de recunoştină, atît de înţelegătoare, atît de dulce şi de afectuoasă, încît amintirea ei era suficientă ca să-i aducă lacrimi în ochi. Întins acolo în întuneric, Pete plînse de fericire.

Acea firidă din perete dintre ferestrele din dormitorul Virginiei fusese menită, fără îndoială, unei biblioteci. Dar Virginia nu prea se dădea în vînt după cărţi; firida fusese amenajată, în schimb, ca un mic altar. Trăgeai o pereche de perdele scurte şi albe de catifea, iar acolo, într-un umbrar de flori artificiale era Maica Noastră iluminată strălucitor de un sistem ingenios de becuri electrice mascate, îmbrăcată în haine adevărate de mătase, cu o coroană de aur cît se poate de drăguţă şi şase şiruri de perle mici la gît. Desculţă şi în pijamale de satin alb, Virginia stătea în genunchi în faţa căsuţei de păpuşi sacre, spunîndu-şi rugăciunile de seară. I se părea că, în seara aceasta, Maica Noastră arăta deosebit de dulce şi de bună. Mîine, hotărî Virginia în timp ce buzele ei pronunţau formulele de laudă şi implorare, mîine-dimineaţă la prima oră avea să se ducă la camera de croitorie şi s-o ia pe una din fetele de acolo s-o ajute să facă o nouă mantie pentru Maica Noastră, din piesa aceea minunată de brocart albastru pe care o cumpărase săptămîna trecută dintr-un butic din Glendale. O mantie de brocart albastru, închisă în faţă cu un nasture de aur – sau, şi mai bine, cu un şnur mic de aur din care puteai să faci o fundă, în timp ce capetele atîrnau în jos, aproape pînă la picioarele Maicii Noastre. Ah, ar fi fost pur şi

simplu minunat! Virginia îşi dorea să fie dimineaţă, ca să se apuce de asta imediat.

Ultima rugăciune fusese spusă; Virginia îşi făcu cruce şi se ridică în picioare. În timp ce făcea asta, privi din întîmplare în jos şi văzu, spre oroarea ei, că o parte din lacul de unghii de culoarea ciclamei se cojise de pe al doilea şi al treilea deget de la piciorul ei stîng. O clipă mai tîrziu, Virginia se ghemuise pe podea lîngă patul ei, cu piciorul drept întins şi celălalt tras spre ea, pregătindu-se să repare stricăciunile. Lîngă ea era o sticluţă deschisă, iar în mînă ţinea o pensulă mică. O aură industrială oribilă de acetonă învăluise parfumul „Shoking“ de la Schiaparelli cu care era impregnat trupul ei. Începu să lucreze şi, în timp ce se aplecă în faţă, două şuviţe de păr roşcat scăpară din tiparul lor buclat şi îi căzură pe frunte. Ochii mari şi albaştri priveau fix şi atent, de sub fruntea încruntată. Pentru a-şi spori concentrarea, îşi scosese vîrful limbii printre dinţi. „La naiba“, spuse ea tare, dintr-odată, atunci cînd mica perie greşi puţin. Apoi, imediat, dinţii se încleştară iar.

Întrerupîndu-şi lucrul pentru a permite primului strat de lac să se usuce, Virginia îşi mută atenţia de la degete la gamba şi tibia piciorului ei stîng. Firele de păr începeau iar să crească, observă ea enervată; în curînd va fi timpul pentru încă un tratament din acela cu ceară. Încă mîngîindu-şi gînditoare piciorul, Virginia îşi lăsă mintea să bîntuie printre evenimentele acelei zile. Amintirea acelei situaţii periculoase cu Unchiul Jo o făcu să tremure de o teamă palpitantă. Apoi se gîndi la Sig, cu stetoscopul lui, şi buza de sus i se ridică fermecător, într-un zîmbet amuzat. Şi mai era şi cartea aia, aşa-i trebuia Unchiului Jo, foarte bine că îl pusese pe Sig să-i citească din ea. Şi Sig, care devenea obraznic cu ea între capitole, şi se dădea la ea; aşa-i trebuia Unchiului Jo, pentru că încercase s-o spioneze. Îşi aminti cît de tare se înfuriase pe Sig. Nu atît pentru ceea ce făcuse efectiv; pentru că, pe lîngă că aşa-i trebuia Unchiului Jo (bineînţeles, ea descoperise doar *după aceea* că chiar aşa îi trebuia Unchiului Jo), ceea ce făcuse el fusese mai degrabă palpitant decît altfel; pentru că, la urma urmei, Sig era teribil de atrăgător într-un fel în care Unchiul Jo nu conta aproape deloc; de fapt, aproape că ai fi putut spune că

el conta în modul celălalt: pe minus, ca să zicem aşa; conta mai puţin decît oricine altcineva, astfel că oricine altcineva care *era* atrăgător părea încă şi mai atrăgător atunci cînd Unchiul Jo era prin preajmă. Nu, nu faptul că el făcuse acel lucru o înfuriase pe ea. Ci modul în care îl făcuse. Aşa, rîzînd la ea. În mod normal, pe ea n-o deranja puţină ironizare. Dar s-o ironizeze în timp ce se dădea la ea – asta însemna s-o trateze ca şi cum ar fi fost o curvă de pe Main Street. Nici un pic de romantism sau altceva; doar acel rîs cumva înfundat şi multe glume murdare. Poate că aşa era rafinat; dar ei nu-i plăcea. Iar el nu-şi dădea seama că era pur şi simplu stupid să se poarte aşa? Pentru că, la urma urmei, atunci cînd citeai cartea aceea împreună cu cineva atît de atrăgător precum Sig – ei bine, simţeai că ţi-ai dori puţin romantism. Romantism adevărat, ca în filme, cu lumina lunii, muzică swing sau poate un cîntec de dragoste (pentru că era plăcut să te simţi trist atunci cînd erai fericit) şi un băiat care să-ţi spună lucrui încîntătoare, şi multe sărutări şi, la sfîrşit, aproape fără ca tu să-ţi dai seama, aproape ca şi cum nu ţi s-ar întîmpla ţie, astfel încît să nu ţi se pară că e ceva în neregulă, ceva ce ar putea-o supăra pe Maica Noastră… Virginia oftă adînc şi închise ochii; faţa ei căpătă o expresie de linişte serafică. Apoi oftă din nou, dădu din cap şi se încruntă. În loc de asta, se gîndi ea furioasă, în loc de asta, Sig se apucase să strice tot făcînd pe durul şi rafinatul. Distrusese complet romantismul şi te făcuse să te înfurii pe el. Şi ce rost avea asta? conchise Virginia cu ranchiună. Ce rost avea asta, fie din punctul lui de vedere, fie din al ei?

Primul strat de lac părea să se fi uscat. Aplecîndu-se deasupra piciorului, Virginia suflă puţin deasupra degetelor, apoi începu să aplice al doilea strat. Dintr-odată, uşa dormitorului se deschise şi apoi se închise încet în spatele ei.

— Unchiule Jo, spuse ea întrebător şi cu o notă de surpriză în voce, dar fără să-şi ridice privirea de la unghii.

Nu se auzi nici un răspuns, doar sunetul cuiva care se apropia de-a lungul camerei. Deasupra ei stătea doctorul Obispo.

— Sig!

Vocea ei scăzu pînă la nivelul unei şoapte.

— Ce *faci*?

Doctorul Obispo zîmbi, în modul lui de admiraţie ironică, de concupiscenţă intensă, dar în acelaşi timp amuzată şi batjocoritoare.

— Mă gîndeam că am putea continua cu lecţia noastră de franceză, spuse el.

— Eşti nebun! Virginia privi temător spre uşă. E de cealaltă parte a culoarului. Poate intra aici…

Zîmbetul doctorului Obispo se transformă în rînjet.

— Nu-ţi face griji din cauza Unchiului Jo, spuse el.

— Dacă te găseşte aici, te omoară.

— N-o să mă găsească aici, răspunse doctorul Obispo. I-am dat o capsulă de Nembutal înainte să se culce. O să doarmă pînă la Ziua Judecăţii.

— Mi se pare că eşti groaznic! spuse Virginia energic.

Dar nu se putu abţine să nu rîdă, în parte de uşurare, în parte pentru că era într-adevăr destul de amuzant să te gîndeşti cum Unchiul Jo sforăie alături, în timp ce Sig îi citeşte chestiile alea.

Doctorul Obispo scoase din buzunar „Cartea rugăciunilor de fiecare zi“.

— N-aş vrea să te deranjez din truda ta, spuse el cu o parodie de politeţe cavalerească. Munca unei femei nu se termină niciodată, continuă el. Fă-ţi treaba ca şi cum eu n-aş fi aici. O să găsesc pasajul şi o să încep să citesc.

Zîmbindu-i cu o neobrăzare imperturbabilă, doctorul Obispo se aşează pe marginea patului rococo şi dădu paginile cărţii.

Virginia deschise gura să vorbească; apoi, apucîndu-şi piciorul stîng, o închise iar din cauza constrîngerii unei nevoi încă şi mai stringente decît aceea de a-i spune exact în ce fel fusese neruşinat. Lacul se usca neuniform; degetele ei de la picioare aveau să arate pur şi simplu îngrozitor dacă nu se ocupa de ele imediat. Înmuind grăbită mica pensulă în sticulţa cu acetonă, Virginia începu să vopsească din nou, cu concentrarea intensă a unui Van Eyck lucrînd la delaliile microscopice ale *Adorării Mielului*.

Doctorul Obispo ridică privirea din carte.

— Am admirat modul în care te-ai comportat cu Pete în seara asta, spuse el. Să flirtezi cu el de-a lungul întregii cine, ca să-l faci pe bătrîn nebun de gelozie pe el. Asta a fost măiestrie.

Virginia îşi scoase limba dintre dinţi ca să spună:

— Pete e un băiat drăguţ.

— Dar prost, îl etichetă doctorul Obispo.

Apoi se întinse de-a lungul patului, cu o eleganţă conştientă şi un aer de o înnebunitoare insolenţă că e la el acasă.

— Altfel nu te-ar iubi aşa cum te iubeşte, continuă doctorul Obispo rîzînd pufnit. Sărmanul fraier crede că tu eşti un înger, un îngeraş divin, cu tot cu aripi, harfă şi virginitate autentică, de optsprezece carate, ca o bijuterie produsă în Elveţia. Ei, dacă asta nu e prostie…

— Stai doar să mă pot ocupa de tine, spuse Virginia ameninţător.

Însă nu ridică privirea, pentru că ajunsese într-o fază critică a executării operei ei de artă.

Doctorul Obispo ignoră remarca ei.

— Înainte subestimam valoarea unei educaţii umaniste, spuse el după o mică tăcere. Acum nu mai fac această greşeală. Apoi spuse pe un ton de o solemnitate adîncă, un ton, ţi-ai fi putut imagina, precum cel al lui Whittier în timp ce ar fi citit din una dintre operele lui: Lecţiile marii literaturi! Adevărurile profunde! Nestematele înţelepciunii!

— Ah, taci din gură! spuse Virginia.

— Cînd mă gîndesc cît le datorez lui Dante şi Goethe, spuse doctorul Obispo în acelaşi stil profetic. Să luăm cazul lui Paolo, cînd îi citeşte cu voce tare Francescăi. Cu rezultate cît se poate de rodnice, dacă îţi aminteşti. *„Un giorno leggevamo per diletto di Lancilotto, come amor la strinse. Soli eravamo e senz'alcun sospetto. Senz'alcun sospetto.“*[2]

Doctorul Obispo repetase energic, în timp ce privea la una din gravurile din *O sută douăzeci de zile*:

— Fără cea mai mică suspiciune, înţelegi, în privinţa a ceea ce urma să se întîmple.

— La dracu'! spuse Virginia, care greşise iar.

— Nu, nici măcar o suspiciune referitoare la dracu', insistă doctorul Obispo. Deşi, desigur, ar fi trebuit să se aştepte la asta.

Ar fi trebuit să aibă prudenţa elementară de a se feri să fie trimişi acolo prin accidentul unei morţi bruşte. Cîteva precauţii simple, şi ar fi putut să profite de ce e mai bun din amîndouă lumile. S-ar fi putut distra, în timp ce fratele era scos din joc şi, după ce timpul distracţiei ar fi trecut, s-ar fi putut căi şi să moară în parfum de sfinţenie. Dar, pe de altă parte, trebuie să recunoaştem că ei n-au avut avantajul de a fi citit *Faust*-ul lui Goethe. Nu aflaseră că rudelor inoportune poţi să le dai somnifere. Şi chiar dacă ar fi aflat, nu ar fi fost capabili să se ducă la farmacie şi să cumpere o sticluţă de Nembutal. Ceea ce demonstrează că educaţia umanistă nu e suficientă; trebuie să existe, de asemenea, şi o educaţie ştiinţifică. Dante şi Goethe, ca să te înveţe ce să faci. Şi profesorul de farmacologie, ca să-ţi arate cum să-l bagi în comă pe boşorog, cu puţine barbiturice.

Degetele de la picioare erau gata. Încă ţinîndu-şi în mînă piciorul stîng, astfel încît să îl ferească de orice contact vătămător pînă cînd lacul se usca în totalitate, Virginia se întoarse spre vizitatorul ei.

— Nu accept să-l numeşti boşorog, spuse ea cu aprindere.

— Păi, atunci să zicem „nemernic“? sugeră doctorul Obispo.

— E mai bun decît o să fii tu vreodată! strigă Virginia, cu o voce care suna sincer. Mie mi se pare minunat.

— Ţi se pare minunat, repetă doctorul Obispo. Dar, cu toate acestea, într-un sfert de oră o să te culci cu mine.

Rîse în timp ce vorbea, aplecîndu-se în faţă de pe locul lui din pat. O prinse din spate cu braţele, puţin sub genunchi.

— Ai grijă la degete, îi spuse el, în timp ce Virginia ţipa şi încerca să se smulgă din mîinile lui.

Frica de a nu-şi distruge capodopera o făcu să-şi întrerupă mişcarea de-abia începută. Doctorul Obispo profită de ezitarea ei şi se aplecă, prin aura de acetonă, spre ceafa acelui gît delicios, spre parfumul „Shocking“, spre căldura fermă a gurii, spre firele de păr ca mătasea de pe obraji. Virginia îşi smulse capul furioasă, înjurînd. Dar gîdilatul minunat al unei senzaţii agreabile mergea în paralel, ca să spunem aşa, cu indignarea ei, incorporîndu-se în ea.

De data aceasta, doctorul Obispo o sărută în spatele urechii.

— Vrei să-ţi spun, îi şopti el, ce o să-ţi fac?

Ea răspunse făcîndu-l brută dezgustătoare. Dar el totuşi îi spuse, în detaliu.

După mai puţin de cincisprezece minute, Virginia deschise ochii şi, de cealaltă parte a camerei acum întunecate, o văzu pe Maica Noastră zîmbind binevoitor dintre florile casei ei de păpuşi iluminate. Cu un strigăt de dezamăgire, Virginia sări în picioare şi, fără să aştepte să îşi ia vreo haină, alergă la altar şi trase perdelele. Luminile se stinseră automat. Întinzînd mîinile în întunericul des, Virginia îşi bîjbîi atentă drumul spre pat.

1. Traducere aproximativă din poemul *It is a Beauteous Evening, Calm and Free*, de William Wordsworth (n. r.).
2. „Citeam odată cum l-a subjugat / pe cavalerul Lancelot iubirea; / singuri eram şi fără de păcat“, Dante Aligheri, *Divina Comedie*, „Infernul“, Cîntul V, în româneşte de Eta Boeriu, Editura pentru literatură universală, Bucureşti, 1965, p. 36 (n. r.).

Partea a II-a

Capitolul I

„Din nou, nu ducem lipsă de ştiri, îi scrie Jeremy mamei sale trei săptămîni mai tîrziu. Ştiri de toate felurile şi din toate secolele. Iată, pentru început, o ştire despre al Doilea Conte. În intervalurile dintre bătăliile pierdute pentru Charles I, al Doilea Conte era poet. Poet slab, desigur (pentru că şansele pentru ca oricare poet să fie bun sînt de unu la cîteva mii), dar cu anumite abateri ocazionale şi involuntare spre farmec. Ce spui de asta, de exemplu, pe care am găsit-o în manuscris de-abia ieri?

Arde-o lumînare, însă e prea mult.
Iubirea noastră aparţine eclipsei totale.
Locul vederii să-l ia al atingerii tumult,
Iar al scînteii de ceară, buzele şi membrele!

Destul de drăguţ, nu crezi? Dar, vai, aproape singura pepită dezgropată pînă acum din aluviuni. Ce bine ar fi dacă restul ar fi tăcere! Dar asta e problema cu poeţii, cu cei slabi ca şi cu cei buni. Nu vor să-şi ţină fleanca, după cum spunem noi în emisfera vestică. Ce bucurie, dacă restul din Wordsworth ar fi fost tăcere, sau restul din Coleridge sau Shelley!

Între timp, al Cincilea Conte m-a luat prin surprindere ieri, sub forma unui carnet plin de notiţe diverse. De-abia m-am apucat de ele (pentru că nu trebuie să-mi dedic timpul unui singur articol pînă cînd nu despachetez şi cataloghez sumar întreaga colecţie); dar fragmentele pe care le-am citit sînt, fără îndoială, apetisante. Pe prima pagină am găsit asta: «Lordul Chesterfield îi scrie fiului său că un gentlman nu vorbeşte niciodată cu lacheul său *d'un ton brusque*, şi nici cu cerşetorul din stradă, ci pe unul îl corectează calm, iar pe celălalt îl refuză

cu omenie. Înălţimea Sa ar fi trebuit să adauge că există o Artă prin care un astfel de calm poate deveni nu mai puţin formidabil decît Mînia, iar o astfel de omenie nu mai puţin tăioasă decît insulta.

Mai mult, servitorul şi cerşetorul nu sînt singurele subiecte pe care se poate exercita această artă. Înalţimea Sa a fost suficient de puţin galant cu acea ocazie pentru a uita Sexul, pentru că există, de asemenea, o Artă de a ultragia cu calm o femeie credincioasă şi de a abuza de persoana ei, cu toată acea *bienséance* cuvenită celui mai desăvîrşit genleman».

Nu e un început rău! Te voi ţine la curent cu orice descoperiri ulterioare în acest domeniu.

Între timp, ştirile contemporane sînt ciudate, confuze şi puţin dezagreabile. Pentru început, zilele acestea Unchiul Jo este posomorît şi prost dispus cronic. Presupun că e vorba de monstrul cu ochi verzi; pentru că monstrul cu ochi albaştri (cu alte cuvinte, domnişoara Maunciple, Puiul) şi-i dă peste cap, de ceva timp, înspre tînărul Pete. Dacă îşi dă peste cap şi altceva decît ochii, nu ştiu; dar presupun că aşa e; pentru că are acea privire interiorizată şi visătoare, acea expresie distantă, de somnambul, pe care o poţi remarca adesea pe feţele tinerelor doamne care au făcut mult sex intens. Cunoşti expresia despre care vorbesc: superb de spirituală şi prerafaelită. Nu trebuie decît să te uiţi la o astfel de faţă ca să *ştii* că Dumnezeu Există. Singura trăsătură inadecvată în cazul de faţă este costumaţia. O expresie prerafaelită solicită haine prerafaelite; mîneci lungi, plătci pătrate, metri şi metri de diftină Liberty. Cînd vezi această expresie, cum mi s-a întîmplat mie azi, în combinaţie cu pantaloni scurţi albi, bandană şi pălărie de cowboy, asta te tulbură, te deconcertează. Între timp, în apărarea Onoarei Puiului, trebuie să insist asupra faptului că aceasta este o simplă ipoteză şi presupunere. Este posibil, desigur, ca această nouă expresie spirituală a ei să nu fie rezultatul expuizării amoroase. Din cîte ştiu eu, este posibil ca Puiul să fi fost convertit la învăţătura Obiectului-Propter şi acum umblă într-o stare perpetuă de *samadhi*[1]. Pe de altă parte, *chiar* o văd cum îl priveşte prietenos pe Pete. Mai mult, Unchiul Jo prezintă toate simptomele suspiciunii faţă de ei şi supărării extreme faţă de

toţi ceilalţi. Inclusiv faţă de mine, bineînţeles. Poate chiar mai mult faţă de mine decît faţă de ceilalţi, deoarece se întîmplă ca eu să fi citit mai multe cărţi decît ceilalţi şi, astfel, sînt în mai mare măsură un simbol al Culturii. Iar Cultura, desigur, este un lucru faţă de care, fără îndoială, are o ură de tătar. Numai că, spre deosebire de tătari, el nu vrea să dea foc monumentelor Culturii, ci vrea să le cumpere. Îşi exprimă superioritatea faţă de talent şi educaţie mai degrabă prin intermediul posesiunii decît al distrugerii; prin închiriere şi apoi insultare a celor talentaţi şi educaţi mai degrabă decît prin uciderea lor. (Deşi poate că i-ar ucide, dacă ar avea posibilităţile şi puterea tătarilor.) Toate acestea înseamnă că, atunci cînd nu sînt în pat sau în subsol, la adăpost, împreună cu Documentele, îmi petrec cea mai mare parte a timpului rînjind şi suportînd, gîndindu-mă la „gustoşenii“ şi la salariul meu drăguţ, ca să nu chibzuiesc prea mult asupra manierelor urîte ale Unchiului Jo. Totul e foarte neplăcut; dar, din fericire, nu insuportabil – iar Documentele sînt o imensă consolare şi compensaţie.

Cam atît despre fronturile erotic şi cultural. Pe frontul ştiinţific, ştirea e că sîntem cu toţii substanţial mai aproape de o viaţă la fel de lungă ca a unui crocodil. La momentul la care scriu, încă nu m-am hotărît dacă chiar vreau să trăiesc la fel de mult ca un crocodil.“

(În timp ce scria al doilea „crocodil“, pe Jeremy îl cuprinse o nelinişte bruscă. Mama lui împlinea şaptezeci şi şapte de ani în august. Sub urbanitatea aceea a ei, sub luciul crăpat al conversaţiei admirabile exista o lăcomie aprinsă pentru viaţă. Vorbea destul de prozaic despre moartea ei iminentă; făcea mici glume despre moartea şi înmormîntarea ei. Dar în spatele vorbelor şi micilor glume mijea, după cum Jeremy o ştia, o hotărîre aprinsă de a se agăţa de ceea ce îi mai rămăsese, să continue să facă ceea ce făcuse dintotdeauna, în ghearele morţii, sfidîndu-şi bătrîneţea. Cuvintele acestea despre crocodili ar putea provoca durere; această exprimare a îndoielii faţă de dezirabilitatea prelungirii vieţii ar putea fi interpretată ca o critică defavorabilă. Jeremy luă o altă foaie de hîrtie şi începu paragraful din nou.)

„Cam atît despre fronturile erotic şi cultural. Pe frontul

ştiinţific, *rien de nouveau*, cu excepţia faptului că Obispo este mai îngîmfat ca oricînd; ceea ce nu e o ştire nouă, pentru că el e tot timpul mai îngîmfat ca oricînd. Mă tem că nu e unul dintre personajele mele preferate. Deşi poate fi amuzant cînd te simţi înclinat către puţină conversaţie fără perdea. Longevitatea, se pare, face progrese. Bătrînul Parr şi Contesa de Desmond sînt la modă.

Iar frontul religios? Ei bine, Obiectul-Propter a renunţat la tentativele lui de edificare, cel puţin în ce mă priveşte pe mine. Slavă Domnului! Pentru că atunci cînd renunţă la marota lui, ce companie excelentă poate fi! O minte plină de tot felul de ciudăţenii; iar ciudăţeniile sînt clasate minuţios. Mai degrabă îţi vine să invidiezi coerenţa lui intelectuală, dar te consolezi gîndindu-te că, dacă ai avea-o, ţi-ar strica micul tău număr. Atunci cînd ai darul de a sta graţios în cap, este o dovadă de prostie şi nerecunoştinţă să invidiezi un alergător de maraton. Un articol literar amuzant din mînă e de trei ori mai valoros decît o *Critică a raţiunii pure* de pe gard.

Ultima mea temă este frontul de acasă şi se referă la ultima ta scrisoare din Grasse. Ce desfătare! Descrierea pe care i-ai făcut-o doamnei de Villemomble este cu adevărat proustiană. Iar în ce priveşte relatarea călătoriei tale la Cap d'Ail şi ziua petrecută cu ce a mai rămas din Prinţesă şi *ce pauvre Hunyadi* – ei bine, tot ce pot să spun e că era demnă de Murasaki: esenţa oricărei tragedii, rafinată în cîteva linguriţe de ceai de culoarea chihlimbarului, într-o ceaşcă de porţelan nu mai mare decît o floare de magnolie. Ce lecţie admirabilă în arta castităţii literare! Propriile mele tendinţe – doar în lumea literelor, sînt recunoscător s-o pot spune – se îndreaptă către un anumit exhibiţionism. Această proză castă a ta mă face de ruşine.

Ei bine, nu a mai rămas nimic de spus, după cum obişnuiam să scriu cînd eram la şcoală – cu litere foarte mari, îţi mai aminteşti? În încercarea de a face cuvintele să umple jumătate de pagină de carnet. Nu a mai rămas nimic de spus, desigur, cu excepţia a ceea ce nu se poate spune, pe care îl voi lăsa nespus pentru că tu îl ştii deja."

Jeremy sigilă scrisoarea, scrise adresa – The Araucarias, pentru că, pînă traversa scrisoarea Atlanticul, mama lui avea

să se fi întors de la Grasse – şi strecură plicul în buzunar. Peste tot în jurul său, Documentele Hauberk îi solicitau zgomotos atenţia; dar o vreme Jeremy nu făcu nimic. Cu un cot pe birou, într-o atitudine de rugăciune, se scărpină meditativ în cap; se scărpină cu două mîini acolo unde două coşuri mici formaseră cruste uscate, la rădăcina părului care îi mai rămăsese. Îi făcea o plăcere extraordinară să prindă aceste cruste cu unghiile şi să le detaşeze atent. Se gîndea la mama lui şi la cît de curios era faptul că, la urma urmei, după ce ai citit toată literatura freudiană despre treaba cu Oedip, toate romanele, de la *Fii şi îndrăgostiţi* în jos, despre pericolele prea marii devoţiuni filiale, despre ameninţarea iubirii materne excesive – că după ce ai citit toate acestea, continui, cu ochii deschişi, să fii ceea ce eşti: victima unei mame posesive şi lacome. Şi poate că încă şi mai ciudat era faptul că această mamă posesivă citise şi ea toată literatura relevantă şi era şi ea perfect conştientă de ce era ea şi ce îi făcuse fiului ei. Şi totuşi, şi ea continua să fie şi să facă ceea ce fusese şi făcuse dintotdeauna, ca şi el, şi cu ochii nu mai puţin deschişi decît ai lui. (Gata! Crusta de sub mîna dreaptă se desprinsese. Jeremy o trase afară, prin smocul des de păr de deasupra urechii, şi, în timp ce privea la minusculul fragment de ţesut uscat, îşi aminti brusc de babuini. Dar, la urma urmei, de ce nu? Cele mai sigure şi durabile plăceri sînt cele mai mici, mai simple, mai animalice şi rudimentare – plăcerea de a zăcea într-o baie fierbinte, de exemplu, sau sub aşternuturile de pat, între somn şi veghe, dimineaţa; plăcerea de a răspunde chemărilor naturii, plăcerea de a fi frecat de un maseur bun, în sfîrşit, plăcerea de a te scărpina acolo unde te mînca. De ce să-ţi fie ruşine? Azvîrli crusta în coşul de gunoi şi continuă să se scarpine cu mîna stîngă.)

Nimic nu se compară cu cunoaşterea de sine, reflectă Jeremy. Să ştii de ce faci un lucru care este greşit sau stupid înseamnă să ai o scuză pentru a continua să-l faci. Justificarea prin psihanaliză – substitutul modern al justificării prin credinţă. Cunoşti cauzele îndepărtate care au făcut dintr-un sadic sau un avar, un adorator al mamei sau un fiu canibal; prin urmare, ai justificarea perfectă pentru a continua să fii un fiu canibal, adorator al mamei, avar sau sadic. Nici nu e de

mirare că se ridicaseră generaţii întregi care binecuvîntaseră numele lui Freud! Ei bine, acesta era modul în care el şi mama lui gestionau lucrurile. „Noi, mamele-vampire!“ obişnuia să spună doamna Pordage despre ea însăşi – mai mult, în prezenţa rectorului. Sau îşi proclama inocenţa în aparatul auditiv al lui Lady Fredegond. „Bătrîna Iocasta e ca mine, cu un fiu de vîrstă mijlocie în casă“, striga ea. Iar Jeremy îi făcea jocul, traversînd camera şi urlînd în acel mormînt al conversaţiei inteligente cine ştie ce glumă slabă despre faptul că el e o fată bătrînă, de exemplu, sau despre erudiţie ca substitut al broderiei; orice prostie mergea. Iar hoaşca bătrînă scotea acel rîs al ei, gros, ca de gangster şi scutura din cap pînă cînd pescăruşii împăiaţi, petuniile artificiale sau orice altceva se întîmpla să aibă pe pălăriile ei întotdeauna extraordinare se clătina precum penele unui cal dintr-un *pompe funèbre* francez de primă mînă. Da, cît de curios era, îşi spuse Jeremy din nou; dar cît de raţional, ţinînd cont că amîndoi, el şi cu mama lui, nu îşi doreau altceva decît să cotinue să fie exact ceea ce erau. Motivele ei pentru a-şi dori să continue să fie matriarhă erau destul de evidente; e plăcut să fii regină, e încîntător să primeşti omagii şi să ai un supus credincios. Poate că mai puţin evidente, cel puţin pentru cineva din afară, erau motivele lui pentru a prefera statu quoul. Dar dacă le cercetai, se dovedeau a fi destul de convingătoare. Pentru început, exista afecţiunea; pentru că, sub o anumită ironie şi uşurătate superficiale, Jeremy era profund ataşat de mama lui. Apoi mai era obişnuinţa – obişnuinţa atît de îndelungată, încît mama lui ajunsese să fie pentru el aproape ca un organ al propriului corp, aproape la fel de indispensabil precum pancreasul sau ficatul. Exista chiar un sentiment de recunoştinţă faţă de ea pentru că îi făcuse acele lucruri care, la momentul la care ea le făcuse, păruseră cît se poate de crude şi nejustificate. Cînd avea treizeci de ani, Jeremy se îndrăgostise; avusese de gînd să se căsătorească. Fără să facă o singură scenă, fără să fie deloc altfel decît iubitoare şi empatică faţă de el şi fermecătoare în întreg comportamentul ei faţă de draga de Eileen, doamna Pordage se apucase să submineze relaţia dintre cei doi tineri; şi reuşise atît de bine încît, în cele din urmă, relaţia s-a prăbuşit

pur şi simplu de la sine, ca o casă săpată pe dedesubt. La acel moment, Jeremy fusese foarte nefericit, iar cu o parte din el o urîse pe mama lui pentru ceea ce făcuse. Dar pe măsură ce treceau anii, el începu să simtă din ce în ce mai puţină ranchiună faţă de întreaga poveste, iar acum era categoric recunoscător mamei lui pentru că îl eliberase de ororile responsabilităţii, ale unei familii, ale unei munci regulate şi remunerate, ale unei soţii care probabil că s-ar fi dovedit a fi un tiran mai rău decît mama sa – de fapt, care cu siguranţă s-ar fi dovedit a fi un tiran mai rău; pentru că matroana masivă şi aferată în care se transformase treptat Eileen era una dintre cele mai dezastruoase femei dintre cunoştinţele lui; o fiinţă de un conformism pasional, mîndră de obtuzitatea ei, eficientă ca o furnică şi binevoitoare la modul tiranic. Pe scurt, un monstru. Dacă n-ar fi fost strategia mamei lui, acum ar fi fost nefericitul domn Welkin, soţul lui Eileen şi tatăl a nu mai puţin de patru mici Welkin, la fel de îngrozitori în copilărie şi adolescenţă pe cît devenise Eileen la vîrsta mijlocie. Mama lui spunea fără îndoială adevărul atunci cînd se autointitula bătrîna Iocasta, o mamă-vampiră; şi, de asemenea fără îndoială, fratele lui Tom avea dreptate să-l numească pe Jeremy un Peter Pan şi să vorbească dispreţuitor despre fusta mamei. Dar rămînea faptul că avusese şansa de a citi ce îi plăcea şi de a-şi scrie micile lui articole; şi că mama lui avea grijă de toate aspectele practice ale vieţii, cerînd în schimb un nivel de devoţiune care chiar nu era dificil de oferit şi lăsîndu-l, din două în două vineri, să savureze plăcerile rafinate ale mizeriei infinite, în Maida Vale. Între timp, iată ce se întîmplase cu sărmanul Tom! Secretaradjunct în Tokyo; Secretar-şef în Oslo; Consilier în La Paz; şi acum din nou, mai mult sau mai puţin pentru totdeauna, la Ministerul de Externe, urcînd încet ierarhia înspre posturi de tot mai mare responsabilitate şi sarcini de o infamie crescîndă. Şi, pe măsură ce salariul creştea şi moralitatea a ceea ce i se cerea să facă scădea corelativ, stînjeneala sărmanului om se amplificase, pînă cînd, la ultimul scandal pentru Abisinia, pur şi simplu nu mai putuse să suporte. În pragul demisiei sau al căderii psihice, reuşise, în ceasul al douăsprezecelea, să se convertească la

catolicism. De atunci încolo, reuşise să pună deoparte responsabilitatea morală pentru partea lui din ticăloşia generală, o dusese în Farm Street şi o lăsase acolo, ca să spunem aşa, în camfor, împreună cu părinţii iezuiţi. Admirabil aranjament! Făcuse din el un om nou. După paisprezece ani de infertilitate, soţia lui făcuse brusc un copil – conceput, calculase Jeremy, exact în noaptea în care începuse Războiul Civil spaniol. Apoi, la două zile după prădarea Nanjingului, Tom publicase un volum de versuri comice. (Ciudat cît de mulţi catolici englezi se apucă de poezia comică.) Între timp, lua în greutate constant; între Anschluss şi München se îngrăşase cinci kilograme. Încă un an sau doi de Farm Street şi de politică de putere, şi Tom avea să treacă de nouăzeci de kilograme la cîntar şi să scrie libretul unei comedii muzicale. Nu! îşi spuse Jeremy hotărît. Nu! Era pur şi simplu inadmisibil. Mai bine Peter Pan, fusta mamei şi mizeria infinită a unei camere infime. De o mie de ori mai bine. În primul rînd, mai bine din punct de vedere estetic; pentru că această îngrăşare din *realpolitik*, această mîzgălire de versuri comice pe marginile unei gravuri cu Crucificarea – serios, era prea neelegant. Şi asta nu era tot; era mai bine chiar şi etic; pentru că, bineînţeles, Obiectul-Propter avea dreptate: dacă nu poţi fii sigur că faci un bine neîndoielnic, cel puţin evită să faci rău. Şi iată-l pe sărmanul Tom, ocupat ca o furnică şi, acum că era papistaş, fericit ca o privighetoare, lucrînd cu hărnicie exact în locul în care putea face maximum de rău cît mai multor oameni posibil.

(Cealaltă crustă se desprinse şi ea. Jeremy oftă şi se lăsă pe spătarul scaunului.)

Oamenii se scarpină ca babuinii, concluzionă el; trăiai, la patruzeci şi patru de ani, în siguranţa umbrei mamei; viaţa ta sexuală era în acelaşi timp infantilă şi coruptă; indiferent cîtă imaginaţie ar fi fost pusă în joc, opera ta nu putea fi descrisă ca utilă sau importantă. Dar atunci cînd te comparai cu alţi oameni, cu Tom, de exemplu, sau chiar cu cei eminenţi şi augusti, cu miniştri, magnaţi ai oţelului, episcopi şi romancieri apreciaţi – ei bine, la urma urmei nu ieşeai chiar aşa de rău. Judecat după criteriile negative ale inofensivităţii, ieşeai chiar

extrem de bine. Aşa că, luînd totul în considerare, chiar nu exista nici un motiv pentru care să faci ceva în legătură cu orice. Odată decis acest lucru, era timpul să se întoarcă la Hauberk.

1. În hinduism, budism şi yoga, cel mai înalt nivel de concentrare în timpul meditaţiei (n. r.).

Capitolul II

Virginia nu se trezi în dimineaţa aceea decît aproape de zece; şi chiar şi după ce făcu baie şi luă micul dejun, rămase în pat încă o oră sau mai mult, cu ochii închişi, sprijinită, fără să se mişte, de pernele îngrămădite, ca o convalescentă tînără şi frumoasă proaspăt apărută din valea umbrelor.

Valea umbrelor morţii; a morţilor mari şi a celor mici. Prin moarte vine transfigurarea. Cel care vrea să-şi salveze viaţa trebuie s-o piardă. Bărbaţii şi femeile încearcă încontinuu să-şi piardă vieţile, vieţile stătute, neprofitabile şi absurde ale personalităţilor lor obişnuite. Încearcă la nesfîrşit să scape de ele, într-o mie de moduri diferite. Prin frenezia jocului de noroc sau a renaşterii credinţei; prin monomaniile avariţiei şi perversiunii, cercetării ştiinţifice, sectarismului şi ambiţiei; prin nebuniile compensatorii ale alcoolului, lecturii, visării cu ochii deschişi sau morfinei; prin halucinaţiile opiului, cinemaului şi ritualului; prin epilepsiile sălbatice ale entuziasmului politic şi plăcerii erotice; prin stuporile barbituricelor şi epuizării. Să scapi; să uiţi de propria ta identitate, veche şi obositoare; să devii altcineva sau, şi mai bine, *altceva* – doar un trup, amorţit în mod straniu sau conştient peste normal; sau doar o stare a unei minţi impersonale, un mod al conştiinţei neindividualizate. Ce fericire, ce alinare binecuvîntată! Chiar şi pentru cei care înainte nu fuseseră conştienţi că în starea lor exista ceva ce necesita o alinare. Virginia fusese una dintre aceştia – fericită între anumite limite, insuficient conştientă de sinele ei personal ca să-şi dea seama de urîţenia şi inadecvarea acestuia sau de mizeria fundamentală a condiţiei umane. Şi totuşi, atunci cînd doctorul Obispo organizase ştiinţific evadarea ei într-o epilepsie erotică de o intensitate mai chinuitoare decît

orice altceva cunoscuse ea înainte sau crezuse că e posibil, Virginia îşi dăduse seama că, la urma urmei, exista ceva în existenţa ei ce trebuia alinat şi că această plonjare cu capul înainte, printr-o stare de conştiinţă intensă şi complet stranie, înspre întunericul unei uitări totale, era exact alinarea de care era nevoie.

Dar, ca orice altă dependenţă, fie faţă de droguri sau cărţi, putere sau aplauze, dependenţa faţă de plăcere are tendinţa de a agrava starea pe care o alină temporar. Dependentul coboară în valea umbrelor propriei sale morţi particulare – coboară neobosit, coboară disperat în căutarea a altceva, ceva ce nu e el, altceva mai bun decît viaţa nefericită pe care o trăieşte ca persoană umană în lumea hidoasă a fiinţelor umane. Coboară şi, fie violent, fie dintr-o delicioasă inerţie, moare şi este transfigurat; însă moare doar pentru puţină vreme şi e transfigurat doar pentru o clipă. După mica moarte urmează o mică resuscitare, o resuscitare care îl scoate din inconştienţă, din palpitanta autoanihilare, trimiţîndu-l înapoi la nefericirea de a te şti singur, slab şi lipsit de valoare, la separare absolută şi o senzaţie şi mai acută de personalitate. Şi cu cît e mai acută senzaţia de personalitate separată, cu atît mai imperioasă e nevoia pentru încă o experienţă a morţii alinătoare şi a transfigurării. Dependenţa alină, dar, făcînd asta, ea creşte durerile care se cer alinate.

Stînd aşa, sprijinită pe perne, Virginia experimenta zilnica ei ieşire din valea umbrelor morţilor ei nocturne. După ce fusese, epileptic, altceva, devenea din nou ea însăşi – un sine, e adevărat, încă oarecum amorţit şi confuz din cauza epuizării, încă bîntuit de amintirea scenelor stranii şi senzaţiilor copleşitoare, dar cu toate acestea încă putînd fi identificat ca vechea Virginia; Virginia care îl admira pe Unchiul Jo pentru succesul său şi îi era recunoscătoare pentru că o făcuse să se distreze atît de bine, Virginia care întotdeauna rîsese, considerase că viaţa e formidabilă şi nu-şi făcuse niciodată griji pentru nimic, Virginia care îl îmboldise pe Unchiul Jo să construiască Grota şi o iubise pe Maica Noastră încă de cînd era copil. Iar acum, această Virginia îl înşela pe sărmanul şi admiratul ei Unchi Jo – nu doar că îi spunea cîteva minciunele,

ceea ce i se putea întîmpla oricui, dar îl înşela deliberat şi sistematic. Şi nu doar pe el; îl înşela şi pe sărmanul Pete. Vorbea tot timpul cu el; îi făcea ochi dulci (oricum, atît de dulci pe cît era ea în stare, date fiind circumstanţele); practic, făcea dragoste cu el în public, astfel încît Unchiul Jo să nu îl suspecteze pe Sig. Nu că, într-un fel, ea nu s-ar fi bucurat dacă Unchiul Jo l-ar fi suspectat. I-ar fi plăcut la nebunie să-l vadă cum primeşte un pumn în falcă şi e aruncat afară. La nebunie! Dar între timp, făcea tot posibilul să-l protejeze; şi astfel îl făcea pe prostul şi sărmanul băiat să-şi imagineze că e îndrăgostită de el. O înşelătoare – asta era tot ce era ea. O înşelătoare. Gîndul acesta o îngrijora, o făcea să se simtă nefericită şi ruşinată; o împiedica să rîdă de orice, aşa cum făcea înainte; o obliga să se gîndească încontinuu şi să se simtă prost din cauza a ceea ce făcea, hotărîndu-se să n-o mai facă niciodată; hotărîndu-se, dar nefiind în stare să se împiedice s-o facă din nou, chiar dacă se ura într-adevăr pentru că o făcea şi îl ura pe Sig pentru că o obliga şi, mai presus de orice, pentru că îi spunea, în modul acela oribil, dur şi cinic, exact cum o obliga şi de ce ea nu putea să-i reziste. Iar unul dintre motivele pentru care ea trebuia s-o facă din nou era că asta o ajuta să nu se mai simtă prost pentru că o făcuse înainte. Dar apoi, după aceea, se simţea din nou prost. De fapt, se simţea atît de prost, încît îi fusese ruşine să o privească pe Maica Noastră în ochi. Timp de peste o săptămînă deja, perdelele de mătase albă din faţa casei de păpuşi sacre rămăseseră trase. Pur şi simplu nu îndrăznea să le deschidă, pentru că ştia că, dacă le-ar fi deschis şi dacă ar fi făcut o promisiune acolo, în genunchi, către Maica Noastră, nu ar fi folosit la nimic. Cînd acel Sig îngrozitor ar fi venit iar, ea ar fi început să se simtă foarte ciudat pe dinăuntru, ca şi cum toate oasele i s-ar fi transformat în cauciuc, iar puterea i-ar fi secat şi, înainte să-şi dea seama unde e, s-ar fi întîmpla din nou. Însă de data asta ar fi fost mult mai rău ca alte dăţi, pentru că ea i-ar fi făcut o promisiune Maicii Noastre. Aşa că era mai bine să nu facă nici o promisiune – cel puţin nu acum; nu înainte să pară că ar exista ceva şanse de a o respecta. Pentru că pur şi simplu nu putea să dureze aşa la infinit; Virginia refuza pur şi simplu să creadă că

ea avea să aibă întotdeauna acea senzaţie îngrozitoare de oase de cauciuc. Într-o zi se va simţi suficient de puternică pentru a-i spune lui Sig să se ducă dracului. Iar atunci va face promisiunea. Pînă atunci, mai bine nu.

Virginia deschise ochii şi privi cu o expresie nostalgică spre firida dintre ferestre şi spre perdelele albe trase care ascundeau comoara dinăuntru – coroana mică şi elegantă, şirurile de perle, mantia de mătase albastră, faţa binevoitoare, mîinile mici şi admirabile. Virginia oftă adînc şi, închizînd ochii din nou, încercă, printr-o simulare a somnului, să redobîndească uitarea fericită din care lumina dimineţii o obligase să iasă fără voia ei.

Capitolul III

Domnul Stoyte îşi petrecuse dimineaţa la Beverly Pantheon. Foarte reticent, pentru că avea oroare de cimitire, pînă şi de al lui. Dar necesităţile producerii banilor erau sacre; afacerile erau o datorie căreia orice consideraţii personale trebuiau să îi fie sacrificate. Şi ce mai afaceri! Beverly Pantheon era cea mai bună ofertă imobiliară din ţinut. Terenul fusese cumpărat în timpul războiului, pentru cinci sute de dolari acrul, îmbunătăţit (cu drumuri, mici Taj Mahal-uri, columbare şi statui) pînă la nivelul de aproximativ zece mii pe acru, iar acum se vindea, ca locuri de morminte, la preţul de o sută şaizeci de mii acrul – se vindea atît de repede încît întreaga investiţie de capital se amortizase deja, astfel că de acum încolo totul era profit pur. Şi, bineînţeles, cum populaţia Los Angelesului creştea, profitul avea să crească şi el corespunzător. Iar populaţia chiar creştea, cu o rată de aproape zece la sută pe an – şi, mai mult, principalele sporuri constau în bătrîni pensionari din alte state ale Uniunii; exact acei oameni care aduceau cel mai mare profit imediat Panteonului. Şi astfel, atunci cînd Charlie Habakkuk trimisese acea solicitare urgentă ca el să vină să discute ultimele planuri de îmbunătăţire şi extindere, domnului Stoyte i se păruse imposibil de refuzat din punct de vedere moral. Reprimîndu-şi antipatiile, îşi făcuse datoria. Cei doi bărbaţi stătuseră toată dimineaţa în biroul lui Charlie din vîrful Turnului Învierii; iar Charlie fluturase din mîinile acelea ale lui, scosese fum de trabuc pe nări şi vorbise – Doamne, cum mai vorbise! Ca şi cum ar fi fost unul dintre acei oameni cu fes roşu care încearcă să te convingă să cumperi un covor oriental – şi întîmplător, reflectă domnul Stoyte posac, chiar aşa şi arăta Charlie; numai că era ceva mai bine hrănit decît vînzătorii de covoare, şi deci

mai unsuros.

— Termină cu discursul de agent comercial, mîrîi el tare. Mi se pare că uiţi cine e proprietarul aici.

Charlie privi spre el cu o expresie de surpriză îndurerată. Discurs de agent comercial? Asta era ceva adevărat, ceva serios. Panteonul era copilul lui; el inventase acest loc, în scopuri practice. El concepuse Micul Taj şi Biserica Bardului; el, cel care, din proprie iniţiativă, cumpărase acel chilipir de statui din Genova; el, cel care formulase pentru prima oară clar strategia de injectare a morţii cu *sex appeal*; el, cel care rezistase hotărît tuturor tentativelor de a introduce în cimitir orice reprezentare a durerii sau vîrstei, orice simbol al mortalităţii, orice imagine a suferinţelor lui Iisus. El, cel care trebuise să lupte pentru ideile lui, el, cel care trebuise să asculte o grămadă de critici; dar rezultatele demonstraseră că avusese dreptate. Oricine s-ar fi plîns că nu există nici o Crucificare în cimitir putea fi trimis la bilanţul publicat. Şi iată că domnul Stoyte vorbeşte sarcastic despre discursul de agent comercial. Discurs de agent comercial, într-adevăr, atunci cînd cererea pentru spaţiu în Panteon era atît de mare încît posibilităţile existente aveau să devină în curînd insuficiente. Trebuiau făcute lărgiri. Mai mult spaţiu, mai multe clădiri, mai multe facilităţi. Mai mare şi mai bun, progres, servicii.

În vîrful Turnului Învierii, Charlie Habakkuk îşi desfăşură planurile. Noua extindere trebuia să aibă un Colţ al Poetului, deschis oricărui scriitor autentic – deşi el se temea că vor fi siliţi să tragă linie la autorii de texte publicitare, ceea ce era păcat, pentru că mulţi dintre ei făceau bani buni şi ar fi putut fi convinşi să plătească suplimentar pentru prestigiul de a fi înmormîntaţi alături de oamenii din cinematografie. Dar asta avea două tăişuri – pentru că scenariştii ar fi avut senzaţia că acest Colţ al Poetului nu este suficient de exclusiv dacă permiţi accesul publicitarilor. Şi dat fiind faptul că tipii din cinematografie făceau mult mai mult decît ceilalţi.... ei bine, era la mintea cocoşului, conchisese Charlie, era la mintea cocoşului. Şi, bineînţeles, în Colţul Poetului trebuiau să aibă o copie a lui Westminster Abbey. Mica Westminster – avea să sune atît de drăguţ. Şi, pentru că oricum le trebuiau două

furnale mortuare suplimentare, aveau să le instaleze acolo, în Grădina Decanului. Şi aveau să pună o nouă instalaţie muzicală în criptă, în aşa fel încît să fie mai multă varietate în muzică. Nu că oamenii n-ar fi apreciat Veşnica Wurlitzer; o apreciau. Dar, cu toate acestea, devenise puţin monotonă. Aşa că el se gîndise că ar fi putut să pună nişte înregistrări cu un cor cîntînd imnuri şi alte chestii şi, poate, din cînd în cînd, de dragul schimbării, cîte un predicator care să transmită un mesaj însufleţit, astfel încît să poţi sta în Grădina Contemplaţiei, de exemplu, şi să asculţi Wurlitzer pentru cîteva minute, apoi corul cîntînd *Rămîi lîngă mine*, apoi o voce drăguţă ca a lui Barrymore spunînd un text, cum ar fi Discursul de la Gettysburg sau „Rîzi, iar lumea va rîde cu tine“ sau poate ceva delicios de doamna Eddy sau Ralph Waldo Trine – orice era bun, atîta timp cît era suficient de însufleţit. Apoi mai exista şi ideea Catacombelor. Şi, Dumnezeule, era cea mai bună idee pe care o avusese el vreodată. Conducîndu-l pe domnul Stoyte la fereastra dinspre sud-est, Charlie îi arătase, pe deasupra unei văi interpuse alcătuită din morminte, chiparoşi, monumente în miniatură ale unei antichităţi fictive, spre locul în care terenul începea să urce din nou, de partea cealaltă, spre o coamă zimţată. Acolo, strigă Charlie însufleţit, acolo, în acea cocoaşă din mijloc; vor săpa un tunel acolo. Sute de metri de Catacombe. Căptuşite cu beton armat, ca să fie protejate de cutremur. Singurele Catacombe de lux din lume. Şi mici capele, precum cele din Roma. Şi o grămadă de picturi murale care să pară contrafăcute, care să arate de parcă ar fi foarte vechi. Puteai să le faci ieftin prin unul din acele proiecte ale Asociaţiei Psihiatrice Mondiale. Nu că tipii ăia ar fi ştiut să picteze, bineînţeles; dar era în regulă, pentru că oricum picturile murale trebuiau să pară contrafăcute. Şi oamenii nu ar fi avut la ei decît lumînări şi mici candele – nici o lumină electrică, în afară de cele de la capătul tuturor acelor pasaje şi scări curbate, unde va fi un fel de biserică subterană mare, cu unul dintre acele nuduri mari pe care îl ridicau la Festivalul San Francisco şi pe care ei vor fi bucuroşi să-l vîndă pe o mie de dolari sau chiar mai puţin după ce spectacolul se termina – o tipă din aia modernistă, cu muşchi pe ea, pe care o s-o pună

fix în mijloc, poate cu nişte fîntîni din care să ţîşnească apă împrejurul ei şi lumini roz ascunse în apă, ca să pară reală. Păi, turiştii or să vină de la o mie de kilometri ca s-o vadă. Pentru că oamenilor nu le plăcea nimic mai mult decît peşterile. Uită-te la Peşterile din Carlsbad, de exemplu; şi toate peşterile alea din Virginia. Şi alea erau doar peşteri naturale, foarte obişnuite, fără picturi murale sau ceva de genul ăsta. În timp ce astea ar fi Catacombe. Da, domnule; Catacombe adevărate, ca năzbîtiile alea în care trăiau martirii creştini – şi, Dumnezeule, ce idee! Martiri! De ce n-ar putea să facă o Capelă a Martirilor, cu un grup statuar drăguţ din ipsos cu nişte fete dezbrăcate, pe punctul de a fi mîncate de un leu? Oamenii n-ar suporta Crucificarea; dar asta li s-ar părea foarte palpitant.

Domnul Stoyte ascultase plictisit şi dezgustat. Îşi detesta Penteonul şi tot ce avea legătură cu el. Îl detesta din cauză că, în ciuda statuilor şi a Veşnicei Wurlitzer, nu îi vorbea despre altceva decît de boală, moarte, corupţie şi judecata ultimă; pentru că aici, în Panteon, aveau să-l ardă pe el – la baza piedestalului *Sărutului* lui Rodin. (Un director-adjunct îi arătase o dată, necugetat, locul şi fusese concediat imediat; dar amintirea acestei jigniri nu putea fi ştearsă.) Entuziasmul lui Charlie pentru Catacombe şi Mica Westminster nu stîrni nici o reacţie călduroasă; doar mîrîieli ocazionale şi o aprobare finală şi posomorîtă pentru tot, cu excepţia Capelei Martirilor. Nu că această capelă i s-ar fi părut domnului Stoyte o idee proastă; dimpotrivă, era convins că publicul s-ar fi dat în vînt după ea. Dacă o respinsese, era doar din principiu – pentru că nu era bine deloc să îl laşi pe Charlie Habakkuk să creadă că are întotdeauna dreptate.

— Fă planuri şi estimări pentru toate celelalte, îi ordonă el pe un ton atît de brutal, încît ar fi putut suna a mustrare. Dar fără martiri. Nu accept nici un martir.

Aproape în lacrimi, Charlie pledă pentru un singur leu măcar, o singură Virgină creştină timpurie cu mîinile legate la spate – pentru că oamenilor le plăcea la nebunie orice avea legătură cu funii sau cătuşe. Două sau trei virgine ar fi fost mult mai bine, desigur; dar el s-ar mulţumi şi cu una.

— Doar una, domnule Stoyte, îl imploră Charlie,

împreunîndu-şi mîinile elocvent. Doar una.

Încăpăţînîndu-se să rămînă surd la toate rugăminţile lui, domnul Stoyte scutură din cap.

— Nici un martir aici, spuse el. E ultimul meu cuvînt.

Şi ca să arate că e aşa, azvîrli chiştocul trabucului şi se ridică să plece.

Cinci minute mai tîrziu, Charlie Habakkuk îşi vărsa nervii pe secretara lui. Ce nerecunoscători puteau fi oamenii! Ce stupizi. Se gîndea serios să demisioneze, doar ca să-i arate boşorogului că nu se puteau descurca fără el. Nici măcar cinci minute. Cine făcuse din Panteon ce era acum: cel mai deosebit cimitir din lume? Absolut cel mai deosebit. Cine? (Charlie se bătu cu palma în piept.) Şi cine lua toţi banii? Jo Stoyte. Şi ce făcuse *el* ca locul ăsta să aibă succes? Absolut nimic. Era suficient ca să te facă să vrei să fii comunist. Iar diavolul bătrîn nu era recunoscător şi nici măcar decent şi politicos. Să te frece aşa, de parcă ai fi fost un golan de pe stradă! Ei bine, exista o consolare: bătrînul Jo nu arătase prea bine în dimineaţa asta. Poate că, una din zilele astea, vor avea plăcerea să-l îngroape. Acolo, în vestibulul urnelor de cenuşă, la doi metri sub pămînt. Aşa îi trebuia!

Nu doar că nu arăta prea bine; rezemat de spătarul banchetei, în maşina care îl ducea la întîlnirea cu Clancy, domnul Stoyte se gîndea, aşa cum se gîndise atît de des în aceste ultime două sau trei săptămîni, că nu se simte prea bine. Se trezea dimineaţa cumva inert şi greu; iar mintea lui nu părea la fel de clară precum fusese. Obispo o denumise gripă reprimată şi îl făcuse să ia nişte pastile în fiecare seară; dar nu păreau să-i facă bine deloc. Continua să se simtă exact la fel. Şi, ca să pună capac la toate, era îngrijorat de moarte din cauza Virginiei. Puiul se comporta straniu, ca şi cum de fapt n-ar fi fost acolo; atît de tăcută, fără să observe nimic, tresărind cînd îi vorbeai şi întrebîndu-te ce ai spus. Se comporta foarte asemănător ca în una din reclamele acelea la Sal Hepatica sau Siropul de smochine „California“; şi asta ar fi crezut el că e, dacă n-ar fi fost modul în care se comporta cu tipul ăla, Pete Boone. Întotdeauna vorbea cu el la masă – şi îl ruga să vină să înoate; şi voia să se uite prin microscopul lui – şi ce naiba îi

păsa *ei* de microscoape, ar fi vrut el să ştie? I se arunca la picioare – aşa arăta la suprafaţă. Şi modul ăla de a se comporta à la sirop de smochine (ca cei de la întîlnirile quakerilor la care îl obliga Prudence să meargă, înainte să se înscrie la Ştiinţa Creştină) – totul se potrivea. Ai fi zis că făcuse o fixaţie asupra tipului. Dar, pe de altă parte, de ce să se fi întîmplat atît de brusc? Pentru că înainte nu dăduse nici un semn să fi avut vreo fixaţie asupra lui. Îl tratase întotdeauna aşa cum tratezi un cîine mare – prietenos şi aşa mai departe, dar fără să-l iei prea în serios; doar îl mîngîi pe cap şi apoi, cînd el dă din coadă, începi să te gîndeşti la altceva. Nu, nu putea să înţeleagă; pur şi simplu nu putea să-şi dea seama ce se întîmplă. Părea ca ea să fi făcut o fixaţie pentru el; dar, pe de altă parte, ea părea în acelaşi timp să nici nu observe dacă el e băiat sau cîine. Îi acorda foarte multă atenţie – însă în modul în care îi acorzi atenţie unui labrador mare şi frumos. Şi asta era ceea ce îl descumpănise. Dacă ea ar fi făcut o fixaţie normală pentru Pete, atunci el s-ar fi înfuriat, ar fi făcut scandal şi l-ar fi dat afară din casă pe băiat. Dar cum puteai să faci scandal din cauza unui cîine? Cum te puteai înfuria pe o fată pentru că îi spunea unui labrador că vrea să se uite prin microscopul lui? N-ai fi putut nici dacă voiai; pentru că nu avea nici un sens să te înfurii. Tot ce putea să facă era să se îngrijoreze, încerca să înţeleagă şi nu reuşea. Exista un singur lucru clar, anume că Puiul însemna mai mult pentru el decît crezuse, mai mult decît crezuse vreodată că ar fi posibil să însemne cineva pentru el. Începuse prin simplul fapt de a o dori – voia s-o atingă, s-o ţină în braţe, s-o pipăie, s-o mănînce; o dorea pentru că era caldă şi mirosea bine; o dorea pentru că ea era tînără şi el bătrîn, pentru că ea era inocentă şi el prea obosit pentru a fi excitat de ceva neinocent. Aşa începuse; dar aproape imediat se întîmplase ceva diferit. Acea tinereţe a ei, acea inocenţă şi dulceaţă – erau mai mult decît excitante. Ea era atît de drăguţă, de minunată şi de copilăroasă, încît lui aproape că îi venea să plîngă din cauza ei, chiar în timp ce voia s-o ţină în braţe, s-o pipăie şi s-o devoreze. Ea îi producea cele mai stranii reacţii – îl făcea să se simtă bine, aşa cum te simţeai după ce băuseşi o grămadă de whisky şi în acelaşi timp îl făcea să se simtă bun,

cum te simţeai cînd erai la biserică sau îl ascultai pe William Jennings Bryan sau făceai fericit un copil sărman, dîndu-i o păpuşă sau ceva, iar Virginia nu era doar copilul cuiva, precum cei de la spital; era copilul *lui*, chiar al lui. Prudence nu fusese capabilă să aibă copii, iar la momentul acela el fusese supărat din cauza asta. Dar acum era bucuros. Pentru că, dacă ar fi avut un cîrd de copii, acum ei ar fi stat în drumul Puiului. Iar Virginia înseamna pentru el mai mult decît ar fi putut înseamn vreodată orice fiică. Pentru că şi dacă i-ar fi fost *doar* fiică, ceea ce nu era, probabil că ar fi fost mult mai drăguţă decît ar fi fost o fiică a lui, carne din carnea lui – dat fiind faptul că, la urma urmei, cei din familia Stoyte erau toţi cam ursuzi, iar Prudence fusese cam prostuţă, chiar dacă era o femeie bună, ceea ce în mod sigur era – poate puţin prea bună. În timp ce cu Puiul totul era foarte bine, era perfect. De cînd o cunoscuse fusese mai fericit decît fusese de foarte multă vreme. Cu ea în preajmă, lucrurile păreau că merită din nou făcute. Nu era nevoie să treci prin viaţă întrebîndu-te „de ce?“. Motivul a orice era acolo, în faţa ta, purtînd acea bonetă de iahting elegantă, poate, sau împodobită cu smaraldele ei şi aşa mai departe pentru cine ştie ce petrecere cu lumea din cinematografie.

Iar acum se întîmplase ceva. Motivul pentru a merge mai departe îi fusese luat. Puiul se schimbase; se îndepărta de el; se dusese altundeva. Unde se dusese ea? Şi de ce? De ce voia să-l părăsească? Să-l lase singur. Absolut singur, iar el era bătrîn, şi lespedea albă era acolo, în vestibulul columbarului, aşteptîndu-l.

„Ce se întîmplă, puiule?“, o întrebase el. O întrebase de nenumărate ori, cu nelinişte în inima sa, prea nefericit ca să fie furios, prea înspăimîntat că va rămîne singur ca să-i mai pese de demnitatea sau drepturile lui, de orice în afară de păstrarea ei, cu orice preţ. „Ce se întîmplă, puiule?“

Şi ea nu făcea altceva decît să îl privească de parcă l-ar fi privit dintr-un loc aflat la un milion de kilometri depărtare – să îl privească aşa şi să spună: „Nimic“; se simţea bine; nu avea nici o problemă; şi nu, el nu putea să facă nimic pentru ea, pentru că deja îi oferise totul, iar ea era perfect fericită.

Iar dacă pomenea de Pete (cu nonşalanţă, astfel ca ea să nu creadă că el suspectează ceva), ea nici măcar nu clipea; spunea doar că da, îi place de Pete; era un băiat drăguţ, dar lipsit de rafinament – asta o făcea să rîdă, iar Virginiei îi plăcea să rîdă.

„Dar, puiule, tu te-ai schimbat“, spunea el; şi era atît de nefericit, încît îi venea greu să nu-şi lase vocea să se frîngă. „Te porţi altfel decît înainte, puiule.“

Iar ea nu răspundea altceva decît că asta era ciudat, pentru că ea se simţea exact la fel.

„Dar nu simţi la fel faţă de mine“, spunea el.

Iar ea îi spunea ba da. Iar el spunea că nu. Iar ea spunea că nu e adevărat. Pentru că ce motive avea el să spună că ea nu simte la fel faţă de el? Şi bineînţeles că ea avea dreptate; nu exista nici un motiv pe care să poţi pune mîna. El nu ar fi putut spune cu sinceritate că ea se purta mai puţin afectuos sau că nu voia să-l lase să o sărute sau altceva de felul acesta. Ea era diferită din cauza a ceva ce nu puteai identifica. El nu putea descrie acel ceva, în afară de a spune că era ca şi cum de fapt ea n-ar fi fost acolo unde tu credeai că o vezi, ci în altă parte; în altă parte, unde nu o puteai atinge, nu puteai vorbi cu ea şi nici măcar nu o puteai vedea. Aşa era. Dar de fiecare dată cînd el încercase să-i explice asta, ea rîsese doar la el şi spusese că el avea, probabil, una din acele intuiţii feminine despre care citeşti în poveşti – numai că intuiţiile lui feminine erau complet greşite.

Şi iată-l înapoi de unde plecase, încercînd să înţeleagă şi nereuşind şi fiind îngrijorat de moarte. Da, îngrijorat de moarte. Pentru că, după ce nu se mai simţea inert şi greu, cum i se întîmpla acum în fiecare dimineaţă, se simţea atît de îngrijorat din cauza Puiului, încît începea să urle la servitori, să fie grosolan cu englezul ăla afurisit şi să se enerveze pe Obispo. Iar ce urma apoi era că nu-şi putea digera mîncarea. Făcea aciditate şi îl durea stomacul, iar într-o zi durerea a fost atît de intensă, încît a crezut că e apendicită. Dar Obispo spusese că e doar balonare, din cauza gripei reprimate. Iar apoi el se înfuriase şi îi spusese că probabil era un doctor slab, dacă nu putea vindeca ceva simplu ca asta. Ceea ce probabil că îl înspăimîntase îngrozitor pe Obispo, pentru că spusese? „Mai

dă-mi doar două sau trei zile. Doar atît îmi mai trebuie ca să termin tratamentul.“ Şi apoi spusese că gripa reprimată era o chestie ciudată; nu părea să fie mare lucru, dar otrăvea întregul sistem, în aşa fel încît nu mai puteai gîndi limpede şi începeai să îţi imaginezi lucruri care nu erau adevărate şi să-ţi faci griji din cauza lor.

Ceea ce poate fi adevărat, la modul general; dar în cazul acesta el ştia pur şi simplu că nu era doar imaginaţia. Puiul *era* altfel; avea motive să fie îngrijorat.

Afundat în această dispoziţie de posomorală perplexă şi agitată, domnul Stoyte era transportat de-a lungul serpentinelor drumului de munte, prin oaza umbroasă din Beverly Hills şi apoi spre est (deoarece Clancy locuia în Hollywood), pe bulevardul Santa Monica. În dimineaţa aceea, la telefon, Clancy montase una dintre scenetele lui melodramatice de conspirator. Din indiciile elucubrante, aluziile întunecate şi numele schimbate ale acestuia, domnul Stoyte înţelesese că veştile erau bune. Clancy şi băieţii lui reuşiseră, evident, să cumpere majoritatea celui mai bun teren din Valea San Felipe. Altă dată, domnul Stoyte ar fi exultat în faţa acestui triumf; astăzi, pînă şi perspectiva de a cîştiga uşor un milion sau două de dolari nu îi făcea nici un fel de plăcere. În lumea la a cărei locuire fusese obligat, milioanele erau irelevante. Pentru că ce ar fi putut face milioanele pentru a-i uşura nefericirea? Nefericirea unui om bătrîn, obosit şi pustiu; unui om care nu avea alt scop în viaţă decît el însuşi, nici o filozofie, nici o cunoaştere în afara celei a propriilor sale interese, nici o apreciere, nici măcar prieteni – doar o fiică-amantă, o concubină-copilă, dorită frenetic, preţuită la limita idolatriei. Iar acum această fiinţă, pe care se bazase să dea semnificaţie vieţii lui, începuse să-l dezamăgească. Ajunsese să se îndoiască de fidelitatea ei – dar să se îndoiască fără o dovadă tangibilă, să se îndoiască într-un astfel de mod încît nici una dintre reacţiile de regulă satisfăcătoare, furia, violenţa sau incriminarea, nu era adecvată. Viaţa lui nu mai avea sens şi el nu putea să facă nimic; pentru că se găsea într-o situaţie pe care nu ştia cum s-o abordeze, era complet confuz. Şi încontinuu, într-un colţ al minţii sale plutea imaginea acelei

încăperi circulare de marmură, cu imaginea dorinţei de Rodin în centru şi lespedea albă în pardoseala de la baza ei – lespedea pe care, într-o zi, avea să fie gravat numele lui: Joseph Panton Stoyte, data naşterii şi cea a morţii. Şi lîngă această inscripţie mai era una, cu litere portocalii pe un fundal negru ca tăciunele: este îngrozitor să cazi în mîinile lui Dumnezeu cel viu. Între timp iată-l pe Clancy care îi anunţă conspirativ victoria. Veşti bune, veşti bune! Peste un an sau doi va fi mai bogat cu un milion. Dar milioanele erau într-o lume, iar omul bătrîn, nefericit şi înspăimîntat în alta, iar între cele două lumi nu exista comunicare.

Capitolul IV

Jeremy lucra de vreo două ore, despăturind, examinînd, catalogînd provizoriu, îndosariind. În dimineaţa aceea nu erau descoperiri interesante – doar socoteli, documente legale şi scrisori de afaceri. Lucruri pentru Coulton, Tawney şi Hammonds; nu erau deloc febleţea lui.

La douăsprezece şi jumătate, povara plictiselii devenise deja prea mult pentru el. Se întrerupse şi, în căutarea unei mici distrageri spirituale, se îndreptă spre carnetul legat în piele al celui de-al Cincilea Conte.

„Iulie, 1780, citi el. Senzualitatea este în strînsă tovărăşie cu Regretul, şi se întîmplă uneori ca, tocmai din cauza sincerităţii Durerii ei, Văduva înlăcrimată să fie trădată de propriile ei Sentimente şi să se trezească incapabilă să reziste inoportunărilor Oaspetelui Funerar, care cunoaşte Arta de a trece pe nesimţite de la Condoleanţe la Familiaritate. Eu însumi am încornorat postum un duce şi doi viconţi (unul dintre ei nu mai departe de noaptea trecută) tocmai pe Paturile de pe care, cu doar cîteva ore în urmă, fuseseră transportaţi cu Pompă spre străvechiul Cavou.“

Asta era ceva bun pentru mama lui, reflectă Jeremy. Genul de lucru pe care ea îl adora! Se gîndea serios ca, dacă nu cumva era groaznic de scump, să i-l telegrafieze într-o scrisoare de noapte.

Reveni la carnet.

„Unul dintre Locurile din Gospodăria mea devenind pe neaşteptate vacant, Sora mea mi-a trimis astăzi un tînăr ghicitor, a cărui Virtute deosebită o laudă, iar eu o cred. Nu voi primi nici un pastor în preajma mea, decît de este unul care bea bine, călăreşte la vînătoare cu Cîini şi mîngîie Văduvele şi fiicele Enoriaşilor lui. Un Pastor Virtuos nu încearcă să testeze

sau să exerseze Credinţa Turmei sale; dar, după cum i-am scris surorii mele, prin Credinţă ajungem la Salvare.“

Următoarea notă era datată martie, 1784:

„În Mormintele proaspăt deschise, un fel de Mîzgă aţoasă atîrnă de tavan şi îmbracă pereţii. Este condensul descompunerii“.

„Ianuarie, 1786. Şase gînduri în tot atîţia ani. Dacă va fi să umplu un volum în ritmul acesta, ar trebui să trăiesc mai mult decît patriarhii. Regret lentoarea mea, dar mă consolez cu gîndul că semenii mei sînt prea demni de dispreţ pentru ca eu să-mi irosesc timpul cu instruirea sau distrarea lor.“

Jeremy parcurse grăbit trei pagini de reflecţii asupra politicii şi economiei. Sub data de 12 martie 1787, găsi o notă mai interesantă:

„Moartea este aproape cel mai puţin spiritual act al nostru, mai carnal chiar şi decît actul iubirii. Există Chinuri ale Morţii care sînt precum sforţările Constipatului pe tron. Astăzi am văzut cum a murit M. B.“

„11 ianuarie 1788. În această zi, cu cincizeci de ani în urmă, m-am născut. De la singurătatea din Pîntece ieşim spre singurătatea între Semenii noştri, apoi ne întoarcem la singurătatea din Mormînt. Ne petrecem viaţa în încercarea de a atenua această singurătate. Dar Asemănarea nu este niciodată contopire. Cel mai populat oraş nu este decît o aglomerare de sălbăticie. Schimbăm Cuvinte, dar le schimbăm de la o închisoare la alta şi fără speranţa că ele vor însemna pentru ceilalţi ceea ce înseamnă pentru noi înşine. Ne căsătorim şi în casă există două singurătăţi în locul uneia; naştem copii şi singurătăţile se înmulţesc. Reiterăm actul iubirii; dar, din nou, asemănarea nu este niciodată contopire. Cel mai intim contact este doar unul al Suprafeţelor şi ne acuplăm, după cum i-am văzut pe Prizonierii condamnaţi din Newgate acuplîndu-se cu Tîrfele lor, printre barele cuştilor noastre. Plăcerea nu poate fi împărtăşită; ca şi Durerea, ea poate fi doar trăită sau aplicată, iar atunci cînd oferim Plăcere Iubitelor noastre sau arătăm Milă celor Nevoiaşi, o facem nu pentru a satisface obiectul Bunăvoinţei noastre, ci doar pe noi înşine. Deoarece Adevărul este că sîntem buni din acelaşi

motiv pentru care sîntem cruzi, pentru a putea spori senzaţia noastră de Putere; şi asta încercăm să facem la nesfîrşit, în ciuda faptului că făcînd asta ajungem să ne simţim mai singuri ca niciodată. Realitatea singurătăţii este aceeaşi la toţi oamenii, nu există atenuare a ei, cu excepţia Uitării, Prostiei sau Amăgirii; dar senzaţia de Singurătate a unui om este proporţională cu senzaţia şi faptul Puterii sale. În orice fel de circumstanţe, cu cît avem mai multă Putere, cu atît mai intens ne simţim singurătatea. M-am bucurat de multă Putere în viaţa mea.“

„Iunie, 1788. Căpitanul Pavey a venit astăzi să-şi prezinte omagiile. E un bărbat rotund, jovial şi scund, pe care nici măcar groaza sa faţă de mine nu-l poate împiedica pe de-a-ntregul să izbucnească în acea Voioşie vulgară ce îi este înnăscută. L-am chestionat în privinţa ultimei sale Călătorii, iar el mi-a descris foarte amănunţit modul în care sînt încărcaţi Sclavii în celule; lanţurile folosite pentru a-i lega; hrănirea lor şi, pe vreme liniştită, gimnastica de pe punte, deşi de fiecare dată cu Plase deasupra parapeţilor, pentru a-i împiedica pe cei mai disperaţi dintre ei să se arunce în mare; Pedepsele pentru cei refractari; bancurile de rechini flămînzi care însoţesc vasul; scorbutul şi celelalte boli, roaderea Pielii negrilor din cauza asprimii scîndurilor pe care stau şi a Mişcării continue a valurilor; Duhoarea atît de oribilă încît pînă şi cel mai dur marinar păleşte şi leşină, dacă se aventurează în celule; Morţile frecvente şi Putrefacţia aproape incredibil de rapidă, mai ales pe Vreme umedă, lîngă Ţărm. În timp ce îşi lua rămas-bun, i-am făcut cadou o cutie de tabac din aur. Neaşteptîndu-se la o astfel de favoare, a fost atît de grosolan de zgomotos în exprimarea mulţumirilor şi a viitorului său devotament faţă de Interesele mele, încît am fost obligat să îl întrerup. Cutia de tabac m-a costat şaizeci de guinei; ultimele trei Călătorii ale Căpitanului Pavey mi-ar fi adus peste patruzeci de mii. Puterea şi bogăţia cresc în proporţie directă cu distanţa unui om faţă de obiectele materiale din care bogăţia şi puterea provin în cele din urmă. Pentru fiecare risc pe care şi-l asumă un General, soldatul îşi asumă o sută; şi pentru fiecare guinee cîştigată de acesta din urmă, Generalul cîştigă o sută. La fel şi cu mine,

Pavey şi Sclavii. Sclavii muncesc pe Plantaţie pe nimic în afară de haine şi hrană; Căpitanul Pavey îndură greutăţile şi pericolele Mării şi trăieşte mai rău decît un negustor sau cîrciumar; eu nu pun mîna pe ceva mai material decît un ordin de la Bancă şi o ploaie de aur coboară asupra mea, pentru eforturile mele. Într-o lume precum a noastră, un om nu are decît trei posibilităţi. În primul rînd, poate să facă aşa cum au făcut dintotdeauna cei mulţi şi, prea stupid pentru a fi ticălos de-a-ntregul, să îşi diminueze josnicia înnăscută cu o nu mai puţin înnăscută nebunie. În al doilea rînd, îi poate imita pe acei nebuni mai desăvîrşiţi, care se străduie să îşi nege Josnicia lor înnăscută pentru a practica Virtutea. În al treilea rînd, poate alege să fie un om al bunului- simţ – unul care, cunoscîndu-şi Josnicia sa înnăscută, învaţă astfel să se folosească de ea şi, prin acul cunoaşterii, se ridică deasupra ei şi deasupra Semenilor lui mai nebuni. În ce mă priveşte, eu am ales să fiu un om al bunului- simţ.“

„Martie, 1789. Raţiunea promite Fericire; Sentimentul protestează că el este Fericirea; doar Bunul-Simţ aduce Fericire. Şi Fericirea însăşi este precum praful din gură.“

„Iulie, 1789. Dacă plăcerile Bărbaţilor şi Femeilor ar fi la fel de zgomotoase precum cele ale pisicilor, ce londonez ar mai putea spera vreodată să doarmă noaptea?“

„Iulie, 1789. Bastilia a căzut. Trăiască Bastilia!“

Următoarele cîteva pagini erau dedicate Revoluţiei. Jeremy le sări. În 1794, interesul celui de-al Cincilea Conte faţă de Revoluţie cedă locul interesului pentru propria sănătate.

„Celor care mă vizitează, scrisese el, le spun că am fost bolnav, iar acum m-am făcut bine. Cuvintele nu sînt deloc adevărate; pentru că nu eu eram cel ce zăcea la uşa Morţii, şi nici cel care şi-a revenit. Primul era o creaţie specială a Febrei, o întrupare a Durerii şi Moleşelii; al doilea nu sînt eu, ci un om bătrîn, slab, stafidit şi lipsit de dorinţe. Numele meu şi unele amintiri sînt tot ceea ce îmi mai rămîne din Fiinţa care am fost cîndva. Este ca şi cum un Bărbat ar fi murit şi ar fi lăsat moştenire unui Prieten supravieţuitor o mînă de fleacuri lipsite de valoare prin care să-l pomenească.“

„1794. Un bărbat bolnav şi bogat este ca unul ce zace rănit şi

singur în deşertul Egiptului; Vulturii planează tot mai jos deasupra capului său, iar Şacalii şi Hienele dau tîrcoale tot mai strînse locul pe care zace el. Nici măcar Moştenitorii unui Bărbat nu ar putea fi de o atenţie atît de neadormită. Cînd privesc la faţa Nepotului meu şi citesc pe ea, în spatele măştii Solicitudinii, dorinţa lui nerăbdătoare ca eu să mor şi dezamăgirea că încă nu am dispărut, simt un val nou de Viaţă şi Putere. Dacă nu pentru alt motiv, voi trăi ca să-l lipsesc de Fericirea despre care el crede încă (deoarece e încrezător că voi recidiva) că îl aşteaptă curînd."

„1794. Lumea este o Oglindă, reflectînd imaginea celui ce o priveşte."

„Ianuarie, 1795. Am încercat remediul Regelui David împotriva bătrîneţii şi mi s-a părut că lasă de dorit. Căldura nu poate fi împărtăşită, ci doar evocată, iar acolo unde nu mai rămîne nici o scînteie întîrziată, nici măcar iasca nu va scoate flacără. Se poate să fie aşa cum spune Pastorul, că pe noi ne salvează suferinţa indirectă a altcuiva; dar eu pot garanta pentru faptul că plăcerea indirectă nu are nici o eficienţă, în afară de a spori sentimentele de Superioritate şi Putere ale celui care o produce."

„1795. Pe măsură ce Satisfacţiile Bunului-Simţ decad, ne compensăm pentru pierderea lor prin cultivarea sentimentelor de Mîndrie şi Vanitate. Dragostea pentru Dominare este independentă de facultăţile trupeşti şi, astfel, atunci cînd trupul îşi pierde puterile, ea poate lua cu uşurinţă locul Plăcerii dispărute. În ce mă priveşte, nu mi-a lipsit niciodată dragostea pentru Dominare, chiar şi atunci cînd eram în ghearele Plăcerii. De la Moartea mea, Fantoma ce rămîne în urmă este forţată să se mulţumească cu prima dintre aceste două Satisfacţii, cea mai puţin substanţială şi, mai presus de orice, cea mai puţin dăunătoare."

„Iulie, 1796. Iazurile de peşte de la Gonister au fost săpate în Epocile Superstiţiei de către călugării de la Mănăstirea pe ale cărei fundaţii a fost construită actuala Casă. Sub Regele Charles I, stră-străbunicul meu a pus ca un număr de Discuri să fie gravate cu monograma lui şi data şi să fie prinse cu inele de argint de cozile a cincizeci de crapi mari. Nu mai puţin de

douăzeci dintre peştii aceştia sînt astăzi vii, după cum îi poţi număra de fiecare dată cînd sună clopotul care cheamă Creaturile la mîncare. Împreună cu ei vin alţii încă şi mai mari decît ei – supravieţuitori, poate de pe vremurile călugăreşti de dinaintea Desfiinţării Caselor Religioase de către Regele Henry. Privindu-i prin Apa limpede, mă minunez de puterea şi agilitatea nesecătuite ale acestor mari Peşti, dintre care cei mai bătrîni probabil că erau în viaţă atunci cînd a fost scrisă *Utopia*, în timp ce cei mai tineri sînt contemporani cu autorul *Paradisului pierdut*. Cel din urmă a încercat să justifice modul în care se poartă Dumnezeu cu Omul. Ar fi făcut un lucru mult mai util dacă s-ar fi străduit să explice modul în care se poartă Dumnezeu cu Peştii. Filozofii au irosit timpul lor şi al cititorilor cu speculaţii asupra Imortalităţii Sufletului; Alchimiştii au studiat timp de secole creuzetele lor, în speranţa vană de a descoperi Elixirul sau Piatra. Între timp, în fiecare iaz şi rîu poţi găsi Crapi care au trăit de trei ori mai mult decît Platon şi de şase ori mai mult decît Paracelsus. Secretul Vieţii eterne nu e de găsit în cărţi, nici în Aurul lichid, nici măcar în Cer; e de găsit în Noroi şi nu are nevoie decît de un Pescar iscusit.“

Afară, pe coridor, se auzi soneria pentru prînz. Jeremy se ridică în picioare, închise carnetul celui de-al Cincilea Conte şi se îndreptă spre lift, zîmbind de unul singur la gîndul plăcerii pe care o va avea cînd îi va spune acelui măgar îngîmfat de Obispo că cele mai bune idei ale lui despre longevitate fuseseră anticipate încă din secolul XVIII.

Capitolul V

În absenţa domnului Stoyte, prînzul era o masă foarte veselă. Servitorii îşi făceau treaba nemustraţi. Jeremy putea vorbi fără riscul de a fi ignorat sau insultat. Doctorul Obispo era în măsură să spună povestea despre coşarul care făcuse cerere de asigurare de viaţă după ce mersese în luna de miere, iar din adîncurile îndepărtate ale acelei stări de epuizare aproape ca o transă – o stare pe care o întreţinea deliberat, ca să nu trebuiască să se gîndească prea mult şi să se simtă prea prost din cauza a ceea ce se întîmpla –, Virginia avea posibilitatea de a rîde cît de tare dorea. Şi, chiar dacă o parte a ei ar fi vrut să nu rîdă deloc, pentru că ea n-ar fi vrut să-l facă pe Sig să creadă că îl încurajează în vreun fel, o altă parte a ei voia să rîdă, de fapt nu se putea abţine să nu rîdă, pentru că, la urma urmei, povestea chiar era foarte amuzantă. În plus, era o asemenea uşurare să nu mai trebuiască să joace acel teatru cu Pete, de dragul Unchiului Jo. Fără înşelătorii. Măcar o dată putea fi ea însăşi. Singura muscă din lapte era că acest sine care îi aparţinea era un exemplar atît de nefericit; un sine cu nişte oase care se făceau de cauciuc de fiecare dată cînd acel îngrozitor Sig dorea să apară; un sine fără puterea de a-şi respecta promisiunea, nici măcar una făcut Maicii Noastre. Rîsul Virginiei încetă brusc.

Doar Pete era nefericit încontinuu – din cauza coşarului, desigur, şi a izbucnirii de voioşie a Virginiei; dar şi din cauză că Barcelona căzuse şi, odată cu ea, toate speranţele lui într-o victorie rapidă împotriva fascismului, toate perspectivele de a-şi mai revedea vreodată foştii camarazi. Rîsetele de la povestea coşarului constituiau doar unul dintre mai multe incidente dureroase. Virginia lăsase să treacă primele două feluri de mîncare fără să-i acorde atenţie măcar o dată. Dar de ce? De

ce? Suferinţa lui era agravată de o uimire amară. De ce? În lumina a ceea ce se întîmplase în ultimele trei săptămîni, era inexplicabil. Încă din acea seară a zilei în care se întorsese la Grotă, Virginia fusese pur şi simplu minunată cu el – se străduia să stea de vorbă cu el, îl invita să-i povestească lucruri despre Spania şi chiar despre biologie. Păi, chiar ceruse să se uite la ceva cu microscopul. Tremurînd de fericire, în aşa fel încît de-abia dacă putea potrivi lamela, Pete focalizase instrumentul pe un preparat de floră intestinală de crap. Apoi ea se aşezase pe locul lui şi, în timp ce se apleca deasupra ocularului, buclele ei roşcate căzuseră de-o parte şi de cealaltă a microscopului, iar ceafa ei rămăsese descoperită, deasupra marginii puloverului roz, atît de tangibilă şi ademenitoare încît enormul efort pe care el trebuise să-l facă pentru a se împiedica s-o sărute aproape că îl adusese în pragul leşinului.

Apoi, în zilele următoare, mai fuseseră ocazii în care el îşi dorise să nu fi făcut acel efort. Dar sinele lui mai bun îşi reafirma dominaţia, iar Pete se bucura din nou că îl făcuse. Pentru că, bineînţeles, nu ar fi fost corect. Pentru că, deşi renunţase de mult la credinţa familiei lui în acea poveste cu Sîngele Mielului, Pete încă îşi mai amintea ceea ce spusese pioasa şi conformista lui mamă despre sărutarea cuiva cu care nu erai logodit; încă era, în inima lui, acel adolescent serios pe care elocvenţa reverendului Schlitz îl înflăcărase în timpul perplexităţilor pubertăţii, cu o hotărîre pasională să fie abstinent, convingere în Sacralitatea Iubirii şi entuziasm faţă de ceva ce se numea căsătorie creştină. Dar pe moment, din păcate, nu cîştiga suficient ca să se simtă îndreptăţit să îi ceară Virginiei să accepte iubirea lui sacră şi să păşească alături de el în căsătoria creştină. Şi mai exista complicaţia suplimentară că, de partea lui, căsătoria n-ar fi fost creştină, în timp ce Virginia aparţinea de acea instituţie pe care reverendul Schiltz o numea uneori Curva Babilonului şi pe care marxiştii o considerau deosebit de detestabilă. O instituţie care, mai mult, avea despre el o părere la fel de proastă ca părerea lui despre ea – deşi acum, cînd Hitler o persecuta în Germania, iar el fusese îngrijit de acele Surori ale Milostivirii din Spania, nu mai avea o părere atît de proastă despre ea. Şi chiar dacă

aceste dificultăţi financiare şi religioase ar fi putut cumva, în mod miraculos, să fie făcute să dispară, rămînea groaznica realitate a domnului Stoyte. Pete *ştia*, desigur, că domnul Stoyte nu era nimic mai mult decît un tată pentru Virginia sau cel mult un unchi – dar o ştia cu acea siguranţă excesivă care se naşte din dorinţă; o ştia în acelaşi mod în care Don Quijote ştia că viziera de mucava a coifului său este tare precum oţelul. Era genul de cunoaştere pe care e prudent să nu o chestionezi; şi bineînţeles că, dacă i-ar fi cerut Virginiei să se căsătorească cu el, o astfel de chestionare sau informaţiile pe care te puteai aştepta să le aducă o astfel de chestionare i s-ar fi impus aproape inevitabil.

Un alt factor care complica situaţia era domnul Propter. Pentru că, dacă domnul Propter avea dreptate, iar Pete începea să fie din ce în ce mai sigur că are, atunci era în mod evident neînţelept să faci ceva care ar fi îngreunat trecerea de la nivelul uman la cel al eternităţii. Şi, deşi el o iubea pe Virginia, i se părea dificil să creadă că o căsătorie cu ea ar fi fost altceva decît un obstacol în calea iluminării tuturor celor în cauză.

Sau, mai degrabă, el *crezuse* asta; dar în decursul ultimei sau ultimelor două săptămîni părerea lui se schimbase. Sau, ca să fim mai exacţi, Pete nu mai avea nici o opinie; era la fel de nesigur pe cît era de uluit. Deoarece caracterul Virginiei părea să se fi schimbat aproape dintr-odată. De la a fi copilăroasă, zgomotoasă şi extrovertită, inocenţa ei devenise tăcută şi impenetrabilă. În trecut, ea îl tratase cu prietenia glumeaţă şi nonşalantă a unei simple bune amiciţii; dar în ultimul timp se produsese o schimbare stranie. Glumele încetaseră şi locul lor fusese luat de un fel de solicitudine serioasă. Fusese pur şi simplu minunată cu el – dar nu în modul în care o fată e minunată cu un bărbat pe care vrea să-l facă să se îndrăgostească de ea. Nu, Virginia fusese minunată ca o soră – şi nu una obişnuită: aproape o Soră a Milostivirii; acea Soră anume care îl îngrijise cînd era în spitalul din Gerona; Sora tînără, cu ochi mari şi faţa palidă şi ovală, ca faţa Fecioarei Maria dintr-un tablou; cea care părea întotdeauna fericită în mod secret, nu datorită a ceva ce se întîmpla în jurul ei, ci graţie a ceva interior, ceva extraordinar şi minunat din spatele

ochilor ei, pe care ea îl putea cerceta; iar cînd ea privea la acel ceva, nu mai avea nici un motiv pentru care să se teamă de vreun raid sau, de exemplu, să fie supărată din cauza unei amputări. În mod evident, ea vedea lucrurile de la ceea ce domnul Propter numea nivelul eternităţii; acestea nu o afectau în modul în care ar fi afectat o persoană trăind la nivelul uman. La nivelul uman erai speriat sau furios; sau, dacă erai calm, te calmai printr-un efort de voinţă. Dar Sora era calmă fără să facă nici un efort de voinţă. La acel moment el o admirase fără să înţeleagă. Acum, mulţumită domnului Propter, putea încerca să înţeleagă, dar şi să admire.

Ei bine, aceasta era faţa pe care i-o amintise Virginia în decursul ultimelor săptămîni. Se petrecuse un fel de conversie bruscă de la viaţa orientată spre exterior la cea orientată spre interior, de la spontaneitate deschisă la secret şi abstracţie misterioasă. Cauza aceste conversii era dincolo de înţelegerea lui; dar faptul era manifest, iar el îl respecta. Îl respecta nesărutînd-o pe gît cînd se aplecase deasupra microscopului, neatingînd-o niciodată pe braţ şi neluînd-o de mînă, nespunîndu-i nici măcar un cuvînt despre sentimentele lui faţă de ea. În circumstanţele stranii şi inexplicabile ale transformării ei, astfel de acţiuni, avea Pete convingerea, ar fi fost necuviincioase pînă la limita sacrilegiului. Ea alesese să fie minunată cu el ca o soră; prin urmare, el îi răspunsese ca un frate. Iar acum, fără nici un motiv vizibil, ea părea dintr-odată să îi ignore existenţa. Sora îşi uitase fratele; iar Sora Milostivirii se uitase pe sine însăşi – se uitase în asemenea măsură încît asculta anecdota josnică a doctorului Obispo şi chiar rîdea la ea. Şi totuşi, observă Pete uluit, în momentul în care ea se opri din rîs, faţa ei îşi reluă expresia interiorizată de mister şi detaşare. Sora Milostivirii îşi aminti de ea însăşi la fel de repede pe cît uitase. Pete era depăşit; pur şi simplu nu putea să înţeleagă.

Odată cu sosirea cafelei, doctorul Obispo anunţă că el propunea să-şi ia liber în după-amiaza aceea şi, cum nu era nimic urgent de făcut în laborator, îl sfătuia pe Pete să procedeze la fel. Pete îi mulţumi şi, pretinzînd că se grăbeşte (pentru că nu voia să treacă prin umilinţa de a fi ignorat atunci

cînd Virginia avea să discute despre planurile ei pentru acea după-amiază), îşi înghiţi cafeaua şi, mormăind nişte scuze, părăsi camera. Puţin mai tîrziu era afară, la soare, îndreptîndu-se spre cîmpie.

În timp ce mergea, se gîndi la unele dintre lucrurile pe care domnul Propter i le spusese în cursul vizitelor lui recente.

La ceea ce spusese el despre cel mai naiv text din Biblie şi despre cel mai rezonabil. „M-au urît fără temei“ şi „Dumnezeu nu Se lasă să fie batjocorit. Ce seamănă omul, aceea va şi secera“[1].

Şi ceea ce spusese despre faptul că nimeni nu obţinea vreodată ceva degeaba – astfel că un om avea să plătească pentru prea mulţi bani, de exemplu, sau prea multă putere sau prea mult sex printr-o claustrare şi mai mare în interiorul egoului său.

Babuinii flecăreau, în timp ce Pete trecu pe lîngă ei. Îşi aminti cîteva din observaţiile domnului Propter despre literatură. Despre caracterul obositor, pentru o minte adultă, al tuturor acelor piese de teatru şi romane pur descriptive, pe care criticii se aşteptau să le admiri. Toate acele anecdote, poveşti de dragoste şi studii de caracter, dar nici o teorie generală a anecdotelor, nici o ipoteză explicativă a poveştilor de dragoste sau a caracterului. Doar o imensă colecţie de fapte despre dorinţă şi lăcomie, frică şi ambiţie, datorie şi afecţiune; doar fapte şi, mai mult, fapte imaginare, fără nici o filozofie coordonatoare superioară bunului-simţ şi sistemului trecător de convenţii, fără un principiu de aranjare mai raţional decît simpla utilitate estetică. Şi apoi mai erau uimitoarele absurdităţi rostite de cei care doreau să elucideze şi să explice tot acest talmş-balmeş de fapte şi închipuiri înfrumuseţate! Sau faptele puteau fi despre săracii de la oraş, existînd un efort de coordonare a lor în termenii cine ştie cărei teorii postmarxiste care putea fi parţial adevărată, dar care era întotdeauna inadecvată. În cazul acesta era vorba de marele Roman Proletar. Sau altcineva putea scrie o altă carte care proclama că Viaţa e Sfîntă, prin asta vrînd întotdeauna să spună că orice ar face oamenii în materie de pasiune carnală, beţie, furie sau sentimentalism era pe de-a-ntregul în regulă cu Dumnezeu şi,

prin urmare, ar fi trebuit considerat admisibil şi chiar virtuos. În care caz depindea de critici să vorbească despre umanitarismul copt al autorului, înţelepciunea lui profundă şi tandră, afinităţile lui cu marele Goethe şi datoria lui faţă de William Blake.

Pete zîmbi în timp ce îşi amintea, dar cu o anumită melancolie, precum şi amuzament; pentru că şi el luase genul acesta de lucruri cu acea seriozitate pe care verbiajul lor părea să-l solicite.

Seriozitate prost plasată – sursa unora dintre cele mai fatale greşeli ale noastre. Trebuie să fii serios, spusese domnul Propter, doar faţă de ceea ce merită să fie luat în serios. Şi, la nivel strict uman, nu exista nimic care merita să fie luat în serios, cu excepţia suferinţei pe care oamenii şi-o provocau singuri prin intermediul crimelor şi nebuniilor lor. Dar, în ultimă analiză, majoritatea acestor crime şi nebunii rezultau din luarea prea în serios a unor lucruri care nu meritau asta. Iar asta, continuase domnul Propter, era un alt defect enorm al aşa-numitei literaturi bune; aceasta accepta scara de valori convenţională, respecta puterea şi poziţia, admira succesul şi trata preocupările în mare parte lunatice ale oamenilor de stat, îndrăgostiţilor, oamenilor de afaceri, parveniţilor sociali şi părinţilor ca şi cum ar fi fost rezonabile. Într-un cuvînt, lua în serios cauzele suferinţei, ca şi pe cei care sufereau. Ajuta la perpetuarea nefericirii prin aprobarea explicită sau implicită a gîndurilor, sentimentelor şi practicilor care nu puteau să ducă decît la nefericire. Iar această aprobare era acordată prin cel mai magnific şi convingător limbaj. Astfel încît chiar şi atunci cînd o tragedie sfîrşea prost, cititorul era hipnotizat de elocvenţa textului care îl făcea să creadă că totul era, într-un fel, ceva nobil şi demn de a fi făcut. Ceea ce, bineînţeles, nu era adevărat. Pentru că, dacă te gîndeai la asta fără pasiune, nimic nu putea fi mai prostesc şi mai sordid decît temele din *Fedra*, *Othello*, *La răscruce de vînturi* sau *Agamemnon*. Dar modul în care erau tratate aceste teme fusese sublim şi însufleţitor în cel mai înalt grad, astfel încît cititorul sau spectatorul rămînea cu convingerea că, în ciuda catastrofei, totul stătea de fapt bine cu lumea, lumea atît de umană care o produsese. Nu, o satiră

bună era mult mai profund adevărată şi, desigur, mult mai profitabilă decît o tragedie bună. Problema era că existau atît de puţine satire bune, deoarece atît de puţini autori satirici erau dispuşi să ducă suficient de departe critica valorilor umane. *Candid*, de exemplu, era admirabilă pînă acolo unde mergea; dar nu mergea mai departe de demitizarea principalelor activităţi umane, în numele idealului inofensivităţii. Acum, era perfect adevărat că inofensivitatea era cel mai înalt ideal la care putea aspira majoritatea oamenilor; pentru că, deşi puţini aveau puterea de a face prea mult bine neîndoielnic, nu exista nici un om care să nu se poată abţine, dacă dorea asta, de la rău. Cu toate acestea, simpla inofensivitate, oricît de excelentă ar fi fost ea, cu certitudine nu reprezenta cel mai înalt ideal posibil. *Il faut cultiver notre jardin*[2] nu era ultimul cuvînt al înţelepciunii umane; în cel mai bun caz, era penultimul.

Soarele se afla într-o astfel de poziţie încît, în timp ce cobora dealul, Pete văzu două mici curcubee ţîşnind din sfîrcurile nimfei lui Giambologna. Gînduri despre Noe răsăriră imediat, împreună cu gînduri despre Virginia în costumul ei de baie din satin alb. Pete încercă să le reprime pe ultimele, ca fiind incompatibile cu noile gînduri pe care încerca să le cultive despre Sora Milostivirii; iar de vreme ce Noe nu era un subiect care să invite la prea multă meditaţie, Pete procedă în schimb la aprofundarea discuţiei pe care o avusese cu domnul Propter despre sex. Începuse cu întrebările lui nedumerite despre ce fel de comportament sexual ar fi normal – nu normal din punct de vedere statistic, ci normal în acel sens absolut în care vederea perfectă sau digestia bună pot fi numite normale. Ce fel de comportament sexual ar fi normal, în acest sens al cuvîntului? Iar domnul Propter răspunsese: nici unul. Dar trebuie să existe, protestase Pete. Dacă binele se putea manifesta la nivelul animalic, atunci trebuie să existe un fel de comportament sexual care să fie absolut normal şi natural, exact aşa cum exista un fel de activitate digestivă absolut normală şi naturală. Dar comportamentul sexual uman, răspunsese domnul Propter, nu era la acelaşi nivel cu digestia. Acuplarea unui şobolan – da, aceasta *era* la acelaşi nivel cu

digestia, pentru că întregul proces era instinctiv; cu alte cuvinte, era controlată de inteligenţa fiziologică a trupului – aceeaşi inteligenţă fiziologică implicată în corelarea acţiunilor inimii, plămînilor şi rinichilor, în reglarea temperaturii, în hrănirea muşchilor şi obligarea lor să facă munca ce le era solicitată de către sistemul nervos central. Activităţile corporale ale omului erau controlate de aceeaşi inteligenţă fiziologică şi aceasta era inteligenţa care, la nivel animalic, manifesta binele. La fiinţele umane, comportamentul sexual era aproape complet în afara jurisdicţiei acestei inteligenţe fiziologice. Ea controla numai activităţile celulare care făceau posibil comportamentul sexual. Tot restul era noninstinctiv şi avea loc la nivelul strict uman al conştiinţei de sine. Chiar şi atunci cînd oamenii credeau că sînt aproape exclusiv animalici în sexualitatea lor, de fapt erau încă la nivelul uman. Ceea ce însemna că încă aveau conştiinţă de sine, încă erau dominaţi de cuvinte – iar acolo unde existau cuvinte, existau, în mod necesar, amintiri şi dorinţe, judecăţi şi imaginaţie. Inevitabil, acolo existau trecut şi viitor, real şi fantastic; regret şi nerăbdare; bine şi rău; merituos şi nemerituos; frumos şi urît. Între bărbaţi şi femei, pînă şi actele erotice aparent cele mai bestiale erau asociate cu unii sau cu toţi aceşti factori nonanimalici – factori care erau injectaţi în fiecare situaţie umană de către existenţa limbajului. Aceasta însemna că nu exista un singur tip de sexualtiate umană care putea fi considerat „normal“ în sensul în care ai fi putut spune că exista o normalitate a vederii sau a digestiei. În sensul *acesta*, toate tipurile de sexualitate umană erau strict anormale. Diferitele tipuri de comportament sexual nu puteau fi judecate prin raportarea lor la o normă absolută, naturală. Ele puteau fi judecate doar prin raportare la scopurile supreme ale fiecărui individ şi rezultatele observate în fiecare caz. Astfel, dacă un individ dorea să fie bine văzut într-un anumit tip de societate, el sau ea putea, fără nici o dificultate, să considere „normal“ tipul de comportament sexual acceptat la acel moment de religia acelei societăţi şi aprobat de „cei mai buni“. Dar existau unii indivizi cărora nu prea le păsa de judecata unui Dumnezeu mînios şi nici măcar de cei mai buni. Principala lor

dorinţă era de stimulare intensă şi reiterată a simţurilor şi senzaţiilor lor. Pentru aceştia, „normalitatea“ în comportamentul sexual ar fi, în mod evident, diferită de ceea ce era pentru cei mai orientaţi către societate. Apoi mai existau toate tipurile de sexualitate „normale“ pentru cei care voiau ce e mai bun din ambele lumi – lumea personală a senzaţiilor şi emoţiilor şi lumea socială a convenţiilor morale şi religioase. „Normalităţile“ ipocriţilor şi făţarnicilor; ale clericilor atraşi de fetiţe de şcoală, ale miniştrilor cu o manie secretă faţă de adolescenţii atrăgători. Şi, în cele din urmă, mai erau cei pe care nu îi preocupa nici intrarea în societate, nici îmbunarea divinităţii acesteia, nici savurarea de stimulări emoţionale şi senzoriale repetate, ci erau interesaţi în principal de iluminare şi eliberare, de problema transcenderii personalităţii, de trecerea de la nivelul uman la cel al eternităţii. Concepţiile lor despre „normalitate“ în comportamentul sexual nu puteau semăna cu cele ale bărbaţilor şi femeilor din oricare altă categorie.

Pe terenul de tenis, copiii bucătarului chinez se jucau cu zmeie în formă de păsări şi echipate cu mici fluiere, astfel încît să murmure tînguios în vînt. Sunetul voios şi măcănit al cantonezei ajunse la urechile lui Pete. Dincolo de Pacific, reflectă el, milioane şi milioane de astfel de copii muriseră deja sau mureau. Dedesubtul lor, în Grota Sacră, era silueta din ipsos a Maicii Noastre. Pete se gîndi la Virginia îngenunchind în pantaloni scurţi albi şi cu boneta de iahting, la elocvenţa abuzivă a reverendului Schlitz, la glumele doctorului Obispo, la ce scrisese Alexis Carrel despre Lourdes, la *Istoria Inchiziţiei* de Lee, la Tawney faţă de relaţiile dintre protestantism şi capitalism, la Niemöller, John Knox, Torquemada, acea Soră a Milostivirii, din nou la Virginia şi, în cele din urmă, la domnul Propter, ca singura persoană cunoscută de el care putea să înţeleagă ceva din această confuzie generală, absurdă, dementă şi diabolică.

1. Galateni, 6:7 (n. r.).
2. „Trebuie să ne lucrăm grădina“ (fr.), *Candid sau Optimismul* de Voltaire, Capitolul XXX, traducere de Al. Philippide, studiu introductiv, note şi

tabel cronologic de N.N. Condeescu, Editura Hyperion, Chişinău, 1993, p. 190 (n. r.).

Capitolul VI

Oarecum spre dezamăgirea lui Jeremy, doctorul Obispo nu era deloc umilit de informaţia că ideile lui fuseseră anticipate încă din secolul XVIII.

— Mi-ar plăcea să aud mai multe despre acest al Cincilea Conte al tău, spuse el, în timp ce coborau spre pivniţe cu Vermeer-ul. Spui că a trăit pînă la nouăzeci de ani?

— Peste nouăzeci, răspunse Jeremy. Nouăzeci şi şase sau şapte, am uitat. Şi, mai mult, a murit în mijlocul unui scandal.

— Ce fel de scandal?

Jeremy tuşi şi îşi mîngîie creştetul capului.

— Felul obişnuit, spuse el cu o voce ca de flaut.

— Vrei să spui că bătrînul măscărici încă mai era pus pe treabă? întreabă doctorul Obispo neîncrezător.

— Încă pe treabă, repetă Jeremy. Există un pasaj despre toată afacerea în hîrtiile nepublicate ale lui Greville. A murit exact la timp. Erau pe punctul de a-l aresta.

— Pentru ce?

Jeremy clipi din nou şi tuşi.

— Păi, spuse el încet, în cea mai aristocratică manieră a lui, se pare că avea o tendinţă de a obţine plăcere într-un mod mai degrabă criminal.

— Vrei să spui că a omorît pe cineva.

— Nu a omorît efectiv, răspunse Jeremy, doar a mutilat.

Doctorul Obispo era oarecum dezamăgit, dar se consolă aproape imediat cu gîndul că, la nouăzeci şi şase de ani, chiar şi mutilarea era destul de merituoasă.

— Mi-ar plăcea să aflu mai multe despre asta, adăugă el.

— Ei bine, carnetul e la dispoziţia dumitale, spuse Jeremy politicos.

Doctorul Obispo îi mulţumi. Intrară împreună în camera de

lucru a lui Jeremy.

— Scrisul e destul de dificil, spuse Jeremy în timp ce intrau. Cred că ar fi mai uşor dacă ţi-aş citi eu cu voce tare.

Doctorul Obispo protestă, spunînd că nu vrea să-i irosească timpul lui Jeremy; dar cum acesta era nerăbdător să găsească o cale de a amîna pentru altă ocazie sarcina plictisitoare de a sorta hîrtiile care nu îl interesau, protestă şi el cu mai multă forţă. Jeremy insista să fie altruist. Doctorul Obispo îi mulţumi şi se aşeză să asculte. Jeremy îşi deranjă privirea din mediul ei natural cît să-şi lustruiască lentilele, apoi începu să recitească cu voce tare pasajul pe care îl citise în dimineaţa aceea, cînd se auzi soneria pentru prînz.

— „E de găsit în Noroi, conchise el, şi nu are nevoie decît de un Pescar iscusit.“

Doctorul Obispo chicoti.

— Aproape că ai putea folosi asta ca definiţie a ştiinţei, spuse el. Ce este ştiinţa? Ştiinţa e pescuit în noroi – pescuit după imortalitate şi după orice altceva ar mai putea pica.

Rîse din nou şi adăugă că îi plăcea de bătrînul nemernic.

Jeremy citi mai departe.

— „August, 1796. Astăzi, flecara mea nepoată, Caroline, mi-a reproşat ceea ce ea numeşte Inconsecvenţa Comportamentului meu. Un om care este uman cu Caii din grajdul său, cu Căprioarele din parcul său şi cu Crapii din iazurile sale ar trebui să îşi manifeste Consecvenţa fiind mai social decît sînt eu, mai tolerant în compania Proştilor, mai milostiv faţă de cei săraci şi umili. La care eu am răspuns observînd că acest cuvînt, Om, este numele general aplicat unor succesiuni de Comportamente inconsecvente, care îşi au sursa într-un trup cu două picioare, lipsit de pene, iar cuvinte precum Caroline, John şi aşa mai departe sînt numele proprii aplicate unor succesiuni particulare ale unor Comportamente inconsecvente din anumite Trupuri. Singura Consecvenţă manifestată de masa Umanităţii este Consecvenţa Inconsecvenţei. Cu alte cuvinte, natura oricărei succesiuni anume de Comportamente inconsecvente depinde de istoria individului şi a strămoşilor săi. Fiecare succesiune de Inconsecvenţe este determinată şi se supune Legilor impuse asupra ei de Circumstanţele noastre

precedente. Se poate spune despre un Caracter că este consecvent în sensul că Inconsecvenţele lui sînt predestinate şi nu pot trece dincolo de limitele care i-au fost destinate. Consecvenţa cerută de astfel de Proşti precum Caroline este de un tip cu totul diferit. Aceştia ne fac reproşuri deoarece Comportamentele noastre succesive nu sînt consecvente cu un set de Prejudecăţi ales arbitrar sau cu un cod de reguli ridicol, cum ar fi cel ebraic, cel stoic, cel irochez, cel creştin. O astfel de Consecvenţă nu trebuie dobîndită, iar încercarea de dobîndire a ei duce doar la Imbecilitate şi Ipocrizie. Gîndeşte-te, i-am spus lui Caroline, la propriul tău Comportament. Ce Consecvenţă, rogu-te, găseşti între conversaţiile cu pastorul despre Mîntuire şi bătăile draconice cu nuiaua aplicate servitoarelor tinere? Între caritatea ta ostentativă şi capcanele pentru oameni instalate de domeniu? Între apariţiile tale la Curte şi acel *chaise percée*[1]? Sau între liturghia de duminică dimineaţa şi plăcerile savurate împreună cu soţul tău duminică noaptea, iar vinerea sau joia, după cum bănuieşte toată lumea, cu un anumit baronet pe care nu-l vom numi? Dar înainte de a-mi sfîrşi ultima întrebare, Caroline părăsise încăperea.“

— Sărmana Caroline, spuse doctorul Obispo rîzînd. Totuşi, a primit ceea ce merita.

Jeremy citi următoarea notă.

— „Decembrie, 1796. După al doilea atac de congestie pulmonară, perioada de Convalescenţă a început mai tîrziu decît înainte şi n-am mai ajuns atît de departe. Atîrn de un fir de aţă deasupra prăpastiei, iar substanţa acestui fir este Suferinţa.“

Cu degetul mic îndoit elegant, doctorul Obispo scutură scrumul ţigării sale pe podea.

— Una dintre acele tragedii farmaceutice, comentă el. Cu un tratament de clorură de tiamină şi nişte testosteron, l-aş fi putut face fericit ca o vrăbiuţă. Te-ai gîndit vreodată ce mare parte din literatura romantică se datorează tratamentelor greşite?

Aş putea să mă întind pe jos, ca un copil obosit

Şi să îmi plîng această viaţă plină de griji.[2]

Minunat! Dar dacă ar fi ştiut cum să cureţe pleurezia tuberculozei cronice a sărmanului Shelley, nu ar fi fost scrise niciodată. Să te întinzi pe jos ca un copil obosit şi să-ţi plîngi viaţa se întîmplă să fie unul dintre cele mai caracteristice simptome ale pleureziei tuberculozei cronice. Şi cei mai mulţi dintre ceilalţi băieţi cu *Weltschmertz* erau fie bolnavi, fie alcoolici, fie dependenţi de droguri. I-aş fi putut împiedica pe absolut toţi să scrie ce au scris.

Doctorul Obispo privi spre Jeremy cu un zîmbet de lup care era aproape copilăros în candoarea cinismului său triumfător.

— Ei bine, hai să auzim cum iese din necaz Bătrînul nostru.

— „Decembrie, 1796, citi Jeremy. Tîrcoalele hienelor care mă pîndesc mi-au devenit atît de insuportabile încît ieri m-am hotărît să le pun capăt. Cînd le-am cerut ca pe viitor să mă lase singur, Caroline şi John au protestat, invocînd Afecţiunea lor mai mult decît filială. Pînă la urmă am fost obligat să spun că, dacă nu dispar pînă astăzi la prînz, voi ordona intendentului meu să aducă douăzeci de oameni şi să-i dea afară din Casa mea. În dimineaţa aceasta i-am privit de la fereastră cum plecau.“

Următoarea notă era datată 11 ianuarie 1797:

— „Anul acesta aniversarea naşterii mele îmi aduce Gînduri mai mohorîte decît oricînd altcîndva. Sînt prea obosit pentru a le nota. Fiind o zi frumoasă şi remarcabil de caldă pentru acest Anotimp, am pus să fiu dus în Scaunul meu la iazurile cu peşti. S-a sunat din clopoţel şi Crapii au venit imediat, grăbiţi, la mîncare. Spectacolul Creaţiei brute îmi oferă aproape singurele plăceri care mi-au mai rămas. Stupiditatea acestor Animale este lipsită de pretenţii, iar răutatea lor depinde de Apetit şi, prin urmare, este doar intermitentă. Oamenii sînt cruzi în mod sistematic şi continuu, în timp ce Nebuniile lor sînt justificate în numele Religiei şi Politicii, iar Ignoranţa lor este mascată în veşmintele pompoase ale Filozofiei.

În acest timp, cum priveam peştii împingîndu-se şi înghesuindu-se pentru masa lor, ca o Mulţime de clerici în căutarea Avansării, Gîndurile mele s-au întors la uimitoarea

Întrebare la care am meditat de atîtea ori în trecut. De ce trebuie un om să moară la şaptezeci de ani, în timp ce un Peşte îşi poate menţine Tinereţea pînă la două sau trei sute de ani? Am dezbătut cu mine însumi o serie de răspunsuri posibile. A existat, de exemplu, o vreme în care credeam că viaţa mai lungă a Crapilor şi Ştiucilor s-ar putea datora superiorităţii Elementului lor, Apa, asupra Aerului nostru. Dar vieţile anumitor Creaturi subacvatice este scurtă, în timp ce acelea ale unor Păsări depăşesc viaţa oamenilor.

Iarăşi, m-am întrebat dacă anii mai mulţi ai Peştilor nu s-ar putea datora modului lor anume de concepere şi naştere a puilor. Dar din nou am dat de Obiecţii fatale. Masculii Papagalilor şi Corbilor nu sînt onanişti, ci copulează; femelele Elefanţilor nu depun ouă, ci îşi poartă puii în pîntece, dacă e să îl credem pe domnul De Buffon, pentru nu mai puţin de douăzeci şi patru de luni. Dar Papagalii, Corbii şi Elefanţii sînt Creaturi cu viaţă lungă; de unde trebuie să conchidem că Scurtimea Vieţii Umane se datorează altor Cauze decît modul în care Bărbaţii concep şi Femeile reproduc Specia noastră.

Singurele ipoteze la care nu pot întrevedea nici un fel de Obiecţii manifeste sînt acestea: Dieta unor peşti precum Crapii şi Ştiucile conţine unele substanţe care conservă Trupurile lor în faţa Descompunerii ce cuprinde cele mai multe Creaturi încă de cînd sînt vii; corelativ, substanţele care previn Descompunerea pot fi găsite în Trupurile Peştilor, în special, putem presupune în mod rezonabil, în Stomacul, Ficatul, Măruntaiele şi alte Organe de Fierbere şi Asimilare. Trebuie să presupunem că, la animalele cu viaţă scurtă, cum ar fi Omul, Substanţele preventive ale Descompunerii lipsesc. Atunci se ridică întrebarea dacă aceste Substanţe pot fi introduse în Trupul uman din cel al Peştilor. Istoria nu atestă vreun caz remarcabil de longevitate printre Ihtiofagi, şi nici nu am observat vreodată ca Locuitorii porturilor sau altor locuri unde există peşte din abundenţă să trăiască deosebit de mult. Dar nu trebuie să concluzionăm de aici că Substanţa care previne Descompunerea nu poate fi transmisă de la Peşte la Om. Pentru că Omul găteşte Peştele înainte să-l mănînce, şi ştim dintr-o mie de cazuri că aplicarea Căldurii modifică profund

natura multor substanţe; mai mult, Omul aruncă, deoarece le consideră nepotrivite Consumării, tocmai acele organe ale Peştelui în care ar fi cel mai rezonabil să presupunem că este conţinută Substanţa care previne Descompunerea“.

— Dumnezeule! strigă doctorul Obispo, incapabil să se mai abţină. Să nu-mi spui că boşorogul începe să mănînce măruntaie crude de peşte!

Ochii lui Jeremy zvîcniră spre partea de jos a paginii, sclipind în spatele lentilelor bifocale, şi acum erau deja în capul paginii următoare.

— Exact asta face, ţipă el încîntat. Ascultă asta. „Primele mele trei încercări au provocat vărsături incontrolabile; la a patra am reuşit să înghit ce băgasem în gură, dar după două sau trei minute triumful meu a fost retezat de un acces de vomă. De-abia la a noua sau a zecea încercare am reuşit să înghit şi să reţin pînă şi numai cîteva linguri din acea carne tocată absolut greţoasă.

— Ăsta da curaj! spune doctorul Obispo. Aş prefera un bombardament aerian în loc de asta.

În acest timp, Jeremy nici măcar nu-şi ridicase ochii din carte.

— „A trecut deja o lună, spune el, de cînd am început să testez adevărul Ipotezei mele, şi acum ingerez în fiecare zi cel puţin o sută cincizeci de grame de Viscere crude şi măcinate de Crap proaspăt tăiat.“

— Iar peştele, spuse doctorul Obispo, scuturînd încet din cap, are cea mai mare varietate de viermi paraziţi dintre toate animalele. Îmi îngheaţă sîngele în vine şi numai cînd aud aşa ceva.

— Nu trebuie să-ţi faci grji, spuse Jeremy, care continuase să citească. Nu se întîmplă nimic altceva decît că Înălţimea Sa se face tot mai bine. Iată un „acces deosebit de Putere şi Vigoare în luna martie“. Ca să nu mai pomenim „Renaşterea apetitului, Ameliorarea memoriei şi a puterii de cogitare“. Îmi place cogitare. Ce vestigiu frumos, nu ţi se pare? Ca un Chippendale al cuvintelor!

Apoi continuă să citească pentru el, iar după o scurtă tăcere anunţă triumfător:

— În aprilie călăreşte deja „o oră pe calul murg în fiecare după-amiază“. Iar doza a ceea ce el numeşte „terciul meu visceral şi excrementţial“ a urcat la patru sute de grame pe zi.

Doctorul Obispo sări de pe scaunul său şi începu să măsoare însufleţit camera.

— La naiba! strigă el. Asta e mai mult decît o glumă. Asta e ceva serios. Măruntaie crude de peşte; floră intestinală; prevenirea otrăvirii cu steroli; şi întinerire. Întinerire!

— Contele e mai precaut decît dumneata, spuse Jeremy. Ascultă asta. „Încă nu sînt în măsură să-mi dau seama dacă refacerea mea se datorează Crapilor, Revenirii Primăverii sau acelui *Vis medicatrix Naturae*.“

Doctorul Obispo dădu din cap aprobator.

— Asta e gîndirea corectă, spuse el.

— „Timpul, continuă Jeremy, o va spune; asta dacă îl pot obliga s-o spună, ceea ce intenţionez să fac prin continuarea Regimului meu actual. Pentru că înţeleg că Ipoteza mea va fi verificată dacă, după ce voi continua cu el o perioadă mai lungă, îmi voi recupera nu doar vechea stare de Sănătate, dar şi o măsură a Vigorii pierdute încă de la trecerea Tinereţii.“

— Bravo lui! exclamă doctorul Obispo. Tot ce mi-aş dori ar fi ca Unchiul Jo să privească lucrurile în modul acesta ştiinţific.

Apoi, amintindu-şi dintr-odată de Nembutal şi de credinţa copilărească a domnului Stoyte în omniscienţa lui medicală, adăugă:

— Sau poate că nu-mi doresc asta. Ar putea exista anumite inconveniente.

Doctorul Obispo chicoti de unul singur la gluma pe care o putea înţelege doar el.

— Ei bine, să continuăm cu povestea cazului nostru, adăugă el.

— În septembrie poate călări trei ore în şir fără să obosească, spuse Jeremy. Reînnoadă cunoştinţa cu literatura greacă şi am observat că are o părere foarte proastă despre Platon. După care nu mai avem nici o însemnare pînă în 1799.

— Nici o însemnare pînă în 1799! repetă doctorul Obispo indignat. Nemernic bătrîn! Exact cînd cazul lui devenea cu adevărat interesant, pleacă şi ne lasă în beznă.

Jeremy ridică privirea din carnet, zîmbind.

— Nu cu totul în beznă, spuse el. O să-ţi citesc prima notă de după cei doi ani de tăcere şi vei putea să tragi propriile dumitale concluzii despre starea florei lui intestinale.

Emise o tuse uşoară şi începu să citească în maniera doamnei Gaskell:

— „Mai, 1799. Femeile abandonate cele mai promiscue, mai ales printre Femeile de Calitate, sînt adesea cele cărora Natura nedreaptă le-a refuzat obişnuitul Motiv şi Pretext al Galanteriei. Refuzîndu-li-se de către o Frigiditate constitutivă savurarea Plăcerilor, ele se află în constantă rebeliune împotriva Destinului lor. Puterea care le împinge să sporească numărul galanteriilor lor nu este Senzualitatea, ci Speranţa; nu dorinţa de a reitera experienţa unei Beatitudini familiare, ci mai degrabă aspiraţia către o Fericire obişnuită şi mult lăudată, pe care ele însele au fost condamnate să nu o cunoască niciodată. Femeia de Virtute uşoară poate adesea să-i pară Hedonistului nu mai puţin respingătore decît Moralistului sever, chiar dacă din motive diferite. Dumnezeu să mă ferească pe Viitor de alte cuceriri asemănătoare celei pe care am făcut-o Primăvara asta la Bath!“

Jeremy lăsă carnetul jos.

— Încă mai simţi că ai fost lăsat în beznă? întrebă el.

1. Scaun cu toaletă (fr.) (n. r.).
2. Trad. aprox. a versurilor „I could lie down like a tired child, / And weep away the life of care.“ vol. *Stanzas written in Dejection near Naples*, de Percy Bysshe Shelley (n. r.).

Capitolul VII

Maşina electrică de şlefuit învîrtea banda de şmirghel pe suprafaţa aspră a lemnului cu un urlet asurzitor. Aplecat deasupra bancului de tîmplărie, domnul Propter nu îl auzi pe Pete cum intră şi se apropie. Timp de o jumătate de minut tînărul rămase în tăcere, privindu-l cum plimbă maşina de şlefuit încoace şi încolo pe scîndura din faţa sa. Pete observă că domnul Propter avea rumeguş în sprîncenele zburlite, iar pe fruntea arsă de soare o pată neagră, acolo unde îşi pusese degetele pline de ulei.

Pete simţi că are mustrări de conştiinţă. Nu era corect să spionezi un om, dacă acela nu ştia că eşti acolo. Era necinstit; puteai să vezi ceva ce nu voiai să vezi. Îl strigă pe domnul Propter pe nume.

Bătrînul ridică privirea, zîmbi şi opri motorul micii sale maşini.

— Ei, Pete, spuse el. Eşti exact omul pe care îl căutam. Asta în cazul în care vrei să lucrezi ceva prea pentru mine. Vrei?

Apoi întrerupse răspunsul afirmativ al lui Pete, adăugînd:

— Dar am uitat de inima aia a ta. Nenorocitele astea de febre reumatice! Crezi că ar fi bine să lucrezi?

Pete roşi puţin; încă nu avusese timp să depăşească o anumită ruşine referitoare la dizabilitatea lui.

— Sper că nu mă puneţi să alerg suta de metri, nu-i aşa?

Domnul Propter ignoră întrebarea lui glumeaţă.

— Eşti sigur că e în regulă? insistă el, privindu-l pe tînăr în faţă cu o seriozitate afectuoasă.

— Absolut sigur, dacă e vorba doar de aşa ceva.

Pete flutură mîna în direcţia bancului de tîmplărie.

— Sincer?

Pete era mişcat şi emoţionat de solicitudinea celuilalt.

— Sincer! declară el.

— Foarte bine atunci, spuse domnul Propter, liniştit. Eşti angajat. Sau mai degrabă nu eşti *angajat*, pentru că te poţi considera norocos dacă pentru munca ta vei primi o Coca-Cola. Eşti recrutat.

Toţi ceilalţi din zonă, explică el în continuare, erau ocupaţi. Fusese lăsat să opereze întreaga fabrică de mobilă de unul singur. Şi problema era că trebuia operată sub presiune; trei dintre familiile de nomazi din barăci încă nu aveau deloc mese şi scaune.

— Uite măsurile, spuse el, arătînd spre o foaie de hîrtie bătută la maşină de pe perete. Şi uite cheresteaua. Acum, să-ţi spun ce aş vreau eu să faci mai întîi.

Domnul Propter luă o scîndură şi o întinse pe banc. Cei doi bărbaţi lucrară o vreme fără să mai încerce să se facă auziţi prin zgomotul instrumentelor lor electrice. Apoi interveni o perioadă de activitate mai puţin zgomotoasă. Prea timid pentru a ataca direct subiectul perplexităţilor sale, Pete începu să vorbească despre noua carte a profesorului Pearl asupra populaţiei. Cincisprezece locuitori pe kilometru pătrat, pentru întreaga suprafaţă terestră a planetei. Şaisprezece acri pe cap de locuitor. Dacă scădem cel puţin jumătate, ca teren neproductiv, ne rămîn opt acri. Iar cu metodele agricole obişnuite, o fiinţă umană putea fi întreţinută cu produsele a doi acri şi jumătate. Dat fiind că pentru fiecare persoană erau cinci acri şi jumătate în plus, de ce trebuia ca o treime din lume să facă foamete?

— Credeam că ai descoperit răspunsul în Spania, spuse domnul Propter. Fac foamete pentru că nu pot trăi doar cu pîine.

— Ce legătură are asta?

— Are, răspunse domnul Propter. Oamenii nu pot trăi doar cu pîine, pentru că au nevoie să simtă că viaţa lor are un sens. De aceea recurg la idealism. Dar e doar o problemă de experienţă şi observaţie faptul că cele mai multe idealisme duc la război, persecuţie şi demenţă în masă. Omul nu poate trăi doar cu pîine; dar dacă decide să îşi alimenteze mintea cu un tip greşit de hrană, nu va avea nici măcar pîine. Nu va avea

nici măcar pîine, pentru că va fi atît de ocupat cu omorîrea sau pregătirile pentru omorîrea vecinilor săi în numele lui Dumnezeu, al Ţării sau al Justiţiei Sociale, încît nu va reuşi să-şi cultive ogoarele. Dar în acelaşi timp, nimic nu este, din păcate, mai sigur decît că cei mai mulţi oameni aleg hrana spirituală greşită şi, astfel, aleg indirect propria lor distrugere.

Domnul Propter dădu drumul la curentul electric şi maşina de şlefuit începu din nou să urle scrîşnit. Urmă o nouă pauză de conversaţie.

— Într-un astfel de climat, spuse domnul Propter în următorul interval de tăcere, şi cu toată apa care va deveni disponibilă atunci cînd apeductul Colorado River va începe să funcţioneze, anul viitor, ai putea să faci orice vrei, practic.

Scoase maşina de şlefuit din priză şi se duse să aducă un burghiu.

— Să luăm o localitate de o mie de locuitori; dă-i trei sau patru mii de acri de teren şi un bun sistem de cooperative de producători şi consumatori – s-ar putea hrăni complet singură; ar putea asigura două treimi din celelalte nevoi ale ei pe plan local şi ar putea produce surplusul care să fie schimbat pe acele lucruri pe care nu le poate produce ea însăşi. Ai putea umple statul cu astfel de localităţi. Zîmbind destul de melancolic, domnul Propter adăugă: Asta în cazul în care ai putea obţine permisiune de la bănci şi un număr de oameni inteligenţi şi virtuoşi suficient de mare pentru a organiza o democraţie autentică.

— În mod sigur n-ai putea convinge băncile, spuse Pete.

— Şi probabil că n-ai putea găsi mai mult de cîţiva oameni potriviţi, adăugă domnul Propter. Şi bineînţeles că nu există ceva mai dezastruos decît să începi un experiment social cu oamenii nepotriviţi. Uită-te la toate eforturile din ţara asta de a înfiinţa comunităţi. Robert Owen, de exemplu, fourieriştii şi toţi ceilalţi. Zeci de experimente sociale care au eşuat toate. De ce? Pentru că cei responsabili nu şi-au ales oamenii. Nu a existat nici un examen de admitere şi nici un noviciat. I-au acceptat pe toţi cei care s-au prezentat. Asta obţii atunci cînd eşti nejustificat de optimist în privinţa fiinţelor umane.

Domnul Propter începu să găurească, iar Pete preluă

maşina de şlefuit.

— Credeţi că nu e bine să fii optimist? întrebă tînărul.

Domnul Propter zîmbi.

— Ce întrebare curioasă! răspunse el. Ce ai spune despre un om care ar instala o pompă de vid într-un puţ de cincisprezece metri? L-ai numi optimist?

— L-aş numi nebun.

— Şi eu la fel, spuse domnul Propter. Şi acesta este răspunsul la întrebarea ta; un om e nebun dacă e optimist faţă de orice situaţie în care experienţa a demonstrat că nu există nici o justificare pentru optimism. Cînd Robert Owen a acceptat o mulţime de deficienţi, incompetenţi şi escroci obişnuiţi, aşteptîndu-se ca aceştia să se organizeze într-un tip nou, mai bun, de societate, a fost complet nebun.

O vreme s-a aşternut tăcerea, în timp ce Pete tăia ceva.

— Presupun că şi eu am fost prea optimist, spuse tînărul meditativ, după ce termină.

Domnul Propter dădu din cap.

— Prea optimist în anumite direcţii, aprobă el. Şi, în acelaşi timp, prea pesimist în altele.

— De exemplu? întrebă Pete.

— Păi, pentru început, spuse domnul Propter, prea optimist în privinţa reformelor sociale. Imaginîndu-ţi că binele poate fi fabricat prin metode de producere în masă. Dar, din nefericire, se întîmplă ca binele să nu fie genul acela de marfă. Binele este o problemă de măiestrie morală. Nu poate fi produs decît de indivizi. Şi, bineînţeles, dacă indivizii nu ştiu în ce constă binele sau nu doresc să lucreze pentru el, atunci acesta nu se va manifesta, oricît de perfectă ar fi maşinăria socială. Apoi domnul Propter adăugă pe un alt ton, suflînd rumeguşul din gaura pe care o făcuse: Gata! Acum urmează picioarele scaunelor şi blaturile.

Domnul Propter traversă încăperea şi începu să regleze strungul.

— Şi în privinţa a ce credeţi că am fost prea pesimist? întrebă Pete.

Domnul Propter răspunse fără să îşi ridice privirea de la lucrul său:

— În privinţa naturii umane.

Pete era surprins.

— M-aş fi aşteptat să spuneţi că eram optimist în privinţa naturii umane, spuse el.

— Ei, desigur, asta este adevărat în anumite privinţe, îl aprobă domnul Propter. Ca majoritatea oamenilor din ziua de azi, eşti de un optimism nebun în privinţa oamenilor, aşa cum sînt ei, oamenii care trăiesc exclusiv la nivel uman. S-ar părea că tu crezi că oamenii pot rămîne aşa cum sînt şi totuşi să fie locuitori ai unei lumi categoric mai bună decît lumea în care trăim noi. Dar lumea în care trăim este o consecinţă a ceea ce au fost oamenii şi o proiecţie a ceea ce sînt ei acum. Dacă oamenii continuă să fie aşa cum sînt ei acum şi cum au fost în trecut, e evident că lumea în care trăiesc nu poate deveni mai bună. Dacă tu crezi că ar putea, eşti de un optimism extraordinar în privinţa naturii umane. Dar, pe de altă parte, eşti de un pesimism extraordinar şi dacă crezi că bărbaţii şi femeile sînt condamnaţi prin natura lor să îşi petreacă toată viaţa la nivelul strict uman. Slavă Domnului, nu este aşa. Stă în puterea lor să îl depăşească, urcînd la nivelul eternităţii. Nici o societate umană nu poate deveni categoric mai bună decît e acum, dacă nu conţine o bună proporţie de indivizi care ştiu că umanitatea lor nu este ultimul cuvînt şi care încearcă în mod conştient să o transceandă. De aceea trebuie să fii profund pesimist în privinţa lucrurilor faţă de care majoritatea oamenilor sînt optimişti – cum ar fi ştiinţa aplicată, reforma socială şi natura umană, a bărbaţilor şi femeilor obişnuite. Şi acesta este şi motivul pentru care trebuie să fii profund optimist în privinţa lucrurilor faţă de care ei sînt atît de pesimişti încît nici nu ştiu că există – mă refer la posibilitatea transformării şi transcenderii naturii umane. Nu prin creştere evoluţionară şi nu în cine ştie ce viitor îndepărtat, ci în orice moment – aici şi acum, dacă vrei – prin folosirea inteligenţei şi bunăvoinţei corect orientate.

Domnul Propter porni strungul de probă, apoi îl opri ca să-l mai regleze.

— Este tipul de pesimism şi de optimism pe care îl găseşti în orice mare religie, adăugă el. Pesimism faţă de lumea largă şi

faţă de natura umană, aşa cum se manifestă ea în cazul majorităţii bărbaţilor şi femeilor. Optimism faţă de lucrurile pe care le poate realiza oricine doreşte şi ştie cum.

Porni strungul din nou şi, de data aceasta, îl lăsă să meargă.

— Cunoşti pesimismul din Noul Testament, continuă el bruiat de zgomotul aparatului. Pesimism faţă de masa umanităţii: mulţi chemaţi, puţini aleşi. Pesimism faţă de slăbiciune şi ignoranţă: „de la cel ce n-are se va lua şi ce are". Pesimism faţă de viaţă, aşa cum e ea trăită la nivelul uman obişnuit: pentru că viaţa trebuie pierdută pentru a o cîştiga pe cealaltă, cea eternă. Pesimism pînă şi faţă de cele mai înalte forme de moralitate lumească: nu va fi primit în Împărăţia Cerurilor nici unul dintre cei a căror corectitudine nu reuşeşte să o depăşească pe cea a scribilor şi fariseilor. Dar cine sînt scribii şi fariseii? Pur şi simplu cei mai buni cetăţeni, stîlpii societăţii, toţi cei care gîndesc aşa cum trebuie. În ciuda acestui fapt sau mai degrabă datorită acestui fapt, Iisus îi numeşte o generaţie de vipere. Sărmanul domn Mulge, cît de mult ar suferi dacă ar avea vreodată nenorocul de a-şi întîlni Salvatorul!

Domnul Propter zîmbi de unul singur, aplecat deasupra muncii sale.

— Ei bine, aceasta este partea pesimistă a învăţăturilor Evangheliei, continuă el. Şi, într-un mod mai sistematic şi mai filozofic, vei găsi aceleaşi lucruri exprimate în scripturile budiste şi hinduiste. Lumea, aşa cum e ea, şi oamenii, la un nivel strict uman, nu mai au nici o speranţă: acesta este verdictul universal. Speranţa apare doar atunci cînd fiinţele umane încep să îşi dea seama că împărăţia cerurilor sau oricum altfel ai dori s-o numeşti este înăuntru şi poate fi trăită de oricine e pregătit să facă efortul necesar. Aceasta este partea optimistă a creştinismului şi a celorlalte religii ale lumii.

Domnul Propter opri strungul, luă piciorul de scaun la care lucrase şi puse altul în loc.

— Nu e genul de optimism despre care te învaţă în bisericile liberale, spuse Pete.

Se gîndea la perioada lui de tranziţie între reverendul Schlitz şi antifascismul militant.

— Nu, nu este, aprobă domnul Propter. Ce te învaţă în bisericile liberale nu are nici o legătură cu creştinismul sau oricare altă religie realistă. Sînt, în mare parte, baliverne.

— Baliverne?

— Baliverne, repetă domnul Propter. Umanism de început de secol XX, garnisit cu evanghelism de secol XIX. Ce combinaţie! Umanismul afirmă că binele poate fi realizat la un nivel la care el nu există şi neagă eternitatea ca fapt. Evanghelismul neagă relaţia dintre cauze şi efecte, afirmînd existenţa unei divinităţi personale care iartă păcatele. Sînt ca Jack Spratt şi soţia lui: împreună ei reuşesc să distrugă orice urmă de sens. Apoi domnul Propter adăugă, prin zumzetul maşinii: Nu, mă înşel, nu *orice* sens. Umaniştii vorbesc despre o singură rasă, iar evangheliştii venerează un singur Dumnezeu. Rămîne în seama patrioţilor să lustruiască această ultimă urmă de sens. Patrioţilor şi sectarilor politici. O sută de idolatrii, reciproc exclusive. „Există mulţi Dumnezei şi şefii locali sînt profeţii lor corespunzători.“ Naivitatea amabilă a bisericilor liberale este suficient de bună pentru vremuri liniştite; dar nu uita că ea e încontinuu suplimentată de nebuniile feroce ale naţionalismului, de utilizat în vremuri de criză. Acestea sînt filozofiile cu care sînt crescuţi tinerii. Filozofiile cu care bătrînii voştri optimişti se aşteaptă ca voi să reformaţi lumea. Domnul Propter se opri pentru o clipă, apoi adăugă: Ce semeni, aceea vei şi secera. Dumnezeu nu se lasă batjocorit. Nu se lasă batjocorit. Dar oamenii pur şi simplu refuză să creadă asta. Continuă să creadă că pot să dea cu tifla naturii lucrurilor şi să nu păţească nimic. M-am gîndit uneori să scriu un mic tratat, ca o carte de bucate. „O sută de moduri de a-ţi bate joc de Dumnezeu“ aş numi-o. Aş lua o sută de exemple din istorie şi din viaţa contemporană, care să ilustreze ce se întîmplă atunci cînd oamenii încep să facă lucruri fără să acorde atenţie naturii realităţii. Iar cartea ar fi împărţită în secţiuni, cum ar fi „Batjocorirea lui Dumnezeu în agricultură“, „Batjocorirea lui Dumnezeu în politică“, „Batjocorirea lui Dumnezeu în educaţie“, „Batjocorirea lui Dumnezeu în filozofie“, „Batjocorirea lui Dumnezeu în economie“. Ar fi o carte instructivă. Dar puţin deprimantă.

Capitolul VIII

Vestea că al Cincilea Conte avusese trei copii nelegitimi la vîrsta de optzeci şi unu de ani a fost anunţată în carnet cu o rezervă într-adevăr aristocratică. Fără laude, fără autocomplimentări. Doar o declaraţie scurtă şi liniştită, prinsă între transcrierea unei conversaţii cu Ducele de Wellington şi o notă despre muzica lui Mozart. La o sută douăzeci de ani de la eveniment, doctorul Obispo, care nu era un gentleman englez, exulta zgomotos, de parcă realizarea ar fi fost a lui.

— Trei, strigă el cu entuziasmul lui proletar. *Trei!* Ce zici despre asta?

Crescut în aceeaşi tradiţie ca şi al Cincilea Conte, Jeremy zise că nu era rău deloc şi continuă să citească.

În 1820, Contele fusese din nou bolnav, dar nu sever; iar un tratament de trei luni cu măruntaie crude de crap îi redase sănătatea obişnuită, „sănătatea unui om în floarea vîrstei“, cum spunea el.

Un an mai tîrziu, pentru prima oară în douăzeci şi cinci de ani, Contele şi-a vizitat nepotul şi nepoata şi a fost încîntat să vadă cum Caroline devenise o scorpie, John era deja chel şi astmatic, iar fiica lor cea mare era atît de monstruos de grasă, încît nimeni nu voia s-o ia de nevastă.

La vestea morţii lui Bonaparte, Contele a scris filozofic că un bărbat trebuie să fie foarte nebun ca să nu-şi poată satisface dorinţa de glorie, putere şi antren decît supunîndu-se greutăţilor războiului şi plictiselii guvernării civile. „Limbajul conversaţiei politicoase, conchidea Contele, relevă cu suficientă claritate faptul că astfel de isprăvi precum cele ale lui Alexandru şi Bonaparte îşi au echivalentul lor paşnic şi domestic. Vorbim despre *Aventuri* amoroase, despre *Cucerirea* unei Femei dorite şi despre *Posedarea* Persoanei ei. Pentru un

Bărbat al raţiunii, astfel de tropi sînt într-adevăr elocvenţi. Luînd în considerare semnificaţia lor, el înţelege că Războiul şi dorinţa de Imperiu sînt greşite deoarece sînt nebuneşti, sînt nebuneşti deoarece sînt nenecesare şi sînt nenecesare deoarece satisfacţiile provenite din Victorie şi Dominaţie pot fi obţinute cu infinit mai puţine eforturi, durere şi bătaie de cap în spatele perdelelor de mătase ale Alcovului Ducesei sau pe salteaua de paie a Lăptăresei. Iar dacă vreodată o astfel de plăcere s-ar dovedi insipidă, dacă, asemenea Eroului antic, s-ar trezi plîngînd după noi lumi de cucerit, atunci prin oferirea unei guinee suplimentare sau, în foarte multe cazuri, după cum am descoperit eu, în mod gratuit, prin simpla provocare a unei Dorinţe latente pentru Umilire şi chiar Durere, un bărbat se poate delecta cu privilegiul folosirii Nuielei, Cătuşelor, Cuştii şi altor astfel de Embeleme ale Puterii absolute pe care i le-ar putea sugera fantezia Cuceritorului şi pe care Răbdarea cumpărată a Cuceritei le-ar suporta sau gustul ei consimţitor le-ar aproba. Îmi amintesc o remarcă a doctorului Johnson în sensul că una dintre cele mai inocente ocupaţii ale unui bărbat e de a face Bani. A face Dragoste este o ocupaţie încă şi mai inocentă decît a face Bani. Dacă Bonaparte ar fi avut înţelepciunea de a-şi descărca Dorinţa pentru Dominaţie în Barurile şi Dormitoarele Corsicii sale natale, ar fi murit în libertate printre semenii lui, iar multe sute de mii de oameni acum morţi, mutilaţi sau orbi ar fi în viaţă şi bucurîndu-se de uzul facultăţilor lor. Este adevărat, aceştia şi-ar folosi fără îndoială Ochii, Membrele şi Vieţile la fel de nebuneşte şi eronat precum şi le folosesc astăzi cei pe care Bonaparte nu i-a ucis. Dar, deşi o Fiinţă Superioară l-ar putea aplauda pe fostul Împărat pentru că a îndepărtat atît de multe Scursuri de pe Pămînt, Scursurile însele vor fi întotdeauna de altă părere. Ca Om al Raţiunii, iar nu ca Fiinţă Superioară, eu sînt de partea Scursurilor.“

— Ai observat vreodată, spuse doctorul Obispo meditativ, modul în care pînă şi cei mai duri oameni încearcă întotdeauna să arate că de fapt sînt buni? Pînă şi boşorogul ăsta – ai crede că lui nu-i pasă cum e privit, atîta timp cît se simte bine. Dar nu; trebuie să scrie o pologhie lungă care să

demonstreze cum e el mult mai bun decît Napoleon. Ceea ce, bineînţeles, şi este, după orice criteriu raţional. Dar nu te-ai aştepta ca el să facă efortul de a o spune.

— Păi, nu părea probabil s-o spună altcineva, interveni Jeremy.

— Aşa că trebuia s-o facă el însuşi, conchise doctorul Obispo. Ceea ce dovedeşte exact ideea mea. Nu există nici un Iago. Oamenii ar face orice a făcut Iago; dar nu vor spune niciodată că sînt ticăloşi. Vor construi o lume verbală minunată în care toate ticăloşiile lor sînt drepte şi rezonabile. Speram ca bătrînul Măruntaie-de-Crap să fie o excepţie. Dar nu e. E destul de dezamăgitor.

Jeremy chicoti cu un anumit dispreţ condescendent.

— Ţi-ar fi plăcut să joace rolul de Don-Juan-în-infern. *Le calme héros courbé sur sa rapière*[1]. Eşti mai romantic decît credeam.

Apoi reveni la carnet şi, după o pauză, anunţă că, în 1832, al Cincilea Conte petrecuse cîteva ore cu Coleridge şi găsise conversaţia acestuia profundă, dar deosebit de tulbure – „caracteristici, adăugase Contele, care sînt admirabile în Iazurile cu Peşti, dar deplorabile în Discursul raţional, care ar trebui să fie limpede şi întotdeauna suficient de puţin adînc pentru ca un om să îl poată parcurge fără riscul de a se îneca într-un abis de nonsensuri“. Jeremy radia de plăcere. Coleridge nu era unul dintre preferaţii lui.

— Cînd mă gîndesc la ce baliverne mai spun încă oamenii despre prostiile pe care le-a scris bătrînul ăla dependent de droguri…

Doctorul Obispo îi tăie vorba scurt.

— Hai să mai auzim cîte ceva despre Conte, spuse el.

Jeremy reveni la carnet.

În 1824, bătrînul gentleman se plîngea de adoptarea Legii care asimila transportul de sclavi cu pirateria şi, astfel, făcea din acest negoţ un delict capital. De la acel moment încolo, avea să fie mai sărac cu aproximativ opt sau nouă mii pe an. Dar se consola gîndindu-se la Horaţiu, care trăia într-un calm filozofic la ferma Sabinelor.

În 1826, cea mai acută plăcere a Contelui era relectura lui

Teocrit şi compania unei femei tinere, pe nume Kate, pe care o făcuse administratoarea sa. În acelaşi an, în ciuda reducerii venitului său, nu putuse rezista tentaţiei de a cumpăra o superbă *Adormire a Maicii Domnului* de Murillo.

1827 fusese un an de răsturnări financiare; răsturnări care, aparent, aveau legătură cu moartea în urma unui avort a unei foarte tinere servitoare angajate de administratoare ca adjunctă personală a ei. Nota din carnet era scurtă şi obscură; dar părea să implice faptul că părinţilor fetei trebuise să li se plătească o sumă substanţială. Puţin mai tîrziu, era din nou suferind şi nota o descriere lungă şi detaliată a stadiilor succesive ale descompunerii cadavrului uman, cu referinţă specială la ochi şi buze. Un scurt tratament cu crap tocat i-a redat o stare de spirit mai veselă, iar în 1828 a făcut o călătorie la Atena, Constantinopole şi Egipt.

În 1831 negocia cumpărarea unei case de lîngă Farnham.

— Asta trebuie să fie Selford, interveni Jeremy. Casa de unde au provenit lucrurile acestea.

Arătă spre cele douăzeci şi patru de lăzi.

— Unde locuiesc cele două bătrîne doamne.

Apoi continuă să citească.

— „Casa este veche, întunecoasă şi incomodă, dar se găseşte pe un Teren suficient de mare de pe o Colină de deasupra rîului Wey, al cărui mal sudic se ridică în punctul acesta aproape perpendicular, printr-o Stîncă de gresie galbenă, pînă la o înălţimea de patruzeci de metri, poate. Gresia este moale şi uşor de lucrat, o Circumstanţă care explică existenţa sub casă a unor Pivniţe foarte mari, care se pare că au fost săpate cam cu un Secol în urmă, cînd galeriile subterane erau folosite pentru depozitarea Băuturilor de contrabandă şi a altor bunuri care călătoreau dinspre coastele din Hampshire şi Sussex spre Metropolă. Spre a alina fricile Soţiei sale, care se teme să nu piardă un copil în meandrele subterane, Fermierul care deţine acum casa a zidit cea mai mare parte a acestor Pivniţe; dar chiar şi ceea ce rămîne prezintă aspectul unor veritabile Catacombe. În Galerii precum acestea un om poate fi sigur că are toată Intimitatea necesară satisfacerii şi celor mai excentrice gusturi.“

Jeremy ridică privirea pe deasupra marginii cărţii.

— Asta sună puţin sinistru, nu ţi se pare?

Doctorul Obispo ridică din umeri.

— Nimeni nu poate avea suficientă intimitate, spuse el energic. Cînd mă gîndesc la toate problemele pe care le-am avut pentru că am vrut nişte pivniţe precum cele despre care citeai…

Lăsă propoziţia neterminată, iar o umbră îi traversă faţa: se gîndea că nu putea să continue să-i dea lui Jo Stoyte pastilele alea de Nembutal la infinit, lua-l-ar naiba!

— Ei bine, cumpără casa, spuse Jeremy, care citise singur mai departe. Şi face reparaţii şi adăugiri în manieră gotică. În pivniţe este amenajat un apartament, la cincisprezece metri adîncime, în capătul unui lung pasaj. Şi, spre încîntarea lui, descoperă că există un izvor subteran şi un alt puţ care coboară pînă la mare adîncime şi care poate fi folosit drept toaletă. Locul este perfect uscat şi are o vastă rezervă de aer…

— Dar ce face el acolo jos? întrebă doctorul Obispo nerăbdător.

— De unde să ştiu eu? răspunse Jeremy. Apoi parcurse pagina cu privirea şi continuă: La acest moment, bătrînul ţine un discurs în Camera Lorzilor în favoarea Legii Reformei.

— În favoarea ei? spuse Obispo surprins.

— „În primele zile ale Revoluţiei Franceze, citi Jeremy cu glas tare, i-am înfuriat pe membrii tuturor partidelor politice spunînd: Bastilia a căzut, trăiască Bastilia. Patruzeci şi trei de ani au trecut de la acel eveniment deosebit de zadarnic, iar corectitudinea Prognosticurilor mele a fost demonstrată de apariţia de noi Tiranii şi de restaurarea celor vechi. Astfel că acum spun, cu deplină Încredere: privilegiul a murit, trăiască Privilegiul. Masele umanităţii sînt incapabile de Emancipare şi prea inepte pentru a-şi conduce propriile Destine. Guvernarea trebuie să fie întotdeauna condusă de Tirani şi Oligarhi. Părerea mea despre Aristocraţie şi Nobilimea de ţară este extrem de proastă; dar părerile lor despre ei înşişi trebuie să fie încă şi mai proaste decît a mea. *Ei* cred că Votul le va fura Puterea şi Privilegiile, în timp ce *eu* sînt sigur că, prin exerciţiul pînă şi al unor Prudenţe şi Viclenii atît de reduse precum cele

cu care i-a înzestrat parcimonioasa Natură, se pot menţine cu uşurinţă în poziţia lor preeminentă din prezent. Astfel stînd lucrurile, Gloata nu are decît să se amuze votînd. Nişte Alegeri nu sînt altceva decît un Teatru de Păpuşi, oferit de Conducători pentru a distrage atenţia celor Conduşi."

— Cît de mult i-ar fi plăcut nişte alegeri comuniste sau fasciste de acum! spuse doctorul Obispo. Apropo, cîţi ani avea cînd a ţinut discursul ăsta?

— Stai să văd.

Jeremy tăcu puţin ca să calculeze, apoi răspunse:

— Nouăzeci şi patru.

— Nouăzeci şi patru! repetă doctorul Obispo. Ei bine, dacă nu e vorba de măruntaiele alea de peşte, atunci eu nu mai ştiu ce e.

Jeremy reveni la carnet.

— La începutul lui 1833 se întîlneşte din nou cu nepotul şi nepoata lui, cu ocazia celei de-a şaizeci şi treia zile de naştere a lui Caroline. Caroline poartă acum o perucă roşie, fiica ei cea mare a murit de cancer, cea mică este nefericită din cauza soţului ei şi de o pioşenie înverşunată, fiul ei, care acum e colonel, are datorii pe care se aşteaptă să i le plătească părinţii. Una peste alta, după cum observă Contele, „o seară foarte plăcută".

— Dar nimic despre pivniţele alea, se plînse doctorul Obispo.

— Nu; dar administratoarea lui, Kate, a fost bolnavă şi el i-a dat regimul cu crap.

Doctorului Obispo i se retrezi interesul.

— Şi ce s-a întîmplat? întrebă el.

Jeremy scutură din cap.

— Următoarea notă este despre Milton, spuse el.

— Milton? exclamă doctorul Obispo cu indignare şi dezgust.

— Spune că scrierile lui Milton dovedesc faptul că existenţa religiei depinde de utilizarea pitorească a limbajului lipsit de moderaţie.

— S-ar putea să aibă dreptate, spuse doctorul Obispo iritat. Dar ceea ce vreau eu să ştiu e ce se întîmplă cu administratoarea aceea.

— În mod evident e în viaţă, spuse Jeremy. Pentru că există o mică notă în care el se plînge de cît de plictisitoare poate fi prea adînca devoţiune a femeilor.

— Plictisitoare! repetă doctorul Obispo. Asta spus eufemistic. Am cunoscut femei care erau ca hîrtia de muşte.

— Ea nu pare să fi obiectat la o infidelitate ocazională. Există o referire la o tînără mulatră.

Jeremy se opri, apoi zîmbi.

— „Delicioasă creatură, spuse el. Combină imbecilitatea primitivă a hotentoţilor cu răutatea şi lăcomia europenilor.“ După care bătrînul gentleman se duce la cină la Castelul Farnham cu Episcopul de Winchester şi găseşte că vinul roşu al acestuia este prost, portoul execrabil şi puterile intelectuale demne de dispreţ.

— Nimic despre sănătatea lui Kate? insistă doctorul Obispo.

— De ce ar vorbi despre asta? I se pare ceva de la sine înţeles.

— Speram că e un om de ştiinţă, spuse doctorul Obispo aproape plîngăreţ.

Jeremy rîse.

— Trebuie că ai nişte idei foarte ciudate despre Conţi de-ai Cincilea şi Baroni ai Unsprezecelea. De ce Dumnezeu să fie oameni de ştiinţă?

Doctorul Obispo nu putu să răspundă. Urmă o tăcere, în timp ce Jeremy începea o nouă pagină.

— Ei, să fiu al naibii, izbucni el. A citit *Analiza minţii umane* de James Mill. La nouăzeci şi cinci de ani. Cred că asta e încă şi mai remarcabil decît a avea o administratoare întinerită şi o mulatră. „Nebunul Obişnuit este doar stupid şi ignorant. Ca să fie un Mare Nebun, un om trebuie să aibă multă învăţătură şi însuşiri superioare. Spre nemuritorul merit al domnului Bentham şi al Locotenenţilor săi, trebuie spus că Nebunia lor a fost tot timpul una de cel mai înalt nivel. Analiza domnului Mill este un veritabil Colosseum al naivităţii.“ Şi nota următoare este despre Marchizul de Sade.

Jeremy divagă, ridicînd privirea spre doctorul Obispo:

— Apropo, cînd îmi dai înapoi cărţile?

Doctorul Obispo ridică din umeri.

— Cînd doreşti, răspunse el. Am terminat cu ele.

Jeremy încercă să îşi mascheze încîntarea şi, tuşind, reveni la carnet.

— „Marchizul de Sade, citi el cu voce tare, era un om de mare geniu, tulburat şi nefericit. După părerea mea, un Autor ar atinge Perfecţiunea dacă ar combina calităţile Marchizului cu cele ale Episcopului Butler şi Sterne.“ Jeremy se opri. Marchizul, Episcopul Butler şi Sterne, repetă el încet. Pe cuvîntul meu, asta ar fi o carte absolut remarcabilă. Apoi continuă să citească. „Octombrie, 1833. A te degrada singur este plăcut proporţional cu înălţimea Eminenţei mondene şi intelectuale de la care cobori şi la care te întorci după ce actul degradării a luat sfîrşit“.

Jeremy se gîndi la Femeile troiene şi vinerile din două în două săptămîni din Maida Vale.

— Asta e destul de bună, comentă el. Da, e destul de bună. Stai să văd, unde eram? A, da. „Creştinii vorbesc mult despre Durere, dar nimic din ceea ce spun ei nu e la obiect. Pentru că cele mai remarcabile Caracteristici ale Durerii sînt acestea: Disproporţia dintre imensitatea suferinţei fizice şi cauzele ei adesea derizorii şi maniera în care, prin anihilarea tuturor facultăţilor şi aducerea trupului la neajutorare, anulează Scopul pentru care se pare că a fost creată de natură: anume, de a-l avertiza pe cel care suferă de apropierea Pericolului, fie că e din interior sau din exterior. Referitor la Durere, acest cuvînt gol, Ininitul, aproape că începe să aibă un sens. Ceea ce nu este cazul Plăcerii; pentru că Plăcerea este strict finită şi orice încercare de a-i lărgi graniţele duce la transformarea ei în Durere. Din acest motiv, cauzarea Plăcerii nu poate fi niciodată atît de încîntătoare pentru o Minte doritoare precum cauzarea Durerii. A oferi o cantitate finită de Plăcere este un simplu act uman; a cauza acest Infinit pe care îl numim Durere este cu adevărat ceva dumnezeiesc şi divin.“

— Pezevenghiul devine mistic la bătrîneţe, se plînse doctorul Obispo. Aproape că îmi aminteşte de domnul Propter.

Doctorul Obispo îşi aprinse o ţigară. Urmă un moment de tăcere.

— Ascultă asta, strigă brusc Jeremy pe un ton însufleţit.

„Martie, 1834. Prin neglijenţa criminală a lui Kate, Priscilla a putut să evadeze din locul subteran de izolare. Dat fiind faptul că deţine asupra Persoanei ei dovada că a fost timp de cîteva săptămîni subiectul Investigaţiilor mele, Priscilla are în mîinile ei Reputaţia, poate chiar şi Libertatea şi Viaţa mea.

— Presupun că despre asta vorbeai, înainte să ne apucăm de citit, spuse doctorul Obispo. Scandalul final. Ce s-a întîmplat?

— Păi, presupun că fata trebuie să-şi fi spus povestea, răspunse Jeremy fără să ridice privirea de la pagina din faţa lui. Altfel cum explici prezenţa acestei „Gloate ostile“ despre care Contele începe să vorbească dintr-odată? „Umanitatea bărbaţilor şi femeilor este invers proporţională cu Numărul lor. O Mulţime nu este cu nimic mai umană decît o Avalanşă sau o Tornadă. Pe scara fiinţelor morale şi intelectuale, o gloată de bărbaţi şi femei e mai jos decît o turmă de porci sau şacali.“

Doctorul Obispo îşi dădu capul pe spate şi emise un hohot din rîsul lui surprinzător de tare şi metalic.

— Asta este excelent! spuse el. Excelent! N-ai putea găsi un exemplu mai bun al comportamentului uman tipic. *Homo* purtîndu-se ca un *subhomo* şi apoi fiind *sapiens* pentru a dovedi că de fapt e *superhomo*. Doctorul Obispo îşi frecă mîinile. Asta este cu adevărat divin! spuse el. Hai să vedem ce se întîmplă acum.

— Păi, din cîte îmi pot da eu seama, spuse Jeremy, trebuie să trimită o companie de armată din Guildford ca să protejeze casa de gloată. Iar un magistrat a emis un mandat pentru arestarea lui; dar pentru moment nu fac nimic, pe motivul vîrstei şi poziţiei lui şi al scandalului unui proces public. A, şi acum i-au chemat pe John şi Caroline. Ceea ce îl înfurie cumplit pe bătrînul gentleman. Dar nu are ce să facă. Aşa că ei sosesc la Selford; „Caroline, cu peruca ei portocalie, şi John, arătînd la şaptezeci şi doi de ani cu cel puţin douăzeci de ani mai bătrîn decît mine, care aveam deja douăzeci şi patru de ani cînd Fratele meu, pe atunci de-abia major, a avut imprudenţa de a se căsători cu Fiica unui Avocat şi nenorocirea pe deplin meritată de a concepe acest Nepot de Avocat pe care eu l-am tratat dintotdeauna cu Dispreţul pe care îl merită Originea sa

joasă şi Intelectul său debil, dar căruia neglijenţa unei Tîrfe i-a dat acum Puterea de a-şi impune Voinţa asupra mea.“

— Una dintre acele minunate reuniuni de familie, spuse doctorul Obispo. Dar presupun că nu ne dă nici un detaliu?

Jeremy scutură din cap.

— Nici un detaliu, spuse el. Doar o schiţă a negocierilor. Pe 17 martie, îi spun că poate evita acuzarea dacă le transferă lor proprietăţile lui neereditare prin donaţie, le cedează veniturile proprietăţilor ereditare şi consimte să intre într-un azil privat.

— Destul de aspre condiţiile!

— Pe care el le refuză, continuă Jeremy, în dimineaţa lui 18.

— Bravo lui!

— „Azilurile de nebuni private, citi Jeremy cu voce tare, sînt puşcării private, necontrolate de Parlament sau Justiţie, nesupuse inspecţiilor Poliţiei şi închise pînă şi vizitelor umanitare ale Filantropilor, în care Torţionari şi Temniceri plătiţi execută planurile întunecate ale Răzbunării de familie şi Duşmăniei personale.“

Doctorul Obispo bătu din palme, încîntat.

— Iată încă o tuşă umană minunată! strigă el, apoi rîse tare. Acele vizite umanitare ale filantropilor! Şi torţionarii plătiţi! E ca un discurs al unuia dintre Părinţii Fondatori. Magnific! Şi apoi te gîndeşti la acele vase cu sclavi şi la micuţa domnişoară Priscilla. Aproape la fel de bună ca Mareşalul Goering denunţînd cruzimea împotriva animalelor.

Apoi doctorul Obispo repetă cu savoare, ca şi cum expresia ar fi fost o bomboană delicioasă care i se topea încet în gură:

— Torţionari şi temniceri plătiţi. Ce urmează după asta?

— Îi spun că va fi judecat, condamnat şi deportat. La care el răspunde că preferă deportarea decît un azil privat. „Era evident că asta i-a lăsat perplecşi pe dragii mei nepot şi nepoată. Au jurat că tratamentul de la Casa de Nebuni va fi uman. Am răspuns că nu accept cuvîntul lor. John a vorbit despre onoarea lui. Eu am spus, onoarea unui Avocat, desigur, şi i-am vorbit despre modul în care un avocat îşi vinde convingerea pentru un Tarif. Apoi m-au implorat să accept oferta lor de dragul renumelui Familiei. Eu am răspuns că renumele Familiei îmi este indiferent, dar că nu doresc deloc

să suport Umilinţele unui Proces Public sau suferinţele şi disconfortul Deportării. Eram pregătit, am spus, să accept orice Alternativă rezonabilă la Proces şi Deportare; dar nu voi considera rezonabilă nici o Alternativă care nu garanta, într-un anumit mod, faptul că voi fi tratat cum se cuvine de către ei. Cuvîntul lor de onoare nu îl consideram o astfel de Garanţie; şi nici nu puteam accepta să fiu plasat într-o Instituţie în care să fiu lăsat în grija unor Doctori şi Paznici aflaţi în plata celor al căror Interes era ca eu să pier cît mai Rapid posibil. Prin urmare, refuzam să subscriu oricărei Înţelegeri care mă lăsa la Bunul lor Plac, fără a-i plasa şi pe ei, în aceeaşi măsură, la Bunul Plac al meu."

— Principiile diplomaţiei pe scurt! spuse doctorul Obispo. Măcar dacă Chamberlain le-ar fi înţeles puţin mai bine înainte să se ducă la München! Nu că ar fi contat prea mult pe termen lung. Pentru că, la urma urmei, de fapt nu contează ce fac politicienii: naţionalismul va produce întotdeauna cel puţin un război pe generaţie. Aşa a făcut în trecut şi cred că ne putem baza pe el să facă la fel şi în viitor. Dar cum vrea bătrînul gentleman să-şi pună în practică principiile? El e la bunul lor plac, evident. Cum îi aduce pe ei la bunul lui plac?

— Încă nu ştiu, răspunse Jeremy din adîncurile trecutului notat. A luat-o iar cu una din divagaţiile lui filozofice.

— Acum? spuse doctorul Obispo uluit. Cînd are un mandat împotriva lui?

— „A existat o vreme, citi Jeremy, cînd credeam că toate Eforturile Umanităţii sînt direcţionate spre un Punct plasat aproximativ în Centrul Persoanei feminine. Astăzi sînt înclinat să cred că Vanitatea şi Avariţia joacă un rol considerabil mai mare chiar şi decît Dorinţa în conturarea liniei acţiunilor Bărbaţilor şi în determinarea naturii Gîndurilor lor." Şi aşa mai departe. Unde naiba revine la subiect? Probabil niciodată; ar fi tipic pentru el. Ba nu, aici e ceva. „20 martie. Astăzi, Robert Parsons, Agentul meu, s-a întors din Londra aducînd cu el într-o Trăsură trei seifuri conţinînd monede de Aur şi Bancnote în valoare de două sute optsprezece mii de lire sterline, rezultatul vînzării Acţiunilor mele şi al acelor Bijuterii, Vase şi opere de Artă a căror vînzare a fost posibilă

într-un termen atît de scurt. În mai mult timp aş fi putut să obţin cel puţin trei sute cincizeci de mii de lire. Pot suporta filozofic această pierdere; pentru că suma pe care o am în mînă este mai mult decît suficientă pentru scopurile mele.“

— Ce scopuri? întrebă doctorul Obispo.

Jeremy nu răspunse pentru o scurtă vreme. Apoi scuturã din cap, uluit.

— Ce Dumnezeu se întîmplă acum? spuse el. Ascultă asta. „Înmormîntarea mea va fi întreprinsă cu toată Pompa cuvenită înaltului meu Rang şi excelenţei Virtuţilor mele. John şi Caroline au fost suficient de avari şi de nerecunoscători ca să obiecteze la această cheltuială; dar eu am insistat ca Funeraliile mele să nu coste nici cu un penny mai puţin de patru mii de lire. Singurul meu Regret este că nu voi putea să îmi părăsesc Refugiul meu subteran pentru a vedea Mascarada Suferinţei şi să studiez expresia de durere de pe feţele stafidite ale noului Conte şi Contesă. La noapte voi coborî împreună cu Kate în Locuinţa noastră din Pivniţă, iar mîine-dimineaţă Lumea va afla vestea morţii mele. Trupul unui Sărac bătrîn a fost deja trimis încoace din Haslemere în Secret şi îmi va lua locul în Sicriu. După Înmormîntare, Noul Conte şi Noua Contesă vor pleca imediat spre Gonister, unde îşi vor stabili Reşedinţa, lăsînd această casă nelocuită, cu excepţia lui Parsons, care va servi ca Îngrijitor şi ne va satisface nevoile materiale. Aurul şi Bancnotele aduse de Parsons din Londra sînt deja depozitate într-o ascunzătoare subterană cunoscută doar mie, şi a fost aranjat ca, la fiecare 1 Iunie, atîta timp cît trăiesc eu, cinci mii de lire în bani lichizi să fie înmînaţi de către mine lui John sau lui Caroline sau, în eventualitatea că ei mor înaintea mea, Moştenitorului lor sau altui Reprezentant autorizat cum se cuvine al Familiei. Prin această înţelegere mă flatez singur că i-am plasat nu mai puţin în puterea mea decît am fost eu plasat în puterea lor. Trădarea secretului meu i-ar costa Titlul şi Domeniul şi, mai mult, i-ar expune acuzării pentru Sperjur. Şi asta nu e tot. Viaţa mea valorează pentru ei cinci mii de lire pe an în Bani Lichizi, iar ei ştiu că, la prima suspiciune de trădare, eu voi distruge imediat sursele care îi aprovizionează. Mă bazez pe Lăcomie şi Frică pentru a le întări

Onoarea şi pentru a umple locul lăsat liber de Afecţiunea pe care, în mod categoric, nu o resimt.“ Jeremy ridică privirea şi spuse: Asta e tot. Nu mai e nimic. Doar două pagini goale, cu care carnetul se termină. Nici un alt cuvînt scris.

Urmă o tăcere îndelungată. Doctorul Obispo se ridică din nou şi începu să se plimbe prin cameră.

— Şi nimeni nu ştie cît a mai trăit boşorogul? spuse el în cele din urmă.

Jeremy scutură din cap.

— Nu, în afara familiei. Poate că cele două bătrîne doamne…

Doctorul Obispo se opri în faţa lui Jeremy şi izbi cu pumnul în masă.

— Iau următorul vapor spre Anglia, anunţă el dramatic.

1. „Înclinat eroul asupra spadei sale“ (fr.), Charles Baudelaire, *Florile răului*, poemul „Don Juan în infern“, traducere de Al. Cerna-Rădulescu, Editura Nemira, Bucureşti, 1999, p. 29 (n. r.).

Capitolul IX

Astăzi, nici măcar Azilul pentru copii nu-i mai aduse domnului Stoyte vreo consolare. Asistentele îl întîmpinaseră cu cele mai prietenoase zîmbete. Tînărul doctor întîlnit pe coridor era de o deferenţă măgulitoare. Convalescenţii strigau „Unchiule Jo!“ cu entuziasmul lor obişnuit şi feţele celor bolnavi se iluminau temporar de plăcere, în timp ce el se oprea lîngă paturile lor. Jucăriile aduse cadou erau primite ca de obicei, uneori cu fascinaţie zgomotoasă, alteori (şi mai emoţionant) în tăcerea unei fericiri mute, cu uimire şi incredulitate. În turul său prin diversele saloane, domnul Stoyte văzu, ca şi în alte zile, succesiunea tristă de trupuri mici distorsionate de scrofuloză şi paralizie, de feţe mici şi emaciate resemnate în faţa suferinţei, de mici îngeraşi murind şi inocenţi martirizaţi, de drăcuşori neastîmpăraţi cu nasuri cîrne reduşi de chinuri la o tăcere nedorită.

În mod obişnuit, toate acestea îl făceau să se simtă bine – ca şi cum i-ar fi venit să plîngă, dar în acelaşi timp să strige, plin de mîndrie: mîndria de a fi pur şi simplu o fiinţă umană, deoarece aceşti copii erau oameni şi nu exista nimeni mai curajos decît ei; şi mîndria că făcuse acest lucru pentru ei, le oferise cel mai bun spital din tot statul, cele mai bune dotări existente. Dar astăzi vizita nu îi provoca nici una dintre reacţiile obişnuite. Nu simţea nici un impuls să plîngă sau să strige. Nu simţea nici mîndrie, nici angoasa empatiei, nici fericirea splendidă rezultată din combinarea acestora. Nu simţea nimic – nimic în afara nefericirii monotone şi acide pe care o avusese toată ziua, la Panteon, cu Clancy, în biroul lui din centrul oraşului. În timp ce se îndepărta de oraş cu maşina, aşteptase cu nerăbdare vizita la spital, aşa cum un pacient de astm aşteaptă o doză de adrenalină sau un fumător de opiu o

pipă îndelung amînată. Dar alinarea aşteptată nu venise. Copiii îl dezamăgiseră.

Ghidîndu-se după ce se întîmplase la sfîrşitul vizitelor precedente, portarul îi zîmbi domnului Stoyte, în timp ce acesta ieşea din spital, şi spuse ceva despre faptul că acolo era cea mai frumoasă trupă de copii mici extraordinari pe care o cunoscuse el vreodată. Domnul Stoyte îl privi neutru, dădu din cap fără să spună nimic şi trecu mai departe.

Portarul îl privi cum pleacă. „Dumnezeule mare!“ îşi spuse el în sinea lui, amintindu-şi de expresia de pe faţa domnului Stoyte.

Domnul Stoyte se întoarse la castel, simţindu-se la fel de nefericit cum se simţise dimineaţă, atunci cînd plecase. Urcă împreună cu Vermeer-ul pînă la etajul paisprezece; Virginia nu era în budoarul ei. Coborî la zece, dar nu era nici în sala de biliard. Coborî şi mai mult, pînă la doi, dar nu era nici la manichiură, nici la masaj. Într-un brusc acces de suspiciune, domnul Stoyte coborî la subsol şi aproape alergă să vadă dacă Virginia e în laborator, cu Pete; laboratorul era gol. Un şoarece chiţăia în cuşca lui şi, în spatele sticlei acvariului, unul dintre crapii bătrîni plutea încet dinspre umbră înspre lumină şi apoi din nou dinspre lumină spre umbra verde. Domnul Stoyte se întoarse grăbit la lift, se închise împreună cu visul olandezului despre o viaţă cotidiană adusă în mod misterios la culmea perfecţiunii matematice şi apăsă cel mai de sus buton dintre cele douăzeci şi trei.

Ajuns la destinaţia sa, domnul Stoyte deschise uşa liftului şi privi prin geamul celei de-a doua uşi.

Apa piscinei era perfect nemişcată. Între parapeţi, munţii primiseră bogăţia de seară a luminii aurii şi a umbrelor violet. Cerul era lipsit de nori şi de un albastru transparent. O tavă cu sticle şi pahare fusese adusă pe una dintre mesele de fier de la celălalt capăt al piscinei, iar în spatele mesei era una dintre canapelele joase pe care domnul Stoyte era obişnuit să facă plajă. Virginia stătea întinsă pe canapea, ca anesteziată, cu buzele întredeschise, ochii închişi şi unul din braţe atîrnînd inert, cu palma pe podea, deschisă în sus, ca o floare aruncată nepăsător şi uitată. Pe jumătate ascuns de masă, doctorul

Obispo, acest Claude Bernard al domeniului său, privea în jos, spre faţa ei, cu o expresie de curiozitate ştiinţifică uşor amuzată.

În primul ei elan irepresibil, furia domnului Stoyte aproape că ajunse să îşi compromită scopul criminal. Cu un mare efort, domnul Stoyte îşi controlă impulsul de a ţipa, de a se repezi afară din lift cu capul înainte, fluturîndu-şi pumnii şi făcînd spume la gură. Tremurînd sub presiunea internă a furiei şi urii acumulate, îşi pipăi buzunarul hainei. În afara unei sfîrleze pentru copii şi a două pachete de gumă, rămase de la distribuirea cadourilor de la spital, nu era nimic. Pentru prima oară în luni de zile, îşi uitase revolverul.

Timp de cîteva secunde, domnul Stoyte rămase acolo, ezitînd, neştiind ce să facă. Să se repeadă afară, cum îi venise să facă prima oară, şi să îl omoare pe bărbat cu mîinile goale? Sau să se ducă şi să-şi ia pistolul? Pînă la urmă se hotărî să îşi ia pistolul. Apăsă pe buton şi liftul coborî silenţios în puţul său. Domnul Stoyte se holbă la Vermeer, fără să vadă nimic, iar din universul ei de frumuseţe geometrică perfectă, tînăra în satin albastru îşi întoarse privirea de la clavecinul ei deschis şi privi afară, dincolo de faldurile perdelelor, pe deasupra podelei caroiate în alb şi negru – afară, prin fereastra ramei tabloului, înspre acel univers în care domnul Stoyte şi ceilalţi semeni ai săi îşi duceau existenţa lor hidoasă şi dezordonată.

Domnul Stoyte alergă în dormitorul său, deschise sertarul în care îşi ţinea batistele, scormoni furios printre mătăsuri şi chembrică şi nu găsi nimic. Apoi îşi aminti. Ieri-dimineaţă nu purtase haină. Pistolul fusese în buzunarul său. Apoi Pedersen venise să-i facă exerciţiile lui suedeze. Dar un pistol în buzunar ar fi fost incomod, dacă făceai exerciţiile întins pe spate, pe podea. Îl scosese şi îl pusese în sertarul mesei din biroul său.

Domnul Stoyte fugi înapoi la lift, coborî patru etaje şi alergă spre birou. Pistolul era în sertarul de sus, din stînga, al mesei de scris; îşi amintea exact.

Sertarul de sus, din stînga, al mesei de scris era încuiat. La fel şi celelalte sertare.

— Lua-o-ar dracu’ de curvă bătrînă! strigă domnul Stoyte, în timp ce smucea de mînere.

Conştiincioasă şi atentă la fiecare detaliu, domnişoara Grogram, secretara lui, încuia întotdeauna totul înainte să plece acasă.

Încă înjurînd-o pe domnişoara Grogram, pe care în acel moment o ura aproape la fel de mult ca şi pe porcul de pe acoperiş, domnul Stoyte se întoarse grăbit la lift. Uşa era închisă. În timpul absenţei sale din birou, cineva trebuie să fi apăsat butonul de chemare de la alt etaj. Prin uşa închisă, domnul Stoyte auzea bîzîitul slab al maşinăriei. Liftul era în funcţiune. Dumnezeu ştia cît avea să fie obligat să aştepte.

Domnul Stoyte scoase un urlet nearticulat, se repezi pe coridor, coti la dreapta, deschise o uşă batantă, coti din nou la dreapta şi ajunse la uşa liftului de serviciu. Apucă mînerul şi trase. Era închisă. Apăsă butonul de chemare. Nu se întîmplă nimic. Liftul de serviciu era şi el în funcţiune.

Domnul Stoyte alergă înapoi pe coridor, prin uşa batantă, apoi prin încă o uşă batantă. Scările urcau şi coborau în spirală, în jurul unui puţ central care descindea şaizeci de metri, pînă în străfundurile pivniţelor. Domnul Stoyte începu să urce. Rămas fără suflu după doar două etaje, alergă din nou la lift. Liftul de serviciu era încă în funcţiune, dar celălalt răspunse la butonul de chemare. Coborînd de undeva de deasupra, liftul se opri în faţa lui. Uşa încuiată se descuie. Domnul Stoyte o deschise şi intră înăuntru. Tînăra în satin albastru încă stătea în poziţia ei de echilibru dintr-un univers perfect calculat. Distanţa dintre ochiul ei stîng şi partea stîngă a tabloului era, faţă de distanţa dintre el şi partea dreaptă a tabloului, aşa cum unu este faţă de rădăcină pătrată din doi minus unu; iar distanţa dintre acelaşi ochi şi marginea de jos a tabloului era aceeaşi cu distanţa faţă de marginea stîngă. În ce priveşte ghemul de panglici de pe umărul ei drept – acesta era exact în colţul unui pătrat imaginar cu latura egală cu cea mai mare dintre cele două secţiuni de aur în care baza picturii era divizibilă. Un fald adînc al fustei de satin indica poziţia părţii din dreapta a acestui pătrat, iar capacul clavecinului marca partea de sus. Tapiţeria din colţul din dreapta sus se întindea pe exact o treime din lungimea tabloului, iar marginea ei de jos era la o înălţime egală cu baza. Împins în faţă de nuanţele de

maro şi ocru întunecat din fundal, satinul albastru se întîlnea cu lespezile de marmură albe şi negre ale podelei şi era împins înapoi, ca să rămînă suspendat în mijlocul spaţiului tabloului, ca o bucată de oţel între doi magneţi de semne opuse. Nimic din interiorul ramei nu ar fi putut să fie altfel; liniştea acelei lumi nu era doar imobilitatea vechilor tablouri şi pînze; era, de asemenea, repausul animat al perfecţiunii desăvîrşite.

— Curva bătrînă, mîrîia încontinuu domnul Stoyte de unul singur. Apoi, îndreptîndu-şi memoria de la secretara lui la doctorul Obispo: Porcul!

Liftul se opri. Domnul Stoyte ţîşni afară şi parcurse grăbit coridorul, spre biroul gol al domnişoarei Grogram. Se gîndea că ştie unde ţine aceasta cheile, dar se dovedi că se înşela. Erau în altă parte. Dar unde? Unde? Unde? Învolburată de frustrare, furia lui devenise o frenezie înspumată. Deschise sertarele şi aruncă pe jos conţinutul lor, împrăştie hîrtiile îndosariate atent în toată camera, răsturnă interfonul, făcu chiar efortul de a goli rafturile bibliotecii, dărîmînd bolul cu peşti aurii japonezi şi ghivecele cu ciclame pe care domnişoara Grogram le ţinea pe pervaz. Solzi roşii scînteiau printre cioburi de sticlă şi dicţionare. O coadă imaterială era neagră de la cerneala vărsată. Domnul Stoyte luă o sticluţă cu lipici şi o aruncă printre peştii muribunzi, cu toată forţa lui.

— Curva! strigă el. Curva!

Apoi dintr-odată văzu cheile, atîrnînd într-un mănunchi ordonat de un cîrlig de lîngă şemineu, acolo unde, îşi aminti el dintr-odată, le mai văzuse de o mie de ori înainte.

— Curva! strigă el cu şi mai multă furie.

Luă cheile şi se îndreptă grăbit spre uşă, oprindu-se doar ca să răstoarne maşina de scris de pe masă. Maşina se prăbuşi, cu un trosnet, în haosul de hîrtii rupte, lipici şi peşti aurii. Aşa îi trebuie curvei bătrîne, se gîndi domnul Stoyte cu un fel de veselie maniacală, în timp ce alerga spre lift.

Capitolul X

Barcelona căzuse.

Dar chiar şi dacă n-ar fi căzut, chiar şi dacă n-ar fi fost asediată niciodată, ce s-ar fi întîmplat atunci?

Ca oricare altă comunitate, Barcelona era în parte maşină, în parte organism subuman, în parte proiecţie şi întrupare coşmarescă a pasiunilor şi nebuniei oamenilor – lăcomia lor, mîndria, dorinţa de putere, obsesia pentru cuvinte lipsite de sens, venerarea de idealuri nebuneşti.

Cucerit sau necucerit, fiecare oraş şi fiecare popor are existenţa lui pe planul absenţei lui Dumnezeu. Are existenţa lui pe planul absenţei lui Dumnezeu, şi prin urmare este dinainte condamnat la autodegradare perpetuă, la tentative de autodistrugere reiterate la nesfîrşit.

Barcelona căzuse. Dar chiar şi prosperitatea societăţilor umane este un proces continuu de prăbuşire graduală sau catastrofică. Cei care construiesc structurile civilizaţiei sînt aceiaşi cu cei care subminează structurile civilizaţiei. Oamenii sînt propriile lor termite şi trebuie să rămînă propriile lor termite exact atît de mult timp cît insistă să fie doar oameni.

Turnurile se înalţă, palatele, templele, locuinţele, atelierele; dar inima fiecărei grinzi este roasă, făcută pulbere încă de cînd este aşezată, căpriorii sînt ciuruiţi, podelele mîncate sub tălpile picioarelor.

Ce poezie, ce statui – dar în pragul Războiului Peloponez! Iar acum Vaticanul este pictat – exact la timp pentru prădarea Romei. Este compusă *Eroica* – dar pentru un erou care se dovedeşte a fi doar un bandit. Iar natura atomului este elucidată – de aceiaşi fizicieni care pe timp de război s-au oferit să îmbunătăţească arta crimei.

Pe planul absenţei lui Dumnezeu, oamenii nu pot face

altceva decît să distrugă ceea ce au construit – să distrugă chiar în timp ce construiesc – să construiască cu elementele distrugerii. Nebunia constă în a nu recunoaşte faptele; în a face din dorinţe părinţii gîndurilor; în a privi lucrurile altfel decît sînt ele de fapt; în a încerca realizarea scopurilor dorite prin mijloace despre care nenumărate experimente anterioare au arătat că sînt inadecvate.

Nebunia constă, de exemplu, în a te considera un suflet, o entitate umană coerentă şi durabilă. Dar, între animalul de jos şi spiritul de deasupra, la nivelul uman nu există nimic în afara unui roi de constelaţii de impulsuri, sentimente şi noţiuni; un roi adus laolaltă de accidentele eredităţii şi limbajului; un roi de gînduri şi dorinţe inadecvate şi adesea contradictorii. Memoria şi trupul schimbîndu-se încet constituie un fel de cuşcă spaţio-temporală, în care este închis roiul. A vorbi despre aceasta ca şi cum ar fi un „suflet“ coerent şi durabil este nebunie. La nivelul strict uman nu există nimic de felul sufletului.

Ci constelaţii, dispozitive de senzaţii şi tipare de dorinţe. Fiecare dintre acestea este strict condiţionat de natura originii lui accidentale. „Sufletele“ noastre sînt în atît de mică măsură „noi“ încît nu ne putem forma nici cea mai vagă idee despre cum ar trebui să reacţionăm „noi“ în faţa universului, dacă nu am cunoaşte limbajul, în general, sau chiar din perspectiva limbajului nostru anumit. Natura „sufletelor“ noastre şi a lumii pe care ele o locuiesc ar fi complet diferită de ceea ce este dacă nu am fi învăţat să vorbim niciodată sau dacă am fi învăţat să vorbim limba eschimoşilor în loc de engleză. Nebunia constă, printre alte lucruri, în a ne imagina că „sufletele“ noastre există în afara limbajului pe care bonele noastre se întîmplă să ni-l fi transmis.

Fiecare model psihologic este determinat şi, în interiorul cuştii de carne şi memorie, roiul total al acestor modele nu este cu nimic mai liber decît oricare dintre membrele sale. A vorbi despre libertate referitor la actele care, în realitate, sînt determinate este nebunie. La nivelul strict uman nici un act nu este liber. Prin refuzul lor dement de a recunoaşte faptele aşa cum sînt, bărbaţii şi femeile se condamnă singuri ca dorinţele

lor să fie abrutizate şi vieţile lor distorsionate sau nimicite. Nu mai puţin decît oraşele şi popoarele ale căror membri sînt, bărbaţii şi femile se prăbuşesc neîncetat, distrug neîncetat ceea ce au construit şi ceea ce construiesc. Dar în vreme ce oraşele şi popoarele se supun legilor care intră în acţiune de fiecare dată cînd e vorba de grupuri mari de oameni, indivizii nu fac asta. Sau mai degrabă nu au nevoie să facă asta; pentru că, deşi în realitate cei mai mulţi indivizi se lasă dominaţi de aceste legi, nu este deloc necesar ca ei să facă asta. Pentru că nu este deloc necesar ca ei să rămînă exclusiv la nivelul uman al existenţei. E în puterea lor să treacă de la nivelul absenţei lui Dumnezeu la cel al prezenţei lui Dumnezeu. Fiecare membru al roiului psihologic este determinat, ca şi conduita întregului roi. Dar dincolo de roi, şi totuşi conţinîndu-l şi interpenetrîndu-se cu el, este eternitatea, pregătită şi aşteptînd să aibă propria ei experienţă. Dar dacă este ca eternitatea să aibă propria ei experienţă în interiorul cuştii temporale şi spaţiale a fiecărei fiinţe umane individuale, roiul pe care îl numim „suflet“ trebuie să renunţe de bunăvoie la frenezia activităţii sale, trebuie să lase loc, cum ar veni, celeilalte conştiinţe atemporale, trebuie să tacă pentru a face posibilă apariţia unei tăceri mai profunde. Dumnezeu este complet prezent doar în completa absenţă a ceea ce numim umanitatea noastră. Nici o necesitate de fier nu îl condamnă pe individ la chinul zadarnic de a fi doar o fiinţă umană. Chiar şi roiul pe care îl numim suflet are puterea de a inhiba temporar activitatea lui dementă, să absenteze, fie doar şi pentru un moment, pentru ca, fie doar şi pentru un moment, Dumnezeu să fie prezent. Dar să lăsăm eternitatea să aibă propria ei experienţă, să-l lăsăm pe Dumnezeu să fie prezent suficient de des în absenţa dorinţelor, sentimentelor şi preocupărilor umane: rezultatul va fi o transformare a acelei vieţi care trebuie trăită, în intervaluri la nivelul uman. Pînă şi roiul pasiunilor şi opiniilor noastre este susceptibil de frumuseţea eternităţii; şi, fiind susceptibil, devine nemulţumit de propria lui urîţenie; şi, fiind nemulţumit, încearcă să se schimbe. Haosul cedează locul ordinii – nu ordinii arbitrare, pur umane, care rezultă din subordonarea roiului faţă de cine ştie ce „ideal“ lunatic, ci

ordinea care reflectă ordinea reală a lumii. Servitutea cedează locul libertăţii – pentru că alegerile nu mai sînt dictate de manifestările aleatorii ale istoriei îndepărtate, ci sînt făcute în mod teleologic şi în lumina unei înţelegeri directe a naturii lucrurilor. Violenţa şi simpla inerţie cedează locul păcii – pentru că violenţa este faza maniacală, iar inerţia cea depresivă a acelei demenţe ciclice care constă în a considera egoul sau proiecţiile lui sociale ca entităţi reale. Pacea este activitatea senină care apare din cunoaşterea faptului că „sufletele“ noastre sînt iluzorii şi plăsmuirile lor nebuneşti, că toate fiinţele sînt unite potenţial în eternitate. Compasiunea este un aspect al păcii şi un rezultat al aceluiaşi act de cunoaştere.

În timp ce urca dealul castelului, la apus, Pete se gîndea încontinuu, cu un fel de jubilaţie calmă, la toate lucrurile pe care i le spusese domnul Propter. Barcelona căzuse. Spania, Anglia, Franţa, Germania, America – toate cădeau; cădeau chiar şi atunci cînd păreau să se ridice; distrugeau ce construiseră prin chiar actul construirii. Dar orice individ are puterea de a se abţine de la cădere, de a înceta să se distrugă singur. Solidaritatea cu răul este opţională, nu obligatorie.

În timp ce ieşeau din atelierul de tîmplărie, Pete îşi adunase curajul de a-l ruga pe domnul Propter să-i spună ce ar trebui să facă.

Domnul Propter îl privise cu gravitate.

— Dacă vrei asta, spusese el, adică dacă *chiar* vrei asta…

Pete dăduse din cap, fără să spună nimic.

Soarele coborîse, iar acum apusul era ca o întrupare a păcii – pacea lui Dumnezeu, îşi spuse Pete în sinea lui, în timp ce privea, pe deasupra cîmpiei, la munţii îndepărtaţi, pacea care depăşeşte orice înţelegere. A te despărţi de aşa o minune era de nesuportat. După ce intră în castel se duse direct la lift, îl chemă de undeva de sus, se închise înăuntru împreună cu Vermeer-ul şi apăsă butonul cel mai de sus. Acolo, în vîrful turnului, va fi exact în inima acestei păci celeste.

Liftul se opri. Pete deschise uşa şi coborî. Piscina reflecta o linişte luminoasă. Îşi întoarse privirea de la apă la cer şi de la cer la munţi; apoi ocoli piscina, ca să privească în jos, peste

parapet, în partea cealaltă.

— Pleacă! se auzi dintr-odată o voce înăbuşită.

Pete tresări violent, se întoarse şi o văzu pe Virginia întinsă în umbră, aproape la picioarele lui.

— Pleacă, repetă vocea. Te urăsc.

— Îmi pare rău, se bîlbîi el. Nu ştiam…

— A, tu erai.

Virginia deschise ochii şi, în lumina slabă, Pete reuşi să-şi dea seama că plînsese.

— Credeam că e Sig. S-a dus să-mi aducă un pieptăn pentru păr. Virginia nu mai spuse nimic o vreme, apoi izbucni dintr-odată: Sînt atît de nefericită, Pete.

— Nefericită?

Cuvîntul şi tonul ei zdrobiră complet pacea lui Dumnezeu. Chinuit de iubire şi nelinişte, Pete se aşeză lîngă ea pe canapea. (Nu putu să nu observe că, sub halatul de baie, Virginia nu părea să poarte nimic.)

— Nefericită?

Virginia îşi acoperi faţa cu mîinile şi începu să plîngă.

— Nici măcar Maica Noastră, suspină ea cu o durere incoerentă. Nu pot să-i spun nici măcar *ei*. Mă simt atît de rea…

— Dragă! spuse Pete pe un ton rugător, ca şi cum ar fi implorat-o să fie fericită.

Apoi începu să o mîngîie pe păr.

— Draga mea!

Dintr-odată se auzi agitaţie la celălalt capăt al piscinei. Un bubuit cînd cineva trînti uşile liftului; paşi grăbiţi; un urlet de furie nearticulat. Pete întoarse capul, la timp ca să-l vadă pe domnul Stoyte cum se năpusteşte spre el ţinînd ceva în mînă, ceva ce aproape că ar fi putut să fie pistolul său revolver.

Pete se ridicase pe jumătate în picioare, cînd domnul Stoyte trase.

Ajungînd două sau trei minute mai tîrziu cu pieptănul pentru părul Virginiei, doctorul Obispo îl găsi pe bătrîn în genunchi, încercînd să oprească cu batista sîngele care încă curgea din cele două răni, una mică şi curată, cealaltă imensă, pe care glonţul le făcuse în timp ce traversase capul lui Pete.

Ghemuită în umbra parapetului, Puiul se ruga.

— Sfîntă-Marie-Născătoare-de-Dumnezeu-roagă-te-pentru-noi-păcătoşii-acum-şi-în-ceasul-morţii-noastre-amin, repeta Virginia la nesfîrşit, pe cît de repede îi permiteau suspinele.

Din cînd în cînd era cuprinsă şi cutremurată de un acces de greaţă, iar rugăciunea se întrerupea pentru o clipă. Apoi începea iar, de unde o lăsase „...noi-păcătoşii-acum-şi-în-ceasul-morţii-noastre-amin-Sfîntă-Marie-Născătoare-de-Dumnezeu...“

Doctorul Obispo deschise gura să exclame ceva, apoi o închise, şopti „Dumnezeule!“ şi ocoli rapid şi tăcut piscina. Înainte să îşi anunţe prezenţa, îşi luă precauţiunea de a ridica pistolul şi a-l băga în buzunarul lui. Nu ştiai niciodată. Apoi strigă numele domnului Stoyte. Bătrînul tresări, iar pe faţa lui apăru o expresie hidoasă de teroare. Frica cedă locul uşurării atunci cînd se întoarse şi văzu cine îi vorbise.

— Slavă Domnului, tu erai, spuse el.

Apoi îşi aminti dintr-odată că acesta era bărbatul pe care vrusese să-l ucidă. Dar toate acestea fuseseră acum un milion de ani, la un milion de kilometri distanţă. Realitatea apropiată, imediată şi urgentă nu era Puiul, nici iubirea sau furia; era frica şi chestia aceea care zăcea pe jos.

— Trebuie să-l salvezi, spuse el într-o şoaptă răguşită. Putem să spunem c-a fost un accident. O să-i plătesc cît vrea. Un vechi reflex îl făcu să adauge: În limite rezonabile. Dar trebuie să-l salvezi.

Se ridică în picioare cu greu şi îi făcu doctorului Obispo semn spre locul pe care îl eliberase.

Singura mişcare pe care o făcu doctorul Obispo era una de retragere. Bătrînul era plin de sînge şi nu voia deloc să strice un costum de nouăzeci şi cinci de dolari.

— Să îl salvez pe el? repetă doctorul Obispo. Eşti nebun. Uită-te la creierii lui împrăştiaţi pe podea.

Din umbrele dinapoia lor, Virginia îşi întrerupse rugăciunile ei mormăite şi suspinate şi ţipă.

— Pe podea, se tînguia ea întruna. Pe podea.

Doctorul Obispo se întoarse sălbatic spre ea.

— Ţine-ţi gura, auzi?

Ţipetele încetară abrupt; dar după cîteva secunde se auzi

un icnet violent de vomare, apoi „Sfîntă-Marie-Născătoare-de-Dumnezeu-roagă-te-pentru-noi-păcătoşii-acum-şi-în-ceasul-morţii-noastre-amin-Sfîntă-Marie-Născătoare-de-Dumnezeu-roagă-te-pentru-noi-păcătoşii…“

— Dacă vrei să încerci să salvezi pe cineva, continuă doctorul Obispo, ar trebui să fii tu.

Apoi adăugă energic, lăsîndu-şi toată greutatea pe piciorul stîng şi folosindu-se de vîrful pantofului drept pentru a arăta spre trup:

— Şi crede-mă că nu va fi uşor. E sau camera de gazare, sau San Quentin pe viaţă.

— Dar a fost un accident, începu domnul Stoyte să protesteze cu o nerăbdare care îi tăia suflarea. Adică a fost doar o greşeală. N-am vrut deloc să îl împuşc pe el. Voiam doar…

Se întrerupse şi rămase tăcut, cu gura mişcîndu-se, ca şi cum ar fi vrut să înghită cu cuvînt nerostit.

— Voiai doar să mă ucizi pe mine, completă doctorul Obispo propoziţia în locul lui.

Apoi zîmbi, cu acea expresie de bună dispoziţie de lup care îi era caracteristică întotdeuana cînd gluma era cît de cît stingheritoare sau dureroasă. Simţindu-se asigurat de gîndul că boşorogul era mult prea speriat ca să fie furios şi că, oricum, pistolul era în buzunarul lui, prelungi gluma spunînd sentenţios:

— Ei bine, aşa se întîmplă cînd spionezi.

— …acum-şi-în-ceasul-morţii-noastre-amin, bolborosi Virginia în tăcerea care urmă. Sfîntă-Marie…

— N-am vrut să fac asta, repetă domnul Stoyte. Pur şi simplu m-am înfuriat. Presupun că nu prea îmi dădeam seama ce fac…

— Spune asta juriului, declară doctorul Obispo sarcastic.

— Dar jur: chiar nu ştiam, protestă domnul Stoyte.

Vocea lui aspră se sparse într-un chiţăit grotesc.

Doctorul ridică din umeri.

— Poate, spuse el. Dar faptul că nu ştiai nu are nici o importanţă în momentul ăsta.

Se lăsă iar pe un picior, pentru a arăta cu piciorul lui

încălţat elegant în direcţia trupului.

— Dar ce să fac? aproape că ţipă domnul Stoyte, chinuit de groază.

— Nu mă întreba pe mine.

Domnul Stoyte schiţă un gest vrînd să întindă mîna implorator spre mîneca celuilalt, dar doctorul Obispo se trase rapid în spate.

— Nu, nu mă atinge, spuse el. Uită-te puţin la mîinile tale.

Domnul Stoyte se uită. Degetele lui groase, ca nişte morcovi erau roşii; sub unghiile cornoase sîngele se coagulase şi se uscase deja, ca lutul.

— Dumnezeule, şopti el. O, Dumnezeule mare!

— …şi-în-ceasul-morţii-noastre-amin-Sfîntă-Marie…

La cuvîntul „morţii“, bătrînul tresări de parcă ar fi fost lovit cu biciul.

— Obispo, începu el din nou, gîfîind înspăimîntat. Obispo! Ascultă aici – trebuie să mă ajuţi cu asta. Trebuie să mă ajuţi.

— După ce tu te-ai străduit să-mi faci *asta* mie?

Pantoful alb cu maro zvîcni din nou.

— N-o să-i laşi să mă prindă, nu-i aşa? încercă să-l înduplece domnul Stoyte, înnebunit de spaimă.

— De ce n-aş face-o?

— Dar nu poţi să faci asta, aproape că ţipă domnul Stoyte. Nu poţi.

Doctorul Obispo se aplecă, astfel încît să se asigure, în lumina slabă, că nu e nici un pic de sînge pe canapea; apoi, trăgîndu-şi în sus pantalonii lui cafenii, se aşeză.

— Dacă stai prea mult în picioare oboseşti, spuse el pe un ton plăcut, de conversaţie.

Doctorul Obispo continuă să pledeze.

— O să te răsplătesc, spuse el. Îţi dau orice îmi ceri.

Apoi domnul Stoyte repetă, de data asta fără să facă referiri clarificatoare la limite.

— Orice.

— Ah, spuse doctorul Obispo, aşa mai vii de-acasă.

— …Născătoare-de-Dumnezeu, murmură Puiul, roagă-te-pentru-noi-păcătoşii-acum-şi-în-ceasul-morţii-noastre-amin-Sfîntă-Marie-Născătoare-de-Dumnezeu-roagă-te-pentru-noi-

păcătoşii…

— Aşa mai vii de-acasă, repetă doctorul Obispo.

Partea a III-a

Capitolul I

În uşa cabinetului de lucru al lui Jeremy se auzi un ciocănit şi domnul Propter intră înăuntru. Jeremy observă că purta acelaşi costum gri închis cu cravată neagră pe care îl purtase şi la înmormîntarea lui Pete. Costumul urban îl micşora; părea mai mic decît în hainele de lucru şi, în acelaşi timp, mai puţin el însuşi. Trăsăturile acelea puternice şi bătute de intemperii ale feţei lui – faţa unei statui de deasupra faţadei de vest a unei catedrale – păreau ciudat de inadecvate deasupra unui guler scrobit.

— Nu ai uitat, nu-i aşa? spuse el, în timp ce dădeau mîna.

În loc de răspuns, Jeremy arătă spre haina lui neagră şi pantalonii eleganţi. Erau aşteptaţi la Tarzana, pentru deschiderea oficială a noului Amfitreatru Stoyte.

Domnul Propter se uită la ceas.

— Mai avem cîteva minute înainte să se facă ora de plecare.

Se aşeză.

— Ce mai e nou?

— Toate bune, răspunse Jeremy.

Domnul Propter dădu din cap.

— Acum că sărmanul Jo şi ceilalţi au plecat, trebuie să fie foarte agreabil aici.

— Singur printre vechituri de douăsprezece milioane de dolari, spuse Jeremy. Mă distrez colosal.

— Cît de puţin te-ai distra, spuse domnul Propter meditativ, dacă ai fi fost lăsat chiar în compania oamenilor care au creat aceste vechituri. Cu El Greco, Rubens, Turner şi Fra Angelico.

— Doamne fereşte! spuse Jeremy, ridicînd mîinile în aer.

— Acesta e farmecul artei, continuă domnul Propter. Reprezintă doar cele mai plăcute aspecte ale celor mai talentate fiinţe umane. De aceea eu nu am reuşit nicidoată să

cred că arta vreunei perioade aruncă cine ştie ce lumină asupra vieţii din acea perioadă. Dacă luăm un marţian şi îi arătăm o colecţie reprezentativă de Botticeli, Perugino şi Rafael, ar putea el deduce din asta condiţiile descrise de Machiavelli?

— Nu, nu ar putea, îl aprobă Jeremy. Dar, între timp, iată o altă întrebare. Condiţiile descrise de Machiavelli – erau ele condiţiile reale? Nu că Machiavelli nu ar fi spus adevărul. Lucrurile pe care el le descrie chiar s-au întîmplat. Dar oare contemporanii lui le considerau la fel de groaznice pe cît ni se par nouă, cînd citim acum despre ele? *Noi* credem că ei trebuie să fi fost nefericiţi din cauza a ceea ce se întîmpla. Dar chiar erau?

— Chiar erau? repetă domnul Propter. Îi întrebăm pe istorici şi desigur că ei nu pot să răspundă – pentru că, evident, nu există nici o modalitate de a compila statistici despre suma fericirii, nici de a compara sentimentele oamenilor care au trăit într-un anumit set de condiţii cu sentimentele oamenilor care au trăit în alt set de condiţii, foarte diferite. Condiţiile reale dintr-un moment dat sînt condiţiile subiective ale oamenilor care trăiesc atunci. Iar istoricul nu are nici o modalitate de a afla care erau acele condiţii.

— Nici o modalitate în afara studierii operelor de artă, spuse Jeremy. Eu aş spune că acestea aruncă lumină asupra condiţiilor subiective. Să luăm unul dintre exemplele dumitale. Perugino este contemporan cu Machiavelli. Asta înseamnă că cel puţin o persoană a reuşit să fie veselă de-a lungul unei întregi perioade neplăcute. Iar dacă unul a putut, de ce nu mai mulţi? Jeremy îşi drese vocea, tuşind uşor, pentru un citat. „Starea ţării nu îl poate întîrzia pe un om de la cină.“

— Enormă înţelepciune, spuse domnul Propter. Dar nu uita că Anglia de pe vremea doctorului Johnson era excelentă, chiar şi în cel mai rău caz. Dar cum rămîne cu starea unei ţări precum China sau, să zicem, Spania – o ţară în care un om nu poate fi întîrziat de la cină pentru simplul motiv că nu există cină? Şi, corelativ, cum rămîne cu acele pierderi de apetit în momente în care totul merge bine?

Domnul Propter se opri, zîmbi întrebător către Jeremy şi

apoi clătină din cap.

— Uneori există o grămadă de voioşie, ca şi o grămadă de nefericire; uneori poate să nu existe nimic în afara nefericirii. Asta e tot ceea ce e capabil să spună istoricul, în măsura în care e istoric. În măsura în care e teolog, desigur, sau metafizician, el poate să trăncănească la infinit, ca Marx, Sfîntul Augustin sau Spengler.

Domnul Propter făcu o mică grimasă de dezgust.

— Dumnezeule, cîte prostii am reuşit să discutăm în ultimele cîteva mii de ani! spuse el.

— Dar ele au farmecul lor, insistă Jeremy. Sînt nişte prostii cu adevărat *bune*...

— Eu sînt suficient de barbar încît să prefer raţiunea, spuse domnul Propter. De aceea, dacă vreau o istorie a filozofiei, mă duc la psiholog.

— „Totem şi tabu“? întrebă Jeremy, oarecum uimit.

— Nu, nu, spuse domnul Propter cumva iritat. Nu acel tip de psiholog. Mă refer la psihologul religios; cel care ştie din experienţă directă că oamenii sînt capabili de eliberare şi iluminare. El este singurul filozof al istoriei ale cărui ipoteze au fost verificate experimental; prin urmare, singurul care poate să facă o generalizare care să cuprindă toate faptele.

— Şi ce sînt generalizările lui? spuse Jeremy. Lucrurile obişnuite?

Domnul Propter rîse.

— Doar lucrurile obişnuite, răspunse el. Vechile, plictisitoarele şi inevitabilele adevăruri. La nivel uman, oamenii trăiesc în ignoranţă, dorinţă şi teamă. Ignoranţa, dorinţa şi teama produc anumite plăceri temporare, multe nenorociri durabile şi frustrări finale. Natura tratamentului este evidentă, dar dificultăţile în atingerea lui, aproape de netrecut. Trebuie să alegem între aceste dificultăţi aproape de netrecut, pe de o parte, şi nefericire şi frustrare aproape sigură, pe de altă parte. Între timp, ipoteza generală rămîne cheia intelectuală a istoriei. Doar psihologul religios poate să înţeleagă ceva din Perugino şi Machiavelli, de exemplu, sau din toate acestea.

Arătă cu degetul spre Documentele Hauberk.

Jeremy clipi, în spatele ochelarilor, şi îşi mîngîie chelia.

— Eruditul dumneavoastră adevărat, spuse el cu o voce ca de flaut, nici măcar nu *vrea* să înţeleagă ceva din asta.

— Da, am tendinţa de a uita asta tot timpul, spuse domnul Propter destul de trist.

Jeremy tuşi.

— „Dă-ne doctrina *De*-ului enclitic“, cită el din *Înmormîntarea gramaticianului*.

— Dă-ne doar de dragul ei, spuse domnul Propter, ridicîndu-se de pe scaun. Dă-ne-o indiferent dacă gramatica pe care a studiat-o era complet neştiinţifică, plină de metafizici ascunse, complet provincială şi demodată. Ei bine, la asta te-ai aştepta, presupun.

Îl luă pe Jeremy de braţ şi se îndreptară împreună spre lift.

— Ce personaj ciudat e Browning! continuă el, în timp ce mintea lui se întorcea la gramatician. Ce inteligenţă de prima mînă şi în acelaşi timp ce *prost*. Toate chestiile alea absurde despre iubire! Să-l amesteci pe Dumnezeu în asta, plasînd-o în paradis, vorbind ca şi cum căsătoria şi cea mai înaltă formă de adulter ar fi identice cu viziunea beatifică. Ce naivitate! Dar, din nou, la asta trebuie să te aştepţi.

Domnul Propter oftă.

— Nu ştiu de ce, adăugă el după o pauză. De multe ori mă trezesc amintindu-mi acest vers al lui – nici măcar nu-mi pot aminti din ce poezie este – care spune: „Într-o noapte el mi-a sărutat sufletul, într-o ceaţă înflăcărată“. Sufletul meu, într-o ceaţă înflăcărată, zău aşa! Cît de mult îl prefer pe Chaucer, pe această temă! Îţi aminteşti? „Astfel a fost încoţopenită nevasta tîmplarului“. Atît de minunat de obiectiv, de lipsit de emfază şi de verbiaj! Browning bătea tot timpul cîmpii despre Dumnezeu; dar eu îl suspectez că era mult mai în afara realităţii decît Chaucer, chiar dacă Chaucer nu s-a gîndit niciodată la Dumnezeu, dacă putea să evite asta. Pentru Chaucer nu exista nimic între el însuşi şi eternitate, în afară de poftele lui. Browning avea şi el pofte, plus un baraj mare de absurdităţi – mai mult, absurdităţi cu un scop. Pentru că, desigur, acel fals misticism nu înseamnă doar prostii obişnuite. Avea un obiect. Exista pentru ca Browning să se poată

convinge pe sine însuşi că poftele lui sînt identice cu Dumnezeu.

Apoi domnul Propter repetă, în timp ce intrau în lift şi urcau împreună cu Vermeer-ul spre holul cel mare:

— „Astfel a fost încoţopenită nevasta tîmplarului“. „Sufletul meu, într-o ceaţă înflăcărată.“ E extraordinar că modul în care întreaga calitate a existenţei noastre poate fi schimbată prin modificarea cuvintelor prin care gîndim şi vorbim despre ea. Plutim prin limbaj ca nişte aisberguri – patru cincimi sub suprafaţă şi doar o cincime din noi ieşind în spaţiul deschis al experienţei imediate, nonlingvistice.

Traversară holul. Maşina domnului Propter aştepta la intrarea din faţă. Acesta se aşeză la volan, iar Jeremy alături de el. Porniră pe drumul sinuos, trecînd pe lîngă babuini, nimfa lui Giambologna, Grota, pe sub bariera-ghilotină şi peste podul mobil.

— Mă gîndesc atît de des la acel băiat sărman, spuse domnul Propter, rupînd după mult timp tăcerea. Să moară aşa de brusc.

— Nu aveam idee că inima lui era într-o stare atît de proastă, spuse Jeremy.

— Într-un anumit fel, continuă domnul Propter, mă simt responsabil pentru ceea ce s-a întîmplat. L-am rugat să mă ajute în atelierul de tîmplărie. L-am pus la o muncă prea grea, presupun – deşi el a insistat că e în regulă pentru el. Trebuia să-mi fi dat seama că are şi el mîndria lui – că era suficient de tînăr ca să-i fie ruşine să admită că nu poate. Oamenii sînt pedepsiţi atunci cînd sînt insensibili şi neatenţi. La fel şi cei faţă de care sînt insensibili.

Trecură pe lîngă spital şi prin livada de portocali în tăcere.

— Există o anumită lipsă de sens a morţii bruşte şi premature, spuse Jeremy în cele din urmă. Un fel de irelevanţă deosebit de acută…

— Deosebit de acută? întrebă domnul Propter. Nu, n-aş spune asta. Nu e cu nimic mai irelevant decît oricare alt eveniment uman. Dacă pare mai irelevant, asta e doar din cauză că, dintre toate evenimentele posibile, moartea prematură este în cea mai stridentă dizarmonie cu ceea ce ne

imaginăm că sîntem noi înşine.

— Ce vrei să spui? întrebă Jeremy.

Domnul Propter zîmbi.

— Vreau să spun ce presupun că voiai *tu* să spui, răspunse el. Dacă un lucru pare irelevant, trebuie să existe ceva faţă de care este irelevant. În acest caz, acel ceva este concepţia noastră despre ceea ce sîntem noi. Ne considerăm fiinţe libere, dotate cu un scop. Dar, din cînd în cînd, ni se întîmplă lucruri care sînt incompatibile cu această concepţie. Spunem despre ele că sînt accidente; le numim lipsite de sens şi irelevante. Dar care este criteriul pe baza căruia judecăm? Criteriul este tabloul pe care ni-l facem nouă înşine, în imaginaţia noastră – acel portret foarte măgulitor al unui suflet liber care ia decizii creative şi care este stăpînul sorţii sale. Din nefericire, tabloul nu seamănă deloc cu realitatea umană obişnuită. Este tabloul a ceea ce ne-ar plăcea să fim, a ceea ce, de fapt, am putea deveni dacă ne-am da străduinţa. Pentru fiinţa care de fapt este sclavul circumstanţelor nu e nimic deosebit de irelevant în ce priveşte moartea prematură. Este genul de eveniment caracteristic universului în care el trăieşte de fapt – deşi, desigur, nu şi al universului în care îşi imaginează prosteşte că ar trăi. Un accident este coliziunea dintre un lanţ de evenimente de la nivelul determinismului cu un alt lanţ de evenimente de la nivelul libertăţii. Noi ne imaginăm că viaţa noastră este plină de accidente, pentru că ne imaginăm că existenţa noastră umană se petrece la nivelul libertăţii. De fapt, nu e aşa. Cei mai mulţi dintre noi trăiesc la un nivel mecanic, unde evenimentele se întîmplă în concordanţă cu legile numerelor mari. Lucrurile pe care le numim accidente şi irelevante aparţin înseşi esenţei lumii în care noi am ales să trăim.

Jeremy tăcea, enervat că, printr-un cuvînt necugetat, se pusese într-o poziţie despre care domnul Propter putea demonstra că e nejustificat de „idealistă“. O vreme călătoriră fără să vorbească.

— Ce înmormîntare! spuse Jeremy în sfîrşit.

Mintea lui cronic anecdotică se reîntorsese la ceea ce era concret, deosebit şi ciudat în situaţia discutată.

— Ca din Ronald Firbank! chicoti el. I-am spus domnului Habakkuk că ar trebui să le bage statuilor ceva căldură. Sînt îngrozitor de lipsite de viaţă la atingere.

Jeremy îşi plimbă palma strînsă peste o protuberanţă imaginară de marmură. Domnul Propter, care se gîndea la eliberare, dădu din cap şi zîmbi.

— Şi cum a citit domnul Mulge slujba! continuă Jeremy. Asta da onctuozitate! N-ar fi putut să fie mai uleioasă nici într-o catedrală englezească. Precum vaselina cu aromă de porto. Şi modul în care spunea „Eu sînt Învierea şi Viaţa“ – de parcă chiar credea asta, de parcă el, Mulge, putea să garanteze personal asta, în scris, cu banii jos: întregul cost al înmormîntării rambursat dacă lumea următoare nu oferă satisfacţie completă.

— Probabil chiar crede, spuse domnul Propter meditativ. Desigur, într-un curios mod pickwickian. Ştii cum e: e adevărat, dar tu te porţi încontinuu de parcă nu ar fi; este cel mai important fapt din univers, dar nu te gîndeşti niciodată la el, dacă poţi evita asta.

— Şi cum crezi dumneata în asta? întrebă Jeremy. Pickwickian sau nepickwickian?

Cînd domnul Propter răspunse că el nu credea în genul acela de înviere şi viaţă, Jeremy continuă, pe tonul unui tată indulgent care şi-a prins fiul pupîndu-se cu servitoarea:

— Oho! Deci există şi o înviere pickwickiană?

Domnul Propter rîse.

— Cred că e posibil să existe, spuse el.

— În care caz ce s-a ales de sărmanul Pete?

— Păi, pentru început, spuse domnul Propter încet, aş spune că Pete, *qua* Pete, nu mai există.

— Superpickwickian! interveni Jeremy.

— Dar ignoranţa lui Pete, continuă domnul Propter, temerile şi dorinţele lui – ei bine, cred că e foarte posibil ca acestea să existe încă undeva, creînd probleme în lume. Creînd probleme pentru orice şi oricine, mai ales pentru ele însele. Ele însele, oricare ar fi forma pe care se întîmplă s-o fi luat.

— Şi dacă întîmplarea face ca Pete să nu fi fost ignorant şi concupiscent, atunci cum rămîne?

— Păi, în mod evident, spuse domnul Propter, nu ar mai exista nimic care să creeze probleme.

După o clipă de tăcere, cită definiţia lui Dumnezeu de Tauler:

— Dumnezeu este o fiinţă retrasă dintre creaturi, o putere liberă, o activitate pură.

Ieşi cu maşina de pe drumul principal, cotind pe o şosea cu arbori de piper care unduia printre pajiştile verzi ale campusului Tarzanei. Noul Amfiteatru se întrezărea, auster şi romantic. Domnul Propter îşi parcă vechiul său Ford printre Cadillacurile, Chryslerele şi Packardurile lucioase, deja aliniate în faţa clădirii, şi intrară. Fotografii de presă de la intrare îi studiară, văzură dintr-o privire că nu erau nici bancheri, nici vedete de film, nici avocaţi corporatişti, nici demnitari ai vreunei biserici, nici senatori, şi întoarseră capul dispreţuitor.

Studenţii erau deja la locurile lor. Sub privirile lor fixe, Jeremy şi domnul Propter au fost conduşi pe culoar spre rîndurile de scaune rezervate oaspeţilor distinşi. Şi ce distincţie! Acolo, pe rîndul din faţă, era Sol R. Katzenblum, preşedintele companiei Abraham Lincoln Pictures; acolo, lîngă el, era Episcopul de Santa Monica; acolo mai era şi domnul Pescecagniolo, de la Bank of the Far East. Marea Ducesa Eulalie stătea lîngă senatorul Bardolph, iar pe rîndul următor erau doi dintre fraţii Engels şi Gloria Bossom, care sporovăia cu contraamiralul Shotover. Mantia portocalie şi barba ondulată permanent aparţineau lui Swami Yogalinga, fondatorul Şcolii Personalităţii. Alături de el stătea Vicepreşedintele lui Consol Oil şi doamna Wagner…

Dintr-odată, orga izbucni în *Imnul Tarzana*, la volum maxim. Procesiunea academică începu să intre. Doi cîte doi, cu mantiile, glugile şi bonetele pătrate cu ciucuri, doctorii în teologie, filozofie, ştiinţe, drept, litere şi muzică defilară pe culoar şi urcară treptele spre platforma pe care scaunele lor fuseseră aranjate într-un arc de cerc larg, aproape de fundal. În centrul scenei era un pupitru, iar la pupitru era domnul Mulge. Nu că ar fi folosit pupitrul pentru a citi, căci domnul Mulge se mîndrea cu faptul că putea să vorbească aproape la infinit fără nici o notiţă. Pupitrul era acolo pentru a te apleca

intim deasupra lui, pentru a-l strînge în pumni şi a te lăsa pasionat pe spate, pentru a-l lovi puternic cu palma, pentru a te îndepărta dramatic şi a reveni la el.

Orga tăcu. Domnul Mulge îşi începu discursul – începu, desigur, prin a se referi la domnul Stoyte. Domnul Stoyte, a cărui generozitate… Împlinirea unui Vis… Întruchiparea în piatră a unui ideal… Fără Viziune oamenii pier… Dar acest Bărbat avea Viziune… Viziunea a ceea ce era destinată să devină Tarzana… Centrul, nucleul, purtătorul de făclie… California… Noua Cultură… o ştiinţă mai bogată, o spiritualitate mai înaltă… (Domnul Mulge îşi modulă vocea, de la fagot la corn. De la vaselină cu o simplă aromă de porto la alcool gras nediluat.) Dar vai (iar aici vocea scăzu trist înspre saxofon şi lanolină), vai… Neputînd să fie astăzi cu noi… Un eveniment brusc şi tulburător… Luat dintre noi în zorii vieţii sale… Un tînăr colaborator în acele domenii ştiinţifice despre care el îndrăznea să spună că erau la fel de aproape de inima domnului Stoyte ca şi domeniile serviciului social şi culturii… Ce şoc… O minunat de sensibilă inimă, sub un exterior uneori aspru… Doctorul lui îi ordonase o schimbare completă şi imediată a mediului… Dar în ciuda absenţei fizice, spiritul lui… Îl simţim astăzi printre noi… O inspiraţie pentru noi toţi, tineri şi bătrîni deopotrivă… Făclia Culturii… Viitorul… Idealul… Spiritul omului… Mari lucruri deja realizate… Întăriţi şi îndrumaţi… Tot mai departe… Înainte… În sus… Credinţă şi Speranţă… Democraţie… Libertate… Imperisabila moştenire a lui Washington şi Lincoln… Triumful care era renaşterea Greciei pe ţărmul Pacificului… Steagul… Misiunea… Destinul manifest… Voinţa lui Dumnezeu… Tarzana…

În sfîrşit, se termină. Orga începu să cînte. Procesiunea academică urcă înapoi, pe culoar. Distinşii oaspeţi veneau în urma ei, răzleţiţi.

Afară, în soare, domnul Propter a fost acostat de doamna Pescecagniolo.

— Mi s-a părut un discurs minunat de însufleţitor, spuse ea cu entuziasm.

Domnul Propter dădu din cap.

— Aproape cel mai însufleţitor pe care l-am auzit eu

vreodată. Şi Dumnezeu ştie că am ascultat multe de-a lungul vieţii mele.

Capitolul II

Pînă şi în Londra exista puţină lumină solară diluată – lumină care strălucea şi devenea tot mai puternică pe măsură ce ei traversau cu maşina ceaţa care se ridica deasupra, pînă cînd, în sfîrşit, undeva aproape de Esher, pătrunseră în cea mai strălucitoare dintre dimineţile de primăvară timpurie.

Sub o haină de blană, domnul Stoyte stătea răşchirat pe bancheta din spate, în diagonală. Mai mult pentru binele lui, de data aceasta, decît pentru cel al doctorului său, era din nou pe sedative, iar înainte de prînz i se păruse dificil să rămînă treaz. Dormise aproape încontinuu, cu un sforăit puternic, de cînd plecaseră de la Ritz.

Palidă şi cu ochi trişti, meditînd în tăcere la o nefericire pe care cinci zile de ploaie pe Atlantic şi încă trei de posomoreală londoneză nu făcuseră nimic pentru a o alina, Virginia stătea, distantă, pe locul din faţă.

La volan (pentru că el considerase că cel mai bine ar fi ca în această expediţie să nu ia nici un fel de şofer), doctorul Obispo fluiera de unul singur şi, din cînd în cînd, chiar cînta cu voce tare – cînta „*Stretti, stretti, nell-estasi d'amor*“, cînta „Crezi că puţină băutură o să ne facă vreun rău?“, cînta „Am visat că locuiesc în clădiri de marmură“. Vremea frumoasă era cea care, în parte, îl făcea atît de voios – primăvara, îşi spuse el în sinea lui, anotimpul voioşiei, ca să nu mai pomenim de rostopască, anemone şi ce mai sînt; aglicele din crînguri. Şi avea el să uite vreodată uimirea provocată de englezii care începuseră să vorbească despre sticleţi la singular, în contexte în care poliţiştii păreau delirant de deplasaţi? „Haideţi să culegem nişte aglice din crîng[1].“ Surprinzătoare floră intestinală! Mai interesantă chiar şi decît a crapilor. Ceea ce îl aducea pe doctorul Obispo la al doilea lui motiv de satisfacţie

faţă de viaţă. Erau pe drumul spre cele două doamne Hauberk – pe drumul, poate, spre descoperirea a ceva interesant despre al Cincilea Conte, ceva semnificativ despre relaţia dintre senilitate, steroli şi flora intestinală a crapilor.

Cu o emfază de operă parodiată, începu din nou să cînte tare. „Am visaaaat că locuieeeesc în clădiri de marmurăăăăăă, declară el, cu vasaaali şi servitori în jurul meeeeeeu. Şi că eu eram speranţa şi mîndriaaaaaa tuturor celor strînşi între acele ziduuuuri.“

Virginia, care stătuse lîngă el împietrită de nefericire, se întoarse şi exclamă exasperată:

— Ah, pentru numele lui Dumnezeu! aproape că ţipă ea, întrerupînd tăcerea care durase tot drumul de la Kingston-on-Thames. N-ai putea să taci?

Doctorul Obispo ignoră protestele ei. „Am bogăţii“, cîntă el mai departe (gîndindu-se, cu un chicotit de satisfacţie interior, că acum această declaraţie se întîmpla să fie adevărată); „am bogăţii prea maaaaari ca să le număăăăăr.“ Nu; asta era o exagerare. Nu erau deloc prea mari ca să le numere. Doar o compensaţie mică şi drăguţă. Suficient ca să-i ofere siguranţă şi mijloacele de a-şi continua cercetările fără să trebuiască să-şi irosească timpul cu oameni bolnavi care ar fi trebuit să fie morţi. Două sute de mii de dolari bani lichizi şi patru mii cinci sute de acri de teren în Valea San Felipe – teren pe care Unchiul Jo jurase categoric că tocmai era pe punctul de a fi irigat. (Iar dacă nu era, Dumnezeule! Cum l-ar mai fi strîns cu uşa pe boşorog!) „Infarct datorat unei miocardite de origine reumatică.“ Ar fi putut să ceară mult mai mult de două sute de mii pentru acel certificat de deces. Mai ales că nu fusese singurul lui serviciu. Nu, domnule! Exista tot dezastrul ăla care trebuia curăţat. (Pînă la urmă costumul cafeniu de nouăzeci şi cinci de dolari a fost distrus.) Mai erau şi servitorii care trebuiau ţinuţi la distanţă; Puiul care trebuia dusă la culcare, cu o injecţie mare cu morfină; permisiunea de a incinera trupul, care trebuia obţinută de la cea mai apropiată rudă, o soră care, slavă Domnului, trăia în Pensacola şi în dificultăţi financiare, astfel că, din fericire, nu îşi putea permite să vină în California la înmormîntare. Şi apoi (cea mai delicată dintre

toate) fusese căutarea unui antreprenor de pompe funebre necinstit; interviul, cu aluziile lui mascate la un accident nefericit care trebuia muşamalizat, la banii care, practic, nu erau nici un fel de problemă; apoi, cînd individul începuse cu micul lui discurs ipocrit despre datoria lui de a ajuta un cetăţean de seamă să evite notorietatea neplăcută, schimbarea abruptă de atitudine, enunţarea pe un ton de afaceri a datelor de neevitat şi a ficţiunii necesare, negocierea preţului. În cele din urmă, domnul Pengo fusese de acord să nu remarce găurile din ţeasta lui Pete, în schimbul a doar douăzeci şi cinci de mii de dolari.

„Am bogăţii prea maaaari ca să le număăăăăăăr, şi mă pot lăuda cu un nume străveeeechi.“ Da, categoric, reflectă doctorul Obispo în timp ce cînta, în mod categoric ar fi putut să ceară mult mai mult. Dar ce rost ar fi avut? El era un om rezonabil; ai fi putut spune aproape un filozof; modest în ambiţiile sale, neinteresat de succesul lumesc şi cu gusturi atît de simple încît cele mai deranjante dintre ele, din afara sferei cercetării ştiinţifice, puteau fi satisfăcute în marea majoritate a cazurilor practic fără nici o cheltuială, uneori chiar cu un profit net, ca atunci cînd doamna Bojanus îi dăduse acel portţigaret din aur masiv, ca semn al stimei ei – şi mai erau butonii cu perle ai Josephinei sau cei cu smaralde şi cu monograma lui din diamante, de la cum o chema…

„Dar de asemenea am visaaaaaat, ceea ce mi-a făcut multă plăcereeeee, cîntă el, ridicînd vocea pentru ultima afirmaţie şi dîndu-i un tremolo pasional, că tu mă iubeşti ca înainteeeee, că mă iubeşti ca înainteeeee, că mă iubeşti, repetă el, abătîndu-şi pentru o clipă privirea de la drumul spre Portsmouth pentru a privi, cu sprîncenele ridicate şi o expresie amuzată, ironică şi întrebătoare spre faţa întoarsă a Virginiei, mă iubeşti ca înainteeeee“ şi apoi, pentru a treia oară şi cu o emfază şi un patos extraordinare: „Că mă iuuuubeeeeeşti ca înaaaaainteeeeeeeeee.“

Aruncă încă o privire spre Virginia. Aceasta privea fix în faţa ei, cu buza de jos între dinţi, de parcă ar fi durut-o ceva, dar era hotărîtă să nu plîngă.

— Am visat corect?

Doctorul Obispo zîmbi ca un lup.

Puiul nu răspunse. De pe bancheta din spate, domnul Stoyte sforăia ca un buldog.

— Mă iubeeeeşti ca înainteeeeee? insistă doctorul Obispo.

În timp ce vorbea, învîrti volanul spre dreapta şi accelera, pentru a depăşi nişte camioane ale armatei.

Puiul dădu drumul la buza de jos şi spuse:

— Aş putea să te omor.

— Sigur că ai putea, aprobă doctorul Obispo. Dar n-o s-o faci. Pentru că mă iubeeeeşti prea mult.

Apoi, în timp ce zîmbetul lui devenea, cu fiecare cuvînt, tot mai voios şi canin, adăugă:

— Sau mai degrabă, nu mă iubeeeeeşti *pe mine*; iubeeeeşti…

Se opri pentru o clipă.

— Ei bine, s-o spunem într-un mod mai poetic – pentru că poezia nu e niciodată în exces, nu eşti de acord? Iubeeeeşti Dragostea, o iubeeeeşti atît de mult încît, atunci cînd ar sosi clipa, pur şi simplu nu te-ai putea decide să-mi faci felul. Pentru că, orice ai simţi faţă de mine, eu sînt băiatul care aduce senzaţiile. Apoi începu să cînte iar: Am visaaaat că am omorîîîîît găinaaaaaaaaaaa cu ouă de auuuuuuuuuur.

Virginia îşi acoperi urechile cu mîinile, încercînd să ţină la distanţă sunetul vocii lui – sunetul hidos al adevărului. Pentru că, bineînţeles, era adevărat. Chiar şi după moartea lui Pete, chiar şi după ce îi promisese Maicii Noastre că nu avea să se mai întîmple niciodată, niciodată – ei bine, se întîmplase.

Doctorul Obispo îşi continuă improvizaţia.

— Şi că astfeeel mi-am pierdut singuruuul pretext pentru a-mi arăta picioareleeeee.

Virginia îşi apăsă şi mai tare degetele pe urechi. Se întîmplase din nou, chiar dacă ea spusese nu, chiar dacă ea se înfuriase pe el, se luptase cu el, îl zgîriase; dar el doar rîsese şi continuase; apoi, dintr-odată, ea devenise pur şi simplu prea obosită ca să mai lupte. Prea obosită şi prea nefericită. El obţinuse ceea ce vrusese, iar ce era îngrozitor era că părea să fie şi ceea ce vrusese ea – sau, mai degrabă, ceea ce vrusese nefericirea ei; pentru că nefericirea aceea fusese alinată pentru o vreme; Virginia reuşise să uite sîngele, reuşise să

doarmă. A doua zi dimineaţă se dispreţuise şi se urîse mai mult ca oricînd.

— Am grote, lumînări şi nenumărate alte chestii, cîntă mai departe doctorul Obispo. Apoi reveni la vorbire: Ca să nu mai pomenim de totemuri, relicve, mantre, bolboroseli, odăjdii. Dar de asemenea am visat, ceea ce mi-a făcut multă plăcere…

Doctorul Obispo deschise gura şi emise cele mai bogate şi tremurătoare note pe care le putea el produce:

— Că mă iubeeeşti ca înainteeee, că mă iubeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeeşti…

— Termină! strigă Virginia, cît putea de tare.

Unchiul Jo se trezi, tresărind.

— Ce s-a întîmplat? întrebă el.

— Nu-i place cum cînt, se întoarse doctorul Obispo spre el. Dumnezeu ştie de ce. Am o voce fermecătoare. Deosebit de bine adaptată pentru o sală mică, precum cea din această maşină.

Rîse cu o voioşie sinceră. Bufoneriile Puiului, care oscila între Priap şi Grota Sacră, îi ofereau cea mai delicioasă distracţie. Împreună cu vremea frumoasă, aglicele din crîng şi perspectiva de a afla ceva decisiv despre steroli şi seninătate, aceste bufonerii explicau efervescenţa bunei sale dispoziţii.

Era cam unsprezece şi jumătate atunci cînd ajunseră la destinaţie. Ghereta paznicului era goală; doctorul Obispo trebui să coboare din maşină şi să deschidă poarta el însuşi.

În interior, aleile fuseseră năpădite de iarbă, iar parcul se cufunda înapoi în sordidul naturii nealterate. Smulşi de ultimele furtuni, copaci uscaţi putrezeau acolo unde căzuseră. Pe trunchiurile celor vii creşteau ciuperci mari, ca nişte chifle palide. Plantaţiile ornamentale se transformaseră în mici jungle, pline de muri impenetrabili. Cocoţat pe dîmbul său de lîngă alee, chioşcul grec era în ruine. După o curbă apăru casa, iacobină la un capăt şi cu adaosuri stranii de gotic de secol XIX la celălalt. Tufişurile de tisă crescuseră, transformîndu-se în ziduri înalte de verdeaţă zimţată. Poziţia a ceea ce fuseseră odată straturi de flori era marcată prin cercuri verde închis de susai şi urzici. Dintre smocurile de iarbă ale unui gazon lung şi neîngrijit apăreau vîrfurile cîrligelor ruginite de crochet.

Doctorul Obispo opri maşina la poalele scărilor din faţă şi coborî. În timp ce cobora, o fetiţă, poate de opt sau nouă ani, ţîşni dintr-un tunel din gardul de tisă. La vederea maşinii şi a ocupanţilor ei copilul se opri, făcu o mişcare de retragere, apoi, liniştită de o a doua privire, se apropie.

— Uite ce am găsit, spuse ea într-o engleză din sud incorectă.

Întinse o mască de gaze cu gura în jos şi plină de aglice şi trepădătoare.

Doctorul Obispo rîse voios.

— Din crîng! strigă el. Le-ai cules din crîng!

Mîngîie capul blond al fetiţei.

— Cum te cheamă?

— Millie, răspunse fetiţa.

Apoi adăugă, cu o notă de mîndrie în voce:

— N-am mai fost nicăieri de cinci zile deja.

— Cinci zile?

Millie dădu din cap triumfător.

— Bunica zice că tre' să mă ducă la doctor.

Dădu iar din cap şi zîmbi în sus, spre el, cu expresia cuiva care tocmai a fost anunţat că urmează să călătorească în Bali.

— Ei, cred că bunica ta are perfectă dreptate, spuse doctorul Obispo. Bunica locuieşte aici?

Fetiţa dădu din cap afirmativ.

— E în bucătărie, răspunse ea. Apoi adăugă, fără nici o legătură: E surdă.

— Şi doamna Jane Hauberk? continuă doctorul Obispo. Ea locuieşte aici? Şi cealaltă – doamna Anne, nu-i aşa?

Fetiţa dădu iar din cap. Apoi pe faţa ei apăru o expresie năstruşnică şi vicleană.

— Ştii ce face doamna Anne? întrebă ea.

— Ce face?

Millie îi făcu semn să se aplece, ca să-şi poată apropia gura de urechea lui.

— Scoate zgomote din stomac, şopti fetiţa.

— Nu mai spune!

— Ca ciripitu' de păsărele, adăugă fetiţa poetic. După ce mănîncă de prînz.

Doctorul Obispo mîngîie din nou capul blond al fetiţei şi spuse:

— Am vrea să le vedem pe doamna Anne şi doamna Jane.

— Să le vedeţi? repetă fetiţa pe un ton aproape alarmat.

— Crezi că ai putea să te duci şi s-o rogi pe bunica să ne conducă înăuntru?

Millie scutură din cap.

— N-ar vrea. Bunica nu lasă pe nimeni înăuntru. Au venit nişte oameni după lucrurile astea.

Întinse masca de gaze.

— Doamna Jane s-a înfuriat atît de tare că io m-am speriat. Dar apoi a spart una dintre veioze cu băţu' ei – ştii, din greşeală: bang! Şi sticla s-a făcut praf pe podea. M-a făcut să rîd.

— Bravo ţie, spuse doctorul Obispo. N-ai vrea să te facem să rîzi din nou?

Fetiţa îl privi cu suspiciune.

— Ce vrei să spui?

Doctorul Obispo îşi luă o expresie conspirativă şi coborî vocea, vorbind în şoaptă.

— Vreau să spun, ai putea să ne deschizi una din uşile laterale, iar noi am intra pe vîrfuri, aşa...

Doctorul Obispo oferi o demonstraţie, pe pietriş.

— Şi apoi am apărea în camera în care stau ele şi le-am face o surpriză. Şi poate că doamna Jane mai sparge o veioză, şi atunci o să rîdem toţi la nesfîrşit. Ce zici de asta?

— Bunica o să fie groaznic de supărată, spuse fetiţa neîncrezătoare.

— N-o să-i spunem că ai fost tu.

— O să afle.

— Nu, n-o să afle, spuse doctorul Obispo sigur pe el. Apoi schimbă tonul şi adăugă: Îţi plac bomboanele?

Fetiţa îl privi fără nici o expresie.

— Bomboane bune? repetă el, voluptuos.

Apoi îşi aminti dintr-odată că, în această ţară afurisită, bomboanelor nu li se spunea bomboane. Cum dracu' le spuneau aici? Îşi aminti.

— Dulciuri bune!

Ţîşni spre maşină şi se întoarse cu o cutie de bomboane de ciocolată cu aspect scump care fuseseră cumpărate în cazul în care Virginiei i s-ar fi făcut foame pe drum. Deschise capacul, o lăsă pe fetiţă să miroasă o dată, apoi îl închise iar.

— Deschide-ne uşa, spuse el, şi ţi le dau pe toate.

Cinci minute mai tîrziu se strecurau printr-o uşă vitrată ogivală de la capătul de secol XIX al casei. Înăuntru, lumina apusului mirosea a praf, mucegai şi naftalină. Treptat, pe măsură ce ochii lor se obişnuiau cu semiîntunericul, apărură o masă de biliard acoperită, un şemineu cu un ceas poleit, un raft de cărţi conţinînd romanele lui Waverly şi ediţia a opta a *Enciclopediei Britanice*, un tablou mare şi cafeniu reprezentînd botezul viitorului Edward al VII-lea, capetele a cinci sau şase cerbi. Lîngă uşă era atîrnată de perete o hartă a Crimeei; steaguri mici cu ace marcau poziţia Sevastopolului şi Almei.

Încă ducînd într-o mînă masca de gaze plină cu flori, iar cu degetul arătător al celeilalte apăsat pe buze, Millie le deschise drumul, pe vîrfuri, printr-un coridor, un salon întunecos, un hol şi apoi încă un pasaj. Apoi se opri şi, aşteptînd ca doctorul Obispo s-o ajungă din urmă, îi arătă cu degetul.

— Aceea e uşa, şopti ea. Acolo sînt.

Fără un cuvînt, doctorul Obispo îi întinse cutia cu bomboane de ciocolată; copilul o înhăţă şi, ca un animal care a furat o bucăţică gustoasă, se strecură pe lîngă Virginia şi domnul Stoyte şi se îndepărtă grăbită prin pasajul întunecos, pentru a-şi putea savura răsplata în siguranţă. Doctorul Obispo o privi cum pleacă, apoi se întoarse spre însoţitorii lui.

Urmă o consultare şoptită, la sfîrşitul căreia s-a căzut de acord ca doctorul Obispo să intre singur.

Acesta se apropie şi deschise încet uşa, se strecură înăuntru şi o închise în urma lui.

Afară, pe coridor, Puiul şi Unchiul Jo aşteptară un timp care lor li se păru ore întregi. Apoi, dintr-odată, se auzi un crescendo de zgomote confuze care culminară cu apariţia bruscă a doctorului Obispo. Acesta trînti uşa, băgă o cheie în broască şi o învîrti.

O clipă mai tîrziu, mînerul uşii era zgîlţîit violent şi o voce ascuţită ţipa „Cum îndrăzneşti?“. Apoi un baston de abanos

începu să răpăie categoric, iar vocea aproape urlă:

— Dă-mi cheile înapoi. Dă-mi-le înapoi imediat.

Doctorul Obispo băgă cheia de la uşă în buzunar şi se apropie pe coridor, radiind de satisfacţie.

— Cele mai ale naibii de urîte babe pe care le-ai văzut vreodată, spuse el. Cîte una de fiecare parte a focului, ca regina Victoria şi regina Victoria.

O a doua voce se alătură primeia; răpăitul şi bătăile se înteţiră.

— Bateţi cît vreţi! strigă doctorul Obispo batjocoritor.

Apoi, împingîndu-l pe domnul Stoyte cu o mînă şi dîndu-i Puiului o palmă familiară peste fund cu cealaltă, spuse:

— Haideţi, spuse el. Haideţi.

— Haideţi unde? întrebă domnul Stoyte pe un ton de uimire ranchiunoasă.

Nu reuşise niciodată să înţeleagă care era rostul acestei expediţii prosteşti peste Atlantic – în afară, bineînţeles, de a pleca de la castel. O, da, trebuiau să plece de la castel. Nici o urmă de îndoială; de fapt, singura întrebare era dacă vor putea vreodată să se întoarcă acolo, după ceea ce se întîmplase – dacă vor reuşi vreodată să mai facă baie în piscina aceea, de exemplu. Dumnezeule! Cînd se gîndea la ea…

Dar, totuşi, de ce să meargă în Anglia? În acest anotimp? De ce nu în Florida sau Hawaii? Dar nu; Obispo insistase că trebuie să fie Anglia. Din cauza cercetărilor sale, din cauză că acolo putea fi ceva important de descoperit. Ei bine, el nu-l putea refuza pe Obispo – nu acum, nu încă. Şi, în plus, nu se putea descurca fără el. Nervii lui, digestia lui – toate erau praf. Şi nu putea dormi fără medicamente; nu putea să treacă pe lîngă un poliţist pe stradă fără să i se oprească puţin inima în loc. Şi puteai să spui „Dumnezeu e iubire, nu există moarte“ pînă te învineţeai la faţă; nu avea nici o importanţă. Era bătrîn şi bolnav; moartea se apropia tot mai mult şi, dacă Obispo nu făcea ceva în curînd, dacă nu descoperea ceva rapid…

Domnul Stoyte se opri dintr-odată, pe coridorul întunecos.

— Obispo, spuse el neliniştit, în timp ce doamnele Hauberk izbeau cu abanosul în uşa închisorii lor. Obispo, eşti absolut sigur că nu există iad? Poţi s-o dovedeşti?

Doctorul Obispo rîse.

— Poţi să dovedeşti că cealaltă parte a lunii nu e locuită de elefanţi verzi? întrebă el.

— Nu, serios…, insistă domnul Stoyte chinuit.

— Serios, răspunse vesel doctorul Obispo. Nu pot dovedi nimic despre o aserţiune care nu poate fi verificată.

Domnul Stoyte şi cu el mai avuseseră genul acesta de conversaţie. În mintea doctorului Obispo părea să fie extraordinar de amuzant să despice firul în patru jucîndu-se cu temerile iraţionale ale bătrînului.

Puiul asculta în tăcere. Ea *ştia* cum e cu iadul; *ştia* ce se întîmplă atunci cînd comiţi un păcat mortal – cum ar fi să îngădui să se întîmple din nou, după ce ai promis Maicii Noastre că nu se va mai întîmpla. Dar Maica Noastră era atît de bună şi minunată. Şi, la urma urmei, fusese doar vina bestiei de Sig. Intenţiile ei fuseseră absolut pure; apoi apăruse Sig şi o făcuse să-şi calce cuvîntul. Maica Noastră avea să înţeleagă. Mai groaznic era că se întîmplase din nou şi atunci cînd el n-o forţase. Dar nici chiar atunci nu fusese *de fapt* vina ei – pentru că, la urma urmei, ea trecuse prin acea experienţă teribilă, nu se simţea bine şi…

— Dar crezi că iadul este posibil? începu iar domnul Stoyte.

— Orice este posibil, spuse doctorul Obispo voios.

Ciuli o ureche ca să audă ce mai strigă babele din spatele uşii.

— Crezi că există o şansă la o mie să fie adevărat? Sau una la un milion?

Doctorul Obispo rînji şi dădu din umeri.

— Întreabă-l pe Pascal, îi sugeră el.

— Cine e Pascal? întrebă domnul Stoyte, agăţîndu-se disperat de orice fir de iarbă.

— E mort, strigă doctorul Obispo categoric, în veselia lui. Mort ca un bolovan. Iar acum, pentru numele lui Dumnezeu!

Îl apucă pe Unchiul Jo de braţ şi îl tîrî pur şi simplu de-a lungul pasajului.

Teribilul cuvînt reverbera în imaginaţia domnului Stoyte.

— Dar eu vreau să fiu sigur, protestă el.

— Sigur despre ceva ce nu poţi cunoaşte!

— *Trebuie* să existe o cale.

— Nu există. Nu există nici o cale în afară de a muri şi a vedea ce se întîmplă. Apoi adăugă pe un alt ton: Unde dracu' e fetiţa aia? Millie!

Fetiţa apăru din spatele unui stand pentru umbrele din hol, cu faţa mînjită de ciocolată.

— Le-aţi văzut? întrebă ea cu gura plină.

Doctorul Obispo dădu din cap.

— Au crezut că sîntem de la Avertizarea Împotriva Atacurilor Aeriene.

— Asta e! strigă fetiţa însufleţită. Ăştia au fost ăia care au făcut-o să spargă veioza.

— Vino aici, Millie, ordonă doctorul Obispo.

Fetiţa se apropie.

— Unde e uşa pivniţei?

Pe faţa lui Millie se ivi o expresie de teamă.

— E încuiată, răspunse ea.

Doctorul Obispo dădu din cap.

— Ştiu asta, spuse el. Dar doamna Jane mi-a dat cheile.

Scoase din buzunar un inel de care atîrnau trei chei mari.

— Acolo jos sînt fantome, şopti fetiţa.

— Nu ne deranjează fantomele.

— Bunica spune că sînt groaznice, continuă Millie. Spune că sînt ceva cronic.

Vocea ei se frînse, transformîndu-se într-un scheunat.

— Spune că dacă nu mă duc undeva mai regulat, fantomele or să vină să mă ia. Dar eu nu pot. Nu e vina mea.

Lacrimile începură să strălucească.

— Sigur că nu, spuse doctorul Obispo nerăbdător. Nimic nu e vina nimănui, niciodată. Nici măcar constipaţia. Dar acum vreau să ne arăţi uşa de la pivniţă.

Încă înlăcrimată, Millie scutură din cap.

— Mi-e frică.

— Dar tu nu trebuie să cobori în pivniţă. Arată-ne doar unde e uşa, asta e tot.

— Nu vreau.

— Nu vrei să fii fetiţă cuminte, încercă doctorul Obispo să se dea bine pe lîngă ea, şi să ne duci la uşă?

Încăpăţînată din cauza fricii, Millie continuă să scuture din cap.

Mîna doctorului Obispo ţîşni şi smulse cutia de bomboane de ciocolată din pumnul fetiţei.

— Dacă nu-mi spui, nu mai primeşti bomboane. Apoi adăugă, iritat: Vreau să zic dulciuri.

Millie scoase un ţipăt de durere şi încercă să recupereze cutia; dar el o ţinea sus, unde ea nu putea să ajungă.

— Doar după ce ne arăţi uşa de la pivniţă, spuse el.

Şi ca să-i arate că vorbeşte serios, deschise cutia, luă un pumn de bomboane şi începu să le arunce în gură, una cîte una.

— Ce bune sînt! spuse el, în timp ce le mesteca. Ce minunate sînt! Ştii, mă bucur că nu ne arăţi uşa, pentru că aşa o să le pot mînca eu pe toate.

Mai luă o muşcătură, făcînd o grimasă de extaz.

— Aah, ce gustoase sînt! spuse el, plescăind din buze. Sărmana Millie! N-o să mai primească nici una.

Doctorul Obispo se servi din nou.

— Nu, nu! implora fetiţa de fiecare dată cînd unul dintre cocoloaşele maro de beatitudine dispărea între fălcile doctorului Obispo.

Apoi veni un moment în care lăcomia deveni mai puternică decît frica.

— O să vă arăt unde e, strigă ea, ca o victimă care cedează torturii şi promite să mărturisească.

Efectul a fost magic. Doctorul Obispo puse la loc în cutie cele trei bomboane pe care încă le mai ţinea în mînă şi închise capacul.

— Haide, spuse el, întinzînd mîna pentru ca fetiţa s-o apuce.

— Dă-mi cutia, ceru ea.

Doctorul Obispo, care înţelegea principiile diplomaţiei, scutură din cap.

— Doar după ce ne duci la uşă, spuse el.

Millie ezită pentru o clipă; apoi, resemnîndu-se cu greaua sarcină de a-şi ţine promisiunea, luă mîna doctorului.

Urmaţi de Unchiul Jo şi de Pui, ieşiră din hol, traversară din nou salonul şi pasajul, pe lîngă harta Crimeei, apoi sala de

biliard şi încă un pasaj şi ajunseră într-o bibliotecă mare. Perdelele roşii din pluş erau trase, dar printre ele se filtra puţină lumină. Împrejurul întregii camere, straturile maro, albastre şi stacojii de literatură clasică se înălţau pînă la un metru de tavanul înalt, iar de-a lungul cornişei de mahon, la intervale regulate, erau busturi cu morţi iluştri. Millie arătă spre Dante.

— Asta e doamna Jane, şopti ea confidenţial.

— Pentru numele lui Dumnezeu! izbucni domnul Stoyte brusc. Care e ideea? Ce naiba vrei să facem?

Doctorul Obispo îl ignoră.

— Unde e uşa? întrebă el

Fetiţa arătă cu degetul.

— Ce vrei să spui? începu el să strige, furios.

Apoi văzu că ceea ce lui i se păruse doar o secţiune obişnuită de rafturi pline cu cărţi era de fapt o faţadă falsă din lemn şi piele care simula cele treizeci şi trei de volume ale *Predicilor antologate* ale Arhiepiscopului Stillingfleet şi (recunoscu aici mîna contelui) *Operele complete*, în şaptezeci şi şapte de volume, ale lui Donatien Alphonse François, Marchiz de Sade. La o analiză mai atentă apăru o gaură de cheie.

— Dă-mi dulciurile, ceru fetiţa.

Dar doctorul Obispo nu avea de gînd să-şi asume nici un risc.

— Doar după ce vedem dacă cheia se potriveşte.

Încercă şi, la a doua încercare, reuşi.

— Poftim.

Îi întinse lui Millie bomboanele, în timp ce deschidea uşa. Fetiţa scoase un ţipăt de groază şi fugi în grabă.

— Care e ideea? repetă domnul Stoyte neliniştit.

— Ideea, spuse doctorul Obispo în timp ce privea în jos pe treptele care, după vreun metru, coborau într-un întuneric impenetrabil, ideea este că s-ar putea ca tu să nu fi obligat să afli dacă există sau nu iad. Nu prea curînd, vreau să zic; nu pentru o perioadă foarte mare de timp. Şi, slavă Domnului, avem şi ceva lumină.

Pe o poliţă imediat după uşă erau două felinare de modă veche. Doctorul Obispo îl luă pe unul dintre ele, îl scutură şi îl

duse la nas. Avea gaz înăuntru. Le aprinse pe amîndouă, i-l întinse pe unul domnului Stoyte şi, luîndu-l pe celălalt, îi conduse prudent pe trepte în jos.

O coborîre lungă, apoi o cameră circulară, cioplită în gresie galbenă. Existau patru uşi. Aleseră una dintre ele şi ajunseră, printr-un coridor strîmt, într-o a doua cameră, cu alte două uşi. Mai întîi o fundătură, apoi alte trepte care duceau la o groapă plină de gunoaie vechi. Nu exista o altă ieşire; refăcură cu greu drumul înapoi spre scara principală de unde plecaseră, cotind de două ori greşit, şi încercară a doua uşă. Nişte trepte care coborau şi o succesiune de camere mici. Una dintre acestea fusese tencuită şi, pe pereţii ei, nişte mîini de la începutul secolului XVIII scrijeliseră *graffiti* obscene. Merseră mai departe grăbiţi, coborîră alte cîteva trepte şi ajunseră într-o cameră mare şi pătrată, cu un puţ de aerisire care străbătea înclinat stînca pînă la o elipsă mică şi îndepărtată de lumină albă. Asta era tot. Se întoarseră din nou. Domnul Stoyte începu să înjure; dar doctorul insistă să continue. Încercară a treia uşă. Un pasaj, o suită de trei camere. Două ieşiri din ultima dintre ele, una ascendentă, dar zidită la mică distanţă cu cărămizi; cealaltă coborînd spre un coridor de la un nivel inferior. După vreo zece metri ajunseră la o deschidere spre stînga. Doctorul Obispo îndreptă felinarul spre ea, iar lumina dezvălui a firidă boltită, la capătul căreia, pe un piedestal din ghips, era o copie din marmură a lui Venus de Medici.

— Ei, să fiu al naibii! spuse domnul Stoyte.

După o clipă de gîndire, pe domnul Stoyte îl cuprinse un fel de panică.

— Cum naiba a ajuns *asta* aici, Obispo? spuse el, alergînd ca să-l prindă din urmă pe doctor.

Doctorul Obispo nu răspunse, dar continuă să meargă grăbit şi nerăbdător.

— E o nebunie, spuse domnul Stoyte temător, în timp ce tropăia în spatele doctorului. E o nebunie totală. Îţi spun că nu-mi place asta.

Doctorul Obispo întrerupse tăcerea.

— Să vedem dacă putem s-o luăm pentru Beverly Pantheon, spuse el cu o jovialitate de lup. Hei, ce-i asta?

Ieşiră dintr-un tunel într-o cameră destul de mare. În centrul camerei era un cilindru din zidărie, cu doi montanţi de fier de fiecare parte a lui şi o bară transversală de care era legat un scripete.

— Puţul! spuse doctorul Obispo, amintindu-şi pasajul din carnetul celui de-al Cincilea Conte.

Aproape că alergă spre tunelul din celălalt capăt al camerei. La trei metri de la intrare, avansarea era blocată de o uşă de stejar grea şi nituită. Doctorul Obispo scoase mănunchiul de chei, alese una la întîmplare şi deschise uşa la prima încercare. Stăteau în pragul unei camere mici, dreptunghiulare. Felinarul doctorului dezvălui o a doua uşă pe peretele de vizavi. Porni într-acolo.

— Conserve de vită! spuse domnul Stoyte uluit.

Mătură cu raza de lumină a felinarului rînduri de conserve şi borcane de pe rafturile unui dulap înalt care ocupa aproape o latură întreagă a camerei.

— Creveţi Biloxi, citi cu glas tare domnul Stoyte, ananas felii, mîncare de fasole Boston. Îţi spun că nu-mi place, Obispo.

Puiul scosese o batistă îmbibată în „Shoking“ pe care o ţinea la nas.

— Ce miros! spuse ea neclar printre faldurile batistei, cutremurîndu-se de dezgust. Ce miros!

Între timp, doctorul Obispo încerca cheile la broasca uşii exterioare. În cele din urmă se deschise. Un curent de aer cald intră înăuntru şi dintr-odată camera cea mică se umplu de o duhoare insuportabilă.

— Dumnezeule! spuse domnul Stoyte.

Din spatele batistei ei, Puiul scoase un ţipăt de oroare îngreţoşată. Doctorul Obispo făcu o grimasă şi avansă de-a lungul curentului de aer urît mirositor. La sfîrşitul unui scurt coridor era o a treia uşă, de data aceasta din bare de fier, ca uşile (reflectă doctorul Obispo) celulelor condamnaţilor la moarte. Lumină cu felinarul întunericul fetid de dincolo de bare.

Din camera cea mică, domnul Stoyte şi Puiul auziră dintr-odată o exclamaţie uluită, apoi, după un moment de tăcere, un acces de rîs violent, exploziv, urmat de alte hohotele feroce şi

metalice ale doctorului Obispo. Paroxism după paroxism incontrolabil, zgomotul reverbera înainte şi înapoi, în spaţiul închis. Aerul încins şi puturos vibra de o veselie asurzitoare şi aproape maniacală.

Urmat de Virginia, domnul Stoyte traversă camera şi intră grăbit pe uşa deschisă în tunelul îngust de dincolo de ea. Rîsul doctorului Obispo îl călca pe nervi.

— Ce dracu'..., ţipă el furios în timp ce avansa.

Apoi se opri în mijlocul propoziţiei.

— Ce e asta? şopti el.

— Un fetus de maimuţă, începu doctorul Obispo.

Dar o altă explozie de ilaritate îl întrerupse, făcîndu-l să se îndoaie de mijloc de parcă ar fi primit o lovitură în plexul solar.

— Sfîntă Fecioară, şopti Puiul prin batista ei.

Dincolo de bare, lumina felinarelor scosese din întuneric o lume strîmtă de forme şi culori. Pe marginea unui pat jos, în centrul acestei lumi, stătea un bărbat care se holba în lumină ca fascinat. Picioarele lui acoperite cu un păr roşcat, aspru şi des erau goale. Cămaşa, singura lui haină, era ruptă şi murdară. Pe pieptul lui puternic era înnodată în diagonală o panglică lată de mătase care, în mod evident, odată fusese albastră. De o sfoară legată în jurul gîtului său atîrna imaginea Sfîntului Gheorghe cu balaurul, din aur şi email. Stătea cocoşat, cu capul întins în faţă şi în acelaşi timp băgat între umeri. Cu una dintre mîinile lui imense şi straniu de neîndemînatice scărpina o rană roşie care se vedea prin părul de pe gamba lui stîngă.

— Un fetus de maimuţă care a avut timp să crească, reuşi doctorul Obispo să spună, în cele din urmă. Nu pot să cred!

Rîsul îl copleşi din nou.

— Uitaţi-vă doar la faţa lui! şopti el, arătînd spre bare.

Deasupra părului încîlcit care acoperea fălcile şi obrajii, nişte ochi albaştri priveau fix din orbitele adînci. Nu avea deloc sprîncene; dar de sub pielea murdară şi ridată a frunţii ieşea o margine osoasă mare, proeminentă ca o poliţă.

Dintr-odată, din întunericul negru, o altă maimuţă apăru în lumina felinarelor – o faţă doar puţin păroasă, astfel încît era

posibil să vezi nu doar marginea de deasupra ochilor, dar şi distorsiunile ciudate ale mandibulei şi acumulările osoase din faţa urechilor. Un trup îmbrăcat într-un raglan vechi cu pătrăţele şi împodobit cu nişte mărgele de sticlă ieşi la lumină în urma feţei.

— E o femeie, spuse Virginia.

Aproape că îi venea să vomite din cauza dezgustului şi groazei pe care le simţise la vederea acelor ţîţe sfrijite atîrnînd.

Doctorul explodă într-o voioşie încă şi mai zgomotoasă.

Domnul Stoyte îl apucă de umăr şi îl scutură violent.

— Cine sînt? întrebă el.

Doctorul Obispo se şterse la ochi şi inspiră adînc; furtuna de rîs se reduse la un calm gîfîit. În timp ce deschidea gura ca să răspundă la întrebarea domnului Stoyte, creatura în cămaşă se întoarse brusc spre creatura în raglan, aplicîndu-i o lovitură peste cap. Palma mîinii enorme o lovise pe partea laterală a feţei. Creatura în raglan scoase un ţipăt de durere şi furie şi se retrase de la lumină. Din umbră se auzea o bolboroseală ascuţită şi furioasă care părea să oscileze perpetuu în pragul injuriei articulate.

— Cel cu Ordinul Jartierei, spuse doctorul Obispo, ridicîndu-şi vocea deasupra vacarmului, este al Cincilea Conte de Gonister. Cealaltă e administratoarea lui.

— Dar ce li s-a întîmplat?

— Doar trecerea timpului, spuse doctorul Obispo voios.

— Trecerea timpului?

— Nu ştiu cîţi ani are femeia, continuă doctorul Obispo. Dar Contele – stai să văd, a făcut două sute şi un an în ianuarie trecut.

Vocea ascuţită din umbră continua să îşi urle insultele aproape articulate. Impasibil, al Cincilea Conte îşi scărpina rana de la picior şi se holba în lumină.

Doctorul Obispo continuă să vorbească. Încetinirea ratelor de dezvoltare… unul dintre mecanismele evoluţiei… cu cît mai bătrîn e un antropoid, cu atît e mai stupid… senilitate şi intoxicare cu sterol… flora intestinală a crapilor… al Cincilea Conte anticipase propriile lui descoperiri… fără intoxicarea cu steroli, nu exista nici senilitate… nici moarte, poate, cu excepţia

celor accidentale… dar între timp fetusul antropoid putea să ajungă la maturitate… Era cea mai bună glumă pe care o auzise vreodată.

Fără să se mişte de unde stătea, al Cincilea Conte urină pe podea. Din întuneric, boboroseala se auzea din ce în ce mai ascuţit. Contele se întoarse în direcţia din care venea zgomotul şi urlă distorisiunile guturale ale unor obscenităţi aproape uitate.

— Nu mai e nevoie de nici un experiment, spunea doctorul Obispo. Ştim că funcţionează. Poţi începe să iei chestia asta imediat. Apoi repetă, subliniind sarcastic: Imediat.

Domnul Stoyte nu spuse nimic.

De cealaltă parte a barelor, al Cincilea Conte se ridică în picioare, se întinse, se scărpină, căscă şi apoi se întoarse şi făcu cîţiva paşi spre graniţa care separa lumina de întuneric. Bolboroseala administratoarei sale devenise şi mai agitată, şi mai rapidă. Prefăcîndu-se că nu-i acordă nici o atenţie, Contele se opri, netezi panglica lată a ordinului său cu palma, apoi îşi trecu degetele peste bijuteria pe care o purta la gît. În timp ce făcea asta scotea un murmur ciudat care aducea cu amintirea simiană a serenadei din *Don Giovanni*. Creatura în raglan scheună temător, iar vocea ei păru să se retragă şi mai departe în întuneric. Dintr-odată, cu un urlet feroce, al Cincilea Conte sări înainte, ieşind din universul îngust al luminii felinarelor şi intrînd în întunericul de dincolo de ea. Se auziră paşi grăbiţi şi o succesiune de schelălăituri; apoi un ţipăt, sunetul unor lovituri şi din nou ţipete; apoi nu se mai auzi nici un ţipăt, ci doar un mîrîit răguşit şi suspine uşoare în întuneric.

Domnul Stoyte rupse tăcerea.

— Cît crezi că-i ia unei persoane să ajungă aşa? spuse el cu o voce ezitantă. Vreau să spun, nu s-ar întîmpla dintr-odată… ar trece mult timp în care o persoană… mă rog, ştii tu; în care nu s-ar schimba deloc. Iar după ce treci de primul şoc – vreau să spun, păreau să se simtă destul de bine. În felul lor, bineînţeles. Nu ţi se pare, Obispo?

Doctorul Obispo continuă să-l privească în tăcere; apoi îşi dădu capul pe spate şi începu să rîdă iar.

1. *Copse*, în orig., termen folosit mai ales în engleza britanică însemnînd „crîng“, a cărui pronunţie este identică cu a americanului *cops*, pluralul de la *cop* („poliţist“) (n. t.).